Уведено у нови инвентар
1 јануара 1842 год.
3185

ПРОТОКОЛИ ВАНРЕДНЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Инв. 33264

КОЈА ЈЕ ДРЖАНА У КРАГУЈЕВЦУ 1874.

У БЕОГРАДУ,
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
1874.

ПРОТОКОЛИ

ВАНРЕДНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ,

КОЈА ЈЕ ДРЖАНА У КРАГУЈЕВЦУ 1874. ГОДИНЕ.

ПРЕДХОДНИ САСТАНАК.

У среду 2. Јануара 1874. године у Крагујевцу.

Пошто су се посланици у 9 и по часова пре подне скупили у дворану скупштинску, онда су, сходно чл. 2. закона о пословном реду, приступили избору одбора за пријаву посланика и за бирање кандидата за председника и подпредседника.

Као најстарији по годинама члан скупштине, Марјан Кукић, заузео је место председника и по његовом кандидирању изабрани су још за чланове овог одбора:

Димитрије Јовановић, Арса Лукић, Милосав Вукомановић, Ранко Јовановић, Алекса Петковић, Глигорије Брајковић, Мијакло Смиљанић и Илија Туцаковић.

За овим је одборник Арса Лукић прочитао списак посланика бивше редовне скупштине, те да се сазна, колико сад свега има посланика на броју за ову ванредну скупштину, а за тим је одборник Димитрије Јовановић прочитао и извештај одборски, који гласи овако:

Одбор, који је ванредна скупштина изабрала за пријављивање посланика и испитивање њихових пуно-

моћија, подноси под /. списак пријављених посланика, којих има на броју 90 и списак под //. од непријављених посланика, којих има 21.

Пријављени су по списку: Арса Лукић, Андрија Лужњанин, Арса Станковић, Анта Пантић, Аранђел Јовановић, Ал. Лазаревић, Ал. Петковић, Ал. Николајевић, Анта Нешић, Виђен. Поповић, Глиг. Брајковић, Дина Цанковић, Дим. Јеротијевић, Дим. Радовић, Дим. Голубовић, Дим. Јовановић, Жив. Станковић, Жив. Јовановић, Жив. Карабиберовић, Жив. Милошевић, Здравко Јовановић, Илија Вишић, Илија Симић, Илија Ђокић, Илија Туцаковић, Јента Мирић, Јевр. Бојиновић, Јев. Вемић, Јеремија Стојанић, Јелисије Павловић, Јоца Катанић, Јоца Бошковић, Јов. Новаковић, Јаничије Пешић, Кас. Сојшић, Коста Великић, Коста Николајевић, Коста Грудић, Лазар Симић, Љуб. Каљевић, М. Јеремић, Милутин Спасић, Милош Прокић, Мил. Миличевић, М. Пражовић, Миленко Петковић, Мил. Блазнавац, Марјан Кукић, Младен Зајкеско, Мита Миловановић, Мијаило Смиљанић, Милан Ковановић, Милов. Спасић, Мил. Вукомановић, Мил. Брачинац, Мил. Ћирковић, Милоје Вулић, Милија Божиновић, Мил. Лазић, Мијајло Казимировић, Мата Трифуновић, Мата Кара-Марковић, Никола Дијанић, Др. Ник. Крстић, Непад Михајловић, Никола Сикић, Ник. Радовановић, Павле Грковић, Павле Пејковић, Павле Самуровић, Панта Срећковић, Петар Поповић, Петар Велић, Павле Поповић, Рајко Милојковић, Ранко Јовановић, Радован Милошевић, Ранко Цветковић, Сима Живковић, Др. Стеван Милосављевић, Стеван Лукић, Сима Несторовић, Стојић Обрадовић, Станимир Марковић, Стојадин Радоњић, Цветко Јевтић, Цветко Вељковић, Ђорђе Малетић, Ђор. Пантелијћ, Иван Стојковић.

Према томе има довољан број посланика, да може скупштина свој посао по чл. 82. устава радити.

Међу тим одбор има част известити скупштину, да пуномоћија народних и уверења владиних посланика није прегледао с тога, што су таква раније прегледана на редовним скупштинама прошле тро-годишње периоде, и нађена за уредна.“

По прочитаном извештају, из кога се види да има свега 90 посланика и тако да може скупштина по чл. 82. устава радити, председник Кукић рече: да сад треба да се изберу шест лица као кандидати за звање председника и подпредседника, и позва скупштинаре да сваки именује тих шест лица.

Пошто је гласање прозивањем пименце посланика свршено, нађено је да је било 25, кандидата и да су добили:

Јован Бошковић	69	гласова
Димит. Јовановић	65	„
Сима Несторовић	64	„
Љубомир Каљевић	54	„
Алек. Николајевић	48	„
Мат. Кара-марковић	38	„
Др. Ст. Милосављев.	33	„
Милутин Спасић	31	„
Ж. Карабиберовић	22	„
Ник. Радовановић	21	„
Ранко Јовановић	14	„
Милоје Блазнавац	12	„
Милан Ковановић	10	„

Арса Лукић	9	гласова
Радован Милошевић	7	„
Сима Живковић	5	„
Милан Милићевић	5	„
Др. Н. Крстић	4	„
Павле Грковић	4	„
Алекса Петковић	4	„
Милован Спасић	4	„
Панта Срећковић	2	„
Анта Нешић	1	„
Вићентије Поповић	1	„
Мијајло Смиљанић	1	„

Од ових лица имали су према броју посланика, апсолутну већину прва петорица; а после њих највише гласова имали су: Мата Кара-марковић и Др. Стеван Милосављевић, али како ни један од њих није имао савршену већину, то је предузето уже гласање између истих кандидата.

На том ужем гласању г. Др. Стеван Милосављевић добио је 55, а Матија Кара-марковић 30 гласова; и тако као кандидати за звање председника и подпредседника оглашени су ови:

Јован Бошковић,
Димитрије Јовановић,
Сима Несторовић,
Љубомир Каљевић,
Александер Николајевић,
Др. Стеван Милосављевић.

О целом овом избору састављен је извештај који гласи:

Одбор, који је ванредна народна скупштина изабрала за пријављивање посланика и испитивање њихових пуномоћија, позвао је скупштину да изабере шест лица за звање председника и подпредседника скупштине сходно чл. 10. закона о пословном реду у народној скупштини и по што је гласање у коме је учествовало 88 посланика, свршено добили су апсолутну већину гласова ови посланици:

Јован Бошковић	69	гласова.
Дим. Јовановић	65	„
Сима Несторовић	64	„
Љубомир Каљевић	54	„
Алек. Николајевић	48	„

А на ужем избору добио је апсолутну већину гласова и Др. Стеван Милосављевић 55 гласова.

Скупштина проглашавајући ових шест лица као кандидате за звање председника и подпредседника — моли Његову Светлост да између њих благоизволи изабрати и наименовати једног за председника а другог за подпредседника овој ванредној народној скупштини.

Затим је однешен овај извештај Његовој Светлости.

После кратког одмора дошли су у скупштину сва господа министри и тада,

Г. министар-председник рече: да је донео указ Његове Светлости о наименовању председника и подпредседника и затим га је прочитао.

Тај указ гласи овако:

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божијој и вољи народа
КЊАЗ СРПСКИ.

Од предложених нам народном скупштином шест посланика, а по саслушању Нашег министарског савета, постављамо на основу чл. 53. земаљског устава ово-

годишњој ванредној народној скупштини Димитрија Јовановића за председника, а Др. Стевана Милосављевића за подпредседника.

Наш председник министарског савета министар иностраних дела нека овај указ изврши.

2. Јануара 1874 год.
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

Председник министарског савета
министар иностраних дела
Ј. Мариновић.

Пошто је указ прочитан и од скупштине са „живео кнез“ примљен, онда узе опет реч.

Г. министар председник министар иностраних дела, и каза: сад молим вас, по закону о пословном реду у народној скупштини требало би да изберете и секретаре, па тек онда да се приступи отварању скупштине.

Сад ако сте склони да одма приступите избору секретара, онда ја имам не само да вам изјавим, да се скупштина отвора, него имам и друга важна саопштења да вам учиним од стране Његове Светлости, кнеза. Ако ћете то, онда ћемо чекати, а ако би сте хтели да одложите избор секретара, онда отварање скупштине не може бити. — Влада, наставља г. министар-председник, пристаје да се секретари изберу и акламацијом, те да се и око тога времена губило не би.

Пошто су за овим председник Димитрије Јовановић и подпредседник г. Др. Стеван Милосављевић, заузели своја места, они су изјавили благодарност, и влади и скупштини за поверењу које су им поклонили,

а за тим је скупштина изабрала за секретаре досадање секретаре редовне скупштине, а именo Симу Живковића, Панту Срећковића и Милана Милићевића, а за четвртог секретара изабрат је Димитрије г. Радовић на место г. Димитрија Јовановића, који је постављен за председника.

Пошто су секретари своја места заузели, и на тај начин скупштина се конституисала, онда је

Г. председник министарства министар иностраних дела рекао: Кнез ме је овластио, да у место њега ја отворим скупштину.

За тим је прочитао указ, који гласи овако:

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божјој и вољи народа
КЊАЗ СРПСКИ.

На основу чл. 76 устава земаљског, овлашћујемо нашег председника министарског савета, да ванредну скупштину, која је указом нашим од 31. Децембра 1873 год. за данас сазвана, у место нас отвори.

2. Јануара 1874 у Крагујевцу.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА
МИНИСТАР ИНОСТР. ДЕЛА
Ј. Мариновић с р.

Председник министарства дакле почем сте конституисани, ја у име Његове Светлости Кнеза Српског Милана М. Обреновића IV., оглашујем да је скупштина отворена.

После овога је г. министар председник прочитао још један указ, којим се додаје оном задатку, за који је скупштина сазвана, још један задатак, а то је извиђај по оптужењу г. Јована Вели-Марковића, бившег

војног министра, који је за време трајања редовне скупштине одпочет.

Тај указ Његове Светлости гласи овако:

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божјој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог нашег министарског савета, у свези са нашим указом од 31. Децембра 1873 године, којим је ванредна скупштина сазвана, да претресе и реши буџет за 1874 годину рачунску, предлоге о накнадним кредитима, као и предлоге закона о заложницама и штедионицама,

наређујемо:

да ванредна скупштина може и предлог на последњој обичној скупштини учињен, о оптужењу бив. војног министра г. Ј. Бели-Марковића, у претрес и решење узети, ако за време трајања њене радње дотични одбор поднесе свој извештај о истом предлогу.

Наш председник министарског савета, нека овај указ ванредној скупштини саопшти.

2. Јануара 1874 у Крагујевцу.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ с. р.

ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА
МИНИСТАР ИНОСТР. ДЕЛА.
Ј. Мариновић с. р.

За овим је узео опет реч г. председник министарства и каза:

„Сад имам још једну озбиљну дужност да испуним; да вам једно саопштење у име владе кнежеве учиним. Ми, кад смо се као нови министри појавили пред скупштином, нисмо сматрали за дужност, а управо непознав се за благовремено са пословима, нисмо налазили зе

добро, да потрзамо питање, које у свима парламентарним скупштинама постоји, о поверењу или неповерењу скупштине спрам министарства.

Приликом претреса о адреси, наилазили смо на разногласност, но мислили смо, да ће бити приличније и за наш задатак, и за наше послове, да не итамо с изношењем на среду питања о поверењу или неповерењу.

Ми смо мислили, да ће наша помирљивост, и готовост наша, да у свему дамо доказе наше добре воље, моћи одклонити то питање.

Даље, у течају радње скупштинске, догађали су се случајеви, да су чињени такови предлози, које ми нисмо налазили да можемо примити.

И све то сматрали смо, као обичан ток послова, у којим питањима нисмо гледали знаке поверења или неповерења.

Али у том нашем поступању, излагани смо били многим укорима, прекорима и осудама, које ми нисмо заслужили.

Казало се, да ми не уживамо поверење скупштине, и да при свем том остајемо на нашим столицама, као да смо ми тражили ове столице, које смо ми свакад сматрали као врло велики терет, и које смо ми заузели само да би испунили нашу дужност спрам нашег светлог владаоца и отаџбине. Ми смо прелазили преко тих осуђивања ослањајући се на наш поштен рад, на наше чисте намере.

Међу тим је обичној скупштини њен законодавни период истекао, и она је по закону закључена, и ради решења неопходно нужних питања, сазвана је сагласно са законом, ванредна скупштина.

Приступивши данашњем бирању кандидата за председника и подпредседника, у избору томе ви сте учинили подпуну употребу од вашег права. Ви сте изоставили једну личност, која се и по свом владању и по свом односају спрам владе, и по нашем признању, сматра као кандидат владин, а то је г. Карабиберовић.

Ви знате да се у свима парламентарним земљама гледа на расположење скупштине према министрима, и да се то расположење најбоље огледа и показује при конституисању скупштине, при бирању председника и подпредседника, при бирању, као што се каже, бироа скупштине. И кад скупштина не изабере људе, који се сматрају као владини пријатељи, или правилнији кандидати, то је на неки начин осуда саме владе, то је на неки начин неповерење према влади.

И овде може се узети, да је тај случај био при бирању господе кандидата. Ми смо сматрили г. Карабиберовића, као човека, који иде на добро и вами и влади. А сада се може узети да скупштина овим актом доказује, да не дели то сматрање владино у том личном питању. Томе се има придодати, да и досадања наша радња није свагда наилазила на одобрење и сагласност.

За нас је дакле наступила дужност, да не оставимо у свету тај утисак, да смо претрпели један пораз, да је скупштина овим избором хтела, да докаже своје неповерење према влади.

Ми тако поњамо наше положење, да, ако неуживамо подпуно поверење народне скупштине, ми не можемо полезно и корисно радити пред скупштином као орган владе.

Ми не би хтели да ни један час будемо у радњи

између скупштине и кнеза нека пречага, нека сметња, нешто, што одтуђује скупштину од кнеза.

Да би дакле знали, каково је наше положење, те да нам се не може пребацити с једне стране да неразумевамо нашу дужност, или да немамо стида ни осећања, и да продужавамо нашу радњу као владини органи пред скупштином и онда, кад нам она показује своје неповерење; а с друге опет стране да се не би изложили прекору, да смо пренаглили у нашој оцени и узели за доказ неповерења оно, што скупштина, може бити не би, сматрала за изјаву неповерења, чим би ми пренагљено метули кнеза у ту нужду и невољу, да мора у овим околностима и кратком времену, или образовати другу владу, или прибећи употреби права, која закон меће на његово расположење, — ми смо нашли, да ћемо најбоље испунити и нашу дужност и поштовање које имамо према скупштини и земљи, и остати верни нашим назорима, да не будемо пречага између скупштине и владаоца, да вас искрено и очито запитамо: сматрате ли ваша држања спрам нас у опште, нарочито сматрате ли ви, данашњи ваш избор, као знаке неповерења спрам владе?

Овди је пресечен говор г. министра председника из скупштине са изјавом „несматрамо“; а за тим је г. министар продужио даље:

„Ја не ћу да питам, заслужујемо ли ми ваше поверење. То је ваша ствар.

И ако ви налазите, да га ми не заслужујемо, ви сте у подпуном праву да такову оцену изречете, баш и кад би ваша оцена неправедна и незаслужена била. Ма какова била ваша оцена, части ће вам служити да нам је очито и без икакова устезања кажете. Ја вас

то само зато питам, што од тога зависи даље наше држање. Ми не можемо ни једног часа остати у неизвесности у том обзиру.

Дакле молим вас у име целе владе, да не оставите ову ствар необјашњену, да не учините могућним да ми погрешимо било спрам кнеза, било спрам народне скупштине. Изјавите нам јасно и очито: можемо ли рачунати на ваше поверење или не?"

На ово питање са више страна из скупштине чуо се је одговор „можете", а за овим је

Г. председник министарства опет рекао: „Ја незнам да ли одзив неколицине вас, можемо сматрати, као одзив целе скупштине? То је врло важна ствар?"

На то је посланик Глигорије Брајковић приметио:

Ми можемо то и актом изјавити, а

Г. министар председник одговорио му, да то није нужно. —

Касијан Стојшић говори, како је он чуо, да се само на сокаку нешто говори противу министара, али ми нећемо да то са сокака дође у скупштину. Он вели то у скупштини и не опажа. Он држи да је то, што се говори, просто подметање. — А што се тиче г. Жике, он мисли да је ствар ова обичним законом ишла.

Г. министар председник опет по овоме рече: Ја сам казао како се овакове ствари узимају и тумаче у свету. Може бити да ми и грешимо. Ја кажем, може бити, да ми и не заслужујемо вашег поверења; но то је ствар чисто ваша. Ја само кажем и молим вас, да нас немотете у могућност да останемо као пречага између владаоца и народног представничества. Јер ми налазимо да ми не можемо корисно са скупштином радити, ако смо пречага између скупштине и владаоца.

Ми смо уверени о вашој љубави спрам владаоца, па не бих хтели да у томе будемо сметња.

Кад је овај говор од г. министра-председника свршен, онда је опет чуо се одзив скупштине: „нисте, нисте".

Ненад Михајловић каже: да се у скупштини не држи, да су они ма какова сметња, и они су са садашњом владом сасвим сагласни. — Но што се тиче Жике...

Овди је даљи говор г. Ненада пресечен од г. министра председника овим речма: немојте улазити у та лична питања. Ја само то питам: да ли се одзив неколицине вас сматра као одзив целе скупштине?"

На ово питање цела је скупштина једногласно одговорила: „Целе скупштине."

Љубомир Каљевић замоли скупштину, да му дозволи да и он нешто каже и рече:

Молим вас да кажем само две три речи. Ово је врло лепо од стране владе, што хоће да зна начисто како стоји код скупштине. Доиста, то је корак, који одговара начелима парламентарног живота. У свима уставним земљама, влада дотле седи на својим столицама, док ужива поверење не само у владаоца, него и у скупштини; а скупштинска већина треба да је меродавна, за опстанак једног министарства.

Но ја не држим, да је нужно било доводити у свезу данашњи избор са поверењем или неповерењем према влади.

Овди г. министар председник примети г. Каљевићу, да је он то напоменуо само узгред, а г. Каљевић затим продужи свој говор овако: „ако би се случајно у скупштини нашло људи личних присталаца, којима би

криво било, што на влади нису људи за којима би они ишли, то се не може однети на целу скупштину.

Мени би управо жао било, кад би се нашло у народњем представништву таквих посланика, који би жалили, што овај или онај није министар. Јер ако ми будемо везани за поједине личности а не за начела и дела, — онда нећемо бити у стању да корисно вршимо наш посланички позив, него ћемо се колебати према избору властника и управо бићемо пандури овога или онога.

Може бити да је влада нешто чула, што јој није по вољи, — али то није истина. О томе не треба водити тако озбиљног рачуна.

Нама је само жао, што многе нужне ствари нису ушле у тај указ, па смо мислили да изјавимо овди у скупштини влади, да и оно што скупштина држи као важну ствар, уђе у ред послова овогодишње скупштине. На првом месту било је ово о г. Бели-Марковићу, јер, као што се држи, ова би ствар према наређењу законском престала да вреди, што би било и на штету правице и на штету самог Бели-Марковића, јер би сумња остала, кад се не би ствар начисто извела. Но влада је то учинила.

После наставља г. Каљевић, оно, што у изјави г. министар председник рече, да се и у нашој скупштини може сматрати као доказ неповерења, ако се у свима питањима неспоразумемо са владом, — по моме мишљењу не стоји. Може бити да смо ми за ово неколико година и одвише пристајали за владама, да се и сувише показивало вере у сваку намеру министарску.

Него ако смо ове године показали више самосталности, то служи на част скупштини. Скупштина бар у

последњој години, хоће да покаже да је независнија и слободнија, а то **није изјава неповерења**, нити се то тако може узети.

Скупштина да је хтела да изјави неповерење, она би изјавила у адреси; а кад онда није то учинила, онда говорити о неповерењу нема места.

Овај израз г. Каљевића скупштина је пропратила са „тако је“.

Председник скупштине пита за овим: хоће ли о овоме да се гласа по именце или неће, а скупштина одговара му „нећемо“. Затим

Г. министар-председник рече: кад би когод био противног мишљења; и желео би да другојачије своје мисли изјави, он би захтевао гласање: но почем од скупштинара нико не захтева гласање, он држи, да нико и није противан.

На овај говор г. министра-председника скупштина се одазва са „Нико није“; и г. **министар-председника** затим изјави благодарност скупштини овим речима:

„Ја вам изјављујем од стране целе владе благодарност, јер право да вам кажем ми смо били у највећем недоумљењу. С једне стране да не бацимо владаоца у невољу, а с друге стране да и ви немате посла са људима, у којима не би имали поверење.

Дакле хвала вам на изјави поверења, а много више на томе, што чините могућним да знамо на чему смо. А сад с Богом.“

За овим г.г. министри оду из седнице а председник огласи да је данашњи састанак закључен, и заказа други састанак за сутра у 9 часова.

Седница је трајала до 1 и по сата по подне.

Председник ванредне скупштине,

Д. Ђ. Јовановић.

Секретар

Д. Ј. Радовић.

Опуномоћени потписници:

А. Лукић, Вићентије Поповић, Павле Самуровић, Здравко Јовановић, Милан Ћирковић, Петар Поповић.

САСТАНАК I.

3. Јануара 1873 године у Крагујевцу.

председавао

Димитрије Ђ. Јовановић.

Присустовали г. председник министарског савета министар иностраних дела и г.г. министри: финансије и унутрашњи дела.

Било је посланика 89. Посланици: Миленко Петковић и Петар Васић болесни су.

Састанак је отворен у 10 часова пре подне.

Председник јави да се је вратио посланик Милан Стевановић, који је био на одсуству.

Председник каза да је сад на реду да се изберу два одбора, један за финансијско законодавство и други за ствар г. Бели-марковића и позва скупштину, или да нове одборе изабере, или да старе одборе остави.

Стојадин Радојић тражи, да се прочитају имена одборника, те да се и они мало провеју, јер ко одриче свој подпис, не може да буде одборник.

Жив. Милошевић каже, да је одбор за ствар г. Бели-марковића нешто радио и у неколико ствар сазнао, па кад би сад ноше одборнике бирали, онда би се

много времена изгубило, и с тога је мишљења, да тај исти одбор и даље остане.

П. Самуровић тражи, да председник одбора, г. Бошковић, прочита имена тих одборника.

Секретар Радовић прочита имена тих одборника, за ствар г. Бели-марковића. Они су: Јован Бошковић, Мата Кара-марковић, Сима Несторовић, Александер Николајевић, Ђорђе Пантелић, Глигорије Брајковић, Коста Великић, Касијан Стојић, и Мита Миловановић.

Јов. Бошковић вели, да ће му бити немогуће, да и даље овде остане, што има врло важних и нужних послова код куће. Писао је кући да му јаве, може ли бити без њега, па се нада, да ће до два дана добити одговор, и онда ће знати, може ли остати, или ће ићи.

Председник јави, да је влада сугласна да се при овом избору одступи од пословног реда, те да се одборници за ствар г. Бели-марковића по именце не бирају и скупштина одлучи да остану у одбору за ствар г. Бели-марковића сва досадања лица, која су прочитана.

Председник каза да у финансијском одбору има 18 лица, па пита скупштину, оће ли да сва та лица остану и даље и одбору, или да се тај одбор сведе на 9 лица, пошто има само да сврши буџет, и друге ствари, што су у књажевом указу казате.

Г. министар — председник мисли, да ће нам госп. Бошковић као председник тога одбора моћи да да најбоља обавештења о овој ствари; и да, ако су сви ови предмети у једном одељењу, неће бити нужна оба одељења.

Јов. Бошковић објашњава, да су буџет и предлог о накнадним кредитима, били код првог оделења, а предлог о заложницама код другог оделења, но овај последњи да је у начелу решен у првом оделењу, а члан по члан претресан је у другом оделењу.

Јово Новаковић налази, да не би требало у финансијском одбору да остану она господа, која су у одбору за ствар г. Бели-марковића, јер неће моћи да раде на две стране.

Г. Брајковић подржава говор Новаковића и каже, да се место Бошковића, који је у оба одбора, изабере друго какво лице за финансијски одбор, те би се послови брже радили.

Јов. Бошковић каже, да су осим њега у одбору за ствар г. Бели-марковића, и Николајевић, Несторовић и Великић, који су и чланови финансијског одбора.

Председник министарског савета боји се, да ако ова четири члана неостану и у једном и у другом одбору, — не створе нужду, да се оно, што је већ спремљено у одбору и готово, не може узети у претрес, па би се могло десити, да се изнова претресају предлози одбора, а тиме би много изгубили у времену. На против, кад би они остали, много би добили у времену. Како су досад та господа могла радити у оба одбора док је било много више рада у одборима, моћи ће и сад.

Г. председник министарства моли, да се има на уму, како им је тешко безконачно овде продужавати свој посао, не због њих лично, него због државних послова. Ако се одбори на ново образују, то ће нас далеко одвести, па с тога понавља, да их многи државни послови очекују, и да с тога нису ради да продужавају своје седење овде.

Јов. Бошковић каже, да је буџет био прегледан у одбору, и само је остало, да се препише. По томе финансијски одбор неће имати много посла, те с тога можемо остати, као што смо и до сад били у оба одбора.

Г. министар председник мнења је, да ова лица остану и даље у одбору, кад су досад тамо била.

Љуб. Каљевић каже, да се у времену ништа не би добило, кад би се ти људи преместили сад само у један одбор.

Г. министар председник понавља, да одбори остану по старом, а ако би ко одступио, лако ће се учинити замена.

Јов. Бошковић волео би, да га изоставе, на што се у скупштини зачу „нећемо“.

К. Великић је мишљења, да се одбори не бирају понова, јер би се свака позиција у буџету морала понова прегледати, чиме би се доста времена изгубило.

Секретар Радовић прочита имена чланова финансијског одбора, Јован Бошковић. Александер Николајевић, Сима Несторовић, Милован Спасић, К. Великић, Ран. Јовановић, Милутин Спасић, Анта Пантић и Ивко Остојић, који је добио одсуство и отишао.

Скупштина одлучи, да у финансијском одбору остану напред поменута лица, а на место Ивка Остојића да дође Љубомир Каљевић.

По овлашћењу скупштине а пристанку владе, председник предложи и скупштина изабра за подписнике: Петра Поповића, Милана Ћирковића, Павла Самуровића, Здравка Јовановића, Арсу Лукића и Вићентија Поповића.

Секретар Живковић прочита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар финансије, да поднесе скупштини предлог о буџету државних прихода и расхода за рачунску 1874 годину.

Предлог се упути финансијском одбору.

Прочита се молба Стојића Обрадовића, који тражи одсуство до свршетка скупштинске радње због својих нужних послова.

Скупштина одобри Обрадовићу тражено одсуство.

Председник рече да одбори раде своје послове, а он ће јавити каде ће бити седница.

Тиме се сврши овај састанак, који је трајао до 10 и по часова пре подне.

Председник ванредне скупштине
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
С. Живковић.

Подписници:

Л. Лукић, Вићентије Поповић, Павле Самуровић, Здравко Јовановић, Милан Ђирковић, Петар Поповић.

САСТАНАК II.

Уторник 8. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Састанак је отворен у 9½ сати пре подне. Посланика било је 87. Били су: г. министар председник и г.г. министар финансије, војни, унутрашњих дела и правде.

Председник позва скупштину да саслуша протокол предходног састанка ванредне скупштине, који прочита секретар Д. Радовић. Скупштина усвоји протокол без поправке.

Посланик Каљевић рече: ја нећу да примећујем на протокол, он је добро написан. Ви се сећате, браћо, ономад кад је била реч поводом питања министра о поверењу и неповерењу, ја имам да кажем, да је скупштини жао, што неки предлози нису ушли у тај указ, којим се сазива ванредна скупштина. Ви знате да смо у адреси изјавили, да је нуждно, да се учине неке измене у закону о штампи; у закону о министарској одговорности и да се закон о општинама преустроји и т. д. Ја држим, кад је скупштина тако казала, да није у ветар казала, него што је убеђена, да су те ствари важне и нуждне. Ја остајем при томе, да је скупштини жао, што те ствари нису ушле у предмет претресања, и молим владу, да она нађе начина и пута, како да се то надокнади, т. ј. да оне ствари, које скупштина сматра за важне и нуждне, буду предмет претресања ове скупштине, па ма то било само и у начелу. Мени се чини, да би скупштина у самом њеном достојанству била повређена, ако ми не учинимо оно, што смо у адреси кнезу изјавили.

За овим секретар Сима Живковић прочита протокол првог састанка ванредне скупштине и скупштина усвоји исти без поправке.

Председник јави, да је дао одсуство од 5. Јануара посланику Малетићу због болести, на сво време трајања скупштине и скупштина усвоји тај акт.

За овим председник јави, да је дао тродневно одсуство посланицима А. Петковићу и Јанићију Пешићу и то од 4 Јануара, сада се они моле, да им се продужи одсуство до краја скупштинске радње; него им он то није дозволио, већ их позвао да дођу. И скупштина ово усвоји.

Секретар Сима Живковић чита оставку на послаништво Николе Крстића. И скупштина усвоји његову оставку.

Посланик Касијан Стојшић такође моли за одсуство на сво време скупштинске радње и скупштина му одобри с тим, да може ићи пошто подпише протокол извешћа одборског.

Алексан. Николајевић напомену, да ако се тако стане одпуштати сваки, онда неће бити довољан број чланова, да скупштина може радити.

Председник каже, да је до сада било 90 посланика, а пошто је дато одсуство Малетићу, остаје 89.

Како је и Крстић дао оставку, остаје 88, јер влади стоји на вољи хоће ли поставити другога посланика или не.

За овим председник јави, да је дошао посланик Бркић 4. Јануара 1874 године.

Даље секретар Живковић чита молбу за одсуство Јове Новаковића.

Брајковић каже, да неможемо уважити ту молбу, јер ће остати мали број посланика.

Председник тврди да је доиста велика незгода давати одсуства, јер може бити да ће се остати испод нужног броја. Но како је ово ванредна скупштина, за коју не важе односно одсуства закључења редовне скупштине, то би нужно било, да позовемо оне посланике, који нису дошли. И ако би скупштина закључила, да се посланици позову, онда би могли давати одсуство, а овако не.

И скупштина реши да се позову ови посланици да дођу у скупштину: Ивко Остојић, Војин Радосављевић, Јеврем Ђорић, Милош Тикваревић, Мијалко Радисковић, Милосав Трифуни, Милош Милић, Милан Миловановић, Никола Мандић, Сава Милојковић и Лука Солдатовић.

За овим скупштина реши, да се Јови Новаковићу може дати одсуство, кад који од ових посланика дође.

Секретар Живковић чита молбу Милана Стевановића за одсуство.

Скупштина усвоји да му се даде одсуство, када позвати посланици дођу.

Председник саопшти указ књажев о предлогу министра војног, о накнадним кредитима, као и то, да је тај предлог већ предат финанцијском одбору.

За овим јавља, да је сада на дневноме реду о допуни закона о заложницама.

Известилац Каљевић чита извештај финансијског одбора, којим се усваја поднети предлог, па кад га прочита Каљевић, председник скупштине рече, да је свима познато, да је скупштина претресала предлог закона о заложницама, пак се зауставила код чл. 14. Г. министар финансије казао је, да ће донети други део тога предлога, па нека га прочита г. известилац.

Пошто Каљевић прочита извештај, председник рече, да говори о овоме предлогу ако ко шта има, у опште.

Посланик Великић говори, да заложнице доведемо, да оне вреде у нашој земљи као новац и да се примају свуда на јавним касама и у приватним саобраћајима и то у суми до једнога милијуна дуката; накратко да те заложнице буду као банкноте, јер се онда не би ништа шконтирало, нити би оне падале на терет државној каси, јер су оне управе фондова и за њих јем-

ствују добра, која су управом фондова интабулирана. Ту би држава добила интерес, не би имали потребу да тражимо новаца на страни.

А. Нешић противан је говору Великића, па вели, да идемо даље да радимо, а да не дангубимо.

Министар председник мисли да можемо одмах прећи на поједине чланке, јер тај општи говор није потребан, почем је ово природна последица онога, што је већ примљено.

И за овим се одма прелье на поједине чланке.

Известилац Каљевић чита члан 1.

А. Лукић предлаже, да се у овоме члану на место речи „добавити“ стави реч „продавати“, јер је то ствар која се продаје.

Министар финансије каже, да је реч „добавити“ ширег појма: она обухвата и ту реч „продавати.“

Посланик Арса Лукић предлаже овакву редакцију члана првог: „Влада се овлашћује, да прода за рачун управе фондова њених заложница по потреби за вредност до дванајест милијуна динара у звечећем новцу, али не по курсу који би пшао испод 85 за 100.“

Како нико не подпомаже предлог Арсе Лукића, на питање председника скупштина усвоји члан 1 по предлогу.

Каљевић чита члан 2.

Арса Лукић каже да смо разговарали да се прода колико је могуће већи део у Србији. На сваки начин, то ће у почетку ићи тешко, али ће доцније ићи много лакше. И с тога сам за то, да већи део заложница остане у Србији, а остало да иде на страну, па ако се за време од године дана ово у Србији не би могло продати, и ако би међутим управи фондова потребовало новац, онда да се може продати на страни. С тога би и предложио другу редакцију, која да гласи: од заложница управе фондова, најмање четврти део, задржаће се у Србији и ту продавати по курсу, по коме је последња продаја на страни учињена.

Но ако се овај, за Србију задржали део заложница цео или од части не може продати за једну годину дана од дана прве продаје, а међу тим управа фондова буде новаца потребовала, министар ће финансије и тај део продати где боље могне.

Министар финансије каже, да је та мисао ушла у ову редакцију, јер смо ми узели опширнији израз, а нисмо хтели да кажемо за које време, јер може бити потреба, да се одреди рок од године дана, а може бити да ће се показати потреба да се овај рок сведе на три месеца.

Арса Лукић каже, да је разлика само у времену и мисли, да ће се доцније лакше продати, него ли у почетку а онде се условљава, да, ако се најпре неби у Србији продале, онда да се може и тај део на страни продати.

Министар финансије: у последњем је реду казато овако: „онда ће се и тај део на страни продати моћи“. Влада се не веже; али ако је потреба, онда ће се на страни продати, иначе то неће морати да учини.

На питање председника скупштина усвоји чл. 2. по предлогу.

Каљевић прочита чл. 3.

Милан Ђирковић каже, ако би се могло, да се стави да буде интерес 12%.

Јован Новаковић каже, да смо пре говорили, да се може до 85. од сто узимати, па после опет се плаћа интерес, а овде се каже, да се само интерес 10% плаћа. Како ће се то разумети?

Каљевић каже, да је ту урачунат и интерес и одплата.

Министар-председник вели, да је онда било говора 85 од сто, кад је било говора, да интерес буде 6%. Овде није казато, да буде интерес 6 или 10%. него је казато до 10%. Према томе како се наће новац под интерес, одредиће се књежевим указом, колики ће тај интерес бити.

М. Вукомановић каже, да је овде казано, да ће се одплаћивати по 1% сваке пола године, а није казано да ли ће се примати, кад би ко хтео више да одплаћује.

Председник: то не смета ништа, може се и све платити.

К. Стојшић вели, да би боље било, да овај члан претресемо у свези са чланом 8; јер ја не би хтео да сви новци управе фондова буду са 10%. Ја би мислио за оне новце, који дођу од заложница, да се плаћа 10 % а не за све.

Министар-председник каже, да је то погрешно да се на новац од заложница плаћа један интерес а на друге новце други интерес; јер ако је интерес на онај остали капитал мањи, онда који је луд да узме ове новце под скупљи интерес.

Дакле то је немогуће и мора бити један интерес како на оне новце које смо добили од заложница, тако и на остале, који се налазе код управе на руковању. За оне пак новце, који су већ издати, то је друга

ствар, на њих се мора наплаћивати интерес 6%, јер они су већ дати на 23 године.

Министар финансије каже: овде је казато: „до 10% а не баш 10%“.

На питање председника скупштина усвоји овај члан по предлогу.

Кад Каљевић прочита чл. 4.

Ранко Цветковић моли, да се у начелу реши, да се новци дају оним окрузима најпре, у којима ни су установљене штедионице. Знам, вели, да су из мога округа дате процене још пре две — три године, па људи још нису добили новце, па да би се и ми сиромогли, то нека се најпре новац даде оним окрузима, где нема штедионица.

Д. Цанковић каже, да му је нејасан чл. 4. Овде се каже: да ће се предходно зајам дати онима, чије је имање у попис узето. Но шта ћемо за оног поштеног човека, који није рад ни да га поверитељ тужи, а хтео би да исплати дуг, па зар он да неможе предходно добити зајам!?

Ник. Радовановић каже, да је овај члан врло ја — сан и не би требало чинити никакве поправке, него би рад био знати, како ће се измирити члан 14. са овим чланом.

Известилац каже, да чл. 14. одпада.

Ј. Бојиновић каже, да је хтео да каже, што Ранко каза, да би требало дати оним окрузима, где нема штедионица, но овде се каже: „онима ће се давати предходно, којима је нуждно и којима ће да се распрода имање, дакле зна се, да ће се давати по реду.

Ник. Радовановић каже, да се овим предлогом баш и иде, да се свакоме помогне, а не само једноме.

Министар-председник вели, да мисли, да ће се сви подићи, који би имали потребе, јер влада ће набавити толико новаца, колико је нуждно. Овде је дакле реч коме ће се предходно давати новац. Закон каже, да ће се првенствено давати онима, којима је узето имање у попис ради продаје. А што неки рекоше, да има и таквих, који не би ради били да им се имање у попис узима, а да је опет нуждно да и они добију, и њима ће се давати, али таквога човека свагда ће поверитељ за неко време причекати. Што посланик каза, да правимо разлику у давању новаца; па да дамо најпре онима, који немају штедионице, а после онима, који имају, ја мислим, да би то било противно нашим појмовима. Ми не правимо закон за поједине, већ за све Србе, само што је овде казано, којима ће се новац пре на зајам давати, али за све округе један је закон.

Срећковић каже, да се и њему чини, да је овај члан нејасан, јер се може повторити оно, што се догодило са штедионицом, т. ј. да ће богатији поузимати по 500 дук. ц., па и опет сиротињи давати под скуп интерес, на задуженима неће бити поможено.

Министар финансије вели: овде се каже, да ће се дати онима првенствено, којима би се имање морало продати.

На питање председника, скупштина усвоји овај члан по предлогу.

Каљевић чита чл. 5. 6. и 7. које скупштина усвоји по предлогу.

Кад прочита чл. 8. Анта Пантић рече, да би рад био, да се стави у протоколу једно објашњење, а на име они људи, који су поднели процене својих имања

управи фондова: те процене не могу важити по овим законима, него они морају нове процене да поднесу, пошто те старе процене по данашњем закону морају да падну, јер ступа у живот закон о 6 дана орања, на сваки мора из задуживања изоставити толико дана орања земље. Јер ови дугови нису од пре постојали, него ли што се новац узме. Они ће да задуже имање, а по закону 6 дана не могу задужити.

Министар финансије каже: мислим, да ћете се задовољити, кад вам кажем да ни је нуждно, да се нове процене праве, него ће се наредити да управа фондова сама прегледа сваку процену па да она види да ли треба што да се побије. И ако нађе да треба, онда ће известити човека колико је побијено, па да на пример у место 100 дук. даде 80 дук. цес.

Министар-председник каже, да је г. Анта говорио у опште о зајму, где није случај наступио, да се може позајмити и на оних 6 дана орања. Но г. министар је објаснио, да ће се све процене прегледати, па у колико се нађе за нужно, побијаће се.

Д. Цанковић пита: хоће-ли те процене да важе или не, кад је на пр. и кућа ушла у процену?

Председник каже, да је ту ствар г. министар објаснио.

Милован Спасић каже: да се овди говори о преносу интереса на већи интерес и о повраћају зајма, на предлаже да се додаду ове речи и то онде, где се говори, „док се не преведу постепено на нов интерес“ и то да се додаду ове речи: „или се повериteљима не поврати“.

Министар-председник каже: то се разуме, оно што

остаје, то се и преводи на нов интерес, а што се враћа повериоцима, то се и не рачуна.

На питање председника скупштина усвоји чл. 8. по предлогу.

Тако исто усвоји члан 9 по предлогу.

Председник: и тако цео је закон усвојен. Чланови 14 и 15 о заложницама не постоје.

Министар финанције: сад ће доћи у заглављу онога првог римско I. а овде је стављено римско II.

Председник јавља да је даље на дневноме реду предлог о буџету за ону 1874 рач. год. После ½ сахати одмора известилац финанцијскога одбора прочита извештај одбора који гласи:

ИЗВЕШТАЈ

финансијског одбора народној скупштини.

Пре него што приступимо излагању неких примедаба, које је финансијски одбор учинио на поједине рубрике ово-годишњег буџета државног, нек нам је слободно укратко казати наше опште посматрање о овом државном акту, те да тиме оправдамо примедбе, које смо, као што рекосмо, на поменути буџет учинили.

Државно газдинство као што је познато стоји у тесној свези са народним привредним стањем. Материјално стање народа меродавно је за стање државних финансија, јер је оно извор из ког оне добијају своју снагу. Нема сумње да ће народ лако и неосетно сносити и веће терете, када је његово стање добро, када су му прилике и године донеле изобиље у плодовима његовог труда и зноја. А исто тако не може бити сумње да народу у рђавим годинама тешко пада сваки терет, који или превазилази његову имаовну снагу или га принуђава да од својих уста одваја оно чиме подмирује своје грађанске обвезе.

Но ми овако мислећи не идемо тако далеко да од државе тражимо, да она своје издатке у пуној мери соображава са савременим материјалним стањем народа, да она свој буџет гради у границама које му народно имаовно стање одређује. Ми знамо да држава не може као појединци грађанин удешавати своје потребе и своје издатке по приликама и годинама. Ми не тражимо да она са рђавих година привремено смањује плате чиновницима и да кубури са најнужнијим потребама својим. Ми и то знамо да се држави одређена цифра данка платити мора, па ма какве године биле, али при свем том, ми смо уверени да смо на правом путу над тражимо од државе бар толико обзира на имаовну снагу народа, да се у времену немаштине оно што у буџету недостаје не попуњава било новом врстом данка на народ, било трошењем готовине из државне благајне, него да се то подмири сводећи сваку партију буџета на њену најнужнију меру, која се према показаном потрошку од прошлих година одредити може.

Финансијски одбор примивши предлог буџета државних прихода и расхода за рачунску 187¾ годину, видео је, да су приходи прорачуњени на 34,345.000 а расходи на 36,180.671 гроша и 37 пара пор., дакле да су расходи већи од прихода 1,835.671 гр. и 37 п. пор., што влада мисли да се подмири новим изворима или готовином из државне благајне.

Према оваком стању ствари одбор је приступио прво прегледању прихода државних, и сравњењем прихода државних у 1870, 1871 и 1872. години уверио се да су суме прихода сразмерно приходима прошлих година стављене, само је нашао.

1-во. Да се у приходу позиција II. бр. 1. од ђумручине дода још 100.000 гр. п. сразмерно приходима предпрошлих година.

2-го. Позиција под III. бр. 1. од судских такса да се дода реч и полицајних и да се овај приход са 100.000 гр. п. повећа, с тога што ће и полицајне власти од сада таксу наплаћивати; а тако исто и судови по кривичним делима.

3-ће. Приход у позицији IV. бр. 7. да се са 40.000 гр. пор. повећа, пошто је извесно, да ће моћи толико изнети, јер ће од заложница прихода већег имати него што га је до сад имала.

4-то. Исто тако у позицији под V. бр. 1. у прошлого-

дишњем буџету 1872. године а у приходу од повраћених кредита и уштеда стављена је цифра од 2,000.000 гр. пор., а у овогодишњем буџету изостављена је она „реч“ *и од уштеда*, па је само стављена цифра прихода од повраћених кредита 500.000 гр. пор.; одбор налази да би требало и приход од уштеда по досадањем начину узети у предрачун по што се има уверења да је до сада при свем том што је извесна цифра у буџет стављена, било и већих уштеда, па ће их и у будуће бити, а ово се тврди самим изводом, који нам је г. министар финансије о приходу и расходу као и о стању благајне државне за рачунску 1869. 1870. 1871. и 1872 годину предао. Но г. министар пристао је само на то да се од повраћених кредита са 150.000 гроша пор. повећа. Скупштина дакле остаје да реши: хоће ли се и колика сума у приход а од уштеда ставити.

5-то. И напослетку у истој позицији V. бр. 5. у приходу од непредвиђених извора треба да се дода 300.000 гр. и. једно што је г. министар у првом поднешеном буџету ставио ову цифру овог прихода у 1,600.000 гроша порески, па је сад смањено, друго што се ово повећање које одбор чини слаже са самим стањем ствари које је сравњивањем овог прихода у предпрошлим годинама поправљено; и треће, што је извесно да ће приходи од ковања сребрне монете бити, а тај приход долази и „непредвиђене изворе.“

На повећање прихода под бр. 1. и 4. пристао је г. министар, а за остало није; и тако кад се повећање прихода које је одбор учинио и које износи 690.000 гроша пор. дода суми прихода која је у буџет стављена у 35,345.000 гроша, онда цела сума прихода износиће 35,035.000 гр. пор.

Пошто је одбор довршио прегледање државних прихода предузео је прегледање државних расхода и притом прегледању ползујући се изводима о стварним подацима а по појединим рубрикама из предпрошлих година нашао за сходно учинити следеће примедбе, и то:

Општи расходи.

1. У опозицији под I. бр. 4. „*Народна скупштина*“ стављено је до сад 240.000 гр. пор. а ово је одвећ велика

цифра пошто се на народну скупштина до сад није трошило више него само 120.000 гр. пор. С тога ову цифру ваља са 80.000 гр. пор. смањити.

2. У истој позицији под I. бр. 5. „*Државни савет*“ додатак председнику државног савета, који сада износи 9.000 гр. пор., треба смањити са 3000 гр. пор.; јер поред систематичке плате од 2.000 талира, довољан је додатак од 500 талира.

Исто тако одбор држи да поред два секретара нису потребна државном савету три писара, и како је место једног писара упражњено, одбор у сагласију са г. министром председником изоставио је једног писара и тиме је буџет расхода са 2.000 гр пор. смањен.

3-ће. У истој позицији бр. 7. „на *пензионирање саветника, министра* и т. д.“ стављена је цифра у 40.000 гроша пор., но одбор налази да ову цифру треба са 15.000 гр. пор. смањити, пошто до сад на ту потребу није више трошено него што одбор сада нету и за убудуће оставља.

4-то. У истој позицији бр. 8. „*пензионање чиновника свију струка*“, тамо одређену цифру ваља смањити са 15.000 гр. пореских.

5. У истој позицији бр. 9. „*аванзовање чиновника* и т. д.“ и ту цифру треба смањити са 15.000 гроша пор., и ону под 4. и ону под 5. што су сувише, и што ни досад није више трошено од 34.000 гр. пор., а сад се обе цифре остављају по 45.000 гр. пор.

6-то. У истој позицији бр. 11. „*кредит за ванредне потребе*“ смањити са 400.000 гр. пор., једно што се оволико колико је до сад у буџет стављено, није трошило, а друго што се код јасно опредељених редовних потреба, стављене онако огромне цифре у буџет, ничим не оправдава.

На смањивање позиције под бр. 1, 2, 3, 4, 5, 6, осим писара у државном савету, није пристао г. министар.

II. Стручни расходи.

1. „*Министарство правде и главна контрола*“. На овај буџет одбор није учинио никакве примедбе и ако је исти 35.560 гр. пор. већи од прошлогодишњег. Одбор је усвојио

разлоге, који су у г. министровом објашњењу бр. 4.532, изложени, које се под ⁄ прилаже.

2. „*Министарство просвете и црквених дела*". Буџет овај већи је од прошлогодишњег у 221.110 гр. пор. Потребе повећања његовог одбор је оценио, што је за сходно нашао усвојио је, а учинио је следеће примедбе и то:

а., код позиције „*народно позориште*" бр. 4. на помоћ поменутом позоришту треба тамо одређену суму од 69.600 гр. пор. са 17.400 гр. пор. смањити за то што је горња цифра до сад за целу годину одређивана, а ове године сполика сума није потребна што су већ скоро три месеца протекла.

б., код исте позиције бр. 5 са истих разлога одређену цифру од 11.200 гр. пор. на осигурање зграде и свега намештаја, треба умањити са 2.800 гр. пор.

в., у позицији 7. училишта бр. 11. тражено је за ботаничку башту 11.200 гр. пор. и тако би требало горњу цифру са 2800 гр. пор. смањити.

г., у истој позицији бр. 12 одбор налази да тражену повишицу од 14.400 гр. пор., на шест суплената треба смањити са 7.200 гр. пор., с тога, што они нису професори, и што се оставља потребна цифра да од њих 6 могу тројица у овој години за професоре авансовати.

д., даље, код исте позиције број 24. одбор је мишљења да тамо одређену цифру од 297.000 гр. пор. на педесет и пет професора треба смањити са 17.000 гр. пор., с тога што њих 30 нису професори него суплентн, а међутим је опет остављено да њих 10 у овој години могу за професоре авансовати, и што по мњењу одбора бар за сада не треба одобрити да се професор за III. разред јагодинске реалке из државне касе плаћа, јер је тај терет општина на себе узела, — и што би на случај ако би се ово одобрило, требало претходно по решењу скупштине отворити полугимназију у Ужици, а по важности и потреби пре би требало полугимназију у Крушевцу него у Јагодини отворити, која је са свим близу Крагујевца; но на једно за сада због слабог финансијског стања није могуће.

е., код позиције X, општи протокол бр. 1. тражено је

6000 гр. пор. више на подвозне трошкове, дијурне, и т. д. но одбор налази да је лањска цифра од 18.000 гр. пор. довољна; с тога је мњења да се поменута сума од 6000 гр. пор. из буџета изостави.

ж., и напослетку код исте позиције а под бр. 2. стављено је више 20.000 гр. пор. на огрев и остале трошкове, но одбор није нашао за умесно да се ово може одобрити, пошто су прва ове године јевтинија и што налази, да ће прошле године одобрена сума у 55.000 гроша пор. бити довољна, с тога мисли да ових 20.000 гроша пор. треба из буџета изоставити.

Објашњење г. министра прилаже се под ⁄₂.

III. Министарсвво иностраних дела.

Буџет овог министарства ове године повећан је са 82.640 гр. пор. Ова повишица поглавито произлази отуд, што се предлаже да се у Бечу отвори српска агенција, одбор је нашао да интереси земље отварање ове агенције захтевају, с тога је тај предлог одбором и усвојен а по томе учињене су ове примедбе:

а. Плата министру иностраних дела стављена је 36.000 гр. пор. а у примедби каже се, да се од ових 6000 гр. пор. дају само онда, кад министар није председник, па како је сад министар иностраних дела председник министарства, то одбор налази да ових 6.000 гроша пор. треба из буџета изоставити.

б. Повишак плате служитељима који је у 1440 гр. пор. стављен, по нахођењу одбора треба изоставити, јер је и доса. дања плата служитељима довољна,

в. На агенцију бечку стављена је цифра 77.600 гр. пор. за целу рачунску годину, но како се поменута агенција не може одма отворити, то је одбор мњења да се за девет месеци потребна сума у 58.200 гр. пор. одобри; а ресто у 19.000 гр. пор. из буџета изостави.

Друге примедбе на буџет министарства иностраних дела одбор није учинио, а на ове примедбе, које је учинио, пристао је г. министар.

Објашњење г. министра бр. 3549. прилаже се под 3.

IV. Министарство унутрашњих дела.

У овогодишњем буџету овога министарства стављено је више 270.300 гр. пор. него што је у буџету од прошле године стављено било.

Све нове потребе одбор је оценио и све што је за потребно и нужно нашао, усвојио је а на остало учинио је ове примедбе:

а. Из буџета овог министарства и министарства војеног одбор је увидео, да се грдна сума новаца на издржање жандарма троши. Свакоме од нас познато је, да је одржање реда једна од најглавнијих потреба. По одбору се ипак чини да је оволико велики број жандарма са свим излишан. Зна се да општина београдска издржава скоро 100 ноћних стражара, који такође врше службу сигурности у вароши а да не узмемо у рачун служитеље других надлежателства, но да само додамо 300 жандарма броју ноћних стражара, то износи да на сваки 10 грађана долази по један жандар или патролџија. Ово не верујемо да овако постоји ма у којој престоници, а што је код нас ово овако постало има свог оправдања и то само у времену кад је постало, — а не и сад. У оно време кад је жандамерија установљена, био је град у турским рукама, и Турци — орлије живили су у самој вароши па је овакав број жандарма потребан био, сад пак кад то тако не постоји, неналазимо разлога да се оволики број жандарма издржава и на то овако грдна сума новаца троши која би се могла на прече потребе народне с коришћу употребити. С погледом на све ово као и на то што у Београду има довољно стојаће војске, одбор је мислио да се број жандарма сведе на мањи број, — број који био довољан да одговори потреби *„одржања реда“*, Но како је г. министар изјавио да је он нов, и да у овако кратком времену није могао добити уверења, да ли се број жандарма може смањити без штете по државне интересе, и пошто је обећао да ће он са особитом пажњом ову ствар испитати и ако нађе да се број жандарма смањити може, он ће то и сам учинити. Према оваквом одговору г. министра и одбор је на то пристао.

б. Тражено је повишење плате постилионима у 10.000 гр. пор. но због финансијског стања одбор мисли да се ово одобрити не може и г. министар је са овим сагласан.

в. Тако исто одбор мисли да не треба одобрити 55.000 гр. пор. који се траже на повишење плате буљубашима и стражарима пограничних караула, једно што држи да се људи за овака места могу и по досадашњој плати наћи, а друго што је на ову цељ 1870 год. одобрена извесна сума, па се тако брзо не може и опет повећати, нарочито с погледом на финансијско стање. На ово је г. министар пристао.

Г. министар је предлагао да се подигну 6 нових караула на сувој граници, и на ту цељ ставио је био у буџет 24,048 вр. пор. но одбор је мнења да се у овој години подигну само 4 карауле и то на местима, где су оне једна од друге са свим удаљене и тако је пометута сума са пристанком г. министра са 12.000 гр. пор. смањена.

Одбор држи да власти наше треба да обрате што већу пажњу на тачно вршење дужности стражара, као и на њихов избор, па би мања крађа била. А тако исто да би добро било да наша власт поради код надлежне власти турске, те да и она обрати пажњу да њихови људи не чине штету српским грађанима, јер то захтева интерес обојих земаља. И г. министар је обећао да ће на све ово своју нарочиту пажњу обратити.

д. На огрев и канцеларијске трошкове гос. министар је тражио више 30.000 гр. пореских, но у споразумљењу са гос. министром ова је цифра смањена са 20.000 гр. пореских; а што је одбор пристао на повећање у 10.000 гр. пор. учинио је за то, што се као извесно зна да ће више лица бити у затвору него досад, пошто је телесна казна укинута, па ће онда и више дрва за огрев требати.

1. Код исте позиције бр. 75. одбор уверен да је престала потреба држати четнике који су терали и вијали хајдуке, у сагласију са г. министром изоставио је из буџета до сад постојавшу цифру 28.000 гр. пор.

ж. Тако исто одбор је нашао да не треба одобрити оних 60,000 гр. пор. коју суму г. министар тражи као вишак за на-

бавку сена за поштанске коње с тога, што је само сада скоро у пола цене јевтиније но предпрошле године, и што се држи да ће за прошлу годину одређена цифра бити довољна. И г. министар је на то пристао.

з. У истој позицији бр. 85 на набавку урчева, бисага и т. д. нађено је да се постојећа цифра од 90.000 гр: може смањити са 5.000 гр. пор. јер и досад није више трошено но колико се сад оставља.

и. Исто тако са горњих разлога одбор држи да се може смањити до сад постојећа цифра поменутој позицији а под бр. 88. на набавку коња са 10.000 гр. пореских, на с тога је у сагласију са г. министром оних 10·000 гр. порес. из буџета изостављено.

ј. И напослетку тражена нова цифра у 7.000 гр. пор. бр. 89, на лечење коња и то с пристанком г. министра, изостављена је, јер је се дошло до уверења, да у прошлој години одређена цифра може бити довољна за ову потребу.

Објашњење г. министра Бр. 5141. прилаже се и под 4.

V. Министарство финансије.

Буџеет овог министарства већи је од прошле године у 242.119 гр. пореских. Све оно што је одбор нашао да повећања потребује, примио је, а на остало учињене су следеће примедбе, и то:

I. Централна управа.

а. Под бр. 7. стављен је додатак главном казначеју на забројавање у 24.000 гр. пор. но одбор је пристао на издатак у 12.000 гр. пор., пошто држи да је и ово довољно а 12000 гр. пор. из буџета изостављено.

б. Под бр. 19. стављено је у буџет 24 000 г. пореских на 4 референта земљеделска, која би се звања имала сад установити, но одбор на ово није могао пристати с тога, што држи да ће слабе хасне од та 4 референта бити, одбор налази да земљеделје понајпре може подићи добро уређење општина и потеса.

Код позиције III. *Управа мајданпеки* бр. 1. на повишану плате управитељу мајданпека стављено је 3600 гр. пор.: но одбор на ово није пристао с разлога, што је досадања плата том звању дозвољна, пошто се зна да управитељ мајданпека скоро никаква посла нема.

Код позиције IV. *Управа подринских рудника* бр. 4. додатак лекару стављен је у 3000 гр. порес. но како је ова сума одвећ велика, то је нета са 2400 гр. п. смањена, а само 600 гр. порес. признато, с тога што срез рађевски има свога лекара, који је дужан и раднике лечити, пошто и они у томе срезу живе.

Код бр. 8. на рудничке трошкове пр. год. стављено је 60.000 гр. пор. а ове године тражило би се 30.000 гр. пор. више, но одбор то није одобрио, и тако је мнења да се ова сума од 30.000 гр. порес. изостави, јер је и лањска сума довољна тим пре, што тај рудник на ком је тако грдан новац, нарочито на грађевине кућа утрошен није показао никаква прихода државној каси, а овоме стављено је било у буџет 1872 и 1873 год. да ће доносити годишњег прихода но 200.000 гр. пореских.

Са истих разлога није одбор одобрио и то код бр. 9. на пралиште руда тражени више 15.000 гр. пор. и код бр. 12 на набавку и издржање стоке теглеће 17.000 гр. пор., што је ово тражење непотребно, и што су досадања пралишта по нахођењу одбора према развијеној и развити се имајућој радњи олова на Јагодњи довољна, и што се са већ имајућом теглећом стоком може сва руда са Јагодине у крупањску топионицу превући. Желети је, да влада преко стручних људи испита овај рудник, на који је до сад грдна сума утрошена, а и сад се, нерачунајући ово, што се одбија на исти рудник годишње по 204.424 гр. пор. или 7370 дук. п. троши, како нас овај рудник не би коштао као Мајдан-пек, јер одбор је разумео да се руда у том руднику слабо вади, пошто је се вода у окну појавила па се ни са шмрковима исцрпети не да, па ако се добије уверење, да ће се користи отуда имати, онда се не ће жалити да се троши на њега, у противном није савесно оволике суме у залуд трошити.

Код позиције VI. *Окружне штедионице* бр. 4. тражено је да се одобри 6000 гр. порес. а за послужиоца за штедионице, но одбор не налази да је потребно, пошто се штедио-

пице могу пандурима начелства окружних као и до сад послуживати.

Код позиције VII. бр. 26. на амале за ђумрук шабачки, тражи се 10.080 гр. пор. који се сада на ново мисле завести одбор није могао у овој години одобрити тражену суму с погледом на предложен буџет с дефицитом, а налази да ће се моћи ђумрук по досадањем начину без икакве штете по трговину до бољих прилика послужити.

Код позиције VIII. *Земљоделска шумарска школа* бр. 8. стављен је већи додатак лекару 600 гр. порес. ни на ово одбор није пристао, а за што — усмено ће се објаснити.

Код позиције IX. разни трошкови бр. 18. стављено је било 30.000 гр. порески за набавку нових каса, а одбор је нашао, да се у једној год. све што се жели — неда а и не може набавити. С тога је цифру, која је и у прошло-годишњем буџету била и која износи 15.000 гр. пор. задржао а других 15.000 гр. пор. смањено.

Објашњење г. министра прилаже се под 5.

VI. Министарство војено.

Буџет министарства војног за ову годину мањи је 702.312 гр. пор. од прошлогодишњег. Одбор је испитао овај буџет и нашао, да ово смањење не ће ни уколико ослабити даље развијање и унапређење војене силе, и према томе што је сам г. министар непотребне суме у издацима изоставио, одбор је поднесени буџет усвојио без примедбе.

VII. Министарство грађевине.

Министар грађевине поднео је овогодишњи буџет поменутог министарства са 332.790 гр. пор. већи, него што је пр. године био. Одбор је расмотрио и овај буџет, па учинио на исти следеће примедбе:

а. Предлог г. министра да се набаве два инжињера инспектора, један инжињер за постројења на води и инжињер за жељезничке послове пошто је потребу овог предлога г. министар пред одбор и у свом објашњењу 21. које се овде прилаже, одбор је усвојио, али како се поменути инжињери не могу тако одмах набавити, одбор је тражену суму свео на праву потребу а осталу суму 94.000 гр. порески изоставио и

тако инспектор и инжињер за постројење на води имаће плаће по 19.000 гр. порески годишње. Ова се цифра одређује да се више инжињера за жељезничке послове набаве или ако то немогућно буде, онда се ова сума може употребити и на плату једног инжињера.

б. У овогодишњем буџету г. министар тражи 6 подинжињера више, које намерава поставити тамо, где су окружни инжињери великим послом оптерећени, те због тога државни послови не могу брзо и како ваља да се свршују. Одбор је о овоме са г. министром споразумео се и по том пристао да се 4 подинжињера поставити могу, а на цељ одредио је цифру од 9.000 гр. пор. а према томе је остала од 12.000 гр. пор. смањена.

в. Исто тако тражио је г. министар 47.100 гр. пор. више на подвозне и селидбене трошкове инжињера и т. д.; но одбор се је са г. министром о томе споразумео, тако да се сума од 80.000 гр. пор. изостави, а призна само 17.000 гр. пор. пошто је г. министар најавио, да намерава ове године наштимовати инжињере да настојавају над грађењем путова, које се ове год. у израд предузети имају.

г. И напослетку тражио је 82.738 гр. пор. више за нове грађевине и оправке постојећих, но одбор није могао примити да се према садањем финансијском стању нашем ова цифра одобри, него је оставио за ову годину прошлогодишњу цифру која износи 1,117.262 гр. пор. а горња цифра 82.738 гр. пор. из буџета је изостављена.

Објашњење г. министра №. 1626 прилаже се под 6.

Кад се дакле узму у рачун оне суме које одбор предлаже скупштини, да се у буџету расхода не одобре и који износе 1,125.178 гр. пор. а кад се та сума одбије од суме расхода, коју је влада предложила 36,180.671 гр. и 37 п. пор., онда се увиђа, да би расходи за рачун. 187¾ год износили 34,995.493 гр. и 37 п. пор. А будући ће приходи по предлогу одбора изнети 35,035.000 гр. пор. то се онда показује вишак за државну касу у 39.506 гр. и 3 п. пор.

На послетку одбор има част и то напоменути, да је на

повишење плате практикантима финансијске, судске и полицајне струке одобрена. сума у 50.000 тр. пор.

Свршивши дакле одбор свој задатак, предаје скупштини главни извод буџета са њему принадлежећим прилозима на употребу.

7. Јануара 1874 г.

Крагујевац.

Известилац је председник одбора.

Председник одбора:
Јован Бошковић с р.

Чланови одбора,
А. С. Николајевић с. р.
Сима Несторовић с. р.
Анта Пантић с. р.
Милут. С. Спасић с. р.
Љ. Каљевић с. р.
К. Д. Великић с. р.

Подписани само у неким извесним позицијама несаглашавају се са осталим одборницима, које ће несагласије, кад се буду исте позиције буџета претресале; изјавити.

Милован Спасић с. р.
Ранко Јовановић с. н.

За овим прочита главни извод буџета о приходу и расходу.

Министар финансије рече, да ће неколико речи да рекне о извештају финанцијскога одбора. Увод који је одбор у своме извештају ставио, чини ми се да не одговара свршетку. Даље, чини ми се, да одбор није био следствен. Он је у уводу поставио, једно врло добро начело. Казао је: да држава не може да управља своје расходе према ономе, како се која година покаже. Ми имамо сталне државне потребе, које се морају подмирити. Дакле ја знајући, да и скупштинина дели ту мисао, да се државне потребе морају намирити, врло спокојно очекујем, да се упустимо у дебату

па ћемо видити. И ако се нађе да није нешто потребно, онда се за њ можемо разговарати.

Што сам напоменуо, да није било следствено од стране одбора, то мислим могу и доказати тиме: што одуор ставља такав буџет прихода, као да су најбоље године, као да није било кризе. Кад погледате цифру прихода, коју је одбор изнашао, ви ћете то видети. Известилац је рекао да је њиховог буџета приход основан на податцима од пред пр. год. т. ј. од 1872 године; а није се обзирао на то, како данас ствари стоје, док ја и на то морам рачунати. Кад узмете податке од прош. година па сравните, ви ћете се уверити да нисам мање ставио, но што треба, а то зато, што немам убеђења да више очекујем. Ја вам могу показати рачуном, који сам донео, па да видите, да сам ставио само онолико колико сам могао. Ја морам казати да прошлогодишње податке, одбор није узео у рачун, јер ми смо имали тада мање на регалу дувана, а одбор је казао да ћемо имати много више. Одбор је дакле правећи буџет узео приходе као да немамо кризе као да су нам добре године. Ја не могу тако да узмам а држим да и ви нећете узети, да ће наши приходи бити такви, као што су били пре 2—3 године.

Тек после, кад је одбор прешао да прегледа буџет расхода, онда се сетио да има кризе.

Ја мислим да то није следствено: кад се прегледа буџет прихода казати, да нема кризе, а кад је било речи о расходу, навести да има кризе.

Још имам да приметим. Ви исти скупштинари, који седите сада на клупама, ви сте били и лане и преклане. Ово је трећи буџет који ви одобравате. У два пута ви сте признали вашом радњом, да су те и те потребе

државне; а данас вам одбор предлаже, да то, што сте нашли, да је потреба државна. Сада да кажете, да није потреаа државна. Мислим да је важна ствар и за скупштину да она остане следствена. Да неби дуже говорио, мислим, да ћемо се боље објаснити у појединим позицијама, да претресемо тачку по тачку, па што нађемо да је потреба државна, да се намири, то и да остане.

Милован Спасић каже, да је буџет о државном приходу и расходу врло важан акт. Колико је важан види се из тога, што се свуд по другим државама, дуже времена претреса и испитује. При његовом претресању несме се погубити из вида, ни једна корист, која служи за унапређење државе. Тако исто не сме се изгубити из вида ни оно, што би народ јако теретило. По правилу буџет се државни прави овим редом. Држава свагда најпре прави буџет расхода и при свакој полицији рачуна, да ли ће бити потребно и користно за земљу, те да се потребна сума новаца стави.

Кад начини тај буџет, колико јој цифра изађе, она онда приступа буџету прихода. При приходима она мора да испитује све околности, које доприносе, да се приход увелича или смањи. Она се мора ослонити при томе на податке, који постоје, према којима и предрачун прави. Она мора при том имати у обзиру финансијско и економно стање народа за ону годину, за коју буџет прави. При назначењу прихода има назити, који се са известношћу могу назначити, као што су данци. А има и такве позиције, да се не може са известношћу казати, него се колико је могуће приближно назначе. И ако се у тим позицијама претерана цифра метне, да ће више прихода бити, него што ће у истини доћи,

то онда такав буџет не одговара цељи и задатку народа, јер онда излази да ћемо сами себе да обмањујемо, као један газда који има н. пр. 10.000 гр. узме да рачуна, да ће му више прихода бити, но што и сам држи, а расход удеси већи с надом да ће приходом расходе застрти, — онда се он вара. Тако исто и држава, ако не буде имала прихода онолико, колико има расхода, онда на сваки начин та је држава натраг у материјалном погледу. За то се јако мора обзирати на приход при прављењу буџета и на околности, које условљавају тај приход. Ово су дакле правила. Сад ако цифра прихода неизравна се са расходом, а држава нађе да је расход потребан, онда се мора мислити, како ту празнину да попунимо, те да се нелишавамо онога, што је најнужније. Наравно код нас се у последње две године увукло то, што у другим буџетима непостоји, да се међу неке уштеде, као што је поменуто у извештају. На пример буџет је расхода износио 35 милиона; прихода је било 33 милиона. Да би се изравнала цифра, казано је, да ће доћи два милиона од уштеда. Питам ја, каква је то уштеда и да ли је! Кад имаде 35 милиона расхода, а прихода 33, онда ништа друго нисам учинио, него изравнао расход са приходом, — а о уштеди не може бити речи. Дакле погрешно је метуто од уштета. Уштеда је оно, што претече преко свију трошкова, а овде није ни постојала, па дакле одкуд могу назвати да је то уштеда? То се увукло код нас од прошлогодишњег буџета. Ја знајући да је то обмана, одсудно кажем да не може ући у ту позицију приход од уштеда.

Оволико сам држао да ми ваља рећи у опште о

буџету, а при појединим позицијама задржавам право да и опет говорим.

Јов. Вошковић као известилац, вели, имам да одговорим неколико речи г. министру финансије. Он каже, да смо ставили неке цифре у опште, које непостоје у рубрикама и да се несмо служили податцима о стварним приходима.

Ми смо се баш подпуно служили и изнели смо стваран приход, а не цифре у опште. Јер да смо чинили то, онда неби ставили приход од трошарине мањи; а тако исто и приход управе фондова у место 600.000 ми смо ставили 500.000 гр. пор. И само кад буду заложнице, онда у место 600.000 ми смо ставили 640.000 пор. гр. — 40.000 гр. пор. више.

Ми смо се даље служили приходима од 1869 год. па до 1872 год. За те четири године сабрали смо све приходе уједно: па смо поделили са 4 и тако је изишао средњи број.

У буџетима је до сада стајало да ће бити толико и толико прихода од подгорских рудника, а ни паре до сада није дошло. Сад се пак известно зна, да ће прихода бити на 300.000 пор. гр. И ова је сума стављена. За тим увећан је приход од такса, јер ће сада и судске и полицајне власти наплаћивати таксу за кривична дела, и за то је стављено више 100.000 гр. пор. До сада је наплаћивана такса само у 21 надлежателству, а сада ће да наплаћују ове таксе још 19 начелништва и 62 среске канцеларије. Дакле то кад се узме у рачун, онда ће бити прихода. А 1873. год. може се рећи да је изредна била.

Министар финанције каже: Ви сте сами видели, да је г. Вошковић казао оно, што сам и ја. Узео сам

у рачун 1873. годину, али та ће година имати својих економних посљедица још од 5 година унапред. То је оно, што сам казао да је одбор отишао 3 године натраг и узимао у рачун само предпрошле, док ја узимам у рачун, осим предпрошлу још и прошлу годину.

Осим тога о дацији, о чему је мало час читано, показује се цифра мало јача, него што показује цифра казначејства. Остављам вам рачун и ви ће те из њега видити. Даље узмите у призрење то, да су прошле године до 1873. биле сразмерно добре године и да је сада, кад се буџет прави, почетак 1873. године, још би могли живети у нади, да ће толико прихода бити; али фактично је, да ти приходи нису тако велики. Тако н. пр. трошарина, регал на дуван и ђумручина, многу су мање донели прихода у течају 1873. г., што показује да нема новаца у народу. Али кад сад знамо како се показала последња година тако у почетку године, онда ја не могу да узмем да ће бити боље доцније. Ево како је у ствари, ево вам рачун, па да видите средњи приход прошле године. Што се тиче онога рудника, ја мислим да није правилно да о њему сад говоримо, него кад дође на ред. На сваки начин задржавам право, да могу датом приликом казати нешто и у обрану рудника и управе рудничке, која је онако неосновано нападнута.

Вошковић вели, да се и нисмо могли служити рачунима од 1873 год., јер рачуни нису готови. Да нема зебње за овакав буџет, стоји и тај разлог, што се види, да је у свима годинама од 1869 до 1872 год. свакад подмириван рачун, и опет претицало по неколико хиљада гроша.

Како више нико није хтео да говори у опште о

буџету, председник јави, да ће се сутра прећи на појединости, а за данас да је седница свршена.

Председник скупштине
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
П. С. Срећковић.

Посланици:

Павле Самуровић Петар Поповић, Милан Ћирковић, А. Лукић, Здравко Јовановић, Јеремија Р. Стојановић.

САСТАНАК III.

у среду 9 Јануара 1874 године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Јовановић.

Присуствовали сви министри, осим министра унутрашњих послова.

Посланика је било 87.

Почет у 10 сата пре подне.

Пошто председник рече, да је састанак отворен, и да је на реду буџет за 1874 и то најпре поједини извори прихода па после позиције расхода, узе реч:

Министар финансије и каза, да је он срачунао државни приход за 1874 године на 34,345.000, гр. порески а одбор финанцијски држи да ће прихода бити на 35. милијона и више. Ја сам срачунао, вели господин министар, приход на 34,345.000 а расход је, као што знате, 36,180.671 гр. и 7 пара пор. Да би се подмирили расходи треба нам још милион и по и нешто више. Откуд да то подмиримо? Најпростије би било, да отворимо нове приходне изворе. Али како се то није могло урадити, како што знате, остајао би нам други пут, да тај недостатак подмиримо из државне касе, а то нам није мило. Остаје нам још трећи пут. да незаводимо никакве нове приходе,

да не дирамо ништа у државну готовину, а опет да се помогнемо. Ево како: у државним расходима гледаћемо да мање трошимо. Тако би смо попунили мањак у приходима, вероватним мањком у расходима кад би сте нам оставили, да можемо што претече од једне партије употребити на расходовање по другој партији. Ето тако не би смо заводили ни нове приходе, нити дирали у готовину.

То сам имао да кажем пре него што ућемо у појединости.

Ј. Бошковић не слаже се с г. министром, што се тиче прихода. Он наводи, да су до сада приходи износили по сравњењу од предпрошле 3 год. на 34,100.000 гр. пор. годишње. И то је, вели он, рачунато како се може да добије у самој ствари. А кад се горепоменутој суми од 34,100.000 гр. пор. додаду нови извори прихода од такса, које ће од сада и полицајне власти наплаћивати, од рудника у подрињу и од заложница, онда је одбором стављена цифра прихода са свим известна, а да нису стављене уображене цифре види се и одовуд, што је одбор прошле године стављену цифру прихода од трошарине у ово годишњем буџету са 200.000 гр. пор. смањио и то је чинио и код неких других позиција, пошто је уверен да у самој ствари нису могли онолики бити, колико су прорачунавати. За расход вели, да су по стварним утрошцима признати, а и потребни нови издатци признати, а пошто је буџет изравнат, није потребно стављати какву нову цифру у приход.

Сад се на реч председника пређе на појединости и то прво на позицију непосредних данака, где одбор није учинио никакве приметбе. И тако позиција

„грађански данак“ која је прорачуњена на 18,720.000 гр. пор. после неких објашњења, би примљена по прорачуну.

Иза тога бише примљене по прорачуну и следеће две позиције:

Бећарски данак са	120.000 гр. пр.
и данак од скитајући се цигана на	20,000 гр. пр.

Даље од посредних данака:

Ђумручина са споредним таксама прорачуњена министром на 5,200.000 гр. а одбор је додао још 100.000 гр.

Министар финанције доказује бројевима стварнога доходка, да је имао пуно разлога, што је ставио тек 520.000 гр. имајући на уму да година 1874 има да осећа посљедице 1873, у којој је баш и завладала криза у нас.

Известилац Ј. Бошковић тврди, да је одбор имао места ставити у ту суму 100 хиљада гроша више за то, што га на то овлашћују цифре прихода од прошле три године 1870, 1871, и 1872 од којих средњи број показује, да се може очекивати у 1874. 5,300.000 гр. ђумручине.

Министар финансије показује приход за 1873 г. као најмеродавнији, а одбор је узимао три предпрошле године.

Бошковић тврди, да година 1873 није била баш гладна, него далеко боља од прошле три године.

Министар финансије: известилац претпоставља, да ја правим рачун од три прошле године. Он узима те три добре године, а не узима у рачун прошлу 1873 годину кризе. А ја, поред оне три морам да узмем и њу у рачун. Ево вам рачуна, па се уверите.

М. Блазнавац; баш ако неби изашло толико прихода ми смо овде, на ћемо подмирити.

Министар финансије: ја скидам са себе одговорност. Ја сам тај прорачун начинио на основу података од 4 године. Одбор пак рачуна на основу 3 добре године. Показујем вам рачун, па ако нећете да верујете, метните и 500.000 више.

Ј. Бошковић каже, да су они испитали све позиције приходске и нашли да ће бити прихода на 35 милиона и нешто више. За 1873 вели да података од ње нису имале ове, које сад г. министар подноси.

Милован Спасић обраћа пажњу скупштине на то, што су прошли година ђумручки приходи највише долазили од увозне трговине. Ове године неће бити увоза ни за половину или четвртину од прошлога, па је према томе сумњати, да ће прихода бити и онолико колико је прорачунато.

Министар финансије: молим вас, да прекинемо ту ствар. Ја сам вам поднео рачун, а што сам радио и говорио све сам чинио на основу рачуна, а ви метните, ако хоћете, још сто хиљада, метните и 600 хиљада. Ја скидам са себе одговорност.

Председник министарства држи, да нема места љутити се овде. Овде је питање о вероватности колико може пасти прихода, а не колико да га доиста и уђе у касу. И одбор и влада, и скупштина имају да цене ту вероватност. Близу је памети, да је закључак из података од 4 године вероватнији него онај из само три године. Ја мислим, да је боље за ствар, да је јаче за веровање кад се узму податци од 4 године, а не само од 3. Одбор није имао податке од последње године, и с тога их није ни узимао

у рачун. Сад имамо и те податке, па да по њима видимо колико је вероватно, да ћемо имати прихода. По науци, у таким се приликама, узимљу седам прошлих година, се на одбаце две најбоље и две најгоре, па се из оне три нађе средњи број. Ми овде немамо седам година, него само четири. И према томе ваља гледати, шта је вероватније, а без сумње ће бити вероватније оно, што се нађе по приходима од четири него оно по приходима од три године. С тога држим да се ова препирка не оправдава, јер је питање само о том: хоћемо ли да узмемо средњи прорачун од дужег или краћег времена, а ласно је познати које је практичније и боље.

С. Несторовић одговарајући г. Мил. Спасићу, вели да се ове године више кукуруза и жита извози, него прошлих година. Кад се сравни извоз и увоз, биће, вели, онако баш како је нашао одбор. И тако нека остане, јер ако се буџет поремети у једној цифри ми га после не можемо никако саставити.

Министар финансије каже да баш те речи показују зашто се тако навађује да се непромени ни једна цифра по прорачуну одборском.

Арса Лукић и сам је хтео изразити да о том не треба млого говорити јер нико незна колика ће цифра доћи. За увозну рану ми смо лане примили лепе новце на ћумруцима, а можда ћемо тако што примити и за извозну и онда ће једно друго изравнити. Нека се узме цифра ова или она, а народна скупштина је ту па се до године може другојаче прорачунити.

Министар финансије: та је ствар свршена. Ја пристајем на то што хоћете.

Кад скупштина изјави да усваја суму одбором предложену, онда

Известилац Бошковић чита даље позиције:

Трошарина	1,100.000 гр.
Регал — данакна со	600.000 гр.
Регал — данак на дуван	250.000 гр.

Скупштина то усвоји.

Известилац Бошковић чита даље:

Таксе судске	1,300.000 гр.
Канцеларијски приход	600,000 гр.
Добошарина	100.000 гр.
Шумарина	50.000 гр.

Одбор је учинио једну примедбу да се поред речи „судских“ дода и „полицијских“ где се тај приход са 100.000 гр. увећава.

После неких објашнења скупштина усвоји и ову позицију онако како је одбор предложио.

И у партији „привреда правитељства“ одбор је ставио више 40.000 гроша, него што се г. министар финанције нада да ће моћи доћи прихода. Скупштина и овде усвоји предлог одбора.

Позиције: од државног рудника у Крупњу, без примедбе а „од повраћених кредита“ по примедби одборској прими скупштина без дискусије.

Код позиције „непредвиђени извори“, одбор је к суми г. министром прерачуњеној у 1,300.000 додао још 300.000 гр. пор.

Одбор је ово увећање учинио зато што је толику суму био ставио и сам г. министар финансије, па ју̑је после смањио, а одбор се нада да ће оволико и моћи пасти прихода из те позиције.

Министар финанције објашњава да је ово читаво

група прихода, који могу бити једне године, а друге их са свим може и не бити. Каже да је био ставио суму од 1.080.000 гроша, а кад је одбор желио да се стави више, искао је од казначејства државног тачан извод од тих прихода, и из тога се истина види, да је приход од те позиције био за 1870 год. 1,044.000 гроша пореских; али је то од посмртнине блаженопокојног кнеза Мијајла. Године 1872 дошло је истина два милиона гроша пор., али је тада било добити на бакарној монети милион и четири хиљада гроша пореских.

Тих прихода неће бити ове године, за то сам ја држао да ће бити највише 1.200.000 а опет сам ставио 1.300.000 гроша.

Известилац Бошковић: ми држимо, кад је г. министар правио овај рачун, да је имао податке. Међутим ја се опоминьем, да је у оном буџету који сад помиње г. министар био стављен нарочити приход који ће доћи од сребрне монете. Од тога ће сигурно бити прихода, за то се може ставити 300.000 гроша више него што је стављено.

Министар финансије: најсвечаније протестујем противу оваког начина дискусије. Ја сам вам поднео извод разлагања из казначејства министарства финансије. Истиност је тога акта ван сваке сумње. Ако је мене преварио у њему чиновник које га је склонио, ја ћу наредити истрагу да се он казни; али скупштина не треба да верује министру и рачуну, него једном човеку.

Јован Бошковић вели, да он није поменуо ничије име, него је само казао да држи, да је г. министар при састављању првог буџета имао податке.

После још неких објашњавања поводом те позиције, скупштина усвоји оно што је предложио одбор.

Још би прочитана и скупштином усвојена позиција „приход од фонда школског у 1,500.000 гроша пореских."

По примедбама одборским, приходи ће се увећати са 690.000 гр., и тако ће сума цело-купног прихода изнети 35.035.000 гр. пор.; а у предлогу који је поднет, приход је срачуњен на 34,345.000 гроша пореских.

Иза тога прешло се на буџет расхода за 1874 године.

Известилац Бошковић чита:

1., Цивилиста Кнезу 1,200.000 гроша.

2., Данак порти 1,176.255 гр.

3., Помоћ патријарху цариградском 5040 гр.

Скупштина је све ове позиције примила.

4., Народна скупштина 240.000 гр. пор. Одбор је предложио, да се на ову позицију одобри само 160.000 гр. пор.

Министар финансије доказује, да је потребно да остане за скупштину сума, која је била и досада, јер скупштина сваке године траје све дуже, и добро је, што она више времена проведе на земаљском послу.

О овом предмету говорило је више говорника и „за" и „против" на име: Јован Бошковић, министар финансије, С. Несторовић, Радован Милошевић, Ж. Карабиберовић, Арса Лукић, председник министарства, и М. Брачинац.

О овој ствари гласало се по именце и већином гласова примљено је оно што је предложио одбор — 160.000 гр. пор.

На позицији „државни савет“ одбор је приметио, да се додатак председнику државног савета, који је био у 9000 гр. смањи са 3000 гр. пор.

Исто тако је одбор избрисао и звање једног писара те је и зато буџет расхода државног савета са 2000 гр. пор. смањен.

Председник министарства. Ја сам бранио у одбору овај додатак председнику државног савета, и сматрам за дужност, да га браним и пред скупштином. Од постања државног сивета, од пре 37 година, савет је сматран као највеће надлежателство, и саветник као највеће звање у земљи. Од тога доба, свим чиновницима, осим саветника, увећана је плата. Кад је садашњи устав смањио задатак савета, смањен је, одмах за тим, и додатак председнику државног савета без призрења на то што су свакад промене у плати и додатцима чињене за унапредак, а овде се то одмах применило к лицу, које се у уживању додатка затекло. То је било, мислим, пре две године. Сад опет иде се на то, да се смањи додатак плати председника савета. Кад је пре две године додатак смањен, казато је да се то чини према умањеном задатку државног савета; а зашто се сада ово смањивање чини? Каже се због економије, а ја мислим, да је та економија, што ће председник савета имати 250 талира мање — дозволите ми да рекнем — тричава.

Мислим, да би се тиме показало од стране скупштине више него обезуважење спрам те установе у земљи, него ли што друго. (Жагор.) Ту сваки изговор економски изчезава. Ту више изгледа да је положај председника савета одвише висок, па хоћемо да га смањимо. Напротив ја мислим, да је добро да има поред владаоца људи, који су због својих заслуга, или иначе из поштовања према заслугама које су учинили земљи и владаоцу, одликовани, а такви се људи на то звање постављају. Колико ми имамо у држави места, на која би владалац могао поставити људе које жели одликовати? имамо то неколико места у савету; министарска звања не треба сматрати као неко место за одликовање почем министарско положење није ништа друго него терет и беда. Па и при тако ограниченом броју и већих и одличнијих места, која на располагању владаоцу стоје, ви хоћете сада и звање председника да сведете на мању плату. Не налазим да има довољно разлога да се тако чини, а напоследку сматрао сам за дужност да вам то разложим.

Известилац Бошковић. И пре, кад је било речи о томе додатку председника савета, хтели су да га смање, но то пре није учињено у толикој мери зато, што је председник државног савета био на месту, и што је имао додатак, који је толико година уживао.

Председник министарства. Ви се сад обазирете на то кад је место празно, а кад је било место попуњено, онда се нисте ни мало на то обазирали, него сте без сваког устезања окрњили колико сте за добро нашли. Дозволићете ми да кажем, да то изгледа као неко ситничарење, што, држим, ни у колико не доликује једној скупштини.

На постављено председником питање скупштина вишком гласова усвоји одборско мишљење.

Иза тога, скупштина усвоји одборску одлуку о укидању једног писарског места у савету, пошто се на то сагласио и председник министарства.

Известилац чита одељак 6 додатак председнику

министарског савета у 12 хиљада гроша. На то нема примедбе одборске, и скупштина га усваја без претреса.

Даље: Ни пензионирање саветника, министара, и посланика, као и на министре, посланике на разположењу владе 40.000 гр. пор.

Одбор је од ове суме узео 15 хиљада гроша.

Председник министарства. Влада не може никако пристати на то умањење. Помислите само, да се ово тиче упражњавања једног владалачког права. Владалац има право да промени министарство кад год за сходно нађе, па ако је министар који се затекао у служби доцније кад иступи из министарства у таком положају да за њега нема места, а овамо у буџету нема довољно кредита те да би га владалац могао ставити на расположење или у пензију, онда би се спречило и окрњило упражњавање владалачког права и он би морао да трпи таквог министра на штету државних послова. Ја мислим да је то врло рђава мера којом, би се отежало владаоцу, да не може упражњавати своје владалачко право и према потреби мењати министре. Из тих озбира требало би да скупштина не прими предложени мањак.

Мин. финансије тврди у том истом смислу.

Известилац Бошковић каже, да је одбор мислио да неће требати оволика сума, зато што ће се министру, који одступа, наћи место одакле је узет, или које друго па да немора падати на располагање. Али према сада изложеним обзирима није противан да се цифра и повећа.

Мата Карамарковић доказује да треба оставити цифру, коју је влада предложила.

Скупштина већином гласова прими, да остане по предлогу владином (40.000 гр.)

Позиција 8-ма на пензионирање чиновника свију струка у 60.000 гр. коју је одбор смањио са 15.000 гроша изазва живљу дискусију.

Пред. министарства у дужој беседи доказиваше како је потребно ту суму оставити влади не окрњену, да не би, готови будући да одговарају за све што се ради у земљи, били штетни за место на ком су.

У овом су смислу говорили још

Министар финансије, Ранко Јовановић, и председник министарства. Још у пет пута обратио је скупштини пажњу на тегобе, које произилазе из тога ограничавања суме одређене на пензионирање.

Против тога и за смањење одборско говорили су ови посланици: Љ. Каљевић, Ал. Николајевић, Јован Бошковић, Милосав Вукомановић, Р. Милошевић, Н. Михајлов. Сима Несторовић, Милутин Спасић, Апта Нешић и Здравко Јовановић.

После дужег и живог претреса, скупштина већином гласова усвоји одборско мишљење, (да се сума та смањи са 150.000 гр. пор.)

Иза тога председник даде ¼ часа одмора.

После одмора известилац Бошковић чита позицију 9. на аванзовање чиновника 60.000 гр. пореск. Одбор је ову суму смањио са 15.000 гр. пор.

Председник министарства изјави да влада пристаје на одборско мишљење с тога, што је ова година и тако оскудна, те морамо бити врло штедљиви у издатцима. Скучењем овога кредита истина се може догодити да влада не могне наградити и аванзовати неке од оних чиновника, који то буду заслуживали, али то је најпосле једна мала незгода за поједине личности, а не за опште интересе. Ми смо се надали,

да ћете нам држати рачун од тога што ми само на она смањивања одбора не пристајемо, која су штетна за државне интересе а на све друге пристајемо. На жалост види се да ви од тога рачуна не држите и одбацујете предлоге, које неби требало одбити.

Скупштина усвоји и ову позицију с мишљењем одборским.

Чита се позиција 10 непредвиђене редовне потребе од 200.000 гр.

На ову нема одборске приметбе и скупштина је усвоји како је предложено.

Код позиције 11. на ванредне потребе на које је влада предложила 1,400.000 гр. пор.

Одбор је приметио, да се та позиција смањи са 400.000 гр.

Министар финансије каже да је та сума сва потрошена у прошлој години и још су тражени накнадни кредити. Толико је и сада преко потребно.

Председник министарства каже, да је прошле године сав кредит од 1,400.000 гр. пор. потрошен, и још је скупштини учињен предлог за накнадни кредит. Кад се дакле зна, да је сав тај кредит потрошен, и да није био довољан, зашто да се сада не одобрава оно што се свакојако мора да потроши.

Известилац Бошковић каже, да је одбор видевши на шта је што потрошено нашао, да у овој години неће бити потребни сви они издатци, који су чињени у прошлој, па зато је одбор и смањио цифру са 400 хиљада.

Минист. финансије доказује потребу да се предложена сума ни мало не крњи, јер неће моћи бити довољна.

Известилац Бошковић вели на то, ако не буде довољна, може се помоћи путем одобрења државног савета, што се после мора пред скупштином оправдати.

Милутин Спасић помиње, да се из те позиције плаћају суме, које господа писари покраду, јер није право да за њих плаћају њихове старешине. Он би желео да те нестатке плаћа ко је крив, а не државна каса.

Министар финансије објашњава да држава само за време исплати приватноме кад нестану новци а они се доцније наплате од кривца путем суда.

После тога скупштина усвоји већином гласова одборско мишљење. (400 хиљаде гр. пор. мање.)

позиција 12 на пензије и издржање 932.715 гр. и 37 пара.

Би усвојена скупштином пошто и одбор није на њу учинио никакве приметбе.

Позиција 13. секретара књежева дома до 16.800 гр. усвојено би без претреса.

Позиција 14. управитељ књежева дома 9.600 гр. пореск.

И то би усвојено без претреса.

Прелазећи на стручне расходе, прочита се прво извештај одбора о буџету министарства правде, у коме има ове г. (1874) 35.560 гр, више него лане (1873.)

У осталом одбор није учинио на тај буџет никакве примедбе и скупштина усвоји сав без претреса онако како је предложен.

Овим је завршен данашњи састанак, који је трајао до 12 сах. и по, а други заказан за сутра у 9 сати.

Председник ванредне скупштине,

Д. Ђ. Јовановић.

Секретар

М. Ђ. Милићевић.

Опуномоћени потписници:

А. Лукић, Вићентије Поповић, Павле Самуровић, Здравко Јовановић, Милан Ћирковић, Петар Поповић.

САСТАНАК IV.

10. Јануара 1874. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Ђ. Јовановић.

Састанак је отворен у 9 и по часова пре подне.

Од посланика било је 87. Посланик Милан Миловановић који је био на одсуству вратио се а посланик Милија Лазић није био у седници ни данас а ни јуче без да се зна узрок његовог изостанка.

Од г.г. министара били су у седници г. председник министарства министар иностраних дела, правде, грађевина, војени, финансије и министар унутрашњих дела.

Пошто председник рече да је састанак отворен, секретар Панта Срећковић прочитао је протокол 1. састанка и пошто су на исти учињене приметбе од стране посланика Јов. Бојиновића, М. Ђирковића, Д. Цанковић, Љ. Каљевића, Николе Радовановића, Ранко Цветковића и г. министра финансија и по тим приметбама протокол исправљен — усвојен је.

Председник скупштине изјави да су га посланици Јован Новаковић, и Милош Стевановић молили, да предложи њихову молбу за одсуство скупштини на решење, јер им није могуће више остати. Он пита скупштину хоће л да им одобри тражено одсуство или неће и то прво Јовану Новаковићу а по том Милану Стевановићу; пошто у скупштини нема више но 87 посланика, а 83 посланика нужни су те да се закључења изрицати могу, Учињеним гласањем скупштина је одобрила обојици тражено одсуство за цело време скупштинског рада.

После овога секретар Срећковић на позив председника скупштине чита два указа Његове Светлости и то први којим се овлашћује г. министар финансије да може поднети скупштини предлог о накнадним кредитима, за подвозне попутне и селидбене трошкове чиновника целе финансијске струке и други указ, којим се исти г. министар овлашћује да поднесе скупштини предлог о повраћају ћумручких прихода, који су неуместно у државну касу ушли.

Оба ова предлога упућена су од скупштине одбору за финансијске ствари.

После овога председник скупштине дао је одмор за један четврт часа а после одмора рече, да је сад на реду да се даље претреса буџет за годину 1874 и то буџет министарства просвете и црквених дела.

Известилац одбора за финансијске предмете г. Јован Бошковић вели да је буџет овог министарства већи са 221.110 гр. пор. ово повећање одбор је оценио, и шта је нашао за нужно, он је примио а на оно, зашто је држао да није нужно, он је своје приметбе дао,

Затим је он прочитао писмо г. министра просвете и црквених дела које је овај писао г. министру финансије при спроводу буџета и којим он овај вишак правда.

То писмо гласи овако:

Господине,

Част имам поднети вам у прилогу пројект буџета просветне струке за рачунску 1874 год.

Како цифра овог пројекта измењује у неколико цифру ово-годишњет буџета, то част имам ову разлик објаснити вам овим што иде.

1. У другом одељку код црквене управе под бројем 2. стављено је мање но што је у овогодишњем буџету 4800 гр. пор. што је пок. епископ Ужички Јанићије уживао као додатак на личност.

II. У трећем одељку код државне књигопечатње изостављено је 5.500 гр пор. што је у ово-годишњем буџету одобрено на давање процента онима који купују школске књиге, и на давање процента онима који купују поштанске марке, а то с тога што се ови проценти издају у књигама и маркама а не у новцу.

III. У одељку IV. код народне књижевности и вештина 1, под а, код српског ученог друштва спојене су све три ово-годишње партије у једно и увећане са 7650 гр. пор. с тога што се то друштво већ толико година обраћа с молбама за повишицу, јер му је досадашња помоћ по све недовољна за вршење тога задатка који му је постављен.

Под б, код народне библиотеке и музеја повећана је сума на трошкове, набавке и повез књига, на набавку и изкопавања старина за музеј са 15.000 гр. пор. што је досадања сума одвећ мала била за набавку најнужнијих научних дела и одкуп само оних старина, које би понуђене због њине реткости и старинске вредности било грехота одбијати. Под г., код награде списатеља, и помоћи за печатање полезних књига, дато је у тексту, да се из те суме набављају и књиге, цртежи, ликови и разне школске потребице за поклон ученицима и ученицама свију средњих и нижих школа; па је досадања цифра која је на то у ово-годишњем буџету код научних средства за све школе у 3000 гр. пор. одобрена, овде додата 3.000 гр.

Под д, код народног позоришта стављен је нов

издатак од 11.200 гроша пореских на осигурање зграде и имања позоришног од ватре, од које је све то због гасног осветлења и честог нагомиловања публике, у честој могућој опасности.

IV. У одељку V. код благодјејања:

Под бројем 1 додато је у тексту „на пошиљање научних изасланика ради накнадног или даљег образовања или друге које школске потребе“, — с тога, што би се често из уштеде суме, која се сад махом на плате троши, могла подмирити и многа школска или научна потреба просветне струке, која је сродна с намером, ради које се и питомци шаљу, а до сада се често морала напуштати са недостатка средства.

Под бројем 2. На благодејање питомцима велике школе, гимназија, полугимназија, реалки, и више женске школе додата је и она сума од 18.600 гр. пор., која је у ово-годишњем буџету код богословије била.

Под бројем 5 на издржавање српске школе у Цариграду, више 3000 гр. пор.

V. у одељку VI. код научних средстава за сва училишта, спојене су све три ово-годишње суме које су биле оделите за велику школу у 18.000 гроша пор. за учитељску школу у 22.000 гр. пор. и за остале све средње заводе у 10.000 гр. пор. и дато је у укупној суми још 6000 гроша пореских с тога, што је досадања сума од 10.000 пр. пор. била веома незнатна, кад се имала да дели на 20 научних завода; а сума она која је у 3000 гр. пор. у ово-годишњем буџету одобрена на куповање и повез књига, цртежа, ликова, за поклон ученицима и ученицама нижих и средњих завода, изостављена је овде, што је ово додато код суме одређене у 27.000 гр. на награде списатеља и помоћ

за печатање књига. Покрај тога, што је сума досадашња незнатна спрам множине завода на које се троши, ваља узети у обзир и то, да су сви ти заводи тако сиромашки снабдевени учебним средствама, да ће на то и већих изванредних жртава требати, и да се овде предлажу само најнеопходнији кораци.

VI. У одељку VII. код училишта.

1, под а, код велике школе стављено је више на два професорска звања 15.600. На учитеља цртања 5400 и на чувара јестественог кабинета 5400. звања потраживана толико пута и неопходно нужна, ако се жели да се наше велике школе појединн факултети доведу у стање да нам могу за поједине струке у нашој државној служби дати довољно спремне стручне људе. Два нова професорска места у буџету велике школе стављена су, што се намерава тим начином ужножити персонал велике школе мало по мало, оном поступношћу, којом снага прираста: а поименце се хтело тим помоћи техничком факултету, спрам захтевања професорског савета велике школе у буџетском писму и у особитом акту зарад законских измена, јер је тај факултет врло слаб, и треба додатака, између осталог и због потребе земаљске у техничарима. На сваки начин пак стоје та два нова места у свези са спреманим пројектом законске измене. Чувар јестественичког кабинета имао би задатак, да пуни и препарира животиње за јестаствени кабинет велике школе, који је по све сиромашан. Ово је најјевтиниији пут, којим се може обогатити не само кабинет велике школе, него којим се о малом трошку могу мало по мало завести потребне зоолошке збирке и по средњим школама, учитељској и у пољско-привредној школи. Мимо тога, што ћемо имати привреде, тај

ће чувар накнадити држави плату што се нањ потроши простим чувањем онога што имамо и што у томе од сада стекли будемо.

У истом одељку стављено је на подизање ботаничке баште 12.000 гроша пореских. Плац је за ту ботаничку башту већ одређен, и потребно је, да се буџетом једаред отвори кредит на приправне радње око подизања ботаничке баште, које ће доста трошка и времена узети, па је крајње време да се започну. Како је кредит под 10. на екскурзије сродан са кредитом под 11 за ботаничку башту, стављена је уза-ћ примедба да се овоме другом може додати, ако би се увидело да би у којој години било уштеда; а уз други је примећено, да један пут за свагда остаје одређен за ботаничку башту, те да се може и у другим годинама трошити. И једно и друго учињено је у интересу што напреднијег подизања ботаничке баште, која је потребна не само за рад велике, но и за рад свију школа наших.

Под б, код учитељске школе; додато је на шест суплента који су у овогодишњем буџету по 2400 свега 14.400 гроша пореских што су суплентн по закону који су та звања установљена само приправници за професорску службу, који као такви не треба да остану дуже, чим својим радом осведоче да су способни за вршење те професорске дужности.

Код исте школе под бројем 16, смањена је цифра са 22.000 гр. пор. што је толико давано на набавку књига и научних оруђа, па је сад то ушло у општу суму на то одређену у одељку IV-том код научних средства.

Под в. код богословије, гимназија и реалних школа

дато је овогодишњем буџету само 35.250 гр. пор. и то 5400 гр. на једног новог професора за паралелне разреде у гимназији Крагујевачкој, који се морају отварати због множине ђака, који се не могу у једној соби да сместе. На плату једног професора у III. разреду јагодинске реалке 5400 гр. 450 гр. што припада једном професору за регулисање његове периодичке повишице, 16200 гр. на три професора за отварање седмог разреда у гимназијама и реалци, и 7800 гр. на једног професора са другим периодом.

VII. у одељку VIII. код основних школа.

Под бројем 1, стављено је више но у овогодишњем буџету 65.000 гр. пор. што је број основних школа сваким даном расте, а то бива према закону у уређењу основних школа; и што је нужно имати свагда на расположењу неку суму за постављање учитеља у више класе, који би се показали вредни ове награде. Уз то су пристали и питомци учитељске школе, којима је закон о тој школи ујемчио веће плате, и не може се обићи ни та околност, да данас има знатан број нових школа којих се грађене према закону морало одобрити, а нема никаква кредита за учитеље, који би се у те школе поставили.

VIII. у одељку IX, код пензије учитеља и учитељских породица, додато је под бројем 1 на пензију учитеља и учитељских породица који такову већ уживају 13000 гр. пор. што су у течају ове године добиле по закону пензију Стана пок. Милете Велимировића, од 432. Драга Јована Марјановића од 576, Перса пок. Мијајла Богдановића, од 720. Савка удова Петра Станковића 720. Персида удова пок. Аврама Обрадовића 432, и Олга удова пок. Илије Рајковића 432

гр. пор. Трифун Рајковић 1440, Јован Јовановић 1200 Лазар Граничарски 1008, Обрад Радосављевић 1008, Стеван Лазаревић 1440, Јелисавета Францишковића 1440, Јефимија Сивковићка 720 и Катарина Врањићка 1440 гроша пореских.

IX. У одељку десетом код општих трошкова: 1, под бројем 1 додато је 6000 гр. пор. на попутину и подвозне трошкове званичника по делу званичном путујућих, што се досадашња цифра показала недовољна за подмирење ове потребе.

2, Под бројем 2, на огрев и остале трошкове канцеларијске додато је 20.000 гр. пор., што досадашња сума није никад била довољна за подмирење свих потреба, но је у последњих пет шест година, сваке године узимато на ту цељ из редовних непредвиђених трошкова од 20 до 30 а и тридесет и пет хиљада гр. пор.

3, Под бројем 3, на практиканте министарства, државне књигопечатње и свију конзисторија, одобрена у овогодишњем буџету сума у 19586 гр. пор. спојена је уједно, и додато на још једног практиканта код конзисторије београдске и на повишину плате осталим конзисторским практикантима до пуне плате 2592.

4. Под бројем 4, у овогодишњем буџету одобрена сума на плату служитеља министарства, конзисторија, књигопечатње и свију учебних завода, међу које долазе и економ богословије и учителске школе, осмотритељ и лаборант велике школе, надзорник и баштован учитељске школе и надзорник београдске гимназије, која је износила свега 72.008 гр. пор., спојена је овди уједно и додато је истој суми још 4000 гр. пор. на још три служитеља код полугимназија: пожаревачке, шабачке, неготинске, и на повишицу плате истих слу-

житеља, како би се они по заводима унутрашњости изравнали у плати, са службеницима осталих државних надлежатељства по Србији, а ови у Београду са службеницима других министарства. Осим те појединакости има службеља, којима се ради њихова положаја мора увећати плата, јер су у просветним заводима и збиркама, где их крајна сиротиња може лако довести у искушење на крађу, или где би се при сад познатом њиховом поштењу и вештини заводи излагали и непознатом поштењу и невештини нових људи. У заводе припадају велико-школске збирке и кабинети, народна библиотека и музеј, учитељска школа. Ту се службеницима осем горе показаних узрока мора нешто у плату додати и с тога да би се задржали, јер се ту честим мењањем, неизбежном последицом премалене плате, са сваке стране много више штетива, но што би се и привидно у ситници мањом платом уштедило. Овде долази и та потреба, што се једном од послужитеља велике школе мора поверити главно чуварство куће те је и за то потребан какав додатак плати.

Кад се сви ови додатци који су у овоме пројекту стављени скупе; — износе 234.410 гроша пореских но кад се од те суме одбије 13.300 гроша пореских што је у овоме пројекту и одељку I. код црквене управе у 4800 гр. пор. као вишак пок. владике Јанићије; у одељку II. код књигопечатње у 5500 гр. пор. као проценат онима што купују школске књиге и марке и у одељку шестом код наученних средстава, у 3000 гр. пор. на набавку књига, цртежа и ликова за поклон ученицима и ученицама нижих и средњих школа изостављено, онда цео вишак овога пројекта износи 221.110 гр. пор.

Примите, господине, уверење мога поштовања.

№. 1983.

4. Децембра 1873 год.

у Крагујевцу.

ЗАСТУПНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ
министар финансије
Чед. Мијатовић с. р.

По прочитању писма, известилац чита примедбе одборске и то:

Прво код позиције народно позориште, он вели, да је буџетом одређено 69.600 гр. пор. као помоћ народном позоришту, али како је та цифра изређена за читаву годину дана а до сада је прошло скоро 3 месеца од ове рачунске године, то је одбор мишљења да се та сума смањи са 17.400 гр. пор. шта припада за та три месеца. —

Г. заступник министра просвете и црквених дела министар финансије па ову примедбу одбора рекао је: да би он ту примедбу разумео кад би се ова помоћ давала само на плату чланова народног позоришта т. ј. на плату глумаца и осталог особља; онда би се могла њима плата одбити за време које нису радили. Али ако се ова помоћ не издаје само у име плате тог особља него и на друге потребе, као на набавку разних ствари и т. д. то он држи да сад не треба исту суму смањивати, тим пре, што у буџету као закону који се прави за целу годину треба предвидити све потребе, које ће и кроз целу годину трајати. И пошто се набавка ствари заиста чини преко године и ништа пропасти неће што се одтуда уштеди, то он држи да треба одобрити целу суму, која је и прошле године била.

Коста Великић држи да би требало обратити бољу

пажњу на позориште. Он зна да је то позориште народ подизао као народно позориште у престоници Србије, али до сад вели у управи тог позоришта није рађено, као што је требало радити, већ је више трошено, но што је буџетом одређена сума била, па за то је он мишљења, да то поправити треба. Он мисли, да држава која и друге велике послове има, не може и у будуће на позориште ону пажњу обратити, која је нужна, већ да позориште треба предати ком приватном лицу, да се оно о њему стара. На тај начин, мисли он, да ће и позориште боље напредовати, што ће се то лице више за њ интересовати, тако ће мање на терет народа бити. —

Г. заступник министра просвете и црквених дела, министар финансије одговара г. Великићу, да се говор на крају његов не слаже са оним, што је у почетку казао; а тако исто ни са самим законом. У закону, који постоји, казато је, да позориште као државна установа стоји под министром просвете и црквених дела; по томе он се не може сад предавати приватним људима на управу, кад је једном признато као народно позориште. — Што се тиче саме примедбе на управу ту г. министар вели, да никакове злоупотребе било није. Истина је, да је друштво потрошило нешто више, — око 1000 дук. ц. преко буџета, али та сума није издата на ствари које не требају, но на ствари потребне. Кад је кућа за народно позориште начињена, онда ми нисмо имали све оно, шта је за позориште потребно, но је све требало набавити из суме која је као субвенција одређена, а за то морало се је и доста новаца потрошити, но ти новци, који су тако издати, нису изгубљени већ и сад постоје у стварима, које су набављене. Што се тиче плате наших глумаца и осталих мањих трошкова, они су сви измиривани из прихода позоришта за прве две године. Треће године наступила је новчана криза, и тако је приход почео бивати све мањи. Управа није могла сад одма напустити позориште већ је морала давати новаца у напред особљу, надајући се, да ће се ово стање поправити, али кад се та криза није поправила, већ све већа постајала, онда да не би врло велики мањак био влада се је решила, да позориште затвори, и тако штета наплати, које је и учињено.

Он држи, да ће се г. предговорник задовољити са тим одговором и из тога увидити да утрошена сума није пропала, већ да и сад постоји у стварима, декорацијама и т. д. па да ће се тако и тражена сума одобрити.

Милан Ћирковић вели, да је он позоришту противан био још и у 1870 години. Он држи, да оно има вајду само за онога, који има прилику да га гледа, али за остале нема никакове вајде. Он држи, да на исто не треба ништа трошити, нарочито што ми немамо довољно новаца ни на прече потребе већ тражимо да ударимо регал на дуван и остале ствари. За то он предлаже да се даде то позориште приватном лицу под аренду.

Никола Радовановић вели, да би било срамота да се сад позориште затвара, нарочито што је исто основао почивши, кнез Мијанло. — Он држи, да би требало одобрити помоћ, као што је одбор предложио.

Мил. Ћирковић одговара Радовановићу да је већа срамота кад се напуштају веће потребе као н. пр. прављене караула, — због тога што новаца немамо, па и

ако народ отуд већу штету има, него што би била, да се позориште не подпомаже. Ако Београд хоће да се дичи и ужива позориште, онда нек он и плаћа, а они немају зато новаца.

Никола Радовановић опет повторава да је предлог уместан, и да позориште као просветни завод треба подпомагати, но он није противан да се и онде народу помогне гди он помоћи треба.

Милан Ђ. Милићевић рече: да он врло уважава мишљење оне господе, која нас подсећају на имовно стање у општине у земљи нашој и која тиме хоће да кажу: да све потребе, које се намирују из државних издатака, треба да буду процењене; па прво да буду оне подмирене, за које се мисли да су пређе, неодложне и од ширег значаја и озбиљних последица.

По томе, он унапред изјављује пристанак на оно, што је одбор урадио, ма да би он сам остао при суми, која је била за целу годину прорачуњена и која је досада ишла за то: сад хоће само неколико речи да каже поводом говора г. Ђирковића који напомену: „да ми с в и не идемо у позориште, да не виђамо с в и шта у позоришту бива, и по томе да позориште није установа, која задовољава опште народне потребе.

Он се вели, не слаже с тим, и ако га врло уважава, мишљењем говорника, који хоће да процењује сваку народну потребу, па пречој и пређе задовољење да да.

Има установа, које не могу у један мах да буду очите свима суврeменицама, не могу да буду на свакоме месту, не могу у један мах да задовоље све грађане једне земље. Али тим ће мање те установе благотворно раде на цео народ.

И ако су на једном месту, оне су корисне за сва

места; и ако не могу сви да дођу, сви да виде шта у њима бива у једно време, оне тим не мање свима и свуда бивају од користи.

Позориште је установа од таквих установа. Ви ћете се господо сетити наше историје, сви се усхићавате сценама које потресају сав наш народ, а где вам се те сцене могу живље и знатније представити, него баш у позоришту.

Позориште, као таква установа, ако је добро руковођена, добро задахњивана, добро подпомагана, може снажно порадити на неговање родољубља, на снажење моралних осећања, на гнушање на пороке; њиме се може породити снажно на чишћење и лепоту језика нашег: оно може да изазове дела уметности, на која дела без позоришта није ни мислити.

Ако ми и нећемо сви одлазити у позориште (и ја нисам од оних који тамо често иду) опет позориште нам је потребно. Оно је установа, која ће радити благотворно не само на оне, који живе у Београду, или који су под Копаоником, него и на оне, који су ван граница данашње наше отачбине. То је једна потреба којој треба да се да задовољење у интересу наших суврeменика и наших потомака. Он моли, да се не осуђује установа која је нова код нас и потребна, а међу тим пристаје на оно, што је одбор урадио.

Заступник министра просвете и црквених дела, г. мин. финансије, говори како закон постоји о томе да се субвенција позоришту даје: сад је само питање колико да дајемо? Он пристаје на одборско мишљење само да се означи да је ова сума за 9 месеци.

Дим. Миловановић каже да он није противу позо-

риште. А што се историје тиче — историје су старе биле па и прошле али новије су гадније од старијих.

Председник скупштине пита скупштину, пристаје ли на одборско мишљење, кад и влада на то пристаје?

И скупштина одговара да пристаје.

Известилац Бошковић даље вели, код исте позиције под 5, одређена цифра од 11200 гр. за осигурање зграде и намештаја смањено је са 2.800 гр. пор. из напред означених разлога, т. ј. пошто су 3 месеца од ове године прошла.

Заступник министра просвете и црквених дела г. министар финансије примећује да осигуравање не може бити за 9 месеци, него се чини за годину дана и за то се та сума не може смањити. Зграда је била осигурана до 1. Дек. пр. год. а сада се чека на буџет, па да се за даље осигура.

Арса Лукић примећава, да је сума означена за осигурање врло велика по његовом рачуну. И кад би зграда процењена била на 20.000 дук. ц. он држи да је опет 400 дук. ц. много за осигурање, јер је то 20 од хиљаде, а то је много. Он држи да није пажено, гди је осигуравано, па за то се толико и платило. Осим тога осигурање је јевтиније, кад се на више на пр. на 4—5 год. осигурава а не на једну годину. Он обраћа пажњу на то, што држи, да би се могло на томе 100—150 дук. ц. уштедити.

Г. заступник министра просвете и црквених дела, министар финансије одговара, да ће се пазити да се у будуће зграда осигурава што боље и што јевтиније у колико то могуће буде.

А. Лукић примећава, да се код осигурања једне

зграде не осигурава цела зграда, већ се осигурава само кров и дрвенарија, а не и зидине; па је с тога цена осигуравања мања.

Љ. Каљевић вели, да би се према говору Лукића и ономе времену од 9 месеци могло усвојити оно, што је одбор казао.

Заступник министра просвете и црквених дела г. министар финансије обећава, да ће гледати да зграду осигура што боље и што јевтиније, а друго им ништа не може рећи.

П. Срећковић предлаже, да се ти 400 ц. шта се за осигурање плаћају у неки наш фонд улажу, па би кроз неколико година на тај начин добили знатну суму новаца те не би више улагали.

Председник ставља на гласање, и одборско се мишљење усваја.

Известилац Бошковић наставља:

У позицији под VII. о училиштама; под бр. 11, тражено је за ботаничку башту 11,200 гр. пор. одбор држи да је довољно 8400 гр. пор. и тако би требало горњу суму са 2800 гр. пор. смањити.

А. Лукић вели, да би ону суму требало потпуно одобрити а не укидати, јер за овакову цељ не треба неколико хиљада гр. жалити.

Панта Срећковић такође говори, да од ове суме не би требало ништа укидати јер ова је башта нужна а правитељство је дало земљиште. Тражена је сума врло мала а она се и неће изгубити, него и даље остаје.

Известилац Бошковић примећава да је одбор означену цифру зато спустио, што ће ова башта у граду бити, гди има робијаша, па ће они тамо и без плате радити.

Г. заступник министра просвете и црквених дела министар финансије: ја видим да ви сви признајете важност те установе; ви сви одобравате да треба да имамо ботаничку башту. — Па кад треба, онда је и нужно, да набављамо разне ствари, које су за једну батаничку башту од преке потребе особито сад у почетку када се ова башта заводи. Цифра, коју одбор смањује, није велика; па кад није велика онда треба је одобрити, јер зашто да имамо неки превишак у државном буџету, а овамо да не намиримо једну известну важну потребу државну.

Ранко Јовановић и

Милован Спасић веле, да су они обојица били у мањини у одбору. Они нису мишљења да се ова цифра смањи за то, што је та установа нова, па се више и трошити мора, тако мора се ограђивати а и сама зграда купити. Осим тога, вели г. Спасић, не може се ово земљиште просто заградити па оставити, што би то била просто једна њива, већ мора се још радити, и засејавати, а за то треба више новаца, па за то је нужно тражену суму одобрити.

У том истом смислу говорио је и посланик Јован Новаковић.

Панта Срећковић прича, шта је то ботаничка башта и вели да то није само њива као што неки веле, већ је то башта засађена разним растењима. — Ботаника је нужна и за медицину, јер се без ње медицина не може да изучава.

Председник пита да ли је довољно говорено о томе као што он држи, и кад му скупштина одговори да јесте, онда он стави на гласање, ко је за предлог владин а ко није, — но кад се устајањем и седењем није на чисто сазнало где је већина, онда је гласано поименце, и онда је већина, а то је 48 посланика, гласало за владин предлог, а 36 против тога.

Известилац продужава.

У истој позицији буџета а именно у бр. 12 одбор је нашао, да суму од 14.400 гр. пор. одређену на 6 суплената учитељске школе, треба смањити са 7200 гр пор. с тога, што ти суплентн нису професори, а опет се оставља нужна сума да од њих шест могу тројица постати професорима.

Г. заступник министра просвете и црквених дела министар финансије на ову примедбу одбора рече: суплентн истина нису професори, али обично је да суплентн који се покажу способни, аванзују за професоре. Сад ако се смањи ова цифра, онда се везују руке влади, да не може никако супленте аванзовати, који би способни били а и дуго служе. Он држи да би потребно било да се одобри као што је предложено, премда неће наваљивати баш да се то учини.

Председник ставља ствар на гласање и скупштина усвоји мишљење одборско.

Известилац Бошковић чита даље. Код исте позиције број 24 одбор је одређену цифру од 297000 гр. пор. на 55 професора, смањио са 17.400 гр. пор. с тога што међу тима професорима има 20 њих, који нису професори, већ суплентн, а опет је остављено да 10 њих могу за професоре аванзовати. — Осим тога одбор мисли, да не треба за сад одобрити да се професор за III. разред јагодинске реалке из државне касе плаћа, што је општина то на себе примила и што би пре тога требало отворити полугимназију у Крушевцу и реалку у Ужици, па тек онда даље где шта

дозвољавати, а то сад не може се учинити због многих других издатака.

Заст. мин. просвете и црк. дела, министар финансије на ово рекао је: да професора има 65 а не 55, а он незна одкуд је одбор нашао да има само њих 55; осим тога он мисли да би требало одобрити професора и за јагодинску реалку, што тамо има велики број ђака. Кад не би био велики број ђака, онда би могли то одбити, али овако то нетреба чинити, кад се према броју ђака ова потреба за III. разред показала, који им је и одобрен, а међу тим је општина слаба те она сама не може те трошкове сносити.

Милан Миловановић, подпомаже предлог министра.

Милан Ћирковић вели да има довољан број ђака и у Крушевцу, зато он предлаже да се најпре отвори гимназија у Крушевцу па онда да дође Ужица и тек онда Јагодина.

Известилац Бошковић вели: да је за Ужицу скупштина решила, да се тамо полугимназија отвори, али то сад не може бити. Јагодинска и крушевачка општина тражиле су саме професоре и обећавали им плаћати. Сад кад би се њима дозволило, да се из државне касе професорима плаћа, онда би могла то свака општина с правом тражити.

Мих. Смиљанић говори, да пре долази ужичка општина, за коју је решено, па онда друге општине, и за то није ни требало примати, њихову молбу за то.

Председник ставља на гласање, и већина скупштине усваја одборско мишљење.

Известилац Бошковић продужава:

Код позиције под „општи трошкови," под бр. 1 тражено је 6.000 гр. пор. више на подвозне трошкове, дијурне и т. д.; али одбор нашао је да је довољна цифра лане одређена од 18.000 гр. пор. За то је мишљења да се предложени вишак од 6000. гр. пор. из буџета изостави.

Заст. мин. просвете и црквене дела, мин. финансије каже, да он није пристао на то смањивање, и он може показати да досадања цифра није била довољна. Ради надзора основних школа, за које сви траже да су добре, нужно је да се шаљу чешће надзорници, секретари, који ће школе да прегледају, а за то нужно је да имамо довољно кредита. Он овди излаже, какове су побуде руководиле, да се та цифра стави, а ако скупштина нађе да не треба, онда нека тако и остане.

Коста Великић говори како је овај трошак излишан што се овај надзор и другим путем може да изврши. Он вели како ми имамо сада у свима окрузима професоре, па зато он предлаже да се ови људи као надзорници шаљу.

За тим продужује овако:

Овим путем као што је сад, нису људи ни стигли свуда. Он каже помози Бог — Бог ти помогао, а негди га увати и киша, па више пута и с ногу испита. Негди нађе учитеља, негди не нађе. На неким местима испита се добро, а на неким местима само се с ногу испита. Дакле он мисли, у интересу је касе, да уштедимо сав трошак, кад би овластили професоре да испитују. После несмета што је одобрен буџет т. ј. дијурна. После, он губи времена, нарочито за оно што је постављен као секретар. Дакле он је зато, да се овласте да врше ову дужност они, који су учевни па

у своје време да поднесу извештај надлежноме министру.

Милан Ђ. Милићевић на ово одговори:

Ја сам дужан да кажем нешто на овај говор, који је предходио. Дужан сам то да кажем, не што се тиче суме, која је говор изазвала, него што се тиче саме ствари, коју је сад покренуо г. Великић. Он је казао, ко би могао вршити надзор над основним школама с бољим успехом, него што се он до сад вршио; не лично ко би то могао, он се није личности дотицао, него ко би био бољи по спреми и положају за тај посао. Дужан сам да напоменем на овоме месту, да је народна настава, и, у ужем смислу настава основна, ствар особите стручне студије; да може бити људи довољно спремни за други посао, али ако се нису бавили нарочито питањима из основне наставе, они ће и сами рећи господину предговорнику, да је за њих тај посао тежак. То је рад, који захтева и теориску спрему и практично знање, па да се с успехом врши. Без тога не може се постићи оно, што се жели. Школе наше потребују двојаки надзор; један унутрашњи а други спољашњи. Унутрашњи је надзор: како се ради; у ком се духу примењује наставно начело у школи; како се врши и у коме правцу закон издан влашћу за основну народну наставу. То би био унутрашњи надзор. А спољашњи је: је ли учитељ у школи, је ли он снабдевен с оним, што је потребно школи и њеном задатку. Овај спољни надзор могао би се вршити и узгред, али онај унутарни не може се вршити без спреме, без нарочног знања наставних начела; не може се вршити уз други посао. Ја би био врло захвалан, кад би се предложила каква комбинација, по којој би се ове потребе наше школе боље и подпуније задовољиле, а да не стају државу више него садашњи надзор, те да се не морају људи крпати чак из Београда. Но како ја не умем боље да предложим, то за сад трпим и ово што је сад.

Дим. Миловановић говори да је он од учитеља слушао како се овај надзор површно врши, и како су му се учитељи жалили, да се на труд не гледа, већ се боље награђују они који пузе. За то вели да је боље да професори гимназија ђаке испитују, а иначе је труд забадава.

Љ. Каљевић: кад би они званичници, који посао референски врше, заиста били спремни као што г. Милићевић вели, онда би ја био први да остане, као што је, и ако има незгода што мало људи има, који се на то употребити могу, те тако остану многе школе необиђене или се тај надзор трчећки изврши. Али, као што се зна, посао је референски — узгредни посао; референт се не спрема само за то да испитује ђаке, већ и за друге послове: он се спрема за администрацију, да просветна питања разуме, те да тако помаже министру, па кад је тако онда се слободно може рећи да по досадањем искуству има млади људи по гимназијама нешто тако спремних и способних, који би могли брже овај посао вршити, што би само у оном округу надзор вршили, у коме су. За то он се слаже са Великићем, само то би био нов предлог, а нове предлоге пред скупштину износити ми сад немамо право.

Г. заст. мин. просвете и црквених дела, мин. финансије вели, да он хоће да стави само једну ограду према говору г. Каљевића. Г. Каљевић је рекао да сад немамо људи стручних, који би били нарочито за тај посао спремни. Он зна, да и ако нису сви, оно да имаде тако способних људи, с којима се ми можемо поносити.

Влада се стара да буде колико је могуће више и садањи мин. просвете и црквен. дела ради ће да се још допуни, шта је нужно.

Стојадин Радоњић верује да ће се од сад поступати боље као што каже г. министар: али ако буде као до сад то није добро. Зна једнога, који је све школе обишао као олуја, а други опет ставио у рачуну да је даље 10 сати имао, но што је то учинио.

Милован Спасић говори, да је се сад прешло на питање о администрацији школа. То је питање друго и врло важно, о коме стручни људи имају много да мисле. На више је начина чињен код нас надзор. Прво су били директори, па је то промењено, влада се је непрестано бринула како ће то боље да уреди, али то питање није лако. Но о томе овди није реч већ о цифри за трошкове. Било да иду секретари или ревизори по говору г. Великића и Каљевића, ипак њима треба дати путни трошак.

О томе је говор и он држи да о томе треба сад решити.

Г. заст. мин. просвете и црквених дела мин. финансије каже да он пристаје, да остане како је до сад било само нек се ствар прекине.

Председник ставља на гласање и скупштина усваја ову тачку по одборском мишљењу.

Известилац Јован Бошковић код исте позиције под 2. стављено је 20.000 гр. пор. више на огрев и остале трошкове. Одбор је мишљења да се та сума изостави и остане при старој од 55000 гр. пор.

Г. министар финансије, заступник мин. просвете и црквен. дела пристаје на ову приметбу, па ако се по-

троши више онда ће се до године тражити накнадни кредит.

Председник ставља на гласање и ову тачку усваја скупштина по одборском мишљењу, с којим се г. министар слаже.

Вићентије Поповић пита зашто вероучитељи по гимназијама нису једнако награђени кад једнаку дужност врше, него негди имају 60 а негди 100 талира. У томе га подпомаже и Никола Радовановић.

Г. заступник министра просвете и црквених дела, министар финансије признаје да тако стоји, као што господа веле. Они који су просто вероучитељи они имају једнаку плату, а онде, где је то место професорско, па се из те професорске плате њима плата и одређује, ту се даје више. То се још одређује и према способности а и према томе да ли предају они и друге предмете или не.

Вићентије Поповић опет каже, да он незна, какав ће управо узрок томе бити, где једну исту дужност врше; а

Председник примећава, да је то друга ствар. Буџет министра просвете и црквених дела свршен је. Сад долази на ред буџет министра иностраних дела.

Вићентије Поповић вели, да је и досад он примећавао, па му је све говорено, да је то особена ствар.

Известилац Јован Бошковић: буџет министарства иностраних дела повећан јеса 82.600 гр. пор., јер се предлаже отварање агенције у Бечу.

За тим чита писмо, којим се правда овај буџет. То писмо гласи овако:

Господине

Позивајући се на писмо министарства финансије од 19. Јула ове године, А. №. 3723 част ми је поднети вам буџет расхода министарства иностр. дела.

У овом буџету учињене су следеће измене:

1. Величко Стојковић, бив. татарин III. класе у министарству иностраних дела умро је у месецу Јунију ов. год. те тако је то место остало упражњено.

Пошто се сада не увиђа прека потреба да се то звање попуни, то сам у буџету за 1874 реч. год. изоставио поменуто звање татарина III. класе, које је скопчано било са платом од 4800 гр. пор. у намери да се ова уштеда употреби на измирење неких других пречих потреба.

У то име предлажем:

а, да се и Петку Михајловићу, татарину II. кл. повиси плата на личност са 1200 гр. пор. годишње. Овај чиновник служи у државној служби поштено и верно преко 30 година, има више од 10 година како се на садањој плати, а при том нема прилика, да би ће могао унапредити и ако је то већ одавна заслужио, пошто су само два татарска звања. Једини је пут да се његова служба оцени и награди тај, да му се плата на личност повиси, што сам и ставио у буџету.

б, да се побољша стање служитељима канцеларије министарства иностр. дела. Из призрења на врло оскудно стање служитеља канцеларијских и на скупоћу средстава за живот нужних, која су за последњих неколико година знатно поскупила, ја сам нашао да би праведно било, да се тој њиној беди колико толико помогне. С тога сам и ставио у буџету за 1874 р. г.

на плату служитеља канцеларијских повишицу од 1440 гр. пор.

2. Плата писара II. и IV. класе у министарству иностраних дела, који су у овој години поменуте класе добили, увећана је са 1200 гр. пор. годишње, и то свакоме са по 60 гр. пор.

3. исто тако и плате секретара II класе и директора канцел. и секретара III. кл. за турски језик при заступништву нашем у Цариграду као и плата секретара II класе при заступништву нашем у Букурешту, који су такође у овој години поменуте класе добили увећане су са 4800 гр. пор. годишње и то првоме са 1800, другоме са 1200 а трећем такође са 1800 гр. пор.

4. последња новчана криза европска а нарочито Бечка, повукла је и извела за собом кризу на нашој пијаци, коју су не само наш трговачки свет но и цела наша земља знатно осетили.

На пошто је познато, да је наша трговина готово у највећој мери скопчана врло тесно са трговином Аустро-Угарском, то би у интересу саме земље наше нужно било, да имамо у престоници Аустрије једнога заступника, који ће бдити и заштићавати не само трговачке интересе појединих наших грађана према странима, но који ће такође пазити и заштићавати и интересе целе земље наше, која има са Аустро-Угарском многобројне додире и односаје како трговачке и пограничне тако и политичке природе.

Из ових дакле разлога јесам нашао за нужно предложити да се отвори заступништво наше земље у Бечу, па с тога сам у буџету за 1874 рач. годину ставио звање заступника у Бечу са платом и додатком

од 56.000 гр. пор. годишње, но из које ће дужан бити заступник плаћати и стан за канцеларију.

Даље ставио сам у буџету за исту 1874 р. год. на канцеларијске, поштанске и телеграфске трошкове поменутог заступника у Бечу 2400 гроша пореск. годишње.

№. 3540.

24. Августа 1873 год.

у Београду.

Одбор је нашао, да интереси земље захтевају отварање ове агенције, с тога је предлог усвојио; а у осталом учинио је ове приметбе:

Под *а.* стављена је плата министру 36000 гр. пор., а у приметби стоји да се 6000 гр. дају кад министар иностр. дела није уједно и председник, али пошто је садањи министар председник министарста то сад треба и ти 6000 гр. пор. изоставити.

Г. министар-председник мин. иностр. дела, вели да је ова ошибка учињена при преписавању буџета овогодишњег из ланског буџета, у ком времену председник министар иностр. дела није био министар иностр. дела, па зато он пристаје да се то сад исправи.

Известилац Бошковић вели даље, да је под *б.* изостављена сума од 1440 гр. пор. стављена за повишак плате служитеља, и на то је г. министар-председник пристао.

Скупштина усваја и прву и другу тачку као што је од одбора предложено, а са чим се г. министар-председник слаже.

Известилац Бошковић. На агенцију бечку стављена је цифра за целу рачунску годину у 77600, али како се поменута агенција неможе одма да отвори, то је одбор за 9 месеци ставио суму у 58200, а реето у 19400 што припада за прошла три месеца изоставио, на шта је и г. министар председник пристао.

Друге приметбе на овај буџет нема.

И ову тачку усвојила је скупшт. по одборском мишљењу.

Председник. Сад долази на ред буџет министарства унутрашњих дела.

Известилац Бошковић: у овогодишњем буџету министарства унутрашњих дела стављено је више 270.200 гр. пор. Г. министар правда овај вишак на следујући начин у писму писатом г. министру финансије:

То писмо гласи:

Господине,

Приложени овди пројект буџета за наступајућу рачунску 1874 годину имам част доставити вам у одговору на писмо ваше од 12 Јануара тек. год. А№ 211 с овим објашњењем:

а., Овогодишњи буџет министарства унутр. дела по свима гранама његовим износи суму од 6,661.756 гр. пор.

б., цео пак пројект буџета за 1874 рач. годину садржи 6,931.956 гр. пор. више дакле 270200 гр. пор. него ове године, и то:

1.) За унапређење чиновника целе полицијске струке у веће класе без телеграфиста, који по закону имају своја периодична повишења у овој 1873 рачунској години увећана је сума издатка са извесном сумом, која је у течају 1873 године издавана, из суме налазеће се при министарству финансије на аванзирање у опште, а одсад има та сума да уђе у редовне издатке буџета, па зато се има увећати сума на министарствор унутрашњих дела са 6000 гр. пр.

2.) По новом закону о класама полицијских чиновника, који је скупштина прошле године одобрила, Чланови Управе вар. Београда изједначени су са помоћницима окружни началства; па како досадашња сума буџетом одређена недостаје, да се 5 чланова у II-ге класе а 1 у прву поставе, него и сада по старом закону плату имају, то је стављено више 6.600.

3.) до сада је више пута дебатовано и у самој законодавној скупштини да се практикантима плата повећа; али није никаква сума за ту циљ предлагана, пак, како је крајње време, да се ово једном оконча, а нарочито млога полициска надлежателства непрестано траже већи број практиканта, то је стављено више 30000.

4.) Сваком је познато, да је дужност поштанијона цо све теретна, јер они и дању и ноћу путују, а поред тога скопчана је и са одговорношћу, почем новце преносе, и увиђа се да су они мало награђени према теретном послу и одговорности, нарочито сада, кад је свака ствар скоро дупло поскупила, и зато је њима стављено свакоме по 50 талира плате више, на 18 њих 10800.

5.) У овој години по постојећем закону, добили су 15 телеграфиста периодичну повишицу по 1200 гр. која сума износи 18000 гр. пор; али од те суме одпадају 2160 гр. пр. која се сума погрешно увукла била у суми буџета, а к томе одпадају 240 гр. што је Сава Петровић, као руководитељ телеграфа у Д. Милановцу уживао, а он је сада за телеграфисту по молби постављен, свега 2400 гроша. Дакле још треба 15600.

На место марвеног лекара при министарству унутрашњих дела, који је у војску прешао, стављено је звање V. класе секретара истог министарства, а с овим

се издатак неповишава, јер ће плата секретару бити она иста, која је била и марвеном лекару.

6, Прошле године повећана је плата буљубашама и стражарима пограничним са по један талир месечно у окр. крајинском, ужичком, крушевачком, и на четири стражара у окр. шабачком; па како и остала окр. началства предлажу да се и осталим стражарима плата повиси, као и оним горњима, јер је плата буљубашама по пет, а стражарима по четири талира још пре 36 година одређена, а сада је све поскупило, па се не могу људи за стражаре да налазе, с тога је умножено на 87 буљубаша и 269 стражара по 144 гроша годишње 55152.

Поред тога посланик из окр. књажевачког, Стојадин Радовић у 1871 и 1872 години, предлагао је, да се још две, а Начелство књажевачко предлаже да се још четири, свега 6 нових караула подигну.

Началство округа алексиначког такође предлаже, се још једна стажара подигне, а Начелство Чачанско, тражи да се још четири стражара код две стражаре умноже.

Ово умножење износи 7 буљубаша и 28 стражара, и кошта са повишењем плате 24048 гр.

7, Сав материјал канцеларијски, а тако и огрев, двоструко је поскупио свуда, тако, да надлежателства постојећа предлажу једнако за повишење суме на трошкове, иначе пак да морају послови народни стајати, и канцеларије своје затворити, кад одређене суме потроше. По овој неопходној потреби повећана је сума са 30000 гр. пор.

8.) Прошле 1873 год. показало се да је сума која је одређена била на рану ашеника, била недовољна

на да је потрошено више 11012 гр. и 33 пара пор. преко суме буџетом одобрене у 30000 гр. пор. Да се неби то догађало и у будуће то се ставља по потреби више.

9.) Тако исто потрошено је више на куповину сена и кошење ливада за израну коња поштанских 50274 гр. и 28 пар. пор. него што је сума буџетна од 140000 гр. пор. одобрена; па и овди да се неби то у будуће догађало, мора се сума повећати са 60000 гр. пор.

10. На ков и лечење поштанских коња много је већи издатак 1873 год. био, него што је буџетом сума одређена па да би се та потреба увећаног издатка могла редовно подмиривати, то се предлаже повишење ове суме са 7000 гр.

11.) На издржавање и остале трошкове дома суманутих одређена сума од 30000 гр. пор. није довољна, јер се једнако број суманутих умножава, а и скупоћа за рану неговање и одело њихово, све више расте, зато је и ова сума повећана са 10000 гр. пор.

Дакле цела сума прелази овогодишњи буџет са 270200 гр. пор.

П.№ 5141. 4 Дек. 1873. у Крагујевцу.

Министар унутр. дела, А. Чумић.

Овди има доста ствари, које је одбор одобрио, а доста, које није одобрио; он ће читати шта одобрено није, премда је г. министар на све измене одборске пристао.

Г. мин. унутр. дела вели да је он подпуно пристао на одборско мишљење.

Скупштина на то изјави да и она на то пристаје, и зато се тај буџет усваја по одборском мишљењу, а да се не чита.

Са овим је састанак закључен у 12 часова а сутра у 6 сати други заказан.

Председник вапредне скупштине
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
Д. Ј. Радовић.

Опуномоћени подписници:

Павле Самуровић, Здравко Јовановић, Јеремија Р. Стојановић, Милан Ћирковић, Петар Поповић, А. Лукић.

САСТАНАК V.

Уторак 11. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Присуствовали сви министри осем министра унутрашњих дела.

Председник. Састанак је отворен. Има ли ко од посланика да није дошао. (Чује се: Милија Лазић). Он је записан да се није ни вратио. Молим вас Алекса Петковић и Јаниџије Нешић дошли су. Да ли има још ко од посланика да није дошао?

Марјан Кукић. Јеврем Ђокић телеграфирао је да не може доћи и мислим да имате телеграм.

Председник. Има и ја ћу саопштити телеграм. Но питам имали ко још да фали. (Ћуте.)

Молим вас од посланика који су позвани добили смо два телеграма да чујете шта јављају.

Секр. Живковић чита телеграм Јеврема Ђурића у коме даје оставку на послаништво.

Председник. Тако исто и Никола Мандић послао је телеграм у коме даје оставку.

Секр. Живковић чита телеграм Николе Мандића, којим и он даје оставку на послаништво.

Предс. Дакле уважавали скупштина оставке оним посланицима. (Бива).

Сад има на окупу 85 посланика.

На реду је да прегледамо буџет министарства финансије.

Известилац Ј. Бошковић. Буџет министарства финансије већи је за ову годину од буџета прошлогодишњег за 240.119 гр. пор. све оно што је одбор нашао да потребује повећања то је повећао а на остало учинио је ове примедбе и то учинио је примедбу на позицију „централна управа“ коју ћу вам сад казати пошто вам прво прочитам ово објашњење буџета финансијске струке за 1874 р. год. које је министар финансије уз буџет поднео, (чита.)

Овде под бројем 8. стављено је додатка главном казначеју на забројавање у 2400 гр. пор. Но одбор је пристао на издатак у 1200 гр. пор. пошто држи да је и ово довољно а 1200 изостављено је из буџета (чује се то је добро) додатак овај ставља се за то да би се главни казначеј који је то 1839—40 год. имао при забројавању могао накнадити а онај који у случају болести гл. каз. у дужности заступа, такови додатак због материјални одговорности уживати могао.

Овај додатак од 2400 гр. пор. 1870 год. при регулисању звања начелничких у класе погрешно је изостављен да се у буџет стави: а због велике одговорности и све већег посла који се види отуда што је у 1839 год. државни приход и расход износио 20,281.622 гр. пор. а сада износи преко 70 мил. гр. пор. дакле близу 3½ пута више.

Мин. финансије. Господо још 1840 год. дакле пре 34 године усвојено је да главни казначеј има на забројавање 200 талира. То се дакле увидило још онда да је потреба да се њему даде нека сума за то што он има посла непрестано са бројањем новца те може лако да се заброји и изда више што би после морао из своје кесе да плати. Дакле кад је та сума главном казначеју била одређена пре 34 год. кад је наравно и приход државни и бројење било далеко мање не више од 20,000.000, незнам зашто би то скратили човеку сада кад он има преко године да преброји 70,000.000, Кад се то њему не би дало он наравно заброји се као сваки човек и изда више па мора ће преко године 200 можда и 300 талира из своје кесе да плати. То је тако тежак посао да га је немогуће извршивати без штете. Бадава поред све пажње он се заброји и изда више. Дакле то кад је увиђено пре 24 год. и кад се њему дала толика сума новаца на забројавање мислим да не треба ни сада кад је далеко већи посао да му то скратимо и да му недамо оно што је такав човек имао кроз 30 и више година. Истина године 1871 одузета је та повишица главном казначеју али тада је главни казначеј добивао 400 талира више па се казало да поред те повишице није нужно да има икаквог додатка, али тај је казначеј отишао и дошао је сад човек нов на његово место. Док је онај казначеј био то је добро било, сад овај човек који је на његово место дошао и који би требало да има 1200 талира има 1000 талира, јер онај додатак од 200 талира избрисан је из буџета а није право господо да се сад том човеку укида оно што су други имали и што се другима давало. То заиста није велика уштеда на да му се не да 200 талира поред његове систематичне плате. То је и право а и практика је досада наша била

таква да се на забројавање даје нека сума. То су побуде које сам ја навео тамо у одбору а које вам и сад казујем.

Блазнавац. Како је одбор казао?

Бошковић. Одбор је казао да има 1600 талира. (Чује се то је доста).

Каљевић. Молим вас да ли је тај казначеј уврштен међу начелнике канцеларија минист. финансије. Чује се јесте). И да ли тај казначеј може да добије 1.400 талира као и други начелници (чује се може). То сам хтео да знамо.

Председник. Имали још ко да говори о овоме. (Чује се добро је као што је одбор казао).

Минист. финансије. Ја само молим скупштину да оцени је ли право да се главном казначеју даје само сто талира на забројавање сад кад има да броји 70 милиона, докле му се пре кад је бројао само 20 милиона давало двеста талира. (Чује се право је).

Брајковић. Кад би се њему то дало онда би се учинила неправда према другим казначејима, који такође броје а немају додатка. Онда ће они да се појаве на да кажу зашто он има додатка а ми немамо кад он има и онако већу плату него ми. После тога тај казначеј има изгледа да дође до велике плате а ови други казначеји немају ни тога изгледа него имају плату на опет немају додатка.

Минист. финанције. Ово не постоји што г. Брајковић каже, али опет треба знати да казначеј министарства финансије претури грдне суме преко године и с тога се увидела потреба те му се давало 200 тал. на забројавање. Мени се чини да није право да му се сад то не да.

Брајковић: како да не стоји он који може да дође до велике плате и који и сада има велику плату да има додатка а они други да немају. То баш није право.

Министар финансије: сваки који мисли да то није право нека дође у министар. финансије па нека види како се то ради а треба знати да је и он човек и да се лако забројати може. Мени се чини да није право а ви сад оцењујте.

Јов. Бошковић: и одбор је испрва таког мишљења био као и г. Брајковић т. ј. да се неда ништа на забројавање томе човеку, али да се не би учинила неправда томе човеку пошто су досад казначеји то имали, казали смо да му се даде 100 талира за то што се може забројати. (Чује се: то је доста.)

Председник: молим вас браћо да решимо ствар. Ко је за владин предлог тај нека седи а ко је за одборско мишлење тај нека устане. (Вишина устаје). Дакле усвојен је предлог одборов.

Известилац Ј. Бошковић. Под бројем 19 буџетске позиције у објашњењу министра финансије стављено је: на ново установлење четири звања референата земљоделских 24.000 гр. пор. Ово је за то што је прека потреба да се земљоделство свилоделство виноградарство и у опште привреда потпомаже.

Дакле под бр. 19 стављено је у буџету 24.000 гр. пор. на четри референта која би се звања сад имала установити. Но одбор није могао на ово пристати, с тога што држи да ће слабе хасне бити од та четри референта. Одбор валази да земљодеље може подићи понајпре добро уређење општина и потеса.

Министар. финансије. Кад би било основано мишљење одбора како да се наша привреда подигне, онда

ништа не би било лакше него унапредити наше пољоделство. Врло би лако било начинити закон о потесима и општинама па свршена ствар. Али, бар што се мене тиче, ја не делим то мишљење и кажем да треба много којечега па да се унапреди наша привреда. Ја мислим да је то један од најлежих задатака који пред нама стоји и да требамо да имамо много услова па да се унапреди наша производња и да се подигне земљоделство на већи ступањ. Пре свега треба да знамо сад како стојимо у том погледу; треба да знамо каква нам је сад земљорадња. Кад смо ту пре диспутирали о шест дана орања ви сте сами признали да незнате како стојимо с пољском привредом. Ми се сваки дан спотичемо што незнамо и не можемо да знамо како стојимо и каква нам је пољска привреда, јер немамо скоро никаквих дата о њеном развијању, јер немамо пољско-привредну статистику. То је један врло важан услов и врло важна ствар за пољско-привредно развијање. (Лукић: боже сачувај). Боже сачувај! Та ви сте господине сами ту говорили да нам треба статистика и чудим се сад како можете да кажете: Боже сачувај.

Дакле да би томе колико толико припомогли, да би колико толико унапредили нашу земљорадњу, ја сам мислио да поставимо окружне економе па да ти људи прикупљају податке за пољско-привредну статистику, прикупљају за владу материјал за рад, а у исто време да могу народ упућивати како да се ради, шта да се ради, а они би то могли и то би био њихов задатак да су непрестано у додиру с народом те да му казују резултате науке пољопривредне, тако би ти референти били органи кроз које би дали народу најпрактичније науке. Ја знам да је та ствар више пута овде покретана и да је више пута говорено да се установе економи. Најпосле и да није то потврђено у скупштини ја мислим да ми треба да унапредимо наше газдинство. Ја сам према данашњим нашим приликама нашао да би се оваким начином колико толико томе допринети могло. После тога ви сте више пута овде говорили да треба да имамо министарство земљодеља и трговине. Но ја не мислим да би са тим помоћи било кад би имали таквог министра а не би имали других органа. За то пре свега нужни су нам органи јер шта ја могу да радим као министар финансије на пољопривредним стварима ако нема" референте које би сваки дан упућивао и од којих би народ могао сазнавати најпрактичније науке за радове и развијање газдинства. Свилоделство господо може да буде један необично велики извор за привредно стање у држави, шта може министар финансије да допринесе развитку свилоделства у Србији кад он има сто иљада разних послова! На против кад би министар имао стручне људе за те послове он би им казао то је и то ваш посао па идите од села до села па обучавајте народ, настајавајте да се ова грана привреде развије. То исто вреди и за виноградарство. Наша земља, која је у опште обдарена згодним природним условима за све врсте газдинства, баш је особито згодна за виноградарство. Али да се и ова грана развије, треба опет да имамо стручни орган, који би се искључиво занимао унапређењем те гране, на кратко ваљало би и за њу да имамо нарочитог референта.

Ја сам вам сад казао побуде које су ме навеле да ово предложим. А већ знам да не ћете одобрити што сам предложио. Нека падне, али ја сам своју дужност чинио. (Жагор.)

Милов. Спасић. Молим да неколико речи кажем. (Чује се: нетреба говорити свршена је ствар). Молим вас ја оћу да говорим. Познато је нама свима да између сто људи у Србији 95 живе од пољске привреде. Познато је да је наше главно занимање пољска привреда и да од ње поглавито живимо. Ми смо на основу тога и на основу потреба наших свагда изјављивали не само иначе у скупштини него и у адреси да се особита пажња поклони пољској привреди и шумарству. То смо учинили и ове године. Али захтевати да се већа пажња чему поклони и да се нешто боље развије и усаврши а недати средства да се то може учинити, ја мислим да је то противречити сам себе и да нисмо слећствени. Као што је познато, лане је говорено, и нешто усвојено, да се подигне шумарство. Министар финансије расписао је начелствима да поднесу извештај, гди шуме нема, и нуждно је да се такова подигне, па ето већ година дана прошла је од тог доба, на шта је било? Полицајне власти немају кад, а и не разумевају те ствари а другог нема да се занима с тим. Нема никога, који би парочито гледао, како се и шта се где може учинити. Људи не схватају и не знају ово, па и при најбољој вољи шума се не подиже. Ја признајем, да има можда неких, који знају, где треба шуму подизати, али то није доста. Треба стручно знање, требају људи, који ће најпре испитати и сазнати природу и простор земљишта, може ли се гора сама подићи или је треба сејати, колико и каквог семена треба и какву шуму где треба сејати и како је подизати? Све то треба знати. — Оволико што се тиче шума.

Даље, што се тиче виноделства и свилоделства,

то је опет једно питање које знатно засеца у интерес народа. И свилоделство и виноделство захтевају нарочитог знања па да доносе праве користи. Зашто је код нас и једно и друго на ниском ступњу? И зашто за наша иначе врло добра вина слабо ко зна? за то што нам оскудева знање, што не умемо да га урадимо као што треба. Ми имамо красну земљу и добре винограде али немамо доброг вина, зато што немамо знања и искуства да га урадимо као што треба, па с тога немамо га као производ да га на страну износимо. Што се тиче свилоделства и у том због незнања зло стојимо. У прошлој години јавило нам се једно лице из Аустро-угарске, које испитује свилоделство, како се свилене бубе гаје и чувају да се семе не квари и како може да се исто сачува па да свако семе произведе здраву бубу. — То се лице понудило министру финансије и казало да је готово бити нам на услузи, да каквог нашег човека, кога пошљемо, научи свему томе, и показати му, да види како се по науци ради на свилоделству. — Ми нисмо имали човека да пошљемо већ смо у одговору казали: влада ће гледати да пошље по могућности човека да изучи то. Али опет нисмо ни до данас имали кога да пошљемо, јер за то се тражи човек, који је спреман знањем, а ми таквог немамо.

Као што је с овим, тако је код нас по свима гранама наше пољске привреде. Да оставимо оно, што се код нас каже: и ми умемо да оремо. И наши су стари овако радили, па је добро било, или и наш дрвени плуг, стари плуг оре као и ваш гвоздени, и т. д. О том нећу да говорим. Али не могу пропустити да не кажем, да није могуће унапредити пољску привреду

без средства. Као што је код појединог човека, тако је и код државе. Човек земљоделац кад нема плуга и волова он не може да оре, не може њиву да образи и да засеје. Тако исто и држава. Ако јој не дамо потребних средства да може унапредити и развити пољску привреду у земљи, она поред најбоље воље, опет неће моћи ништа на томе успешно радити. Без алата нема заната, без средства нема напретка.

Ја сам сматрао за дужност да вам све ово наспоменем а ви сад како мислите да ће добро бити, онако и усвојите. Влада овим предлогом одзива се жељи народа да се што већа пажња обрати на пољску привреду и да се она развија и усавршава; с тога сам за предлог.

Ст. Радојић. Што каже г. Спасић за то економско одељење, ми смо сви земљеделци па што ће мени економи да ме уче ако смо ми нерадници. Ко ради, он зна како треба да оре како да копа. Ја знам неке који су учили ту економију па сад купују код мене леб. А што да купи. Неће да ради. Сад да дамо и тај новац они опет неће да раде. Не треба то да се да и за то сам ја за предлог одборски да се избрише то отуд.

Мита Миловановић. Код нас у Неготини био је један човек који је учио економију и радио три године земљу. Али за три године он је грдне паре потрошио и упропастио своје имање. Зашто? нема ко да му ради џабе већ мора сваки рад да плаћа из кесе, јер нека у својој кући задругу која би му радила па да му све напредује. Гди се све плаћа ту није могуће да се напредује са земљеделством. Што се овде каже о виноградима и код нас има винограда; али

виноград неће само да се гледа већ да се ради. Њему не помаже молитва него мотика.

Ранко Јовановић. Мени се допада да је одбор изгубио из вида да скупштина говори сваке године у адреси оћемо министра земљодела и слаба се пажња обраћа земљоделству. Прошле године министар финансије због тога што смо казали да није довољна пажња обраћана земљоделству, мало што није дао оставку, јер није примао на себе да није обраћао пажњу. Он каже да је радио али да нема довољно средстава. Он се тако извињавао а тако и јесте. И ја сам у одбору томе, али сам остао у тој тачки с још неким у мањини са г. Спасићем т. ј. односно ових референата ја мислим да их треба завести (чује се нећемо никако). Ништа се постићи не може док се не учини неко пожртвовање. И с тога ја сам управо за предлог владин. Што г. министар одустаје од тога он то чини за то што већ види шта ће да буде од тог предлога, али ја би молио скупштину да ово прими (чује се: нећемо.)

Арса Лукић. Истина господо, скупштина је сваке године спомињала и сваке године тражила унапређење земљодела; истина да је нама то веома нужно, јер од сто људи 90 раде тај посао и од њега живе; истина је што каже г. Спасић да су код нас шуме онасађене, истина је дакле да нам треба што пре да идемо на то да се у томе помогнемо, и истина је да код нас ни једна врста земљорадње нема онога напретка који би требало да има, али ја не мислим да су та 4 референта ни из далека кадра да учине и да то с њима можемо постићи. Једино из тих разлога ја нисам зато да буду ти референти.

Министар финансије. Само две речи да одговорим. Ове године ставио сам четири референта, сад питам вас кад замерате и велите да четири не могу ништа да учине да ли би ви примили и одобрили да сам ја метуо овде 18 референата? Без сумње не би. Ја сам толико метуо због нашега садашњег финансијског стања. Ми не можемо постићи све на једанпут. Ми треба и морамо да водимо рачун о нашим финансијским приликама. Сад су четири а ако да бог да се наше финансијско стање окрене на боље, ми не мислимо да останемо на томе и да је то мера довољна. То је мера за сад, али временом ми ћемо развити све то и у сваком округу треба да имамо једног економа. Ми не можемо сад одма у почетку све потребе задовољити кад немамо новаца него мало по мало. Дакле број не треба ништа да вас смета, јер ја нисам ставио да буде више референата зато што нисам могао.

Анта Пантић. (Чује се доста је горено). Мени није за чудо што Мита Миловановић говори противно као човек варошанин и који се не занима земљоделством него се чудим господо овим људима који живе у народу и од земљоделства, као што је брат Стојадин. Па видите браћо да је први корак, који влада ће да предузме и да пошље људе у народ да сељаке обавештају (жагор). Ономад каза овде један и то Стојадин, шта ће мени пензионери, они имају пензију, а ја немам ништа. Немамо јер не умемо да имамо. Сад ево ће влада да нам пошље људе, да нас обучавају у земљоделству па да имамо, а ми излазимо па не дамо. То не може бити никако. Што г. Арса каже, четири човека то је мало, и није ништа. Истина је мало и не могу ништа урадити за целу земљу; али ја

опет свакад мислим и кажем: боље ишта него ништа. Ми да примимо ове године четири, до године 8, па 12, и тако по степено. Ми свакад кад дођемо овде кажемо: није земљеделству обраћана пажња, а сад кад влада каже ово ми треба па да још бољу пажњу обраћам, и кад ће да нам помогне у томе, ми недамо и нећемо. Шта то значи? Ја сам браћо, за владин предлог.

М. Вукомановић. Као што су овде говорили преговорници ми смо сваке године предлагали да се обраћа пажња на земљеделство и сад мени се врло допада ово што је предложио г. министар. Што кажу неки да је то мало, није мало за сада. Ми ћемо тим да учинимо једну пробу да видимо је ли то добро, па ако буде добро ми ћемо продужити и даље и умножити број. Него мени се не допада што ту није казано да ти људи буду мукајет и о потесима. Одбор је лепо споменуо, јер ми имамо муке са потесима, не можемо да сејемо на време. Ми имамо да копамо ендеке и утврдимо своје њиве а ту се много дангуби. Ми кад изгубимо те потесе, ми смо све изгубили. Кад би још срећње било да се поднесе нар. скупштини предлог па да се ми браћо ушоримо и поставимо тврд потес, ми би онда срећно живили. Ако останемо овако, расторени и растурени, ми ћемо непрестано пропадати. Дакле ја би само то желео, да се овде замени и дода да се они брину и о потесима, а иначе потпуно се слажем са предлогом госп. министра и доста су она четири.

Вић. Поповић. Из свега овог разговора мени се чини да ми сви желимо да учинимо нешто за унапређење земљорадње, али чини ми се и то да неки мисле: ако имаднемо тих земљеделских званичника. Што је

главно због чега не напредује наша земљорадња то је што смо ми сиротиња и инокосни. Кад је човек сирома па нема чим и не може да надкрије своју кућу већ му покисне и поквари се онда не помаже њему ништа; ту нема вина доброг... (Вукомановић: зар нема напрати на да надкрије да се непоквари. Него неће): Молим вас немојте упадати у реч... Ово је главно што ја кажем; сиротиња смо и сами па немамо потребне радне снаге, немамо доста руку. Ако нам земљоделство буде тако развијено да дођемо до тога да можемо нешто урадити са мање руку, ту је онда добро, и такво нам знање треба. Ми и сад имамо доста препорука: ово ради овако оно онако. Каже нам се да радимо како треба да радимо, али бадава све кад немамо чим да радимо. Но ми за сад треба да гледамо да нам земљоделска школа коју имамо буде од помоћи и да се може са том школом учинити нешто а не са намножавањем ових чиновника. Отуда треба да гледамо да народ има ваљде и да ноће унапредак, а та школа за сад нам је доста.

Рап. Цветковић. Кажемо оћемо економију, економију. Они, који оће да раде добро они су и сад врло добри економи. Онај који оће да ради он има, а ко неће да ради њему ништа не помаже; него за такве нераднике требало би да се нареди да их полицајна власт казни и нагони на рад. Зашто кад је једна њива, једна бразда па мени роди а њему нема ништа? Нема кад не ради кад треба већ напусти. (Жагор.) Нама заиста не ће ништа да помогну ти економи.

Љ. Каљевић. Ја мислим браћо да би ми побијали сами себе кад би говорили против тога да се предузму неке мере за унапређење пољске привреде. Али питање

о томе шта је нужно на да се пољска привреда подигне, то се питање неда и неможе овако тек овлаш да реши и пресуди: ово ће бити. Да ли ће и ово што се предлаже бити од ваљде или неће то не можемо овако на пречац изрећи.

Г. министар напомиње мало пре па каже: Он сам као министар финансије а ни његови органи немогу да обраћају довољну пажњу на свилоделство, на виноградство, у општине на пољску привреду за то што имаде хиљаду других послова. Ја мислим да се тамо у томе министарству има толико посла што је тамо много којечега, што је много формалности и ситних послова у администрацији. Свакојако кад министар мора код нас да прегледа и одобри толико општинских буџета, и други којекаквих ситних послова ваздан што би се могло да не ради, онда наравно да се мора имати велика посла и да се у таквим ситним пословима може да затуре најнужнији и већи.

У осталом, ја нисам на чисто с тим да ли би ови референти што приномогли пољ. привреди; али држим да би много бољи референт био добра среска скупштина или окружна скупштина. Ту би се могао народ обавештавати и упућивати како му ваља шта радити да има ваљде од свог рада. Ту би народ имао прилике да каже шта му фали и како стоји са пољском привредом. То би дакле далеко бољи начин био.

На послетку питање је још да ли би могли ти референти доспети свуда на све крајеве, нарочито где је крш и где је незгодно доћи а и да дођу ту не би били од велике ваљде. Тај референт могао би на други начин и данас бити. За време лета нек изиђе у народ

један начелник министарства, један секретар, један писар или два, па да народ упућују у пољорадњи.

У осталом ја опет кажем да за ме није на чисто ово питање да ли би предложена мера користила народу и једино за то не могу да гласам за то да се усвоји та мера.

М. Блазнавац: што се мене тиче ја такође мислим да је мален број ових референата и да са толико референата не би учинили ону корист коју би требало да учинимо. Ова школа што је сад имамо у Пожаревцу и из ње ће да изађу људи који ће да траже службу. Ја мислим с тога да би имали далеко веће вајде за наше земљеделство, кад би г. министар предложио да се заведу још 3—4 земљеделске школе али тако да се не примају у те школе само младићи који сврше 4 гимназије, него и деца из основне школе са села и да се носе како се носе да их не одева држава. Па та деца кад сврше да дођу кући, па да раде и научавају друге. Та школа шта је у Пожаревцу она како чујем даће нам званичнике, даће нам економе и среске шумаре, управо чиновнике. Ми народ српски живимо доиста од земљеделија, и ми треба да се постарамо, да имамо професора за земљорадњу. Школа у Пожаревцу кошта земљу доста, али не верујем да ће имати од ње какве вајде. Боље би дакле било да се има оваквих практичних школа као што кажем; једна н. пр. у Карановцу, друга у Крагујевцу, трећа у Шапцу и четврта тамо у Зајечару или Неготини. Тим би се млого помогли. Није нама вајде од земље што је имамо доста кад немамо руку које ће да је раде.

Дакле са ова четири референта што ће да се поставе ја мислим да нисмо ништа урадили. Куд ће један референт да досне у хиљаду општина? Кад ће

он мени да каже како се оре, како копа, како сеје. Треба дакле постројити школе па да се деца уче, а овако ништа не може да буде.

Министар финансије. Молим да учиним примедбе на говор г. г. Блазнавца и Каљевића. Пре свега на говор г. Блазнавца. Заиста, има врло много истине у говору његовом. Она школа у Пожаревцу неће да нам да људе који ће да раде земљу него људе научене у земљорадњи. На последку да они буду шумари, да буду државни чиновници, они ће да буду људи који ће имати стручног знања. Баш то што се жалите да немате довољно руку они ће да вас науче да са мање руку више урадите. Дакле од земљеделске школе има ће користи, биће ползе.

Дакле, цела је истина, да нам поред те школе, коју имамо, требају и практичне школе. Тога има у другом свету, постоје школе где се учи сељак, где се учи привредник како да ради практично. И ја сам мислио на томе да нешто урадим, али сад се управо не кајем што нисам предложио, јер би без сумње одбили. (Чује се: не би, не би.)

Што г. Каљевић говори то је мало чудновато. Г. Каљевић зна, како је у страном свету н. пр. у Енглеској и опет не мислим ако упростимо администрацију да ће министарство финансије онда моћи да буде и министарство за сточоделарство, виноградство и све. Тамо у страним државама н. пр. у Енглеској где је заиста проста администрација, где има поред министра и подминистар или помоћник министарства, нарочитих има стручних људи који се старају о напређењу једних привредних грана иду и гледају прибирају податке, проповедају, уче их. Тако је исто и у Аме-

рици. Тако бива тамо по свету и у земљама где је највећма проста администрација и највећа самоуправа. Не стоји дакле што г. Каљевић вели ако се упрости администрација да ће наш министар финансије моћи бити све.

Ја сам изоставио да вам кажем још једну намеру коју сам имао са тим референтима. У Ужичком, Подринском, Чачанском и Рудничком округу то је земља алишка, и у тим окрузима треба да је сасвим особена пољска привреда, не онако као што је н. пр. у Мачви и Крајини. Мени би требало да имам у та три четири округа особите људе који би народ поучавали како да према таквим приликама ради. И то је једна од намера које се желе да постигну овим и због које нам је нужно да имамо људе које ћемо да шаљемо, да наше земљеделце обучавају и упућују. Ја сам вам и у почетку и сад објаснио побуде које су ме покретале и са чега сам вам ово предложио. Ви сад радите како знате. Одбаците, али немојте ме корети да нисам хтео да обратим бољу пажњу на пољску привреду. (Жагор).

Председник. Молим вас Браћо, Стојан Бркић има реч. Чујмо. (Чује се доста је говорено, да се гласа).

С. Бркић. Ако ће да се гласа и да се не говори више ја пристајем да не говорим.

Аранђ. Јовановић. Мени не треба никаква економија и ти економи да ме уче. Ја сам на ралици и раден па знам како се оре и ради. Шта мени то сада треба. Ја кад радим имам и леба и све, а кад не радим немам ништа. Наше је место брдовито и тамо не може машина да буде од помоћи, али опет ко ће да ради тај има и леба,има и вина и свега, а ко не ради

да богме да нема. Код нас не може то да буде а у равници могуће је да треба да буде. (Жагор).

Ст. Бркић. Молим вас, ако дозвољавате да још ко говори онда и ја ћу да говорим. Ја сам одустао од речи за то што кажете да се гласа. За то ако хоћете да се гласа нек се гласа, иначе ћу ја да говорим. (Чује се доста је говорено).

Председник. Молим вас, г. Анта Нешић нек говори, па можете и ви.

Ан. Нешић. О овом што се сад говори, није могуће да ћемо ми имати такву вајду од та четири човека. Кажу неки да учинимо с овим као неку пробу. Ми знамо какву смо пробу учинили са шумарима. Код нас је лањске године г. министар финансије поставио шумаре и ми смо видели да писмо имали никакве вајде од њих, него се шума још више исекла како су они дошли, те смо после морали молити г. министра те их је повукао натраг. Тако би исто било и са тим економима. Ми знамо да у сваком селу има људи газда који ваљано раде па сваки онај који ће да ради нека се угледа на онога газду како он ради па кад газда порани нек и он порани онако, кад је газда у зору већ на њиви нека и он буде на својој њиви, а да не долази пред подне. (Жагор). — Ја сам за оно што је одбор казао. (Чује се доста је говора било).

Председник. Молим вас браћо. Има још пријављених посланика за говор. Ће ли скупштина да се још говори или да се гласа. (Чује се: да се гласа). Добро молим вас: ко је за предлог владин тај нека седи, а који је за мишљење одборско да се ова партија избрише из буџета, нека устане. (Вишина устаје.) Дакле свршена ствар. Већина стоји.

Милов. Спасић. Господо, кад не дате говорити и нећете обавештења да слушате ја морам изјавити да је мени врло жао што се овде не решава по разлозима и савести. Та овде се решава о једном животном питању народа о пољској привреди, а решава се по команди некога. Шта то значи? то није у реду и ја сматрам за дужност да ово изјавим пред целим светом. (Жагор).

Извест. Вошковић. Молим вас да идемо даље. (Чита); Код полиције III. Управа Мајдан-пека 1. На плату управитеља 3600 гр. пор.

По важности звања и послова управитеља, на које се звање стручно и интелигентно лице поставити има, стављена је ова новишица. По буџету за 1873 годину одређена је систематична плата управитељу 8400 гр. порески.

Министар финансије. Ја у одбору нисам пристао на ово мишљење, али сада пристајем и одустајем од предлога, само нек се ствар што пре сврши. (Чује се на добро).

Председник. Пошто је браћо г. министар пристар уз одборско мишлење то је ова ствар свршена. Чује се: свршена.)

Известилац Ј. Вошковић чита: IV. управа подринских рудника у Крупњу. 4. На додатак плати лекара 3000 гр. пр.

Код ове позиције дакле стављен је додатак лекару у 3000 гр. пор., но како је ова сума одвећ велика то је иста са 2400 гр. пор. смањена а само 600 гр. пр. признато, с тога што срез ваљевски има свог лекара који је дужан и раднике лечити, пошто и они у томе срезу живе. (Чује се: то је мало).

Министар финансије: дозволите господо! Срез ваљевски није имао никаквог лекара. Народ је имао потребу за лекара, али није имао новаца. Од како је тамо управа рудника у Крупњу потреба је била и за рударе да има лекара и радило се на том да се нађе лекар. На како су се ту сложиле две потребе, поред среза ваљевског и за крупањски рудник влада је гледала да притекне народу у помоћ, који сам за себе није могао да плаћа лекара. Почем и нама треба лекар а и народу треба, влада је пристала, и примила на се те набавила лекара. Но срез није могао да плати лекару колико је он тражио него му је дао 500 талира а влада 200 те тако има 700. То није господо никаква велика плата. особито што је тај крај такав да слабо ко ће да се прими да тамо служи. После тога, влада је са тим човеком направила уговор и обвезала се да му даје 200 талира од своје стране, пошто он није хтео иначе да се прими.

Известилац Вошковић: истина лане није имао тај срез лекара. Но сад народ је пристао да плати 500 талира и влада кад се обећала и начинила већ уговор да даје 200 талира онда нек се толико за ову годину изда; додајући да г. министар у одбору није наводио да је овд. лекар с правительством уговор закључио, па је с тога закључење одборско и донешено на спрам првог предлога.

Подпредседник др. Стева. Господо, није могуће, да 200 талира не додамо томе лекару, јер влада се сама уговором обвезала да му толико плаћа Ви то не можете да не одобрите за ову годину, него треба да дате, а за идућу годину најпосле ако ћете не дајте. (Чује се: за ову годину не треба ни да говоримо.)

Влада је се морала старати да набави лекара, кад га срез тражи, а пошто је тај срез врлетан и далеко од вароши, није се нико хтео да прими без 7—800 талира. Влада је помогла народу па додала 200 талира ономе, што срез у 500 талира издаје, и то мислим треба да одобрите.

Министар финансије. Молим вас, ја пристајем да се избрише оних 600 гроша више па нек буде 2400. То је стављено за то што је толико лане било.

Председник. Молим браћо. Пошто се г. министар сагласио са одбором.....

Министар финансије. Не, не, не саглашавам се ја са одбором, нити могу, него ја пристајем да се стави 200 талира.

Бошковић. јест, јест 200 талира.

Председник. — Дакле усваја ли скупштина да остане 200 талира? (Чује се: усваја.) Свршена је ствар.

Известилац Ј. Бошковић чита: „на рудничке трошкове 30.000 гр. пор. Ово је за то што је радња на Јагодњи разграната и у селу Завлаци одпочета, па је више радне снаге и материјала потребно.“

Одбор је овде учинио оваку примедбу. (Чита). На рудничке трошкове прошле године стављено је било 60.000 гр. пор. а ове године тражи се 30.000 гр. пор. више; но одбор то није одобрио и тако је мнења да се ова сума од 30.000 гр. пор. изостави, јер је лањска сума довољна, тим пре што тај рудник на који је тако грдни новац, нарочито на грађевине кућа, утрошен, није показао никаква прихода државној каси, а овамо стављено је било у буџет 1872 и 1873 год. да ће доносити годиш. дохотка по 200.000 гр. пор.

Министар финансије. Лањска сума на рудничке трошкове неће моћи да буде довољна. До сада је спремано све што треба за радњу а ове године одпочеће се радити у велико. Да се одпочне радња у велико треба више издатака. Што се ту потроши у радњи добиће се у олову. Ви треба да имате на уму да смо ставили у буџет приход од овог рудника у 300.000 гр. пор. па зато ако мислите да толико прихода дође и да се ради у велико треба да одобрите овај кредит који се тражи. Овај се бар кредит не тражи на чиновничке плате него на радњу од које ћемо имати користи.

М. Блазнавац. Ја сам овде мишљења да се одобри као што је предложила влада. Познато нам је да данас бојеву спрему набављамо са стране; но сад ако дамо пара на тај рудник и ако има тамо стручног човека изгледи су такви да можемо из тога рудника вадити и добити олово које нам је потребно за нашу земљу Ми треба то да одобримо, а влади неће бити тако издашна да баци паре у ништа. Ако ли ми ово сад одкажемо, само ћемо погрешити. То није ствар таква, коју ми можемо оценити, колико треба да се учини трошак. Ја први мислим да не можемо ми казати колико ће бити доста и колико ће прихода донети. Но то су израчунали људи стручни. Треба истина недати пара на то, али што да их дајемо на страну а треба ли нам пушка без олова. Ја би био баш за то, да се са стране не купује олово. Треба ово да одобримо, јер ту нећемо ништа ново издати почем смо и до сад издавали за олово.

Известилац Бошковић. Одбор је имао узрока што је смањио предложену цифру и оставио стару т. ј. 60.000 гр. пор. Ти су узроци што је у буџет за

1872 и 1873 г. стављано да ће тај рудник доносити прихода 200.000 гр. а није донео ни гроша као што се види из књига. Ми смо ради били, да влада преко стручни људи испита ове године хоћели ови рудници доносити каквог прихода па кад се испита то и ако се види да ће бити прихода онда до године да се да већа сума. Чули смо и то да је у окну од куд се вади руда велика вода и да сада на два ширка ваде воду па ако је тако онда не вреди да се забадава грдан новац троши кад нема прихода. Ја знам, ове године биће прихода, али тај приход неће бити само од ове године већ и од прошлих година, па опет се извесно незна да ли ће донети приход од 300.000 гр. пор. као што је прорачуњено. После тога тамо се купује руда и од приватних људи који раде са њом.

Са тих узрока ми смо ради били да се предходно испита ће ли бити користи од тог рудника па онда да се да.

Министар финансије. Ја не знам шта би још требало предходно испитивати. Ова је ствар испитана, ја сам одредио и једну комисију која је испитала и казала да је корисно да се тај рудник одржи и да треба да се на њему ради. На основу извештаја те комисије и управе рудника, тај рудник има изгледа за лепу будућност. Сад тамо не само да се ради по начелима новога доба, већ имамо тамо за управитеља стручног и поштеног човека, (Каљевић: заиста), и имамо све стручне људе, који тамо раде. Сад, наравно ни један нов рудник не може на једанпут и одма да топи руду док се не учине неки трошкови; док не буде имао других зграда, и путова. У овим прошлим годинама ваљало нам је да потрошимо знатну снагу и

новац док су се те зграде направиле и рудник уредио да може у велико да ради. Ми сад оћемо да се ради и зато нам треба већа сума а ви тражите да се смањи предложена сума. Немојте тако господо. Кажем вам досада је рударска управа морала да потроши сву своју снагу да подигне зграде и путове. И заиста ја мислим ако има отуда кога да ће и сам признати, да народ има да захвали управи рудника за оне путове. Дакле предлажете да се смањи тај кредит и да остане оно-лико колико је лане дато кад се није радило. Заиста чудновато. Сад је време да се почне радити те да се поврати онај капитал који је утрошен у пређашњим годинама за спрему за рад, а ви не дате средства за то!

Што се тиче тога да има у окну воде, било је воде, али било је и киша. На послетку ретко је могуће да се у коме окну рударском не појави вода. То редовно бива.

Најзад, што се тиче новог испитивања, пошто је то ваша жеља, ја пристајем да одредим још једну комисију па да изнова испита, само немојте кратити да не можемо да радимо на руднику, који нас већ доста кошта.

Пан. Срећковић Молим вас браћо, ја мислим да ни у каквој кући, ни у каквој радњи, не може човек радити док нема средстава. Ја држим да одбор нема право. Кад човек обрати пажњу на нашу земљу зашто је та земља, да ли само за то да се копа и оре. Ја држим да је наша земља поглавито рударска земља, јер је пребогата са рудама. Сад да погледамо на овај крупањски рудник, који је прорадио. Каже се: има у окну воде. Није и нема рудника где се не појави вода, и

зато је нужно да се набави машина за црпање те воде. То говори за предлог. — После тога тај народ тамо ради од памтивека и нема боме од чега да живи због рђаве земље, него од тога. И што је рудник ту заведен то је једно за то што има руде а после и зато што има људи који су научили како то треба да се ради. Тај рудник велико је добро оном народу, и мени је управо за чудо да је ту у овој ствари сложан са одбором и г. Бошковић који је са тога краја и који све то зна.

До сад је трошено на зграде и на припрему, сад треба да се ради. Без средстава не може се радити. (Чује се да гласамо). Знате шта је, ми можемо врло лако изгласати. Ако ћете и ја ћу гласати да ово недамо, али ћемо ли тиме учинити добро. Ви кад ћете да вам роди жито на њиви ви морате да је засејете. Тако и ово. Ови новци који оду тамо они ће се утрошити на раднике и рудник. И ја свакад устајем зато да треба сваку такву ствар која се тиче народњег благостања, бранити. Ја држим да би грдно погрешили кад не би потпомогли да се та грана наше индустрије развије и унапреди. Ако пак одобримо ово, држим да ћемо до године добити 400.000 за 300.000 гр. Помислите зар не би била грдна штета да се сада затвори ова фабрика у Крагујевцу, на коју је толико утрошено!

Ја сам за предлог владин да се ова цифра потпуно усвоји.

Петар Васић. И ја се чудим г. Јоци Бошковићу што тако говори, кад је њему бар то врло добро познато, да ту један крај живи од радње на рудницима.

Што кажу има воде, то истина било је, али сад

је већ нема. Зацело штетно је да се напусти сад тај посао. Јоци је познато да се тамо гради сваки дан и ево две године дана мој срез иде једнако те гради путове због тога рудника, с тога треба да се тај народ нешто и важди. Тај се рудник не развија само за онај крај него за целу Србију. Руде зацело има довољно, ја сам гледао. Мислим да би штетно било да ту суму сад неодобримо на радњу.

М. Блазнавац. И ја сам хтео да кажем, што рече г. Срећковић: нема окна да се непојави вода. Ви ћете видети велику штету ако ово неодобрите. Помислите ви браћо да се сутра затвори Србији граница, шта ћемо ми да радимо без олова, где би га набавили, ако га немамо у земљи. Не треба то ништа да страши, ако има у окну воде. Треба узети машину па ће се црпети. Ја сам слушао од људи који су путовали по Европи и видели рудинке па кажу да они једнако црну воду и раде опет не смета им то ништа; а ми смо се уплашили од мало воде што се појавило у једном окну!

Министар финансије. О тој води говори се овде као о неком бауку. Лане кад је било кише, било је истина нешто воде, али она је исушена и сад је нема. То заиста не треба да вас страши.

П. Грковић. Молим. И ја ћу у корист тога да кажем нешто. До сад је толико на тај рудник потрошено док се спремило све што треба. Сад је дошло до тога да рудник ради и и да се користимо и ја се с тога чудим како можемо да говоримо против тога. Сад се тражи кредит да се утроши на радњу. Ја нисам никако за то да се ово не одобри, а ко не ће корист већ ће да прави штету нека говори противно.

Дина Цанковић. Браћо! Ми видесмо неки дан да

изиђоше грдне интерпелације на министра због сеньских мајдана и много се говорило и замерало што да није тај мајдан у државним рукама него је дат приватнима. Сад овде где држава ради са рудником и оће да почне боље да ради па тражи нешто више новаца ми недамо. Зашто браћо? Мени је управо жао што о овој ствари толико говоримо. Ја сам за предлог. (Жагор).

С. Несторовић. Немојте да мислите браћо да ми овде идемо на то да се тај мајдан рудник затвори. Боже сачувај. Али пошто је сад што је требало да се сагради, сграђено, све је сазидано и сад оно што је досад трошено на грађење остаје само на то да се ради. А мислим да нико не ће рећи да то није довољно. Ми до сада видесмо да је слаба корист од тога мајдана па не можемо да дамо више, а до године ако буде какве ваљде и прихода, ми ћемо дати више. Немојте само да мислите да ми ако неодобримо колико се тражи затварамо рудник.

Министар финансије. Г. Сима Несторовић лепо је говорио само је још заборавио да каже нешто. Ја сам казао још у одбору, а чини ми се већ и овде, да управа рудника подринских обриче да има у овој години 300.000 гр. пор. прихода. Она је казала да ће дати држави толико прихода, што је рачунала да одпочне радиьу у велико. Сад ви јој не дате средства да може у велико радити. Па како ће да донесе толики приход?

Г. Брајковић. Из разлога г. министра види се да су подигнуте све зграде и да је спремљен алат и све удешено тако да може да се ради. Осим тога вели, да је у том мајдану нагомилана руда која сад стоји као неки капитал. На то грађење и прекупљање руде давала су се до сад новчана средства. Сад кад би се

та средства одузимала која су досад постојала требало би говорити, али кад се неодузимају кад остају и опет, онда не треба ништа више говорити. Досадања пак новчана средства довољна су, јер сад тамо не треба ништа више градити и набављати, већ само од готове руде да се одпочне лити. — На послетку оставимо за ону годину овако па ако видимо праве полze и донесе већег прихода тај рудник, онда можемо повећати новчана средства. Ви видите да тај рудник ради од 1864 г. па још није ништа донео прихода. Не видимо шта је тај мајдан урадио. Ја мислим да не може донети овај приход.

Мин. финанције Нека ми г. посланик не замери, ја га врло поштујем, али опет пре морам да верујем човеку стручном, човеку рудару, који каже да му требају већа новчана средства на да донесе толико и толико прихода. То каже човек стручан, а г. посланик каже да му не требају већа средства и да не ће бити прихода. Опростите господине, ја верујем њему кад ми он што каже. Ту је рачун прост.

М. Радовановић. Знате шта је браћо. Ми можемо укратити ту цифру, али ми ћемо тиме учинити више штете. По предрачуну толико треба а онај што је радио тај предрачун, он боље ту ствар зна него ми. Боље, дакле да одобримо ту цифру, па ћемо до године видети рачун јели утрошено све.

Јеврем Бојиновић. Ја оћу да проговорим две три речи. Истина је што кажу посланици, да нема прихода од тога рудника у готову, али ја браћо мислим, да ваља рачунати и то у приход, што су тамо подигнуте зграде, направљени путови, добављени алати. То је све приход и капитал, а да ли је принешено што

новаца у државну касу, то незнам. Зацело тај рудокоп он је од користи држави, а од користи и оном округу. До сад су толике грдне надинице потрошене, и толики издатци учињени, само да тај рудник ради, па ми не можемо оставити сад да не ради. Но само ја би толико молио владу и г. министра финансије, да се обрати мало боља пажња на тога управитеља тамо, и да се разгледају добро његови предлози, те да се види, дали њему баш тако треба веровати. Ја знам, да је он поштен и учен човек, али опет, где је више очију, ту је боље. Ја писам за то, да се неда, него нека се да, само нека се не верује баш много томе управитељу што он каже, да онако мора бити. Сад влада нека се постара, па да види: да ли заслужује, да се то одобри, или не, и да ли има потреба за толику суму или би се и са мање могло задовољити.

Павле Грковић. Молим вас. Ја нисам говорио целе скупштине три четири пута, па сад сам искао, да говорим, а ви кажете доста је, доста је. Хоћу и ја да кажем шта мислим о овој ствари. Овде се говори, да је око тога рудника све свршено, да су направљене зграде, да су алати набављени, па за то сад не треба ништа трошити. Да ли ће ти алати сами да раде, то није могућс. Кад смо све то набавили онда се сад баш почиње рад све већи развијати. Сад тамо људи требају. Ни један алат, ни једна зграда не може без људи, без потребних средстава и снаге радити. И за то сам да се тај предлог одобри.

Министар финансије. Дозволите ми, ја имам једну исправку да учиним. Ја нисам казао, да има баш све набављено и да су све зграде готове. Сад правимо једно пралиште за које је набављена нарочита једна справа, и чим то буде готово и справу добијемо, онда се може одпочети да ради. И ево што се овде тражи, то ће бити више у корист онога народа, јер ми од њега као од приватног сељака купујемо руде и плаћамо рад. Дакле тај новац опет ући у народ и народ ће се све више помагати.

После на говор г. Бојиновића имам да кажем да влада никад не поверује управитељу тога рудника просто на његовој личности, него он што предложи, ми предложимо комисији састављеној из стручних људи, па она оцени и испита, да ли је нужно или не. И то се ради свакад тако, при свем том што ја као министар финансије имам велико поверење у том човеку.

Глигорије Брајковић. Ја сам хтео да кажем то исто, што је г. Бојиновић говорио. Јер ми знамо шта је урађено и с мајдан-пеком. Он је пропао. Зграде су и алати упропашћени, и најпосле је влада дигла руке од њега пошто је видла да нема од њега никакве асне; па сад би га дала џабе. Тако и овде г. министар каже: да фали једна справа и она ваља да се набави. Па кад се са овом сумом досадањом могло покуповати све справе и израдити све зграде, онда сигурно довољно ће бити и за ову једну справу. Најпосле пробајмо да радимо, па ако имамо хасне од тог мајдана онда ћемо према потреби и према већем развијеном раду и средства умножавати.

Анта Нешић. Ја мислим браћо, да је доста што је одбор казао и одобрио. Он није ништа умалио него оставио пету суму. Ја сам мислио да је он шта умањио па се за то мислим а кад није умалио ништа, онда је браћо доста, и ја сам за мишљење одборско, да остане као што је и до сад било.

Известилац Бошковић. Ја као известилац одбора морам да говорим и да браним одбор; јер се овде највише одбору пребацује. Неки од посланика кажу: зар се толики новац трошио на тај рудник, па сад да га затворимо. Ама ко затвара, рудник. Ми нисмо скратили ни једну пару од лањске цифре него смо одобрили око 300,000 гр. пор. више на овај рудник него лане. А после нама је дало повода и то што чујемо врло рђаве гласе да од тога рудника неће бити ништа. Па смо са тога желили прво да се испита хоће ли бити прихода бар штогод. Јер видели смо да је за 1871 и 1873 год. стављена цифра, да ће бити 200.000 гр. пор. прихода, а у самој ствари нема ништа. То је, што подрепљује наше разлоге и што доводи одбор у сумњу.

Што каже г. министар и управо обећава да ће тај рудник дати ове године прихода од 300.000 гр. пор. ја би молио г. министра да он обсигује све ове трошкове и до сад што је вађено олова, па нека нам поднесе рачун. Ако покаже корист ми ћемо да дамо више. Али ја држим да неће изнети ни овај учињени трошак. Сад, ако г. министар може да на себе узме па да каже: заиста не постоји та сумња за коју ми овде говоримо: и ако има уверења да ће бити прихода, онда би се могло дати, али с тим условом да нам поднесе извештај о приходу који се у овој години, а по одбитку разне извађене руде покаже.

Што се тиче саме управе и управитеља тог рудника, немам шта противу њега да кажем. То је један ваљан радан човек и жели добра том руднику; али опет како се говори бојати се је да се не превари у рачуну.

Министар финансије. Ја немам шта да кажем

друго до то: ја пристајем да пошљемо комисију шта више да узмемо за чланове неке и од грађана тамошњих, па нека се увере шта је тамо и какав приход може донети тај рудник. Али само вас молим да дате средства те да се може радити. (Жагор: вичу нека се гласа.)

Панта Срећковић. Лако ћемо изгласати. Него ја вас питам од куда ћемо олово да набавимо. Ајдете да продајемо бакраче из куће за порез, па да купујемо са стране олово а овде у нашој земљи да се не вади. Ајдете ћемо ли тако? Мало пре овде се говорило, да се заведу практичне земљеделске и шумарске школе што су веома нужне. Ја сам хтео да говорим и о тим школама, но ви не дадосте него вичете да се гласа, да се гласа и изгласасте. Лако је изгласати. Но треба да видимо шта гласамо. И овај рудник је таква једна школа. Ово није само одакле вадимо приход, него новац који се даје на том руднику, даје се опет људима и народу нашем који раде.

Сад шта се тиче самог управитеља, то је ваљан човек. Ми смо имали још једног таквог ваљаног човека, а то је Клерић, па је оставио и заиста није могао ни да ради кад нема средства. Он је хтео да вади гвожђе, а да би могао вадити предложио је, да се мора утрошити 2,000.000ј франака. А овај управитељ рудника то је прави Србин, и ваљан човек. Он је предложио да му се дају средства, да воду која се појавила може вадити. (Жагор.) Ја ћу гласати да му се да и треба да му дамо. А ви како хоћете гласајте да му се не да; па ћемо онда људима да продајемо бакраче из куће, те да набављамо олово, што нам је веома потребно. (Жагор. Вичу: „нека се гласа.).

Председник. Жели ли још ко да говори о ово ствари. (Вичу: нека се гласа.)

Министар финансије. Дозволите ми бар 15.000 гр. пореск. а 15.000 да одкинемо. Ја пристајем и на ту суму и ја вас молим одобрите ми бар ту суму.

Председник. Г. министар рече да скупштина одобри бар 15.000 гр. пор. (Неки вичу: потпуно за предлог, неки вичу: Нека се гласа.)

Известилац Бошковић. Молим вас браћо. Кад је министар даје реч да ће се тај рачун тачније водити а пристаје да се са 15.000 гр. пор. повећа лањски буџет, с то мислим да одобримо, кад тако баш представља да је нужна потреба. (Чује се: нека се одобри. У скупштини завлада: одобравање.)

Председник. Дакле молим вас браћо. Одобравали скупштина 15.000 гр. пор. више. (Бива.) Дакле свршена је ова ствар.

Сад имамо $^{1}/_{4}$ сахата одмора.

После одмора.

Председник. (Звони. Посланици заузимају своја места.)

Молим да продужимо ову ствар.

Известилац Ј. Бошковић. Сад долази на реду бр. 9. на пралиште руда, што се по предлогу владином за ову годину тражи више 15.000 гр. пор.

Одбор је учинио овде примедбу и мишљења је да се сума остави она иста која је и лане била из узрока ових, прво, што одбор држи, да су пралишта подигнута већ, па зато је излишно већу суму давати.

Мин. финансије. О топионицама не треба ништа говорити код пралишта треба што доиста има пралишта, али нису добра, па треба да се сва удесе, да се направе како ваља. И с тога сад сам баш послао једног стручног човека у стране земље да разгледа та пралишта и да набави једну машину за нас. И та је сума стављена тамо, што нам заиста треба, а ми нећемо је сву потрошити, ако не треба. То је стављено само за то у буџету да се подмири стварна потреба.

Извест. Ј. Бошковић. Ви сте казали, да је топионица начињена. Овде није реч о грађењу топионице. Ми смо лане ту суму одобрили за грађење топионице. Овде је само реч о трошковима око исте.

Мин. финансије. Пралишта још нису готова па да се може радити, него нам треба, да их начинимо, па да се онда може радити. Ми ћемо је ове године само потрошити а до године нећемо ју ни требати.

Милоје Блазнавац. Што се ове ствари тиче то је ствар техничка и стручна. При оваковој ствари технички људи праве предрачун. Браћо, нисмо у стању, да направимо предрачун о тим стварима, само знам то да кажем, или му подај оно што му треба, или нећеш добити оно што хоћеш. Ми би сви желили, да постигнемо оно, што ће бити најбоље; а за то нам требају стручни људи. Сад дође стручан човек па каже ако оћете да вам направим то и тако, за то ми треба средства оволико и оволико. Сад ако хоћемо да кажемо да ми боље знамо ту ствар него тај стручан човек, ја не ћу даље о томе да говорим. По ја држим да треба да кажемо, ми вам одобравамо ту суму, али с пуним правом тражимо, да нам дате тачна рачуна од те суме. Ја би то потпуно одобрио, али с правом да ми се после то оправда.

Живан Милошевић. Мало пре тражено је у једној

позицији за тај мајдан, да се одобри 30.000 гр. и свела се та цифра на 15.000 гр. п. Заиста тај стручњак који је правио тај предрачун, он је имао пред собом ствар зашто ће потрошити. Кад смо мало пре одобрили тамо 15.000 гроша онда зашто да не одобримо и овде. Заиста комисија и стручни људи, који су тај предрачун правили, неће вас варати. И ја сам завршено за предлог.

Председник. Хоћемо ли још да говоримо о овој ствари. (Вичу: нећемо, нека се да толико.)

Сима Несторовић. Молим, молим, нека се гласа. Ко је за предлог нека седи, а ко је против нека устане. Нећемо као што је досад било.

Председник. Ја сам и до са стављао питања као што пословни ред предлаже, па зато није нужна ваша примедба. Дакле као што смо до сад по пословном реду гласали тако ћу и сада да поставим питање. Ко је за предлог владин тај нека седи, а ко је за одборско мишљење тај нека устане. (Већина седи.)

Дакле усвојен је владин предлог.

Известилац Ј. Бошковић, чита 12. На набавку и издржање теглеће стоке, на коју је по предлогу владином одређена сума у 17.000 гр. пор.

Овде има примедбе одборске и одбор је мишљења да се та сума не одобри, с тога, што није потребно ово тражење; што се са већ имајућом теглећом стоком може сва руда са Јагодње к топионици у Крупањ превући.

Мин. финан. Молим вас браћо известиоц одбора мисли да ће ствар остати као што је лане и преклане била. Ми идемо на то, да што боље и више задобијемо и радимо. Што више треба да се донесе у топионицу

олова, то треба више и теглеће стоке, то је природна ствар. А са четири пара волова не може се превући руде онолико колико треба.

Анта Нешић. Ми сваке године овде одобравамо, што год се пониште, али сваки пут тражимо да нам се поднесе рачун, да знамо, је ли та сума потребна и зашто или не. За то нисам никако, да се тако олако одобрава.

Дина Цанковић. Овде ми видимо, да је метута сума на теглећу стоку. Да ли ће та стока бити државно добро? Ја мислим, да ће та стока бити државно добро, па ће она предити пара, као државно добро. То нам је све једно. И за то сам за предлог.

Мин. финан. Ова стока, која је тамо сад, она је дотрајала и она ће да се прода. Што се добије новаца од ње ми ћемо увести у државни приход. Али на сваки начин ми треба да набавимо бољу.

Коста Великић. Одбор није одобрио ову суму с тога, што је имао у виду то: што има у народу довољно на расположењу теглеће стоке, а друго, што је имао у виду економију, да се та стока прода. Дакле никако нисмо могли да одобримо то, јер смо мислили, да има у народу доста стоке да ту потребу намири.

Известилац Ј. Бошковић. Нису ти разлози руководили одбор, него смо рачунали, да могу та четвора кола на дан скоро по 50 товара превући, а више и не треба.

Петар Васић. Молим вас г. Јоцо не могу они толико превући.

Анта Пантић. Они су разлози неистинити и нису руководили одбор, јер одбор није никако мислио, да народна марва вуче државно добро, јер то изгледа као

неки кулук. Но само смо имали у виду то, да ова 4 пара могу посвршавати сав посао а оно што каже г. Великић, то не стоји и он противуслови сам себи.

Милоје Блазнавац. О овој ствари треба да се говори, и да се споразумемо. Тај човек што је правио предрачун, он је сигурно имао пред собом рачуна од одстојања, колико се може на дан превући, а колико се може донети, па је направио предрачун. Дакле човек који је ту ствар разгледао и сравнио снагу стоке, колико може да издржи, а после као што и г. министар каже да је та стока већ оматорила и да треба младу стоку купити, ми видимо да је народу додијало то кулучење, па за то не треба ни спомињати о њему. Свакојако боље је дати још четири пара волова, него потрзати људе од своје радње, па их терати на кулук и дати му 5 гр. на јарам, да кулучи. Та он би ти набавио ти 5 гр. и дао би ти још 20, да га оставиш на миру. Сад ако оћемо да фабрикант ради онако, како желимо, то је моја мисао, да се одобре ова сретства.

Известилац Бошковић. Ово, што је г. министар казао, да треба садању стоку изменити, то није било у објашњењу, које је он дао одбору.

Мин. финан. Ја доиста нисам дао одбору то, него сад износим овде и молим скупштину, да одобри.

Петар Васић. Треба, да му се даде помоћ, јер ничим не може радити.

Симо Несторовић. Ми видимо браћо, да се овде непрестано говори о том мајдану, и видите, колика је грдна сума на њега потрошена. А знате, да је само 30.000 гр. пор. преко буџета расхода претекло. Чиме ћемо то да попунимо? Да ли прирезом? Ја држим, да је доста ово, што је утрошено на том мајдану. Што

се тражи толика сума за стоку? Зар не може та стока која је сад, да се прода, па да се купи друга, а не трошити оволику грдну суму. Ја би био мњења да недамо више.

Мин. финанц. Молим вас браћо, ја сам казао мало пре, да ћемо новац, добивени од стоке, што се прода, увести у приход државне касе, па је сасвим на свом месту да се за набавку нове стоке даду средства из државне касе.

Јеврем Војиновић. Ја оћу, да питам, колико је било пари те стоке (министар: четири пара). Е па добро четири пара, а кад би се продала та четир пара, онда, ја мислим, да се неуводе у приход држав. касе, него да се купи друга. (Мин. фин. То не може). Ја сам мњења да дамо још 10 пари волова, само ако имају што да вуку. Али држим да није потребно.

Александер Николајевић. Је ли Јоцо? Која се сума ту тражи? (Јоца Бошковић, известиоц, 17.000 гр. порески). Зар 17.000 гр. пор. да дамо за 4 пара волова? Зар да се 4 пара волова продаду и поред тога, да се да још 17.000 гр. пор.? Какав је то рачун? Ја мислим треба да нам министар покаже, колико пари волова потребују, па ми то да прорачунамо и видимо колику цифру ћемо дати; а не овако продати волове садање и дати још 17.000 гр. пор. Питам ја вас браћо, одакле ћемо да подмиримо то ако дамо. Да ли прирезом или чиме другим?

Мин. финанц. Молим вас. Немојте прирез спомињати често. Ту прирез нема никаква места. Не треба да плашимо народ једнако тим којекаквим бауцима. То није рачун довољан што кажете: да продамо 4 пара тарих волова, па да купимо 4 пара нови; него ми оћемо

да према развитку радње више волова купимо. Немате се чега бојати, а неможемо никако оставити рудну управу без теглеће стоке.

Алек. Николајевић. Добро г. министре. Али ми знамо, шта коштају 4 пара волова. Па и за тих 10 пари не требају 17.000 гр. пор. Но и ако би се дало, питам ја, одкуда ћемо дати? Нека се потроши из друге, партије, али пре свега треба то пред скупштином после накнадно оправдати.

Мин. финанц. Ја немогу давати новац из касе без одобрења скупштине, и без буџета. Сад скупштина треба да оцени, је су ли потребни руднику и колико волова или не. Почем је очевидна потреба, да има теглећу стоку, онда ја мислим, да захтевани кредит треба одобрити и ова је цифра умесна.

Алек. Николајевић. 650 дуката није г. министре умесна за 4 пара волова.

Милоје Блазнавац. Ама, овде ја мислим, не само да ће се повећати број теглеће стоке, него и кола. Једна подвозна кола окована, не могу коштати јевтиније од 30 дуката. Овде се иште кредит за волове и кола. А после ако се не потроши та сума, ваљда се неће бацати.

Рад. Милошевић. Ми смо одобрили толики грдни новац на тај мајдан, да се ради и копа. Сад стоји за ту помоћ. Која ће нам хасна бити ако се копа руда, а нема се на чим да довезе. Сад или треба одобрити ово што се тражи, или нећемо имати никакву вајду од онога што копамо. Ако не дамо новац да се купи стока, која ће бити опет државно добро, онда мора управа плаћати људма, да се руда носи. А кад се буде плаћало, онда

ће мајдан трпети штету. Ја тако мислим, и за то сам за предлог.

Мита Миловановић. Ја сматрам да четвора кола кад вуку цело лето да ће бити доста. Та четвора кола могу да превуку за једно лето милијонима ока, а не само 10.000 ока.

Панта Срећковић. Молим вас, није овде говор само о томе, да се превуче та руда, него тој руди много којешта треба, док се изради, прво иде у пралиште, после се превлачи у топионицу па кад се претопи опет се вуче. Ту није само довољна стока, него требају и кола и слуге, који ће олакшавати посао. Мени изгледа тај разговор смешан. Ја би одобрио ту суму, али би само тражио рачун.

Дина Цанковић. Ја би питао Миту Миловановића од 100.000 ока колико излази чиста олова. (М. Миловановић. А ти си техничар ваљда па знаш). Нисам ја техничар, али разумем.

Председник. Молим вас. Алек. Николајевић тражи реч. Он је већ два пут говорио. Одобравали му скупштина да говори. (Вичу: доста је говорио. Неки пак нека говори). Дакле Алек. Николајевић има реч.

Алек. Николајевић. Ја ћу да одговорим брат Радовану Милошевићу. За две три године датира се цифра 200.000 гр. пор. а ми нисмо имали ни 200 пара прихода. По већој се части руда купује. Па кад управа купује нека погоди, па нек јој се и донесе. Према свему томе, цифра, која се тражи у буџету, није ничим оправдана.

Мин. финанц. Ми говоримо о томе: да ли треба да се набави стока или не. А није говор, што је датирана цифра 200.000 гр. Питање је овде, ћемо ли

да оставимо рудник без теглеће стоке или нећемо. У неколико стоји оно, што г. Николајевић каже: да се руде купују од сељака, али то није све. Рудник сам ради, сам копа, и сам треба да преноси. Вели се, нека се плати пренос. Кад би се плаћао и пренос, онда би стала скупља дара него масло. Биће случај, да неће истопи олово, а не имати пренето друго, да топи, јер нема ко да донесе, па можемо имати огромну штету. Ја управо одбијам од себе и управе рудника сваку одговорност.

Рад. Милошевић. Као год што мени није познат тај рудник, нити знам колико растојања има између пећи и рудника, тако није ни брат Александру познато. Него тај човек кад је правио предрачун, није исписао из прстију, него је ваљда знао. Ако је тако као што он каже, онда заиста треба да се набави теглећа стока. А ако је онако, као што Александер каже, то је онда друга ствар.

Коста Великић. Ово што Александер каже, то је истина и он није исписао из својих прстију, као што посланик рече, него из акта која су била пред нама у одбору, јер кад смо ми свели суму, колико тај мајдан троши нашли смо, да троши грдну суму. па смо гледали колико толико да се изравна буџет. С тога сам тог мишљења био у одбору а и сад кажем да није потребна та сума. А може се из друге партије уштедити па купити кад буде потребно.

Мин. финанц. Врло сте погрешно мишљење имали г. Великићу, ја несмем оно што уштедим на руднике, да трошим на волове.

Анта Пантић. Ја ћу само да обратим пажњу скупштине што г. Великић каже, да смо ми нека акта

у одбору прегледали. То не постоји. То није истина. Ја бар као посланик и одборник тога одбора незнам да су икаква акта била пред нама а да то тако стоји, ја се позивам на ову другу господу одборнике.

К. Великић. Како да нису била. Од куд ти је онда ствар позната. Одавно си онда одобравао, него си морао да тражиш да видиш шта и на шта одобраваш. То су мислим акта незнам шта је друго.

Извест. Бошковић. Тако у оном објашњењу г. министра тражи се да се повећа број стоке од досадање. Но ми нисмо могли да одобримо за то, што држимо да су довољна 4 пара волова и да могу превући све што се уради. Ми смо ватали рачун. Кад би се радило 200 дана у једној години онда би се могло превући са та четри пара волова 1,000.000 ока, које износи 700.000 чистог претопљеног олово, и онда би добили за то олова око 3 и по милиона гроша а то није могуће. Дакле толика потреба не стоји, и нетреба одобрити ту цифру него се може одобрити 5 до 6000 гр. пор. ако је баш таква потреба као што г. министар каже.

Мин. финанц. Овај рачун, што г. известиоц наводи, никако не стоји. То се олово не донесе само на једно место, па ту да стоји, него једно исто олово вози се 5—6 пута на пралиште, на топионицу, и т. д. И ми знамо ваљда да рачунамо у министарству финанције, а не само одбор. (Чује се: да се гласа.)

Мита Миловановић. Ја видим, да и овде у тополивници има државни волова па ако је баш потреба, нека се узме одатле. (Жагор.)

Председник. Дакле, молим вас браћо, има ли још ко да говори о овој ствари. (Вичу: да се гласа.)

Ко је за владин предлог тај нека седи, а ко је за одборско мишлење тај нека устане.

Неки устају, неки седе, незна се где је већина. (Жагор чује се нек се гласа по именце.)

Гласање седењем и устајањем изишло је сумњиво. Сад ћемо да гласамо по именце.

Ник. Радовановић. Молим вас, да се разумемо, овде има три предлога владин, одборски и сада Бошковићев да се нека мања сума да. (Жагор.)

Мин. финанције. Ја вас господо чиним пажљивим да не можете никако оставити рудник без таглеће стоке.

Мин.-председник. Треба да је скупштина начисто о чему се гласа. Г. известилац одбора и сам признаје и сам предлаже да се нека сума да. Ја из тог изводим, да под уплывима разлога, који су пред скупштину изнешени, одбор одустаје од оног што је закључио и пристаје да се даде нека сума. (То је само изјава известиоца.) Из тога ја изводим да је и сам одбор нашао за умесно да нешто учини и у лицу свога председника изјавио, да се нешто одобри; за то треба да се постави питање овако: ко је за предлог владин, нека седи, а ко је за одборско мишлење да се нешто да нек устане. (Жагор.) Вичу: то је само мнење известиоца а одборско не.)

Извест. Бошковић. Молим вас, ја што сам предложио, то је само моје мнење а не и одборско. (одобравање.)

Мин. председник. Г. известилац исправио је моју мисао, па је казао, да је са своје стране то предложио. Но ја сматрам за дужност да вам напоменем то, што г. Несторовић и Николајевић кажу, а што не

стоји, да се та сума нема од куд дати, не треба да то упливише на скупштину. Само ако скупштина налази, да треба увећати број стоке, онда има од куд да се да. Ако сте ви уверени да у интересу рудника треба повећати број стоке, онда немајте никакве плашње од куд ће се тај новац добавити. Има од куд. Не стоји то, да ако коју више одобрите него што одбор продложи, да се то нема од куд дати, и да ће се тим пореметити равновесност у приходима и расходима државним; то никако не стоји. Вама је министар финанције већ разложно, како се ту можемо помоћи, подмирујући кредит, за који не би стигли новци од утекших у касу извора са уштедом од ових прихода, који би сасвим исцрпљени били. На последку оно што ви сад одобрите, то ће бити граница за владу да несме више потрошити, а разуме се, да ће ова гледати, да што мање утроши.

Мин. финанс. Дозволите ми господо. Ја опет кажем, да није могућно, да оставите рудник без теглеће стоке, а ако вам се чини, да је та цифра здраво велика, ја примам да дате 10.000 а не 17.000 гр. пор. као што је предложено. Дајте бар цифру, јер је нужно.

Председник. Први пут је било гласање за предлог од 17.000 гр. пор. а сад ћу да поставим питање о предлогу, који је г. министар сад предложио .у10.000 гр. пор.

Дакле који је за то. . . . .

Алек. Миколајевић. Ако хоћете да сведете суму г. министре на 10.000 гр. пор. то би ја пре свега желио, да кажете, колико су пари волова нужни? па да се споразумемо. А не тек тако дати 10.000 гр. То су брао 350 дук. То није мала сума брао.

Мин. председник. Министар не мора да формулише свој предлог по захтевању и диктирању једног од посланика, него их он формулише по начину, како су се до сад формулисали. Ви сте при претресу у одбору имали довољно времена, да се обавестите о тој ствари; па нисте онда налазили туману, што није побројан број волова, који се морају купити; барем о том није ништа у вашем одборском извештају напоменуто, него сте просто нашли за добро да предложени кредит не одобрите. Министар је сад држећи рачун од жеље скупштине да се све могуће штедње у трошковима чине, а у исто време бринући се, да једна државна потреба не би остала незадовољена, пристао, да се у место првобитне цифре стави 10.000 гр. пор. и тако формулисање од стране министра важи за скупштину као предлог. И овај министров предлог не може се сад услед примедбе поменутог посланика мењати и друкчије формулисати, него скупштина треба да о њему гласа.

Сима Несторовић. Ја мислим, да сваки нов предлог иде одбору. То је нов предлог, па нека иде одбору. (Жагор. Није; није чује се.)

Стојан Бркић. Нов би предлог био онда кад би се више тражило, а г. министар мање тражи. Дакле то није нов предлог. (Чује се није, није нека се гласа).

Председник. Молим вас браћо, ко је за владин предлог од 10.000 гр. пор. као што је предложио г. министар сад нека седи, а ко је противан томе тај нека устане.(Већина седи). Дакле свршена је ствар.

Извест. Вошковић. Чита позицију 9. о окружним штедионицама. I. бр. 4 тражи се по предлогу владином за 5 послужиоца за канцеларије 6.000 гр. п. Одбор то није одобрио, јер не налази, да је то потребно, пошто се штедионице могу пандурима начелства, као и до сад послуживати, и за то је био мнења, да се та сума избрише.

Мин. финан. И ја пристајем, да се избрише, само нека се иде даље.

Председник. Пошто г. министар пристаје, да се та сума избрише; то је и ова ствар свршена.

Известил. Вошковић. Чита позицију 7 под бројем 26 што се по предлогу владином тражи повећање кредита за амале при ћумруку шабачком.

Одбор није могао у овој години одобрити тражену суму с погледом на предложен буџетски дефицит а налази, да ће се моћи ћумрук по досадањем начину без икакве штете по трговину до бољих прилика послужити

Мин. финан. Ја сам ставно ту позицију с тога, што је захтевао то трговачко занатлијски одбор у Шапцу а он је најнадлежнији да каже је ли што потреба тамошње трговине. Они су молили и ја сам то учинио, сад ја не наваљујем, да ви то усвојите, само вам кажем разлог, који ме је побудио, да то учиним. А што наводи одбор разлог тај, што је постојао дефицит, па с тога ово није одобрио, на то вам одговарам, да нема сада тога дефицита.

Председник. Дакле пошто је г. министар одустао од предлога, то је и ова ствар свршена.

Извест. Вошковић. Чита позицију VIII. број 8 где се по предлогу владином тражи за хонорарног лекара у школи земљоделско-шумарској 600 гр. пор. више за повишицу плате истом.

Одбор ово није одобрио из узрока што тамошња варош има свог доктора а има и окружни доктор; па

с тога сматра, да није нужно да се плаћа, јер ови могу безплатно лечити.

Сима Живковић. Молим вас у буџету земљоделске школе стављено је 600 гр. пор. Ми у учитељској школи плаћамо 900 гр. пор.: па опет лекар каже да му је мало и неће да дође кад се позове. Ако ово не одобрите, ви ћете изложити своју децу, коју издржавате, и на коју трошите, да остану без лекара. Ја мислим, да му дате бар 900 гр. п. колико и лекар учитељске школе има.

Мин. финан. Ко је одговоран за ту школу? Нико други него министар. Сад ако се деси, да се ђак разболе, а лекар неће да дође, с тога што није добро награђен, и случајно ђак умре, онда ко је крив? нико други него министар, што није набавио лекара. (Жагор.) Ја право да вам кажем скидам са себе сваку одговорност, ако ово не одобрите.

Павле Грковић. Ама ту није бог зна колика ствар, да говоримо о томе 600 гр. пор. дати на један завод и школу, то није ништа, и треба дати. А ако ништа друго, оно бар, као овој учитељској школи, да дамо још 300 гр. па нек буде 900 гр. пор.

Мин. финан. Дајте бар још 300 гр. п. ја пристајем и на то.

Рапко Јовановић. Није ту велика ствар. Ја имам потпуно уверења, да доктор у земљеделској школи имаће врло много посла. Варошки и окружни доктор не мора ићи по школама да лечи ђаке, он има своје друге послове.

Милутин Спасић. Земљоделска школа, то је установа државна. Та има и варошки и окружни доктор. Ја велим, кад окружни је доктор дужан да лечи војнике дужан је да лечи и те ђаке. Ја нећу овде да га браним него мислим, ако човек има посла толико много, да му је немогуће да лечи ђаке, онда ја сам за то, да му се да онолико колико је одређено — сва сума или ништа. Шта ту цицварамо с таквим ситницима, да скупштина до тога дође, да говори о 100 гр. Ја сам за то да му се да.

Потпредседник др. Ст. Милосављевић. Има многи у скупштини што мисле, да окружни лекар мора да лечи сваког, ма он био приватан, или правитељствени питомац. Лекари окружни имају са свим други задатак и друге послове. Они имају велике послове, а особито пожаревачки окружни лекар у округу. Он је ретко кад код куће, него скоро цело време одсуствује. Лети кад пелцује он није по 4 месеца у вароши. Дакле кад би му била дужност да лечи ђаке земљоделске школе, он не би могао те послове извршити; мора се тражити други лекар. За то треба да одобрите, да се та плата лекару повиси, да лечи људе који се у заведењу разболу, с тога што је завод правитељствени; а што неки рече, чини ми се баш г. Стојадин, да нема код њих доктора, па се опет не умире, то није резон. Ја мислим да неће ни један примити то његово резонирање. Ја се чудим, што толико да говоримо за 600 гр. те да се не измири један праведан дуг.

Стојан Бркић. Чини ми се г. министар је тражио сад да се изравна са овим лекаром у учитељској школи Нека се изравна са овим на мирна крајина.

Мин. финанц. Ја пристајем, да се смањи на 300 гр. пор. и ја би молио да дате те да буде 900.

Председник. Ко је за предлог да се 300 гр. пор. да нека седи; ..... (Вичу: сви смо за то.)

Дакле свршена је ствар. Додаје се 300 гроша нореск.

Извест. Бошковић. Код позиције IX. разни трошкови, број 18. што се по предлогу владином тражи 30.000 гр. пор. за набавку нових каса.

Одбор је нашао да се све у једној години не да а и не може набавити, с тога је цифру, која је у прошлогодишњем буџету била и која износи 15.000 г. пор. задржао а други 15.000 гр. п. смањио.

Мин. финанц. Ја сам ставио 30.000 гр. пор. с тога што је потреба да имамо што више таких каса. Било је случаја, где се због слабих каса праве штете држави. О потреби тој било је говора и на овој скупштини, на с тога сам метуо ту суму.

Арса Лукић. Имало би се што противу ти набавака говорити.

Изв. Бошковић. Одбор је задржао ланску цифру, што држи, да је доста.

Стојан Вркић. Мени се чини, да смо лане једним особитим актом одобрили, да се набаве касе.

Изв. Бошковић. То је одобрено за министарство унутраш. дела. Но како ја чујем, да су полицајној власти претекле те касе то се по потреби могу и отуда узети.

Мин. финанц. Добро, добро, ја пристајем, да остане стара цифра.

Председник. Молим вас браћо, г. министар је пристао, да остане ова цифра и с тим је свршена ова ствар а и буџет целог министарства финанције.

Известилац Бошковић. Ово је буџет министарства војеног поднесен са 702.312 гр. пор. мање.

Одбор је испитао овај буџет и нашао, да ово смањење неће ни у колико ослабити даље развијање и унапређење наше убојне силе и према томе што је сам г. министар непотребне суме у издатцима изоставио; одбор је поменути буџет усвојио без икакве примедбе.

(Вичу: хвала му, хвала му.)

Алекса Поповић. Треба да му заблагодаримо што је тако умео да се нађе с маљом цифром.

Председник. Дакле усвајали се буџет министарства војеног по мишљењу одборском. (Бива.)

За данас је састанак закључен, а сутра у 9 сати пре подне наставићемо буџет министарства грађевина.

Седница ова трајала је до 12 и по сати пре подне.

Председник ванредне скупштине
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
Д. Ј. Радовић.

Опуномоћени подписници:

Павле Самуровић, Здравко Јовановић, Јеремија Р. Стојановић, Милан Ђирковић, Петар Поповић, А. Лукић.

САСТАНАК VI.

13. Јануара 1874. године у Крагујевцу.

председавао

Димитрије Ђ. Јовановић.

Посланика је било 86.

Дошао је посланик Милосав Трифунац.

Од г. министри били су: председник министарства министар иностраних дела г. Мариновић и г.г. министри грађевина Магазиновић, финансије г. Чед. Мијатовић и војени г. Коста Протић.

Председник отвори састанак и замоли да скупштина саслуша протокол трећег састанка, који прочита секретар М. Милићевић, протокол скупштина усвоји.

За овим прочита протокол четвртог састанка секретар Д. Радовић, који скупштина усвоји:

Каљевић рече: Ја морам опет да поновим оно, што сам у другој седници рекао, јер мислим да оно мишљење дели и већина скупштине, а то је да упитам г.г. министре, да ли су вољни да нам кажу: могу ли они изнети пред нас оне предлоге које смо у адреси споменули да су важни, како би о њима могли бар у начелу говорити, ако их и неби могли све примити.

Ви знате, како је предлог о штампи прошао. Ја овај предлог нисам тргао са свим натраг него сам га условно узео, да према изјави скупштине учиним неке исправке; јер појавила се зебња да ће се владалац моћи нападати, па да би се и та зебња избегла ја сам хтео исправити редакцију па би тај предлог опет донео. Колико се могло из дебате видети. скупштина је била склона, да то питање претресе и реши, па с тога ми је жао, што је то питање не решено пропало. Тако исто и питање о министарској одговорности није ни у колико претресено, што је требало учинити, а нарочито о застарелости кривице. Ово наређење о застарелости тако је да не треба ни часа да оставимо јер кад је застарелост за приватне луде и за кривице много мање прописана 3—4 пута већа, то онда за цело требало би да то исто вреди и за министре.

Исто тако и питање о општинама тако је важно, да би скупштина погрешила кад не би о њему говорила. Ми знамо, да је г. министар унутрашњих дела, у одбору који је био пре скупштине донео једну кни-

жицу и раздао је, у којој је он сам изложио своје назоре о општинама, па је том приликом казао да ће мо у скупштини говорити о нашим општинама и како би требало о томе донети предлог. Дакле сва та питања, мислим, да би било добро да се узму у претрес.

Може бити и ја верујем томе да влада није имала времена да такав предлог поднесе, бојећи се можда, да ће скупштински предлози заузети толико времена да она не би могла њене предлоге посвршавати; али ја држим да ћемо имати прилично времена бар за неке ствари, за то, што ће г. Белимарковић имати да прегледа акта о предметима, због којих се обтужује.

За то време док он акта прегледа, ми би могли, место да базамо по Крагујевцу да радимо.

Дакле ја изјављујем влади жељу и молбу, да ако може донесе одобрење накнадно, да узмемо те ствари у претрес.

Ј. Бошковић говори, како потпомаже предлог Каљевића, па кад се зачуше гласови, да сви подпомажу тај предлог он рече: Ја говорим од моје стране, ја га потпомажем и желим, да влада ако може, изнесе те предлоге на претрес, јер су они врло важни и хитни.

Ал. Николајевић вели, да пошто је Каљевић и Бошковић а и цела скупштина жељна да искаже мишљење влади и молбу ако је могуће, да се ти предлози који су већ дебатовани и који су најважнији донесу, бар за ових десет дана, докле се г. Бели-Марковић спрема.

Министар председник рече: Кад је г. Каљевић онамад, после читања једног, а пре читања другог протокола учинио своју напомену, која у осталом није

ушла у протокол скупштински, јер мислим, да би то било противно закону о пословном реду у скупштини, — ја сам сматрао за дужност, да обратим пажњу осталих мојих другова, да о том промислимо, и било ми је на срцу, да неоставим његову изјаву без одговора. Но мислио сам, да је нама остављено право, да изберемо магновење, кад ћемо да одговоримо, макар, да строго узевши, нисмо дужни били на исту изјаву никаква одговора давати, почем она није била основана на прописима закона о пословном реду. Осим тога, и скупштина је ту изјаву примила са ћутањем, те тако смо је могли сматрати, као напомену само од стране г. Каљевића, но при свем том, ми нисмо имали намеру, да је оставимо без одговора, и ми би за цело, пре закључења радње ове ванредне скупштине на њу одговорили и кад не би она јутрос на ново пред скупштину изнешена била.

Но сад ова ствар узима важнији изглед. Г. Каљевић је јутрос подпомогнут од многих чланова скупштине, и то изгледа као жеља целе скупштине, или бар као жеља великог дела скупштине. Према том, ја нисам у стању, од стране владе ништа за сад да кажем, јер овде постоји правно питање може ли ванредна скупштина захтевати, макар то било у виду молбе или жеље, да јој се задатак њен увелича? То је ствар важна, врло важна. То је питање начелно, то је питање о поделењу власти, о управљавању, права владаочевих, јер устав владаоцу оставља, да оцени зашто позива ванредну скупштину. Па кад је њему то право дато, онда ма колико да је ова изјава у виду молбе или жеље, њом се иде на то, да се владаоц позове, да учини нешто, што он није налазио за добро да учини, њом се дакле утиче у његова права и

у његову власт; то је на неки начин притисак, којим мећемо владаоца у ту нужду, да или учини оно, што није налазио за добро да учини, или да не уважи мишљење скупштине. То је дакле ствар начелна, важна, и ја не знам можемо ли поћи на тај пут. Докле је то била изјава једнога члана скупштине, ми смо могли на њу одговорити, без да се потресу питања правна, питања начелна, али сад ова ствар узима други изглед, ту је питање о поделењу власти, питање начелно и од значаја, питање у ком се ми не можемо управљати по нашим жељама и осећајима, већ по оном, што наређује устав, и што изискује савестно примењивање уставних начела, било би по својим последицама од огромног значаја, и ми, кад би на то пристали, били би за те последице одговорни. Дакле у овако важној ствари ја за сад не могу ништа друго казати, но да се у име владе ограђујем од радње, која не би одговарала правним основима, и молим вас, да за сад примите ову моју резерву, јер пре него се ова ствар у министарском савету претресе, и пре него се састанемо са владаоцем, ја нисам кадар казати вам, можемо ли ући у тај пут.

Председник скупштине вели, да није потребно више о овој ствари говорити, пошто г. министар није у стању да на ово одговори.

Министар председник каже. Не, што нисам у стању да одговорим, него што незнам: да ли је ова радња правилна, јер је говорено о једној ствари, која није била на дневноме реду, и о којој је сумњиво, да спада у задатак ове ванредне скупштине.

За овим посланик Великић моли за реч, јер вели нмам да одговорим о сеоском мајдану, да вратим акта натраг, која су нам дата, као интерпелантима.

Председник му одговорио, да ви вели хоћете да вратите акта преко скупштине и да учините неке приметбе. Али тим приметбама нема места, јер то питање, прво, није на дневноме реду, а друго и особито је то, како и сами знате, ово је ванредна скупштина, у делокруг које то питање и није ушло. С тога вратите акта г. министру.

Министар председник вели: Ви тражите да говорите, да путем враћања акта говорите о ствари, која није на дневноме реду, а то није сагласно са законом.

Председник позива скупштину да саслуша два указа. Секретар С. Живковић прочита указ, којим се овлашћује министар финансије да поднесе скупштини предлог „о измени у закону о окружним штедионицама," а други указ за предлог „о ванкадном кредиту на канцеларијске трошкове министарства финанције."

Оба предлога бише упућена финанцијскоме одбору.

За овим председник јави, да саслуша скупштина молбу једнога посланика.

Секретар Живковић прочита оставку на послаништво Милоша Милића посланика среза подунавског.

И скупштина усвоји његову оставку.

Председник јави, како је скупштина дала одсуство К. Стојшићу, пошто подпише извештај одборски и пошто се врати који посланик са осуства. Сада је дошао посланик Трипунац, и даље стави питање, одобрава ли скупштина, да му се даде одсуство.

Скупштина усвоји да се даде одсуство Касијану Стојшићу.

Председник јави, да је на дневноме реду буџет министарства грађевине.

Министар финанције вели, да има да учини једну

исправку на буџет финанцијски. У првом буџету, који је поднет био одбору, стављено је било, да однадне оно ограничење које је постојало, да се не може при министарствима, као при централној управи, произвољно повећати персонал. Па како на то одбор није пристао, то сам се и ја сагласио, да остане, као што је до сад било т. ј. да остане ограничење колико се може повећати. Али случајно буџет је остао онако исто написан, како је био поднет одбору.

Па да се не би мислило, да се нисмо у овоме сагласили, ја изјављујем мој пристанак на оно, што је одбор нашао, и да не ће остати онако, као што је у буџету написано, јер је то случајно тако остало.

Известилац Ј. Вошковић вели, да због тога то и није потресано, што је г. министар пристао. Тако исто и све остало остало је по старом буџету.

То скупштина узима к знању.

Известилац Ј. Вошковић даље рече, да је министар грађевина поднео овогодишњи буџет са 332.790 гр. пер. већи, него што је прошле године био. Најпре ћу да прочитам писмо којим се правдају позиције. Писмо гласи:

Господине,

Према постојећим пословима, који се за 1874 год. рачунску имају предузети, показује се врло потреба, да неке позиције прошлогодишњег буџета увећам и друкчије разредим.

И према томе разлика новосклопљеног буџета за 1874 год. од буџета одобреног за 1873 рачун. годину састоји се у следећем:

1, Што сам ставио два инспектора I класе са по 1000 талира годишње плате. Ови су инспектори по-

требни, да по свим крајевима наше државе контролишу техничке радове на зградама и путовима за време самога рада и њихова вршења, па о томе повремено да подносе министру грађевина извешће, како би се ток послова знао и како би министар према томе и току самих дела могао прописивати и наређивати све оно, што би се у корист доброга рада односило.

Повишица ова за та два инспектора износи 24.000 гр. пор.

2. Што сам два подинжињера I. кл. а четири II. кл. више ставио. Ово сам с тога принуђен да учиним што сам рад у интересу послова државних, да неким окружним инжињерима помоћи додам, који су због величине округа и множине предстојећих послова тога округа у таквом положају, да не могу корисно своје званичне послове извршивати.

Желио сам дакле, да их у такво стање поставим, да би могли што боље свом позиву и потреби народној и државној одговорити.

Повишица ова на тих шест подинжињера износи свега 19.200 гр. пор.

3. Што сам ставио, да се узме инжињер, који је искључиво вешт постројењима у води и на води, за које се послове особена и специјална вештина тражи. Ово сам са тога учинио, што ће не само такви послови при грађењу путова и регулисању река од сада махом предстојати, него што ће такав инжињер нарочно потребан бити при подизању моста преко реке Саве за железницу.

Повишица за оваког инжињера износи на 24.000 гр. пор.

4. Што сам на добављање инжињера са стране

ради грађења железнице ставио суму од 120.000 гр. пор. Ово сам принуђен учинити за то, што је намера, да се набаве са стране стручни инжињери, који су непрестано радећи на железницама нарочиту вештину набавили за железничке послове; јер без таких специјалних зештака не би се могао тај тако важан рад по нашу земљу, који у идућој години предстоји, успешно ни предузети.

5. Што сам канцеларијске трошкове а тако и трошкове за набавку инструмената увећао на 5000 гр. пор.

Ово сам увећати морао за то, што већа радња нарочито у железничким пословима изазива и веће трошкове. Од обојих тих трошкова сједињо сам суме у једну ради лакшег рачуноводства.

6. Што сам на подвозне и селидбене трошкове, на додатке и дијурне инжињера ставио више но прошле године што је било у 47.100 гр. пор. Толико сам више ставио за то, што сам намеран поред послова железничких, који се у идућој години имају радити у пољу (ван канцеларија,) да предузмем већом снагом и израду обичних путова, а почем се ти радови већином у пољу врше, то морају условљавати и веће трошкове на подвозе, дијурне и друге додатке. А да већом снагом приопем на израду обичних путова, принуђен сам то чинити тим пре, да би могао жељи народној удовлетворити, јер народ тражи непрестано, да му се добри путови сграде, — а све те опет окончано је са изашиљањем већег броја инжињера на ту радњу, што се до сад због оскудости кредита није могло чинити.

7. Што сам на подизање нових грађевина и на оправку постојећих од чега су до сад биле суме под-

војене увеличао са 82.737 гр. пор. И ако је потреба изискивала, да се сума на ово знатно повећа у овој рачунској години, ја сам ипак имајући с једне стране штедњу у виду а с друге опет што ће се техничка снага у овој години (рачунској) махом употребљавати на жељезничке послове морао по прекој потреби ову суму у пројект буџета ставити.

8, Што сам једнога правника за секретара III. класе, који је до сад примао плату из једног упражњеног места инжињера I. класе, ставио редовно у буџет са годишњом платом од 7800 гр. пор.

Овај је секретар од преке потребе, почем је правник за расправу разних спорова и питања правних и за везивање уговора са предузимачима одвећ нуждан, јер се такво правничко знање од инжињера тражити не може.

9, Што сам једног служитеља више ставио. Ово сам учинио не само са већ умножених у опште послова, но и са жељезничких послова, који ће се у подручном ми министарству умножити. Повишица та износи 2952 гр. пор.

И тако са показаних повишица цела разлика овогодишњег буџета од прошло-годишњег износи 332.790 гр. пор.

Кад се овој разлици дода сума од пр. год. буџета у 1,626.378 гр. пр. онда цела сума буџета министар грађевина за 1874 износи 1,959.168 гр. пр. као што се и из приложеног под ⁄. пројекта буџетског види.

Шаљући вам господине овај нов пројект буџета министарсгва грађевине за 1874 рачунску годину који садржи целокупну цифру од 1,959.168 гр. пор. у замену оног првог, раније праћеног, част ми је замолити вас, да би ми изволели први пројект буџета повратити.

Примите, господине, и овом приликом уверење мога поштовања.

Р.-№. 1626.

24. Новембра 1873 год.
у Крагујевцу.

министар грађевина
К. Магазиновић с. р.

Господину
министру финанције.

Прва примедба одборска је у томе, што је одбор нашао да се два предложена инжињера не могу одма набавити, на зато је половину цифре смањио; у осталом према објашњењу госп. министра одбор је то усвојио.

На питање председника скупштина усвоји ту позицију.

Известилац Бошковић. Сад има један инжинир за постројења на води. Њему је одређена плата 2000 талира.

Одбор је пристао.

А. Петковић мисли, да је толика плата сувише велика, јер неће непрестано имати да ради.

Милоје Влазнавац: сумњам, вели, да ћемо наћи таквога инжињера са овом платом, а и према томе, како се овакви људи по другим државама плаћају.

Алекса Петковић каже, да ти инжињери, кад раде по пољу, поред плате имају и дијурну. Наводи за пример летошње инжињере.

Жив. Милошевић не знам, вели, да ли ће ти ин-

жињери баш за ову годину требати; па ако требају и рад се предузме, онда истина кад се прави један мост на води, треба велико знање и стручних људи. Ако ће се дакле рад ове године радити, нека му се да, ако ли неће нека сасвим одпадне.

Ј. Бошковић каже, да смо у одбору били противни да се стављају ови инжињери, јер смо држали, да се не може предузети грађење пута пре, но што се у скупштини реши; али кад нам је г. министар разложио ствар ми смо пристали.

Министар грађевина вели, имам да кажем две речи: то је технички рад. То није рад једнога мајстора, него то је рад науке, науке, која је управо рећи ретко упражњавана. Напоминье пештански мост па каже: да то не може један човек обичне способности и обичне спреме да уради, него то мора бити талентан и зналац човек, и научен и који се већ у томе раду одликовао. Сумњам, да ли за ову плату и можемо набавити таквог човека. С овим ми не стварамо неко звање за човека; кога хоћемо да унапредимо, него тражимо човека за посао, за нужду, а таквог човека богме морамо и платити. Такав човек неће нам доћи из патриотизма него кад га тражимо морамо га платити.

На питање председника скупштина усвоји овај предлог.

Известилац Ј. Бошковић вели: на добављање инжињера за железничке послове, одређена је плата 120.000 гр. пор.

Одбор је смањио ову суму са 20.000 гроша порески.

И тако остаје плата 100.000 гр. пр.

М. Ћирковић пита да ли се то разуме плата једноме човеку?

Известилац Бошковић, то је плата само за једнога. То је само 3500 дук.

Р. Цветковић каже, да је то већ преко сваке мере. Ми онда немамо никаква рачуна.

Ст. Бркић говори, како он мисли, да кад би влада могла наћи таквог човека и за 60.000 гр. она би га погодила а не би му дала 100.000.

Анта Пантић вели, ваљда је одбор имао на уму, да ће се правити једна вештачка ћуприја као преко Саве.

Министар грађевина, овај је инжињер за железнице а не за постројења на води.

Бојиновић моли, да му се каже, како је одбор нашао, пак ће онда говорити.

Известилац Бошковић: одбор је нашао, да му буде плата 100.000 гр. пр.

Ј. Бојиновић: онда за цело једноме човеку дати 100.000 гр. пр. узмите на дан колико му дође — он треба да једе само дукате а не леба.

Ж. Милошевић вели, да ће рећи оно исто, што је мало пре рекао за инжињере који раде на води, јер ту треба знање овде хоће да се ради на суву. Но ипак је то велика сума, него би му одредио 4000 талира, а не 100.000 то је за цело сувишно.

П. Грковић каже, да ми ни смо ни упамтили да је ико од чиновника доживео да има годишње плате 100.000 гр. пр. Код нас тога до сада није било.

100.000 то је 200.000 гр. чарш. То је грдно велика сума. Наши највећи државници немају више него 36.000 гр. пр. а једном инжиниру толико да

дамо ја то неразумем, него да му дамо половину те суме.

Р. Милошевић каже, да је толика сума одређена то мора бити стручан човек и ми се чудимо толико великој плати, но то мора бити за то, што ће да буде већи мајстор од свију инжиньера, јер да могу наши инжиньери да врше овај посао и ја за цело не би био да смо раскошници да тражимо људе из других земаља, те да врше ове послове. Но баш кад је потреба за таквог човека, као што се предлаже, и ако му је толика плата одређена, опет ја мислим, пошто је прошло три месеца од оне рачунске године, а проћи ће још три месеца, док се такав човек набави, онда му треба дати онолико плате, колико и ради. Зато нека се одреди 50.000 гр. пор. па ако влада нађе јевтиније, онда ће дати ваљда мање, а не више, с тога треба да учинимо да нема у буџету дефицита; а и влада може таквог човека кад јој узтреба платити.

Министар грађевина: ја сам ту ствар у одбору разтумачио и објаснио, па што је могло, што се је држало да се може уштедити, ја сам с драге воље на то пристао. Овакав инжиньер, то је специјалист, то није од ових других инжиньера, него главни инжиньер, управо творац гвозденога пута. Томе главном инжиньеру управо рећи поверавају се милиони. То су људи који су најјаче штудије правили у своме животу и који су се одликовали у њиховом послу а ми баш таквог човека и замишљамо. И ми знамо да ни један чиновник нема такве плате. Па и нема. Нема можда ни у другим земљама, али тај човек је специјално стручни зналац кога ми тражимо, да нам гради гвоздени пут. Ми га и не можемо по томе успоредити са једним чиновником.

Он није чиновник. Ми ћемо га узети под контракт. Такав човек неће да буде чиновник, него ће да изврши један посао па ће онда даље да иде. Неће такав да остане код нас, да се приљуби и прилепи за наш буџет, него чим сврши посао, он ће ићи даље.

Инжинир овакав нама треба, на градили гвоздени пут ми сами или га правили преко компаније. Ако градимо сами, ми морамо прегледати и њима сву линију на ново, морамо мотрити да ли можемо обићи какве незгоде, које би нас иначе милиона коштале. Један савијутак незнатан то већ милионе може да кошта. То су људи, који се цео рад по најтачнијим рачунима оснива и ми морамо целу трасу тог пута на ново проштудирати, јер такав рад без таквог човека не може бити.

Такав ће човек своју плату надокнадити; он ће при самоме послу обучити наше људе, наше инжиньере пошто имају обратити пажњу. Није гвоздени пут прост насип који се набије, шине по њему пруже, па се вози. У том самом једином насипу колике тајне за доброту гвозденога пута леже. Кад је пок. кнез Мијаило ишао у Цариград, он је на шумљанском путу пешке неколико ишао. Тако је насип те линије рђаво сграђен био. И тако рђав пут, не само да прекине сваку комуникацију, и тим причини грдне штете него кошта грдних трошкова да се наново направи. Дакле ми морамо имати таквога човека ако хоћемо гвоздени пут да градимо, било да га сами градимо било преко стране компаније, јер ћемо ми морати кроз његове очи да гледамо у тај огромни рад, који ће огромних новаца да кошта јер на који начин било да се гради гвоз-

дени пут, све ћемо терете сносити. Јавам овде свечано кажем, без инжинира нема гвозденога пута. Треба нам човек, који ће све то да створи; таквог човека морамо да платимо. Било је случајева, где су плаћени такви инжињери и с 20.000 талира, јер се такви људи не налазе лако, они се много распитујући траже. Том човеку поверавамо толико наше благо, за које ће мо ми морати да теглимо терете, а и наша деца, па можда и наши унуци. С таквим дакле човеком ми се не можемо погађати, јер за такав огроман технички посао нуждан је човек са огромним техничким знањем и спремањем.

Ја сам метнуо за њега једну суму од 50.000 франака од које сам понустио, али двоумим да ћемо га за ову суму наћи.

Ненад Михаиловић каже, да почем се известно незна хоће ли се почети градити железница или неће и због тога кад се та потреба покаже, и кад влада таквог човека набави, онда нека му и метне потребну суму а сад почем влада није начисто сасвим то да се изостави.

Министар грађевина. Ви кажете кад се нађе. Али нема сумње да при оваквом раду као што је гвозден пут морамо још одма у почетку таквог човека да набавимо, пошто морамо и њиме по истеку предходне студије да правимо да не би ишли онако жмурећки. Ако хоћемо сами да радимо опет нам је његова памет нужна. Тај нам је човек за тај посао пре од свега најпречи и најнужнији. Хоћу и то да додам. Чули сте а и знате да се говори о свези тога пута. Влада је

послала била једну комисију у Пешту, која је свршила своју задаћу и дошло се до близу закључка са Аустроугарском о тој ствари. Сигурно ће вам и г. министар иностраних дела казати да је и у Цариграду такође о свези ове железнице рађено. Дакле, тај сав рад био би на празно без тог кредита, који је нуждан да одмах човека набавимо, без кога не можемо ни један корак предузети.

Ник. Радовановић каже, да је хтео пре министровог објашњења да говори. Смејали су се и мени је било на први поглед чудна толика плата. И заиста, да знам, колико се у другоме свету плаћа, не би ми чудно било, јер ова плата износе око 8000 талира. Чини ми се, да је то много и да би доста било, 5000 талира. Но пошто је г. министар објаснио, може бити да има томе места, али опет за то, мени се кожа јежи, да једном инжинеру може бити толика плата.

Министар грађевина: Јежила би нам се кожа још већма онда, кад би нас једна незналица метнула у трошак за један милион више.

Дим. Миловановић вели, да би хтео питати министра, да ли смо у стању градити тај пут, па ако смо, онда да плаћамо тога инжињера; кад би узели странци, онда на што да га плаћамо.

Министар грађевина: не би требало да вам на ово одговарам, али ако хоћете, ја ћу вам казати. Ма и странци да граде наш пут, опет зато мораћемо имати таквога човека, кроз чије очи гледаћемо у тај трошак, јер ћемо га ми свакако теглити.

Мил. Блазнавац каже, било да пут гради каква кумпанија, или ми сами, опет за то, ми морамо имати

за ту радњу једнога стручнога човека, који ће контролисати, да ли је линија начињена, како је погођено. Овде и ако је стављена плата 100.000 гр. пор. правителство ће се опет старати, да нађе човека, колико је могуће ниже. Ако се пак сада ово не би одобрило, онда влада нема ни једне цифре, ни једне суме, на коју би се могла ослонити. Дакле, свакако, кад је решено, да Србија прави гвоздени пут, који ће по предрачуну коштати 4 милиона дуката, онда за цело није скупо да платимо човека, који ће то све израдити. Тај инжињер, који се нађе, остаће овде 3—4 године, па боље да нас он кошта 300.000 гроша, кад пут кошта на 4 милиона дуката, само да се пут што боље и сигурније изради. Није скупо што је добро, него што је рђаво. Ја би се управо радовао, да нађемо једнога инжињера, само да не будемо преварени као што су се неке и неке државе преварile, јер ми као мала држава немамо људи ни из далека, који би могли контролисати ту линију, како желимо. Он је мишљења да се усвоји одборско мишљење, с којим је сагласан и г. министар.

М. Ћирковић вели: чини ми се, да ланска и поланска скупштина није обвезала ову скупштину да чини нешто, што је излишно. Па кад није, предлажем, да влада ову ствар остави још за неко време, јер смо сиротиња, па не можемо да плаћамо.

Министар грађевине. Није у дискусији то, хоће ли се правити пут или не, него хоће ли се дати тај кредит влади, да нађе таквог човека, а та је ствар у начелу решена.

Министар председник вели: што каже један посланик да немамо одкуд инжињера платити, то не стоји.

Одбор финанцијски, који је толико бриге о умаљењу расхода и о одржању равнотеже у буџету показао, примио је ову плату, и опет је цифру расхода подирнио са цифром прихода, као што рачун буџета то показује, дакле не стоји то да не можемо овај издатак учинити, као што је то примећено. А што други посланик рече, да не треба овде плату одређивати, но нека влада тражи инжињера, и нека се с њиме погађа, и на идућој скупштини нека поднесе ствар на решење, то се не може примити, јер влада треба да зна, до које ће цифре имати власти да се упушта, па да ствар сврши. А незнајући до које ће цифре скупштина одобрити, влада не би смела ништа коначно наредити, но би морала чекати на састанак идуће скупштине, а тим би се неколико месеци изгубило, што би штетно и незгодно било. Неки се између вас плаше, што ће се 100.000 гр. на плату једнога човека издати, и мисле да је то нешто осим света. Ја истина непознајем много страних земаља, али познајем у страном свету неколико људи, који добијају до по 30.000 талира годишње, а осим тога одобрава им се и неки део чистог прихода. У Бечу министри имају систематичне плате по 4 хиљаде талира годишње, а осим тога по неку суму на трошкове; а директор једне радње гвозденог пута има 150.000 франака, а има и додатка на трошкове, и поред тога један део од чистога прихода, који може изнети до 50.000 талира. Но све те велике награде накнађавају се његовом вештином, јер доказано је, да, где је директор тако вешт, да може у грађењу пута или организовању и управљању обрта железничког, (експлоатације) не више, него један од сто, уштедити и мање потрошити, онда при једној радњи, која се рачуна на

милионе, том уштедом 1% он заслужи 5—6 пута више него што му се плаћа.

Наш гвоздени пут, по предрачуну, кошта ће од прилике око 4 милиона дуката. То се у Европи сматра као мала ствар према огромним сумама, које се на велике железничке линије троше. Па да узмемо, да би се на нашој железници вештином и помоћу овог инжинира не више, него само један на сто у трошковима грађења уштедило, то већ чини 40.000 дук. ц. Људи кажу, да ако се вештином његовом може учинити, да један на сто буде грађење јевтиније, или да трошење око обдржавања буде јевтиније, или у опште да радња и обдржавање не буде тако скупо, ту се онда десет његових плата заслужују. Дакле то није скупо, јер добром његовом економијом, и паметном његовом радњом, он десет пута заслужи његову плату.

Ви кажете, много је ако дамо толико, него ћемо да дамо мање, као да је то ствар наше воље, или нашег доброг расположења, колико хоћемо да дамо. Али ствар не стоји тако. Ми морамо разбирати за таквог човека, и тражити га по свету, и кад га нађемо, погађати се с њим. Па знајући како се у другоме свету плаћа, ми вам кажемо, дајте нам пуномоћије, да га дотлен можемо платити, а ако нађемо јевтиније, то је боље. Ако ви не дате, колико треба, онда је извесно, да нећемо успети, и то значи толико, колико да нам ништа не дате. Ако ли ништа не дате, онда смо се напразно упуштали у толики трошак студирања и приуготовљавања, онда је и важност скупштине, народа и владе компромитован, што смо искали од суседних држава свезу и што смо у нашим преговорима за свезу дошли негди близу до краја, а негде ствар метнули у

повољан пут, јер у таквом случају све је то пало и прошло напразно.

Ја не сматрам то претресање друкче, него као такво које по својим последицама повлачи питање о самом гвозденом путу. Ви кад кажете, да не дамо плату на инжинира, то за мене значи, нећемо гвоздени пут.

Неки између вас кажу: а зашто да не чекамо другу скупштину; но тим се баш ништа не добија, питање ће и за другу скупштину бити то исто, које и за вас, могуће је, да ће многи од вас бити на тим столицама и о другој скупштини, па ћете видети, да ће ово исто питање и онда бити у истом виду, у ком је и данас. Неће та сорта људи појевтинити. Непојевтињавају они. Ми ћемо морати и доцније набавити тога човека, а изгубићемо само неколико месеци.

Но нити треба ово питање одлагати, нити пак себи уображавати, да од наше воље зависи, да скупље или јевтиније овога човека набавимо. Ја мислим да је питање врло просто, и да се оно своди на то, хоћемо ли да продужимо радњу о железници или не, за коју смо се од толико времена ангажовали.

Један посланик чуди се, како да се даде овоме инжиниру плата несразмерно већа од плате свију, па и највећих наших чиновника. Томе се не треба ни најмање чудити. Узмите на ум то, да сви наши чиновници колико год нас је овде, кад би отишли у туђе земље, да траже службу, шта би добили? Срећни би били они, који би добили онолико, колико би им потребовало да могу лепо и пристојно живети. Многи би добили само онолико, колико је потребно само да се изране. Јер нас нико у страним земљама не потребује. А ови људи

нису везани за своју земљу, него им је отворен цео свет, и ко је бољи, боље га и плаћају.

Цео круг земље покрива се гвозденим путовима; у целој Европи, сем нас, нема државе без гвозденог пута. Истина и Црна Гора нема гвозденога пута, но по природи њеног земљишта није прилике, да ће га икад и имати.

Па ти људи, који су тако ретки, траже се на све стране, и круг њихове је радње, круг целе васионе; а где је круг радње наших чиновника? Дакле немојте се чудити, што се таквом човеку толико и плаћа.

Ја мислим да према оваквим разлозима, шкодили би самој ствари, кад би побили тај кредит; а ми ћемо се радовати, ако у тим границама нађемо човека, а да немамо нужде да дајемо више.

Алек. Петковић вели, да за себе каже, а држи, да ће већина скупштинара признати, да нисмо у стању подпуно да оценимо заслуге и способности тога инжинера. Према објашњењу министра грађевина и министра председника, то мора бити неки добар и способан човек.

Вели се, да се неко из скупштине плаши, али тај човек опет сам не може ништа да створи. Он с неба није пао, него ја га овако разумем: као што је министар председник међу министрима, тако ће он бити старешина међу инжинирима. Он ће само да прегледа њихов рад. Па кад није у стању сам да ради, већ с помоћу инжинира, то је онда велика плата. И за то бих ја био да се умањи.

Министар финанције. Али сви они инжинири што раде, без њега не вреде много; па због тога и плата му мора бити много већа, него осталим инжинирима.

П. Срећковић каже: сад смо први пут наишли на такву ствар, где се очито каже, шта је то наука. Управо код нас до сада се је подметало свакој ствари да је наука; учило се оно, што унапређује параграфску правду и каиширлук, али кад се дошло до дела, да човек створи гвоздени пут, онда тек види се и шта је то наука и шта се код нас зове наука. И по томе, ко хоће јевтиније да плаћа зналца, човека од науке, он ће проћи много горе, него кад би најскупље платио зналца и научена човека.

Ја сам видио, а и ви сте чули, да су у Турској правили некакви инжинири некакву ћуприју, па чим је на њу навежен топ, све се скрхало, а то је за то, што су тражили јевтине инжинире, — што то нису у истини зналци инжинири него лаже и протуве. Дакле од таквог рада нема никакве не само ваљде, него још огромна штета. Међутим човек од знања и науке и неће да се прима посла јевтино, јер је цео свет његов. Што год је бољи и способнији, тим је за нас све боље, али за то га треба и боље платити.

Што каже неко, да се плаћа златом колико је тежак: па то и јесте тако, јер је он тежак као злато. За ме је ствар начисто, а мислим да је тако и за сваког другог, само би молио г. министра, да они у колико је могуће, учине, да и од наших инжињера почну радити на гвозденим путовима, молио бих да их пошљу да ову науку штудирају, те да и ми имамо спремних наших људи.

Председник ставља питање: како је и одбор на то пристао, то који је за предлог, нека седи, а ко је противан нека устане.

И скупштина огромном већином усвоји овај предлог.

Известилац Бошковић. У овогодишњем буџету министар тражи 6 подинжињера више. Одбор се споразумео са министром и г. министар је пристао, да се још 4 подинжињера могу поставити, и на ту цељ одређена је сума од 9.000 гр. пор.

На питање председника скупштина усвоји ову позицију.

Известилац Бошковић: на подвозне и селидбене трошкове министар је тражио више 47.100 гр. пор. но одбор је пристао у споразумљењу са г. министром на суму од 17.000 гр. пор. а остала сума од 30.000 гр. пор. да се изостави.

На питање председника скупштина усвоји и ову позицију онако како је усвојена одбором у споразумљењу са г. министром.

Известилац Бошковић каже, да још има једна тачка код министарства грађевина да се сврши. На подизање нових и оправке старих грађевина тражено је више 82.738 гр. пор.; но одбор на овај вишак није пристао, него је оставио лањску суму у 1,117.262 гроша. порески. а горњи је вишак из буџета изостављен.

Но пре него што би ову ствар претресли, ја имам да кажем неколико речи.

Кад је одбор претресао поднесени нам буџет, ми смо равнајући приходе и расходе, свели буџет тако, да је се показао, превишак прихода од расхода од 39.506 гр. и 3 п. пор.

Али како је скупштина при претресању буџета одобрила неке веће издатке као:

На пензионирање министра више		15.000	гр. пор.
„ ботаничку башту	„	2.800	„ „
„ рудничке трошкове	„	15.000	„ „
„ тражење руда	„	15.000	„ „
„ лекара рађевског	„	2.900	„ „
„ набавку теглеће стоке	„	10.000	„ „
„ лекара пожаревачког		300	„ „
Свега . . .		61.000	„ „
Кад се од ове суме одбије превишак		39.506	„ „
Онда се покаже мањак		20.494	„ „

Да не би овако мала цифра у буџету чинила већим расход од прихода ја предлажем: да и од ове лањске суме одобрене на грађевине изоставимо 24000 гр. пор. И тако би опет имали у буџету вишка на 3506 гр. пор.

Надам се да ће и г. министар пристати, јер је то тако мала цифра, да се њоме не може никаква грађевина подићи, а изравњавамо приходе и расходе и још преостаје вишак.

Министар грађевина каже: да пристаје.

Председник ставља питање и скупштина усвоји предлог известиоца с којим се сагласно и госп. министар.

Овим је цео буџет за 1874 г. свршен.

Председник јавља да има један мали предлог, а известилац Бошковић чита извештај на подвозне и попутне трошкове, он гласи:

„Предлог министра финансије од 7. тек. м. К.№. 4855 односно више у трошене суме од 11.200 гр. п. на подвозне, попутне и селитбене трошкове чиновника у 1873 год. него шта је буџетом за исту годину одо-

брено, — одбор је финансијски расмотрио и нашао да га треба одобрити тим пре, што су у тој години и неке ванредне прилике биле, због којих се овај издатак учинити морао.

На питање председника скупштина усвоји овај предлог.

За овим председник јавља, да је одбор, који је одређен, да испитује дело оптуженога господина Бели-Марковића, готов и поднео свој извештај и кад одбор подноси свој извештај, онда члан 3 закона о одговорности министарској каже ово: кад одбор поднесе скупштини извештај са изложењем, министар, који је овде у питању, има право, да сва акта на то односећа се прегледа, и да на скупштинском састанку кад се тај предлог претреса, присуствује, и даје објашњења устмено или писмено. Претресање овога предлога не може бити пре од 8 дана, и то од дана кад је министар извештај са актима прегледао.

Дакле по овом 3. чл. треба да се дају акта са извештајем г. Бели-Марковићу на преглед. Па пошто он буде прегледао, онда скупштина треба најмање да му остави 8 дана за одговор, па тек онда да узме ствар у претрес. Овде каже: од дана кад је акта и извештај прегледао, па за 8 дана.

К. Стојшић тумачи тај закон овако: Јасно је казано од кад му се извештај даде у руке за 8 дана има да прегледа акта, и онда долази пред скупштину, а скупштина тада даје реч има ли места обтуженьу или не? Није дакле, да има права за 16 дана.

Сима Живковић чита закон и каже, да умствовање Касијана не стоји.

Каљевић каже, да се разуме тако, да од дана, кад акта прегледа, има права још на 8 дана.

Н. Радовановић каже, да је закон јасан и да друго не може бити, но како закон наређује.

Грковић пита, за које време он има да прегледа акта?

Председник. То зависи од акта, колико и каквих има на прегледању.

Грковић: онда он може и 15 дана акта прегледати.

Анта Пантић каже, да се љути на одбор, за то, што нису г. министра саслушали, па да му дају акта нека их прегледа; па кад буде прегледао акта и своју реч дао, онда одбор да је поднео извештај, а скупштина би му тада оставила рок од 8 дана. Одбор му није дао акта, нити је човек дао своју реч, па сад можемо чекати и 15 дана.

Великић каже, да не стоји говор Пантића, јер ми нисмо могли, и ево с чега: одбор није овлашћен да ради скупштинске послове, него само оно, што наређује члан 2. и чл. 3. то је за скупштину.

Анта Пантић вели, кад одбор није позван да му даје акта, онда зашто га је позивао и зашто се је одбор поделио, па су неки казали хоћемо да дамо, а други су казали: нећемо да дамо.

Брајковић каже: да по чл. 2. ми нисмо могли дати акта, јер то долази у поступак скупштински.

Ј. Бошковић вели, кад се повела реч о томе, имам да кажем: да се нисмо у одбору поцепали него нисмо били сви једнога мишљења. Мислили смо да не можемо давати акта на прегледање, али смо држали за дужност да покажемо г. Бели-Марковићу о чему

ика да даје објашњења. Тежили смо, да што правичније извештај поднесемо, и били смо у незгоди, што смо морали поднети извештај, без да смо узели реч од г. Бели-Марковића; али он није хтео одговарати док му се акта не даду, што ми нисмо могли учинити. Било је неких, који су хтели, да му се акта не могу давати, па зато је одбор и поднео скупштини свој извештај.

К. Стојшић каже, да није било места говору Пантића о мањини и о већини.

Вишина оснива своје право на закону. Пре сам казао, а и сада кажем, да има право и ми и они. Одбор по закону само зове министра ради објашњења, а он није хтео то чинити без акта; али у чл. 3 казано је да је то власт скупштинска. Ја би дакле желео, да се о томе више не говори.

Председник говори, како о тој ствари не би требало више говорити, кад се у чл. 3 јасно каже: да се од стране скупштине имају дати акта на преглед.

Бркић пита: која му се акта имају дати на преглед? Дали сва или она, која је он потписивао?

Председник каже, сва која се тичу објашњења.

Ст. Бркић вели, али не она друга.

Каљевић каже: сва, која стоји у свези с делом.

Председник вели: И ова акта треба да му се издаду у присуству једне комисије па у њиховом присуству да прибележи што му треба. И мислим, вели даље, да не треба други одбор бирати, пошто је овоме одбору позната ствар.

Бошковић мисли, да није нужно, да буде цео одбор, него неколико члан бар они ова, , који су у финансијском одбору могли би изостати, да не би смо дангубили.

Председник тврди, да није потребан цео одбор, него нека сами одборници између себе изберу неколико њих.

Скупштина усвоји, да се даду акта г. Бели-Марковићу у присуству неколико чланова одбора.

Председник дакле ова је ствар свршена, да дамо акта на преглед Бели-Марковићу; па кад он буде готов са прегледом, ја ћу јавити скупштини, и онда ће му она на основу чл. 3. оставити нуждан рок за одговор; па ћемо за тим приступити претресу саме ствари.

Састанак је закључен у подне, други заказан за уторник у 9 сати, а одбор финансијски да спреми извештај о предлозима.

Председник вапредне скупштине,
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
М. Ђ. Милићевић.

Опуномоћени потписници:

А. Лукић, Вићентије Поповић, Павле Самуровић Здравко Јовановић, Милан Ђирковић, Петар Поповић.

САСТАНАК VII.

У вторник 15. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Почетак у 9 и по сахата пре подне.

Посланика је било 84. Милија Лазић и Милош Тикваревић вратили су се 13. овога месеца са одсуства.

Од г. г. министара били су: председник министарства министар спољних послова, финанције, правде и грађевине.

На реч председника да је састанак отворен секретар Сима Живковић прочита оставку посланика Луке Солдатовића, коју скупштина уважи.

Исто тако скупштина уважи и оставку посланика Саве Милојковића.

Посланику Војину Радосављевићу који жени сина на зато не може да дође на позив скупштине уважи се одсуство.

Даље посланику Мати Кара-марковићу, посланику Ненаду Михајиловићу, који су тражили одсуство скупштина не уважи молбу.

На реч председника даље известилац одбора финансијског г. Љубомир Каљевић прочита предлог министра финанције о измени неки чланака у закону о штедионицама

Затим прочита се мишљење одборско, које гласи овако :

Одбор финанцијски прегледао је и испитао владин предлог о изменама у закону о штедионицама, па је једногласно закључио да га ваља усвојити без икаквих исправака а ево зашто :

а, зна се да је дојакошњи максимум зајма из штедионичких каса ишао на руку да се штедионицама користе и они сугрђани наши којима новац није требао за одуживање или подмиривање преки потреба своје радње или своје куће већ по највише за шпекулисање с новцима, дајући их потребитим људима по велике интересе. Догађало се често да су издавањем великих зајмова из касе штедионичких овој врсти гра-

ђана штедионички капитали исцрпљени бивали пре но што су стигли да своје потребе подмире они ради којих су нарочито и штедионице и подигнуте. Овој незгоди да не речемо злоупотреби предлог смера да доскочи тиме што на једну петину смањује максимум зајма штедионичког т. ј. у место суме од 500 дуката што се из каса штедионичких могло највише позајмити у напредак ће се издавати највише 100 дук. ц. а ово је бар од прилике сума која једном земљеделцу или занатлији може потребовати која му може са користним последком подмирити најпрече потребе.

б, предлогом се иде на још једну знатну олакшицу малих сугрђана који са штедионицама посла имају а на име: установљава се и давање зајма на отплату у извесном року Овом мером приближавају се штедионице управи фондова пружајући нашем народу лакшу и бржу помоћ у срединама наших округа, те тако у неколико чини излишном потребу трошка и дангубе која је са узимањем зајма из управе фондова скопчана.

Председник одбора,
Јован Бошковић.

Чланови одбора,
Милован Спасић.
А. Пантћ.
Р. Јовановић.

Известилац
Љ. Каљевић.

Мита Миловановић противан је да се сељак у даје и до сто дуката јер ће да тргује, него ком је нужда за зајам нека се да његовом повериоцу из касе а не њему.

Милосав Тривунац казује, како киетови при про-

цени имања оном сељаку коме треба зајам од 10—15 дук. узму дијурне и други трошкова толико, да му пола од тога зајма оде на које какве трошкове. Он хоће да тај посао и кметови и одборници врше безплатно. Он пристаје да се сељаку може дати и до 200 дуката, јер се то даје на сигурност па неће пропасти.

Анта Пантић каже на против да се сељаку, коме треба зајам од 15 дук. такав даје на општинско уверење, а процена му и не треба. Кмет не наплаћује дијурну за процену, а за пописивање имања нека му се плати, јер није ни дужан да ради забадава.

А. Петковић каже, да је хтео то исто да каже, што и Пантић. И он вели да се дијурна не наплаћује нигде. Сваки је кмет дужан да „искочи" да премери имање. Дијурна се не наплаћује само за срезког начелника.

М. Лазић и сам је чуо да се свет гломби тим дијурнама, или како је о том изашла наредба и злоупотреба престала, мисли да је излишно о том више и говорити.

Р. Цветковић каже, да и он зна, да само капетан прима дијурну а други нико.

Н. Радовановић каже, да је као члан штедионице чуо од људи да им се наплаћује дијурна а јели истина или није незна управо.

Милосав Тривунац понавља као очевидац да се чине те злоупотребе на и друге. Каже да општина да обор под аренду механцији, а његове слуге ноћу сјуре стоку у обор, па сутра наплаћују од људи оборину. Предлаже да се и тој злоупотреби стане на пут.

А. Пантић пита по ком је закону кмет дужан сељаку премерити сво имање бадава?

Председник напомиње да сад треба говорити у начелу о предложеном закону.

Министар финансије изјављује, да ће, чим оде у Београд, промислити о начину за процењивање имања, како то људе не би стајало скупо.

Иза тога известилац одборски г. Каљевић прочита измену чл. 8. и скупштина је усвоји.

На чл. 13. запита А. Пантић, да се протумачи шта ће се радити са оним људима који су већ узели из штедионице по 300 дуката. хоће ли они положити вишак па да остану дужни само сто дуката и колики ће они интерес плаћати; пошто овај указ изађе.?

Мин. финансије објашњава да ће сваки плаћати онај интерес од колико је узео новац. По старом стари а по новом закону узети зајам нови интерес.

М. Ћирковић мисли, да нема места зебње за оне људе који имају сада из штедионице 300 дук. дуга. Они нису сиротиња а још могу да продуже на три године дуга, те се тако могу да варакају неких 6 година. За то он и пристаје на овај закон као сасвим добар и уместан.

Н. Радовановић жели да и даље остане наредба закона да одбор може продужити рок зајму.

Мин. финанције каже, да ће то свакојако остати. Но министар ће расписом казати да се зајмови дају на 3 године.

Анта Пантић мисли, да је то врло кратак рок, за то хоће да се тај рок може и даље продужити.

М. Јовановић побија говор, М. Трифунца а подупире А. Пантића.

М. Блазнавац мисли, да ће бити најбоље за такве дужнике, (који су узели по 200 и 500 дук.) кад им

рок истече, да мисле за продужење. Ти су се људи уздали у тај закон те и узел он зајам; није сад право њих упропастити овим законом.

А. Лукић мисли, да овом закону и јест главна цељ да смањи цифру зајма од 500 на 100 дук. Ако би се примило ово што предлаже г. Блазнавац остало би као и досад. Он је мишљења да сваки који је узео 500 дук. из штедионице, кад му прође рок, врати дуг, па ако нов оће да га узме по новом закону.

М. Миловановић подпомаже говор Арсе Лукића.

Милан Миловановић хоће, да сваки врати оно, што је више од 100 д. а сто да му остану према новом закону.

Јев. Бојиновић пита, кад би се коме и продужио рок зајму који би он интерес плаћао по старом или новом закону.

А. Петковић вели, да стари закон важи за сваки дуг док му не истече први рок, а како зајмопримаоц потражи продужење важи му закон. Не буде ли тако него онако, како каже г. Блазнавац, онда ништа нисмо учинили.

Мин. финансије чита одредбу старога закона која каже да одбор на молбу може рок плаћању продужити; дакле се рок може а не мора продужити. И то ће бити кад одбор нађе да дужнику треба тај почек дати а он пристане да плати нов интерес.

А. Петковић каже, да се њему чини да међу нама тада неби било равноправности.

Арса Лукић вели да је он и пре био мишљења, да се из штедионице не дају зајмови већи од 100 д. јер се бојао да сав новац не извуку имућни људи. Он не држи да ће пропасти дужник који има 500 дук. из штедионице. Такав може добити зајма и у управи фондова. Зато је он за зајмове сад 100 дук. и да се рокови не продужавају крупнијим зајмовима.

Н. Радовановић мисли, да је најбоље да се остави процени одбора, ком да се рок продужи, а ком да се зајам одкаже.

Гл. Брајковић говори у оном истом смислу у ком је говорио г. Арси Лукић да се не даје више од 100 дуката зајма, а ко тражи више нека иде управи фондова.

П. Срећковић говори тако исто тражећи да после 3 године, од дана учињеног зајма сваки мора дуг исплатити па ако жели узети нови, да га узме по новом закону. Не буде ли тако овом се изменом ништа не постизава и у штедионицама неће бити новаца за сиромашније људе.

Мин. финансије уверава да у штедионицама неће нестати новаца с тога што се ни први рок неће од неколицине (који су узели више од 100 д,) наплатити дуг. Таквих је дужника мало. Само се пита: хоће ли да изложимо могућност да учинимо неправду или штету неком ако му одречемо могућност да рок продужи. Најбоље је да ту ствар оставимо одбору да он процењује ком да се продужи а коме не.

Јев. Бојиновић мисли, да је најбоље оно, што је предложио посланик Арса Лукић. Многи су узели новаца из штедионица па интересирају, кад би они вратили што су узели по истечењу рока а да им се не продужава могло би се помоћи многим поштеним људма. које сигуран и треба му зајма нека не продужава него ено управе фондова.

М. Лазић није мишљења да људи враћају пре

него што им прође рок који је одређен законом. Он хоће да остане онако, како је г. министар финанције објаснио. Не жели, да се људи од штедионице упућују управи фондова, јер би се излагали великом трошку око процена и други.

П. Грковић говори да за старе зајмове важи стари закон а ово сад што се постави да вреди за убудуће. Ако се коме одобри зајам и после 3 године, он ће платити и интерес по овом закону сада.

Пред. министарства подсећа скупштину на питање правице и права у овом предмету, повредила би се правица, ако би се људима, који су за важења пређашњег закона узели на пример 500 дуката с изгледом да после 3 године рока могу ту суму задржати и још друге три године, ти зајмови сада одрекли пре истека тога рока.

Г. мин. финансије добро вам је објаснио како ће се радити и како се може радити, држаће се рачун од закона и правице, па где се види да се може наплатити, ту ће се наплатити, а где се види да се не може, да би било по дужника штетно наплаћивати му одма по истеку првога рока, ту ће се продужити човеку рок, на који му је закон дао изглед, а одбор, који одобрава зајмове, води ће рачуц и о закону и о правици, па ће негде продужавати рок а подводити дужнике под нови интерес.

Према свему томе он мисли, да је о овој ствари доста говорено, него да се прими објашњење г. министра финансије па да се иде даље.

Гл. Брајковић види да се многи говорници брину за права оних који су раније узели новаца из штедионица. Али како су с једне стране то људи имућни,

друго, многи су узимали тај новац на „интерезирали„ то ако остане тако и даље; људи ће узимати зајмове од сто дуката па се њима одуживати.

Пред. министарства чуди се таком начину противуречења; ја вам кажем држаће се рачун о томе: има ли новаца у управи фондова, па ће се према томе и продужавати или не продужавати рок; а ви говорите: биће новаца у управи. Тако се ствар не објашњава ни мало него се само дангуби.

Још је о овој ствари говорио неколико речи г. Ал. Петковић у смислу том да се врати све што је више од сто дуката како истеку прве три године.

На постављено председником питање скупштина усвоји 13 члан по предлогу.

По прочитању чл. 14. П. Срећковић не одобрава да се могу овако неопредељена задуживања чинити, јер после неће бити новаца за људе сиромахе, којима су зајмови потребни.

П. Грковић брани предложени члан, држећи да је он постављен баш у интересу оскудних људи, који не би били у стању платити прирезом одма неку окружну или среску потребу, него би се учинио овакав зајам, па се на скоро прирезом исплатио.

Вића Поповић непристаје да се окрузи и срезови могу задуживати из штедионица. Општинама би још и попустио, али оним првима не. Ако би се дозволили дугови срезу и округу не би у штедионицама остало новаца за друге потребнике.

Милан Ћирковић подпомаже предложени члан у интересу самога народа.

Милован Спасић каже, како је врло добро што се срез или округ може и задужити да подмири неку

своју потребу, па чим прва родна година наступи од народа ће се покупити што је требало и дуг измирити.

Општине, срезови и окрузи не могу се задуживати буди зашто; него најпре то одобри највиша власт, која процени рад шта се хоће тај зајам да учини колики, и под каквим условима.

Милосав Вукомановић мисли да би боље било упутити округе срезове и општине, да се, ако им треба задужују управи фондова, а штедионице да остану за поједине људе.

Мин. финансије прочитавши чл. закона старог, који говори о задуживању округа срезова и општина, и чл. главни тога закона у ком је казана права цељ штедионица, каже, да се не треба бојати, да окрузи или срезови не испрне штедионичке касе. прво што се њима по закону не мора него тек може дати зајам, а друго што ће њихову потребу за зајам најпре власт процењивати.

М. Вукомановић боји се ако овако остане да ће јачи диђи новац па за слабије неће ништа остати.

А. Панић доказује да и округ, и срез, и општине имају само оне потребе које има народ, који чини округ срез или општину. Кад се задужи округ срез или општина то може бити само тако, да се за неко време помогне народу докле не привати добра година, па да се сума потребна покупи од народа и врати дуг. Помиње за пример трошак народне војске у логоровању, који се може на злој години исплатити и зајмом па да се одмах боље године дуг одужи прирезом.

Дина Цанковић мисли, да је непотребно толико говорити о тој ствари. Општинама не треба кратити тај зајам. Оне могу узети по 200 до 300 дуката, па

дати по мање суме оскудним људима, и доцније то прикупити и вратити каси. Предлог је красан и зато га ваља усвојити.

Председник министарства мисли да је ова ствар са свим јасна. Влада је према добивеном искуству и према оним новим законским наређењима о управи фондова сматрала за дужност да учини овакав предлог за измену закона о штедионицама. Ови су чланци из ранијег закона, који сте ви исти одобрили. Влада је држала да они нису штетни за народ почем сте их ви пре две године усвојили, и почем се за две године вршења нису показали штетни. Ако ли ви сад налазите да ће бити штете, влада пристаје и да се они измене. Сама пак проста плашња да ће због оваквог наређења, закона неко бити оштећен, неоправдава се ничим. У кратко: влада за то није могла предложити да се ово наређење избаци из закона што није знала да је такво наређење на сметњи народским потребама. Налазите ли ви да је нужно да се избаци, ви га избаците.

После тога би још неколико објашњења па на постављено председником питање скупштина усвоји и 14. чл. по предлогу.

Код прелазна наређења, посланик А. Лукић тражаше да се каже: по нижем или вишем интересу. Али пошто министар финансије објасни, скупштина их усвоји како су предложена.

После тога даде председник четврт сата одмора.

После одмора.

Известилац Јован Бошковић чита извештај финансијског одбора којим се одобрава предлог министра финансије, да у расходу 14.000 гр. пор. што је у

у 1873 год. рач. потрошено више на канцеларијске трошкове министарства финансије.

Скупштина и то усвоји.

Иза тога се прочита извештај одбора финансијског којим се одобрава предлог министра финансије од 10. тек. мес. К№ 4536 за издату суму, од 173.554 гр. и 16 пара пор. која је у 1873 год. рач. више утрошена на повраћај прихода не уместно у државну касу унетих. Одбор је испитао овај предлог и пошто се из поднетих спискова уверио да су се све те суме морале у 1873 год. рач. издати оним лицима од којих су на ћумруцима неуместно наплаћене, мнења је да се предлог одобри.

На захтевање прочитан би и предлог министров.

Сима Несторовић пита је ли та ствар била пред контролом?

Министар финансије објашњава како су неке од ових сума биле пред контролом, а неке нису, почем рачуни за 1873 још нису отишли контроли, али ће све ићи пред главну контролу ако већ није било.

Мита Миловановић пита неби ли се то могло исплатити из уштеда а не из државне касе.

Мин. финансије каже, да је то све једно, што се уштеди иде у државну касу а што се више прими враћа се из државне касе.

Глигорије Брајковић поминући како је неки трговац претерао из Турске мршаве свиње, плативши на њих ћумручину па их изранио у Србији и после су извезене у Аустрију и на њих је плаћена, ћумручина пита: да ли је то по закону било?

Мин. финанције каже, да та ствар није на дневном реду, али ипак одговара да су ћумруци поступили по закону.

Гл. Брајковић пита, да ли не би требало вратити човеку ону прву ћумручину. Иза тога председник постави питање и скупштина усвоји предложено расходовање по мишљењу одбора.

Председник закључи састанак у ½ 12 сати изјавивши, да ће доцније обзнанити кад ће скупштина имати састанак на реду VIII.

Председник ванредне народне скупштине
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
М. Ђ. Милићевић.

Опуномоћени подписници:

А. Лукић, Петар Поповић, Јеремија Р. Стојановић, Здравко Јовановвић, Милан Ђирковић, Павле Самуровић.

САСТАНАК VIII.

у суботу 19. Јануара 1874. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Ђ. Јовановић.

Састанак је отворен у 9 и по часова пре подне.

Посланика је било 86. Александер Николајевић и Марјан Кукић који су били на одсуству вратили су се, и то Кукић 17. а Николајевић 19. Јануара. Посланик Цветко Вељковић болестан је.

Од г. г. министара били су: г. председник министарства мин. иностр. дела г. г. министри: правде, грађевина, финансије, војени и унутрашњих дела.

Пошто је председник огласио састанак за отворен онда су секретари прочитали протоколе и то г. Сима Живковић протокол V., г. Панта Срећковић VI., и г.

Милан Ђ. Милићевић VII. састанка. Сви ови протоколи усвојени су од скупштине.

Посланик Коста Великић предаје г. министру финансије акта о сеоском мајдану, која су му на расмотрење дата била.

Затим председник скупштине остави ¼ сата одмора, а по одмору јави: да је Његова Светлост Кнез потврдио закон о заложницама, измене закона о штедионицама и два решења о издатку неких кредита.

Скупштина саслуша ову изјаву председника са узвиком: „живио кнез.“

Председник настави, да су неки од посланика, који су позвати били да у седнице скупштинске дођу, поднели своје оставке а неки опет, који су сад овди, траже да одсуствују. — Да би се видило да ли се једнима и другима по молби учинити може он мисли да би требало да видимо колико свега посланика на броју има, па зато предлаже, да се списак посланика прочита.

Пошто је овај списак од секретара г. Милана Милићевића прочитан, објави председник да има свега 86 посланика у скупштини а поред тога још двојица су овди у Крагујевцу, од који је један болестан, тако за сад свега у Крагујевца има 88 посланика.

Затим секретар Милићевић прочита оставке позватих посланика: Алимпија Гавриловића и Драгојла Арнаутовића.

Оба она посланика јављају да по позиву доћи не могу због старости и слабости и скупштина им уважи оставке.

Секретар г. Милићевић чита даље оставку г. Вићентија Поповића, и молбу г. Михаила Смиљанића који такође одсуство траже.

Првоме је скупштина оставку уважила а други је своју молбу натраг узео, пошто је умољен да још неколико дана буде, те да се због његовог одсуства не би број посланика, који је и онако мален још већма смањивао.

Посланик Анта Пантић пита, шта је са послаником јагодинском Мијалком Раденковићем који је само на три дана одсуство узео, па сад нити долази ни оставку даје.

Председник скупштине одговара му да је и Мијалко позван да дође, а г. министар унутрашњих дела примечава, да је Мијалко први пут свој изостанак извинио, али му је опет поручено да дође па ћемо видити, шта ће сад учинити.

Председник скупштине за овим рече сад да пређемо на ствар.

Вама је познато, да смо 13. овог месеца закључили у скупштини, да се пред једном комисијом предаду акта г. Бели-Марковићу на преглед. Г. Бели-Марковић је та акта преко извесног лица прегледао; а прегледао их је, као што сам чуо, ономад у вече. Ја сам мислио да сазовем седницу за јуче, те да му се одреди рок, који је означен у чл. 3., за спремање одговара од његове стране, али пошто сам дознао да има нека акта из Београда да набави и пошто сам дознао да је за та акта телеграфисао да се пошљу, то сам сазвао за данас седницу те да скупштина одреди рок ако мисли и налази да је он та акта јер као што рекох, он је акта прегледао преко једног лица, и преглед је ономад свршио, а јуче имао је времена довољно да их прегледа боље.

Међутим, ја сам добио писмо од г. Бели-Марковића, у коме он наводи, да није готов сасвим са пре-

гледом; но како је он овде, то бих ја желео, да нам каже сам, да ли је та акта прегледао или не.

Јован Бели-Марковић. Закон јасно каже, кад ја известим, да сам прегледао акта са извештајем, онда се има одредити рок од 8 дана. Ја сам изричио известио председника, да нисам акта прегледао, и по томе, не може бити говора о томе, о року, који после мога извештаја долази. Но ја се изјашњавам овде пред скупштином, да ћу ја на сваки начин, било тако или овако бити у другу недељу са свим готов, и одричем се права на оних 8 дана, од дана, кад известим председника скупштине, да сам акта прегледао.

Колико год једноме од вас може бити тешко да седи овде, толико је сто пута теже за мене, да седим овде; јер ви радите на вашим пословима, а ја имам само о једној ствари да мислим, о ствари, како да се правдам од сумње, која је на мене бачена. Не може бити дакле ни за мене лако. И ја, највише могу желети, да се ова ствар час пре сврши. И ако је дакле остављено мени право од 8 дана, ја се тога права одричем, и не ће бити, неће протећи ни један дан од онога дана, кад ја јавим, да сам акта прегледао; а то ће на сваки начин идуће недеље бити.

Брајковић. Кад се господин неће да користи, што му закон даје право за 8 дана, онда ово време, које је сам себи оставио, разуме се, да је то тај рок.

Председник. Г. Бели-Марковић каже, да ће напред да извести скупштину, па ће пристати да буде претрес одмах сљедећег дана, али ја бих желео, да нам каже, кога дана.

Јован Бели-Марковић. Ја сам казао идуће недеље, што ја разумем седмицу, а не недељу. Дакле ја држим,

да ћемо на сваки начин у течају идуће седмице бити готови са овом ствари. (Чује се: то је лепо.)

Председник. Али молим вас браћо, ја као што сам разумео, није известан дан, кад ће да се извести скупштина; а то треба да буде извесно.

Министар председник: Немојте замерити, што ћу и ја да речем коју реч, и ако је то ваша ствар, јер није згорега, да вам кажем, како ја мислим. Ја мислим, да је ствар толико разговетна, да би сваки даљи претрес о томе био излишан. Закон каже, да мора претећи најмање 8 дана између времена, кад је преглед акта свршен и даљег претреса. Према томе, и кад ви неби хтели држати рачун од изјаве г. Бели-Марковића, који каже: да још није акта прегледао, а то не би било праведно, и кад би ви противно његовој изјави изрекли, да је преглед акта свршен, опет би му по самом наређењу закона морали од данас оставити 8 дана, а осми дан тога законског рока пада идуће недеље. Па и он сам не тражи ништа више, одричући се овог рока од 8 дана, и обећавајући, да ће у течају наступајуће седмице бити готов за претрес.

Кад би ви дакле данас изрекли, да је он акта прегледао, при свем том, што он наводи, да то још учинио није, онда опет не би по закону дан претреса могли одредити пре идуће недеље, и тим би оно исто било, што и он сам предлаже, јер он држећи рачуна од праведне ваше жеље и од жеље целог света, каже: ја нисам прегледао акта, али нећу да се користим роком од 8 дана, а најдаље у течају идуће седмице би ћу готов. То значи, да он не ће ову ствар ни часа дуже развлачити, него што му је потребно да преглед акта сврши. Дакле и кад се не би водио рачун од

његове изјаве, опет осми дан долази у другу недељу, а он каже: у течају ових 8 дана, ја ћу за претрес бити готов; дакле може бити готов и пре 8-га дана, а никако доцније и тиме се не само ништа не губи, него напротив добија се.

Брајковић. Онда ја мислим, да према томе неће бити нужно писмено да подноси председнику.

Председник. Треба да јави.

Министар председник. Ја тако сматрам изјаву г. Вели-Марковића пред скупштином, да ће у једном од ових 7 дана наступајуће седмице учинити изјаву председнику, да је готов за претрес, и да то може бити и у четвртак или петак, а најдаље у суботу, па да се са тим скупштина може задовољити, јер то је у року од оних 8 дана. што му закон даје право.

Председник. Дакле г. Вели-Марковић пристаје да у року идуће седмице јави, да је готов за претрес, и да се одриче оних 8 дана рока. (чује се: добро.)

Данас је седница закључена, а други пут, ја ћу јавити кад ће бити.

Седница је трајала до подне.

Председник вапредне скупштине
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
Д. Ј. Радовић.

Опуномоћени подписници.

Павле Самуровић, Милан Ћирковић, Здравко Јовановић, Еремија Р. Стојановић, А. Лукић, Петар Поповић.

САСТАНАК IX.

у вторак 23. Јануара 1874 године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Димитрије Ђ. Јовановић.

Почетак у 9 и по сати пре подне.

Присуствовали су сви г.г. министри.

Председник. Састанак је отворен, имали ко од посланика да је изостао. (Ћуте.)

Од нових посланика дошли су Јеремија Обрадовић 20. ов. мес. и Мијалко Раденковић данас 22. (Чује се: добро).

Секретар Сима Живковић чита.

Председник. Имали ко да примети на овај протокол.

Марјан Кукић. Ја сам дошао 16. а не 17. као што ту стоји.

Председник. Можда сте дошли 16. али ви сте се 17. овде у скупштини јавили.

Марјан Кукић. Истина је да сам се 17. овде јавио, али дошао сам 16.

Коста Великић. И ја имам да приметим нешто. Кад сам предавао акта о сеоском мајдану, ја сам казао да ћу ту ствар да дам на јавност, пошто је она прекинута, како се скупштина редовна закључила. То није записано. То сам ја казао не као ја него као сви ми, интересанти, да то желимо и хоћемо.

Јов. Бошковић. У једној од прошлих седница г. Кољевић изјавио је жељу скупштине, да се неки предлози који су заостали непретресени и нерешени од прошле редовне скупштине сада у вапредној реше.....

Министар-председник. Ја сам баш за то и устао да о том говорим.

Влада је обећала, да ће на изјаву г. Каљевића односно проширења задатака ове ванредне скупштине одговорити; па сад предузимам да испуним ово владино обећање.

Пре свега сматрам за дужност, да кажем: да по зрелом разсутку влада налази, да она изјава г. Каљевића није могла ући у званичну радњу ове ванредне скупштине. По самом уставу једино владаоцу припада право сазивати ванредну скупштину, одређивати предмете и задатке, којима ће се ванредна скупштина занимати. Дакле сваки предлог који би ишао на то, да се другојачији задатак скупштини одреди, него што је онај који је владаоц упражњавајући своје уставно право одредио, добио би неки вид утицања у право владаочево. Изгледало би као неки предлог, да владаоц другчије ради, него што је он нашао за добро да ради. Тим би начином определење устава о поделењу власти повредили; тим би начином равнотежу између права владаочевих и права скупштине пореметили.

Ми одговорни органи владаочеве власти, ми нисмо могли примити на себе, да улазимо у тај пут, и да саветујемо владаоцу да измени оно, што је он упражњавајући своју уставну власт — наредио; јер би то могло створити врло опасну практику, практику, за то опасну, што би таквим начином пореметили сва наређења устава о поделењу власти. Тим начином кад би ми, задовољавајући жељу скупштинску, ушли у тај пут онда питам: на чему би почивала правила у поделењу власти, јер сваки од нас може навести нешто корисно, нешто потребно, било у виду молбе, или у виду доказивања, те да на основу тога захтева, да се изиђе из онога круга власти која владаоцу по уставу припада; али тада у ствари изишло би то, да

владаоц упражњавајући своје уставно право не би могао бити самосталан и независан у ономе, што устав само њему оставља. Друга је ствар у питањима, законодавности, где владаоц не може ништа учинити без скупштине, као год што ни скупштина без пристанка владаоца не може пуноважно закључења донети; али ово је посао где нема нико други учествовања, осем владаоца. Ми смо дакле сматрали, да, придржавајући се строго устава и законитости, не можемо да уђемо у тај рад послова; да не можемо предлагати Кнезу, да поремети оно, што је он једанпут нашао за добро да нареди у границама своје власти. И ако ви делите наше посматрање, да је то једна од оних ствари, у које скупштина, особито ванредна, не може улазити, онда ја мислим, да је непотребан сваки даљи говор о томе, јер устав и закони подједнако нас вежу; ми не налазимо, да би се уставним наређењем могло оправдати ово утицање у круг владаочеве уставне власти, Према томе, како ми сад налазимо, да о томе не може бити претреса у скупштини, ја би се могао зауставити па да о томе даље и не говорим; али ја желим да ни један од вас не остане под упливом те неповољне мисли, да смо ми министри могли подмирити жељу скупштине и да смо могли наше жеље о задовољству скупштине сагласити са нашим дужностима спрам владаоца. Да би вам доказао, да нам то није могуће учинити, морам се мало натраг повратити; морам напоменути, да смо ми тек пре неколико дана били ступили у министарску дужност, кад је скупштина отворена; морам вам напоменути, како је и сам владаоц у својој беседи напоменуо, да су министри неспремни за све оно, што би имало занимати владу и скупштину, и да

су ограничени на неопходне и хитне предлоге. То је јасан доказ да министри нису били спремни да могу корисно за земљу упуштати се у све послове, који би иначе имали доћи пред скупштину. Истина, при претресу адресе појавила се је у скупштини жеља, да се и друге неке ствари узму у претрес поред оних, које су у књажевој беседи напоменуте. Ми смо дали скупштини доказе наше помирљивости и наше добре жеље, кад смо на то пристали. Ми се нисмо изговарали нашом неспремношћу, на казали: да не треба о томе говорити. Ви се опомињете да је у течају редовне скупштине било врло млого предлога од појединих посланика и ми никад нисмо покушали, да спречимо то, сваки је посланик учинио подпуну употребу од свога уставнога права; но међу тим од оних предлога које је скупштина у адреси казала: да ће изнети на претрес био је само један предлог изнешен а то је предлог г. Каљевића и још неколицине о закону о штампи. Других предлога било је изобиља. Ја нисам имао прилике да пратим радњу пређашњих скупштина, али чини ми се, да ни једне скупштине није било више и тако много предлога појединих посланика као ове (А. Лукић) било је.) Мени се чини, да је ове године било врло млого предлога, тако, да су се најпосле почели у скупштини показивати знаци нестрпљења при самој напомени имена гдекојих предлагача; и нама се као органима владаоца не може пребацити, да смо и за тренутак спречавали поједине посланике да слободно предлажу све, што мисле да ће за земљу корисно бити. Сад, што нису и прочи предлози напоменути у адреси изнешени пред скупштину, осем предлога о штампи, ја мислим да није до нас кривица. Међу тим наступио је 31. Децембар;

т. је: закони рок кад је радња редовне скупштине морала престати, по томе, што по сили закона пуномоћства чланова ове скупштине тога су дана сасвим престала; и по нужди тој, што није био решен буџет. Књаз је учинио употребу од свога уставнога права, и сазвао ванредну скупштину од чланова исте редовне скупштине. Ванредне скупштине сазивају се само за хитне ствари. Ми органи књежеви, ми саветници књежеви кад смо му саветовали, да сазове ванредну скупштину, ми смо му саветовали, да је сазове само за хитне ствари, које не могу чекати. Ми да би вам доказали, да нисмо правили разлике између ваших предлога и наших ствари, ми смо и неке од наших сопствених предлога, који су у скупштини претресени и у начелу примљени, изоставили из програма ванредне скупштине. Изоставили смо на пр. допуну закона о болницама, допуну о суманутима, и још неке друге. (Чује се: о банци.) Дакле, штогод није улазило у ред хитних и одлагања нетрпећих предлога, ми смо изоставили. Једном мером смо мерили и наше предлоге и оне, које сте ви изнели. Дакле ако хоћете, да безпристрасно судите нашу радњу, онда немате права, да нам замерите, што нисмо уврстили у хитне предлоге измену закона о штампи и она друга два предлога, који нису ни изнешени, ви нам не можете замерити, или барем не би се могло оправдати кад би нам замеравали, што нисмо те предлоге ставили у круг радње ове скупштине. С те стране мислим да имамо право на потпуно ваше одобрење.

Сад, што се тиче практичних последица те ствари; јели што изгубљено? Ја мислим, да није. Што се тиче закона о штампи ја сам у име владе у течају претреса

казао: да нисмо у стању узети на себе обвезу, да ћемо ову или ону измену усвојити, док не добијемо мало више искуства. Дакле влада у границама свога права не би пристала, да се те измене остваре, ма да су се у скупштини и усвојиле, јер влада има право и потребу, да учини мало већег проучавања, па да каже: јест ово и ово треба изменити. То је питање још ново, још нисмо прибавили довољно искуства, па да знамо, шта је корисно, и шта би се показало као потребно, да се промени. Но из тога неслеђује ни мало, да претрес, који је био, није био користан. Напротив, ми ћемо се користити свима разлозима, који су изнешени при томе претресу. Ми и ако не можемо да се обвежемо, ми вам опет кажемо без устезања, да је врло вероватно, да ћемо на идућу скупштину донети предлог о неким променама у овом закону о штампи, о променама, које усљед разборитог и савесног примењивања овог закона будемо нашли за потребне и оправдане. Вероватно је, да ћемо тако поступити не само у тој ствари, него и у многим другим стварима. Ми смо се дакле користили свима напоменама и свима изјавама, које смо овде чули, и ми сматрамо за своју свету дужност, да поправимо што треба поправити. Само за време трајања ове скупштине ми нисмо били у стању, да од своје стране допринесемо овим поправкама; но као што мало час реко, није се у том ништа изгубило. Искуства смо добили; обавештења смо добили; и не само што нисмо ништа изгубили него смо се још и користили.

Што се тиче другога предлога, т. ј. промене закона о одговорности министарској, ја мислим, да вас не ћу ни мало зачудити, кад вам кажем, да је тај закон, који се сад тек први пут примењује, паметно оставити за сад, те да видимо, где су мане његове, и да се користимо искуством и временом, јер није могуће да се каже сада унапред шта ваља изменити и које су незгоде у томе закону. У садашњем примењивању тог закона, пазићемо и његове добре, и његове слабе стране, па ћемо се тим користити. А пре добивени искуства, ваљда не би могли пристати на промену постојећег закона. То је што се тиче другога предлога.

Трећи је предлог напоменут о општинама, а четврти о преустројству земаљске управе. Готово то је једно исто, јер једно у друго улази. Ви сте сами приликом претреса признали, да је то огроман посао, и нико неће одрицати, да у томе послу не треба трчати и наглити. То су ствари врло важне, које задиру у темељ управе домаће и земаљске. Ја сам и онда при претресу казао, а и сада понављам опет: чим смо ступили у посао, у коме смо сада, ми смо говорили између нас, да нам треба најозбиљнију пажњу обратити на потребне поправке у нашој земаљској управи. Али ово није посао, који се може нагло и на брзу руку свршити; но то је ствар, за коју влада потребује дубоког изучавања, и великог искуства. Дакле у тој ствари, ми за цело сматрамо за највећи наш позив, да на томе радимо, и ми ако не би у поправкама, у устројству и организацији земаљске управе што год допринели, онда за цело не би рачунали, да смо какву корист земљи принели. То ће наша највећа дика бити, да у томе што урадимо; али паравно, да не урадимо само то, да један параграф другим параграфом заменимо, него, да зашта зло заменимо добрим, а недостатке да заменимо истинитим побољшањима. Дакле на

сваки начин та ствар не би се могла испрпети сада, баш и да је дошла на претрес пред ову ванредну скупштину. И према томе ја закључујем, да није у ствари за земљу од никакве штете, што су ти предлози изостали из програма ове ванредне скупштине.

Према свему томе ја дакле мислим, да не можемо један другоме пребацивати, да смо нешто погрешили. Ми одајемо вама правду, као што би желили, да и ви нама одате правду, да смо сви метули добру вољу у нашем заједничком раду, и принели, колико смо кадри били, да скупштина свој задатак савесно реши; али није све могуће на једној скупштини решити. Сваки дан има свој задатак. Није могућно било, да ми те ствари, које се толико времена напомињу, све у једанпут посвршавамо. Ја мислим, да на сваки начин, оноликo колико је говорено до сад о тим стварима, да то има свога значаја, и својих добрих последица. А ако да бог здравља, идуће године, ко од вас дође на те столице, и ко од нас буде на овим столицама, продужиће тај рад, и они ће се договарати о свима овим вашим питањима. Влади је лежало на срцу, да срдачно и очито разложи, што ју је руководило, те да видите да је она имала најбоље жеље и намере, и да није држала, да је сагласно с позивом њеним, да друкчије ради него што је радила.

Ја дакле мислим да је тај предмет сад исцрпљен, о коме је г. Каљевић у договору са неколико чланова скупштине онамадне изјавио своје назоре. Влада је сад изказала своја посматрања, и ја остајем при томе, да ово што је г. Каљевић предлагао, не може бити предмет претреса и закључења ове ванредне скупштине.

Љуб. Каљевић. Молим да кажем само две три речи за оправдање онога, што сам онамад изјавио. Ово на послетку може ући у протокол или не, то ми је све једно. Да не би остала сумња, да смо ми ишли да кријемо право владаоцу, као што из говора г. министра изгледа, ја имам да кажем ово: Ми смо држали ову скупштину по форми као ванредну, а не по самој ствари. Ми знамо, да је ова скупштина названа ванредном само за то што је 31. Децембра истекао рок мандатима посланичким за редовну скупштину и онда, пошто се није могла одложити, одређена је ванредна скупштина, а није ни било другога начина, него да се сазове ванредна скупштина. Ми ни смо имали противу тога ништа, али, као што рекох, ми смо држали, да је ова ванредна скупштина само по форми ванредна и по томе да ће пред њу доћи сва значајнија питања, што су била у редовној покрепута. Зато смо ми изишли са изјавом г. г. министрима да нораде и подејствују код владаоца да он прошири делокруг радње ове скупштине. Дакле, кад смо учинили ону изјаву, ми нисмо циљали на владаочева права, нисмо се њему непосредно обратили, него смо се обратили влади, која је одговорна за сваки корак, који се учини с највишег места. Зна се, да је и садањи делокруг ове скупштине преиначен указом, који је изишао по савету министарском, министри се потписују на сваки акт, који владаоц изда и за то одговарају они. Сад у колико су они нашли, да није нужно саветовати владаоцу и одговарати нашим жељама, — то је оно, и то је предмет наше замерке. Ми смо сем тога држали, да је боље, да скупштина буде задовољена, те да нико од нас не понесе одавде неповерење спрам

владе. Г. министар је напоменуо овде, да је само једини предлог о штампи изнешен од оних предлога, који су у адреси споменути, али треба знати, да је и предлог о општинама и одговорности министарској учињен, али није дошао на ред.

Што се тиче преустројства управе земаљске, ми нисмо ни мислили, да о томе начинимо један предлог, него изјаву, јер то је велика и замашна ствар. Дакле што то све није могло доћи на претрес, није толико кривице до самих скупштинара, него до тога, што је скупштина још у адреси хтела да изјави жељу, да се таке и таке ствари скупштини поднесу, а влада није на то пристала. И кад је тако, онда је људма требало да се мало боље спреме, и да проуче ствари, о којима су имали да учине предлог. То нас је наравно мало задржало, те нисмо могли одмах бити готови са предлозима, да би се могли изнети пред скупштину. Ми можемо у неколико бити задовољни са одговором, г. министра, али мислим, да би много боље било, да су и те ствари ушле у радњу ове скупштине, кад су оне покренуте на редовној скупштини, и кад се већ ушло у то, да се и друге ствари изнесу пред скупштину, као што је изишао предлог о Бели-марковићу и кредитима; као што је дошао пред скупштину акт о поверењу; и неповерењу, али кад то није учињено, онда нам неостаје ништа друго, но да ћутимо, и понесемо са скупштине негодовање и бригу што се нису испуниле наше жеље.

Министар председник. Молим вас, ја као што сам казао мало пре не налазим да по закону може бити о овој ствари претреса у овој скупштини. Но пошто је г. Каљевић желио да говори, и ако сам се ја први

пут оградио од тога, ја нисам томе на пут стао, да би вам за то дао нов доказ мога поштовања спрама вашег задатка, а равно и доказ наше жеље да не остане ништа између нас неразјашњено. Г. Каљевић каже, да је сматрао ову ванредну скупштину као продужење редовне скупштине, но ја апелујем на увиђавност г. Каљевића и молим га да добро прочита устав наш и законе, па ће наћи да у задатак ванредне скупштине долазе само ствари ванредне и хитне. Г. Каљевић је држао, да је ова скупштина продужење оне, и ја то потпуно поњам. Ја сам казао, да ми ни мало не осуђујемо то, што је предлог о ком је реч покренут. Ви нисте имали потребу правдати се, да нисте ишли на повреду права владаочевих, ми то нисмо ни мислили, ни казали, да ви на то идете: само ми, кад би учинили владаоцу предлог, да распростре задатак скупштини и на поменути предлог, ми би узели на се одговорност да створимо једну практику, која, ми држимо, да није добра, јер шта ће значити онда уставно право владаоца; шта ће значити подела власти? Кад би поводом жеље или предлога од стране владе министри достављали и препоручивали владаоцу да право своје неупотребљује онако, како је по савету својих одговорних саветника, а у границама своје власти нашао за добро да га употреби, већ онако, како би ви налазили за добро да их употреби, онда би се створио један — да речем туђом речју преседент, или како ћу српски да кажем — пример, који кад би се и даље примењивао и у обичај увео, онда би та подела власти била од никакве важности и онда би владаочево право постало једна празна реч.

Ми који смо одговорни не смемо ући у тај пут, јер

онда би подела власти постала празна реч. После тога казао сам и старао сам се да вам разложим, да не видим, да смо што изгубили што је претрес речених предлога за друго време остањен. У томе нема кривице ни до вас, ни до нас. Ми смо сваки своју дужност чинили, а то се тако, на неки начин, силом догађаја догодило, та је ствар прекинута силом закона.

Ви сте учинили, што сте могли, и поднели сте неке предлоге. Ја управо да вам кажем онај предлог о општинама, који је поднет, нисам сматрао као онај, који је у адреси напоменут, јер поднешени предлог иде на почасну промену закона о општини, и сматра се као привремена поправка до припреме оног предлога, који је у адреси споменут. Тако исто и за предлог закона о министарској одговорности, ја сад први пут од вас чујем да је тај предлог учињен, и за то сам мало час казао, да ови предлози нису пред скупштину ни изнешени. У осталом, код нас нема ни најмање помисли, да се томе, што сте ви предложили, приписује зла намера, него немојте ни ви наше поступање приписивати ни чему другом, него плашњи, коју имамо да се у такав пут уђе, јер ми смо одговорни за сваки наш корак, за свако наше дело, које се не би слагало са духом и наређењима устава, и ми се бојимо да би тим створили практику, која не би правно могла оправдана бити.

Осим тога, ви видите и сами, да је ваш број спао готово на најмањи број, с којим скупштина може да ради и доноси своја решења. Шта то показује друго него да је скупштина дуго трајала, и да су скупштинари већ нестрпљиви, да се врате својим кућама и на своје послове, шта то показује друго него да је умор наступио. И према томе, нама се чинило, да не би било

оправдано, да у оваким околностима оптеретимо ванредну скупштину са предметима, који нису ванредне и хитне природе, само може бити мало чудно долази, зашто да се не може од стране скупштине предложити нешто, што сваки од вас може министру или влади напоменути као умесно; ја не одричем, да то може као чудно изгледати. Но имајмо то на уму, да сваки од вас може изван ове сале што год налази за умесно и нужно да предлаже, да напомиње, да изјављује, али то има са свим други значај, него кад се у скупштини и именом скупштине чини. Да сте ви мене изван скупштине питали о чему, да сте ми што предлагали, ја би вам свагда дао искрено објашњења, али друга је ствар кад се у скупштини што предлаже. Сваки акт скупштине, сваки њен корак има свога значаја врло великог. Ми не би желели никад да дођемо у неку несагласност, ми не би желели никад, да се метне владаоц у неку несагласност са скупштином. Појединн што год предлаже или говори, не обзирући се, јели он за то меродаван, то нема великог значаја, то нарочито нема никаквих последица за опште и државне интересе; али што предлаже скупштина, па се не одобри, то има свога значаја за државне интересе, то има својих последица за општу ствар.

Дакле ја вас молим да ми верујете, да што нисмо ушли у тај пут, да саветујемо владаоцу, да рашири круг радње овој ванредној скупштини, у том нас није ништа друго руководило него та дубока брига, да не створимо један пут, који би се могао назвати као штетан за савесно и зрело примењивање уставних наређења. Нама би млого лакше било да учинимо онако, како ви волете; нама би млого лакше било, да вас задовољимо,

и лако би нам било казати: добро је нека буде као што ви желите; то би нам далеко лакше било казати, него да се мучимо и да вам разлажемо законске и државне разлоге, који нас у испуњавању наше дужности морају руководити, и који нам се чине, да су једини меродавни у овој ствари.

Дакле повторавам, да нико између нас није узимао онај предлог као тежњу, којом се иде на то, да се повреде уставна права владаоца, него да ми нисмо смели узети на себе, да владаоцу саветујемо, да у овој прилици употреби своје уставно право друкчије него као што га је употребио, а ја сам вам мислим довољно разложио и објаснио назоре и побуде, због који нисмо могли ући у тај пут; и потом ја сматрам, да одајући правду и ми вами и ви нами, можемо ову ствар сматрати као исцрпљену, и ја вас молим, да је за такову сматрате, и да се о њој више не говори. (Чује се: врло добро).

Председник. Молим вас браћо. Имам да учиним нека саопштења. Посланик Мијаило Смиљанић добио је писмо, да су му болесни жена и деца, па је казао, да ако га не пустим он ће и без одобрења морати ићи. И ја сам га пустио. (Вичу: и ако).

Има две молбе од посланика који траже осуство. Чујте. (Вичу: не ћемо да пустимо. Немојте их ни читати. Жагор) Молим вас, да чујете молбе.

Секретар Милићевић чита молбу Станимира Марковића којом тражи, да му скупштина да за сво време скупштинско осуство. (Жагор. Вичу: не може, не може).

Председник. Молим вас, има свега посланика на броју 87., пошто смо дознали приватно, да је Мата Карамарковић отишао синоћ. (Чује се: отишао је, па

за то не можемо ни давати више. Нека причека још за који дан, па ћемо ићи сви). Дакле, молим вас брат Станимире, ви сами видите, да немамо довољан број посланика, па за то причекајте још за који дан. (Жагор).

Станимир Марковић. Ја не могу да останем, јер морам ићи.

Председник. Пошто Станимир неће да остане, но тражи одсуство, то морам ставити на гласање.

Који је за то, да му се да осуство, нека седи; а ко је противан тај нека устане? (Жагор. Неки вичу: нека му се да: а други: да му се не да).

Ник. Радовановић. Ми не можемо дозволити никако да иде, јер ћемо тиме смањити број посланика, нека причека још за који дан.

Председник. Ја вас молим брат Станимире, сама скупштина не жели да ви идете, јер немамо довољан број посланика, па за то причекајте.

П. Самуровић. Сматра ли се то као оставка?

Председник. Све једно, било то оставка или одсуство.

К. Великић. Ако имамо довољан број за решавање, онда да га пустимо. За то питам госп. председника да нам каже: имамо ли довољан број посланика. (Жагор.

Председник. Ви сте сами видили, да је скупштина остала на најмањем броју посланика, па за то ако би могли да останете.

Мин. председник. И кад би скупштина била склона да вам да одсуство, опет би требало, да имате толико патриотизма, па да останете овде за неколико дана, јер иначе се ризикује да не остане у скупштини до-

вољан број посланика. Ономад је казао г. Белимарковић да ће се ствар његова моћи узети у претрес у течају ове седмице, дакле радња скупштине сад неће више дуго трајати. Притрпите се дакле још за 3 – 4 дана. (Жагор).

Председник. Дакле молим вас, пошто Станимир остаје при тражењу одсуства то ћу да ставим на гласање: ко је зато, да му се да одсуство, тај нека седи, а ко је да остане, да му се неда одсуство, тај нека устане? (Вишина устаје.) Молим вас ствар је свршена а ви брат Станимире причекајте.

Сима Несторовић. Како је свршена ствар, да не иде јел те? (Председник: јест.) Бога ми вишина је седила. (Жагор).

Јев. Бојиновић. Ако човек има право по закону да да оставку, ја мислим да не би требало ни да питамо, ако само има право на то, па ако му је немогуће да остане, он нека да оставку.

Председник. Молим вас, пошто г. Сима Несторовић каже, да је вишина седела, дакле по његовом закључку да му се треба дати одсуство, онда ако скупштина налази, да треба гласати поименице, онда да гласамо. (Вичу: не ћемо, не ћемо, вишина је устала.) Дакле свршена је ствар. Молим вас, чујте даље.

Секр. Милићевић. Чита молбу Радована Милошевића, којом тражи да му скупштина одобри за ово време скупштинско одсуство. (Вичу: не мој не мој да читате, јер нема разговора о том више.)

А. Петковић. Нека иде Радован, жена му је умрла, деца су му ситна, па нема ко код куће. (Жагор: не може, не може.)

Министар председник. Ја мислим, овде је питање

патриотизма и ово ми дозволите, да додам уљудности, ер ако би цела скупштина морала због задовољене потребе 2 или 3 посланика престати радити, онда би требало да ова 2 или 3 претрпе ту жртву да не ишту одсуство.

Сад кад су толико посланика тражили осуство од скупштине и скупштина им није допустила онда ја мислим да треба да се престане са толиким тражењем осуства; јер то је питање од патриотизма и неко пожртвовање. Кад смо толико време радили, претрпимо се још за који дан. (Чује се: врло добро.)

Рад. Милошевић. Ја сам мислио и мислим, да идем пошто имам велику нужду, и такав посао, који се без мене не може да сврши. А заиста ја, кад би знао да ће цела скупштина због мене да остане окрњена, и за мене оскудевала; ја не бих ишао, па да бих знао, да би ми кућа и цело имање пропало. (Чује се: врло добро.)

Председник. Његова је Светлост Кнез потписао решење, којим се одобрава министру финанције, да може из готовине државне касе издати 112200 гр. пор., што је више утрошено у 1873 години на подвозне, попутне и селитбене трошкове чиновника. (Скупштина се одазва са живео.) Дакле сад да пређемо на дневни ред.

Министар финанције. Ви се без сумње врло добро сећате, кад смо буџет главни свршили, нашли смо да се балансира с превишком прихода од 3005 гр. пор. Међу тим кад смо после срачунавали суме онда смо видели да се у место превишка прихода од 3006 гр. пор. показало мањка у 11.000 гр. пор. Да не би главни буџет изашао после толиких уштеда с овим

маньком, ја сам буџет пензионара дао смањити од прилике 14.000 гр. пор. почем је и онако у последње време неколико пензионара умрло, и на тај начин дошло је да буџет балансира иначе с превишком прихода преко расхода у 3016 пор. гроша. То вам саопштавам ради вашег знања. (Чује се: врло добро,)

Извест. Ј. Бошковић чита предлог министра војеног који гласи овако:

Ванредној народној скупштини.

Година 1866-та, као што је и посланицима народне скупштине познато, беше бурна.

Не могаше се тада ручунати, да бура, која онда заузимаше две велике европске државе, не увуче и нас у ток тадашњих догађаја.

И ондашња влада блаженопоч. Књаза Михајла, правилно рађаше, што је као што су и све друге европске државе радиле, хитала, да се за сваки случај војнички спреми, те да ју никакав необичан и ванредан случај не затече неспремну и у забуни.

Наоружање и бојна спрема беху јој тада главна брига и зато се и приступило к набавки овога у великој и нужно задовољавајућој мери.

Но немогући све трошкове око набавке ових ратних потреба подмирити из својих редовних трошкова, приморана је била, да приступи од части трошењу уштеда, а од части зајму из државне касе, да дакле себи набави и створи ванредне кредите.

У овој цељи и радећи на овој ствари из политичких призрења тајно, да јој се радња не би осујетила, изискао је тада министар војени устмено одобрење државног савета и владаоца, да у име ових набавака може утрошити уштеде, учињене по редовном

војеном буџету за 1864. год. у 468.812 гр. 23 п. п. и за 1865 год. 1,602.179 гр. 32 п. пор. Свега дакле 2,070.992 гр. и 15 п. пор. а затим да позајми из државне касе још 3,000.000 гр. пор. које после да поврати каси, из уштеда, које ће у течају 6 година да учини у војеном редовном буџету и на послетку, кад се и с овим сумама није снабђење и наоружање потпуно извршило, да и уштеду редовног буџета за 1866 год. у 1,191.556 гр. 10 п. пор. и 1867 год у 716.363. гр. и 34 п. пор. свега дакле 1,907.920 гроша и 4 пара пореских може на ово да утроши.

Тако је на целокупну ову набавку утрошено од уштеда 1864, 65, 66, и 1867 год. 3,978.912 гр. и 19 п. пор. за које је дато усмено одобрење, али за које нема још ни сада јавног законодавног решења и одобрења и 3,000.000 гр. пор. за која има јавног височајшег одобрења, да се могу утрошити, али да се државној каси из уштеда врате.

Док се је на овоме радило наступила је и 1870 и 1871 год. бурнија и још опаснија него што беше и 1866-та које захтеваху безусловно, потпуно и што је могуће већма савршено наше наоружање и снабђење, и за то је на предлог министра војеног народна скупштина под 21. Октобром 1871 год. изволила решити, да се на ову цељ могу утрошити 3,000.000 гр. пор. из уштеда 1868. 1869. и 1870 рачунске године.

У часу дакле кад су се позајмљени на отплату за 6 година, 3,000.000 гр. пор. требали и могли да врате државној каси, нужда нас је натерала, да ово, не на отплату, но на продужење наоружања и спреме употребимо, и тако нам и за то оста учињен зајам још на дугу, а за то, што се чекаше на расправу це-

локупне ове ствари, не приступи се још к тоие да се изиште јавна височајша одобрења да се утрошене уштеде 1864, 65, 66 и 1867 признаду.

Пошто сада не стоје никакве околности на путу, да се посао овај изврши и пошто су и рачуни од ових набавака из уштеда од 1864, 65, 66 и 67 год. и главном контролом прегледани и окончани, ја имам част предложити ванредној народној скупштини да изволи решити ово:

„Одобрава се министру војеном, што је уштеде војеног буџета за 1864, 65, 66, и 1767 год. износећу суму у 3,978.912 гр. 19 п. пор. у име наоружања и спреме утрошио.“

Но пошто уштеда из 1869 год. и 1870 год. у 382.883. гр. и 8 п. пор. није у своје време изузета из касе министар. финансије, а уштеда 1868 год. у 542.551. гр. и 7 п. пор. већ је била враћена финанцијској каси, кад је изишло скупштинско решење од 1871 год., то се је дакле сходно овоме решењу, место са одобрених 3,000.000 гроша. могло располагати са 2,378.117 гр. и 2 п. пор. као сумом, која се је застала у каси министарства војеног као уштеда, а међу тим већ учињени издатци и поруке набавке извршене су у суми за 2,532.881 гр. и у оволикој се суми морају да исплате, то имам част предложити ванредној народној скупштини, да изволи решити:

„Одобрава се министру војеном да може накнадно узети из касе државне 154.763 гр. и 38 п. пор. као допуну до суме извршених, плаћених и поручених набавака које се имају да плате у суми 2,532.381 гр, пор. одобрених му народном скупштином месеца Октобра 1871 године под општом сумом 3,000.000 гр.

пор. у име наоружања и војне спреме што из оне суме од 925.434 гр. и 15 п. пор. која је уштеђена по војном буџету 1868, 69, и 1870 рачун. год. но остала од чести не изузета из државне касе, од чести пак раније повраћена јој као уштеда.

По овоме остало би још министру војном да одужи оних 3,000.000 гр. пор. који су му на отплату за 6 године из државне касе позајмљени али имајући у виду да је мимо утрошених уштеда из 1868, 69, и 1870. (сума уштеђена преко одобрених 3,000.000) 770.670 гр. 17 пар.

1871. као неизузето из финансије 1,375.526 „ 35 „

1871. враћено каси 179.022 „ 4 „

1872. као неизузето 866.702 „ 6 „

1872. као налазећи се у каси министарства војеног као уштеда 184.337 „ 34 „

Свега.... 3,358.259 гр. 16 пара

пореских, што је све остало као што се из предложеног рачуна види, од чести као неизузето из касе министарства финансије, а од чести као нашавша се и враћена а и још налазећа се уштеда на каси министарства војног, а што је већом чести примљено у касу министарства финансије, као особени државни приход а не на одплату горњег дуга, и то зато што се је преумило, да се прописана форма испуни т. ј.: да се они новци од уштеде, који су код финансије остали као неизузети, изузму, па како ови, тако и они уштеђени при каси министарства војеног, пошљу овоме министарству у име отплате горњег дуга, а не просто

као уштеда, да је дакле министарство војено стварно уштедило, 3,358.259 гр. 16 п. пор. и да је ова и оволика сума од војених уштеда, од чести већ ушла, а од чести имаући у касу државну и према овоме да оно у ствари ништа дужно није пошто је преко позајмљене му суме уштедило 358.259 гр. и 16 п. пор.

Министар војни има част предложити ванредној народној скупштини да изволи решити ово:

„Да се расходују 3,000.000 гр. пор. који су министру војеном позајмљени 1866 год. из касе државне у име ванредних набавака и које је он имао да исплати од уштеда 1869. до закључно 1874. рачунске год. пошто је до закључно 1872. рач. године уштедио 3,358.259 гр. и 16 п. пор. и која је сума новаца код министарства финансије остала од чести као не изузета, од чести као уштеђена и повраћена као приход, а не на отплату дуга, а од чести се још као готовина у каси министарства војеног налази и каси државној има да поврати.

На завршетку овога, ја имам част да поднесем ванредној народној скупштини под 1) и под 2) стављена два списка, у којима је изложено, на што су утрошени прво уштеда 1864, 65,66. и 1867. године и позајмљени 3,000.000 гр. пор. а друго на шта су потрошени и зашта се има још да плати од оних 2,532.881 гр. пор. који су народном скупштином 1871. године одобрени на ванредне набавке под општом сумом од 3,000.000 гр. пор.

Кѫ. 2020.

3. Јануара 1874 год. у Крагујевцу.

Министар војени
потпуковник,
К. С. Протић с. р.

Чита се извештај финанцијског одбора, који гласи овако:

ИЗВЕШТАЈ

ФИНАНЦИЈСКОГ ОДБОРА НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ.

Финанцијски одбор прегледао је и испитао предлог, који је г. министар војени поднео народној скупштини под 3. Јануаром т. год. № 2020.

Овим предлогом г. министар војени тражи и то: 1.-во да скупштина одобри 3,978.912 гр. и 12 п. п. који су због ванредних околности и по прекој потреби народној утрошени на наоружање и спрему земаљске војске а из уштеда 1864.65,66, и 1867 год. у војеном министарству учињених.

Како г. министар у своме предлогу наводи за овај издатак постојало је усмено одобрење блаженопочивш. кнеза Михајила и државног савета као онда постојавше законодавне власти. Интереси земље због бурног времена захтевали су да ово решење не буде писмено и јавно, па је због тог усмено и тајно донешено. Једно с тога што је пре потпуног извршења ових набавака и пре него што су рачуни о овим набавкама гл. контролом прегледани блаж. поч. кнез Михајло погинуо, а тада је опет опасност за земљу наступила, а друго што је законодавна власт по уставу прешла на народну скупштини и кнеза и што је надлежни министар у том времену био намесник кнаж. достојанства, па није могао потврђивати и одобравати свој рад, није се оно усмено одобрење законодавне власти могло писменим заменити; а без овог — законодавног решења главна контрола не може учињене издатке за све војне набавке коначно расправити.

Пошто је одбор из поднешеног извода рачуна о

овим набавкама увидио да је горња сума утрошена на народне потребе, као што ни та куповина и намирење народни потреба није могла извршити се без новаца, а знајући да све што је под владом блаж. почивш. кнеза Михаила нарочито у односу на војене набавке чињено по њеном одобрењу а у интересу земље нашао је, да тражено одобрење г. министру војеном на горњи издатак који је из уштеда учињен на набавку војени потреба треба дати, јер није савесно и даље остављати рачуне о овим набавкама нерасправљене.

2-го. Исто тако г. министар војени предлаже, да се урасходују 3 милиона гр. пор. који су војеном министру у 1866 год. из државне касе а на наоружање војске изузети са обвезом да министарство војено ову суму из уштеда за 6 година државној каси поврати.

На шта су ових 3 милиона гроша пор. утрошени г. министар војени поднео је под 1. извод рачуна.

Па како г. министар војени разлаже, министарство војено у 1870. 1871. и 1872 год. које што није ни изузело одобрене суме из државне касе, које што је уштедило на истој каси предало, и што још има да преда уштеђених 184.307 гр. и 34 п. пор., то је онда јасно да министарство војено не само да је уштедило, и отплатило горњи дуг у 3 милиона гр. пр. него је још више уштеђено 368.259 гр. и 16 п. пор. Али како је главно казначејство ове уштеде војеног министарства у место у отплату дуга његова, погрешно заводило у приход, то онда сад изгледа, као да је војено министарство у остављеном му року одређену цифру уштедило, и тако би горња погрешка гл. казначејства кад би се овако и даље оставило само правило збрку у рачунима државним и војеног министарства,

пошто само носи празну цифру у капиталу државном, а овамо новаца а ни дужника нема.

Па с тога је одбор и у овој ствари мнења да се предлог г. министра војеног одобри.

3-ће. На послетку г. министар војени наводи, да је народна скупштина 1871 год. држана одобрила да министар војени може утрошити на разне војене набавке 3,303.551 гр. 17 п. пор. из уштеда 1868. 69. и 1870 године. Но министарство војено пре овог законодавног решења предало је било државној каси од ових уштеда 925.434 гр. 15 п. пор. Остало је дакле на расположењу министарства војеног само 2,378.117 гр. 2 п. пор. а на набавке војени ствари утрошено је по списку под /, 2,532.881 гр. не достаје дакле 154.763 гр. 38 п. пор. Да се набављане ствари подпуно исплате он тражи одобрење да може пакнадно горњу суму из државне касе изузети.

Пошто министарство војено по већ измирујућем одобрењу скупштинском није утрошило целу одобрену суму него далеко мање, — и пошто се набављене ствари за потребу војену у сваком случају морају исплатити из државне касе, то је и одбор мнења да се и ово тражење г. министра војеног одобри.

Предлог господ. министра војеног прилаже се под /.

17. Јануара 1874 год.
у Крагујевцу.

Известилац је председник одбора.

Председник одбора,
Јован М. Бошковић.

Одборници:
Анта Пантић,
Ранко Јовановић.
Милован Спасић.
Милутин Спасић,
К. Д. Великић.

Сима Несторовић. Има једна мањина у тој ствари. Ја би молио да чујете како сам ја мислио о тој ствари.

Браћо! Ја нисам могао пристати као што већина одбора одобрава министру војеном да расходује сада у 1874 години уштеду још 1864, 1865, 1866, и 1867 година од 3,978.912 гроша и 19 пара пореских.

Прво. С тога што је тада постојао савет као законодавна власт на зашто то онда није тражено.

Друго. Зашто није министарство војено известило скупштину бар у 1871 год. да оно има утрошену не одобрену суму уштеда од 1864 године 65, 66, 67, год. и да је још и каси државној дужно 3,000.000 гр. пор. и које је требало да врати по решењу високчајшем у државну касу.

Но је само тражено у 1871 год. други 2,000.000 од уштеда 1868, 1869, и 1870 год., које је скупштина одобрила.

А сада се тек за горње суме у 1874 год. потражује одобрење по моме увиђају нема довољно оправдања, зашто то до сада није законодавном влашћу одобрено; зато сам мишљења да се из уштеда војеног министарства од 1874 год. колико буде уштеде да се они 3 милиона за које има високчајше решење наново штеди и по мало враћа у државну касу, за то што није ондашње министарство војено поступило по високчајшем решењу и уједно дуг државној каси враћало, но је као уштеду од части нешто шиљало.

Што се тиче неодобрени уштеда од 64, 65, 66, и 67 год. нека се изиште изјашњење од савета и контроле, за што је та ствар тако нерешена стајала.

Јер ако је неки година била бура на је могла намера да се осујети, за што није рађено онда кад су ствари у земљу упешене.

Мене је браћо то побудило те сам у одбору одвојио мнење зашто је ово преко толики законодавства за 10 година прелазило на није ни до сада законом уређено, ја управ сажаљевам што се тако радило да је 8—10 г. требало одобрење, које се данас од настражи.

Што се тиче оних 154.783 гр. 3 пар. пор. ја се слажем потпуно са вишином одборском.

К. Великић. Ја се овде опомињем, да је тражено под бив. министр. Вели-Марковићем, да се та сума урасходује, али ја сад видим, да је после трошено на друге ствари, из овогодишњег буџета, што је тражено одобрење, као што је нама објашњавано, да је набављано у име неке важне ствари, а сад видим да су утрошена ова 300.000 гроша на са свим друге ствари.

Бошковић. Није тако!

Министар војени. На које ствари мислите кад овако говорите. У решењу скупштине јасно стоји, да се три милиона иште и дају на продужење наоружања и војене спреме.

К. Великић. Ја сам баш био ту кад је одобравано и тражено, да се та сума утроши.

Мин. војени. Ви треба да имате садржину решења кад ћете о овоме да говорите те да се види, шта је у њему казато. Ја знам, да тамо не стоји, да је тражено одобрење за расходовање пређе утрошених уштеда, него да се тражи и одобрава 3,000.000 гр. пор. из уштеда, на предузимање наоружања и бојне спреме.

К. Великић. Ја само тражим, да се ту напише: из уштеда.

Мин. војени. Главно је питање овде, што ова ствар није раније изнешена пред скупштину, и то је на што ми треба да одговорим, г. Несторовићу. Он пита, за што до сада није тражено ово одобрење? Мени је управ тешко да дајем рачун о радњи других људи, који више не живе. На ово би могао дати одговор поч. г. Блазнавац. Но ја подпуно прандам његов рад, и да сам био на његовом месту, па да сам што овако радио, и ја би сад морао доводити ону ствар у свезу са околностима, које су њега на то онда приморавале, да овако ради, јер је ова ствар по сили ових околности и морала остати не свршена овако дуго. Ми нисмо могли сву нашу спрему и сав бојни материјал набавити за годину дана, него се набављало како су нам кад прилике дозвољавале. Знамо међу тим добро, у какве смо неприлике падали са кашмилуком због тих набавака. Како се чује да смо каквој озбиљној набавци приступили, чује се тек да су у суседству извози извесних војених материјала забрањени, што нам може а и мора да објасни, са којих су се узрока ове набавке протезале за оволико година, а извесно је само ово узрок и томе, што се није предходно изискало јавно и писмено одобрење за трошење ових сума, него је остављено да се ово учини, пошто је ствар свршена, дакле што набавке буду већ учињене и извршене.

Међутим, можда је ова ствар овако дуго застала и за то, што се држало за умесније, да ови рачуни буду најпре прегледани од контроле, па да се они изнесу на претрес, кад се тражи одобрење за учињене трошкове, и може бити, да се баш и на ово чекало и право да кажем, можда би у оваком случају и ја сам чекао, да ми се рачуни код контроле одобре и за исправи при-

знаду, па онда да кажем ево рачуна који су контролом прегледани и нађени за уредне, за то изволите ми одобрити накнадно суме, које сам на ово по тим неодољивим околностима морао утрошити без предходног одобрења. Но не видим никаквих разлога, да ако је остало нешто несвршено за толико година, да то и сада не ваља уредити и свршити. Ја сам сматрао за дужност, да ту ствар доведем у ред, како сам на њу наишао, за то сам је и изнео пред народну скупштину, на што ме је побудило и то, што баш и контрола непрестано тражи, да се ови рачуни једном окончају. Што се тиче оног другог навода г. Несторовића, где каже да се изиште изјашење од савета и контроле, зашто је ова ствар тако дуго нерешена остала, ја не налазим, да су ове власти дужне, да дају ма какво објашење, јер оне управо немају никаквог учешћа у њеној радњи.

Они свршавају оне ствари, за које им министар учини предлог, по томе морало би их зачудити, кад би им сад казали: дајте нам изјашење, зашто ово није раније свршено и учињено. Они би могли рећи, није свршено за то, што надлежни министар није учинио предлог, а што је руководило министра те није учинио у друго неко време овај предлог, то је друга, а никако није њихова ствар. Морам сад да напоменем и повторим оно правдање, које и сам одбор наводи у свом извешћу. Врло је лепо, што г. Блазнавац, вршећи власт владаочеву као намесник, није хтео сам ове своје рачуне да одобрава и тиме сврши; јер би ово у неку руку могло да изгледа, као да је добро, што се десила таква прилика, да, упражњавајући већу и вишу

власт, одобрава оно, што је као министар радио, те да, као, избегне да за ово ником не одговара.

Н. Радовановић. Одбор је добро сватио ову ствар. И ми ако се сећамо како смо радили, ми смо оставили кнезу Михаилу одрешене руке у тој ствари. Ми смо, како се сећам, одобравали оно, што је учињено што се тиче те ствари. Као што видимо, да је најбоље оружје сада и мислим, да није штета учињена, ако је набављено оно, што је за земљу корисно. Што је набављено, оно и сад стоји. Но само овде треба да се учини законска форма, те да контрола прегледа своје рачуне је ли набављено и шта је набављено и за то ја би био да се то одобри.

Милан Ћирковић. Браћо, што се тиче предлога г. министра садањег, ја мислим, да је на свом месту и треба га усвојити. Но имам да кажем, да у овој ствари треба скупштина да донесе своје решење, те да се види, да се је тај новац, који је изузет из касе, заиста и утрошио на потребне ствари. Јер је дават и прирез.

Известилац, Јов. Бошковић. Ево рачуна.

Ћирковић То је рачун истина, али смо давали прирез, па да се види на што је трошено.

Бошковић. Што се тиче утрошених новаца, на шта у они утрошени? Ево списка и рачуна, што је поднео, г. министар одбору (чита). Овај се рачун мора признати, јер ствари које су набављене, оне су плаћене.

Што рече Несторовић да министар тражи, да се урасходује, то не тражи он, да се урасходује, јер је урасходовано, само што нема писменог одобрења, већ усменог. Одбор је сваку ову ствар и набавку испитао, па је казао: баш и да није било никаквог одобрења

ни усменог, опет кад су ствари купљене, онда морају се исплатити.

Што се тиче она три милијона, што су из државне касе изнети, о томе има рачун, и министар војени се обећао, да ће исплатити из уштеда и кад је тако онда нема смисла, да се води даље као неки дуг, а у ствари дуга нема. јер шта је то министарство, то је наше, а шта је каса државна опет је наша, и ту дакле стварног дуга нема, јер министарство узело је из касе, али сваке је године опет од уштеда својих враћало у касу. Ту нема никаквог дуга, ако оћемо тако, онда да задужимо сваког министра по три милијона, па ћемо привидно имати двадесет и један милијон више, и ако у ствари неће ништа више бити.

Трећа тачка опет је таква да се мора платити, јер ја сам казао и о том, да су за те новце купљене ствари и ако ми не одобримо, онај, који је продао ствари, он ће да тужи, па ће се опет по пресуди морати да плати.

М. Трифунац. И ја морам да проговорим неколико речи? ја мислим, да је свима познато, од 1862 и 63 године, како је с нама стојало. Турци прекину свезу па не одобравају. А данас ја држим, да имамо 150.000 војника и сви имају оружје. То оружје није могло да падне из облака, него то кошта и то се радило млого, најпре било је на капслу; ајде после по систему крнкову; после и то се нашло да није добро, па су се те пушке поправљале у пиподијев систем. — Па сутра може доћи, да се опет преправљају другче. После тога помислите шта смо 1862 год. ми имали у магацинима а шта сад имамо. Ево видите, да се сад све државе спремају па треба и ми да се спре-

мамо. За то ми не треба да жалимо за ово или оно, јер док се год не потроши, не може да се има.

Мита Миловановић. Ја ћу да кажем, што се тиче тога, што веле како се могло потрошити толико. То незнају они, који нису били у нашем крају. Кад је се оружје набављало, и кад је кнез Михаило послао свог ађутанта Станојла и још једнога, па тада и две чете црногораца биле и ми смо чували све догод се превлачило толико грдно оружје, па онда се наравно трошило. (Жагор.)

С. Несторовић. Ја мислим, да што Трифунац и Мита кажу да се не разуму. Они кажу неки жале, и као не верују и незнају зашто је потрошено. Није то браћо. То моје мнење није. Тамо се види, зашто је потрошено, и ја знам зашто, само незнам зашто није до сада оправдано. После што каже Трифунац, да је набављано млого, знам, али знам ми смо давали и по два дуката за одело народне војске, па је и за ово узимато из народне касе. Само је питање сад, што то да се повлачи од 1864 до 1874 год. и да се не оправда и узме законодавно одобрење.

Сад што је г. министар покренуо ту ствар управо треба да му благодаримо, те да не остану ти рачуни и даље тако.

Овде нема ништа да је рђаво потрошено. Ја то признајем, него само зашто није законодавном влашћу оправдано до сад.

Милија Лазић. Ја мислим да овде не треба много ни говорити и дебатовати него треба да примимо. Ми знамо браћо сви, да је кнез Михајло имао неограничену власт и да је он сам заповедао, а није искао ни од кога одобрења. — (Чује се: „доста, доста. Да се гласа.“)

Председник. Молим вас, који је за предлог целокупан, нека седи, а који је против предлога нека устане. (Сви седе).

Стојадин Радоњић. — Па други пут да не чине тако. ?

Председник. Молим вас браћо, вама је познато, да је попа Вића био потписник, но како је он сад отишао кући, треба да изберете другог. (Чује се: узмите једног кога оћете.) Дакле ја позивам попа Јеремију Стојанића (чује се: добро.)

Данашњи састанак закључен је. Кад будемо имали шта радити, ја ћу сазвати седницу.

Састанак је овај трајао до 11 и по часова пре подне.

Председник ванредне скупштине,
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар
М. Ђ. Милићевић.

Опуномоћени потписници:

А. Лукић, Вићентије Поповић, Павле Самуровић Здравко Јовановић, Милан Ђирковић, Петар Поповић.

САСТАНАК X.

У четвртак 24. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Почетак у 9 и по сахата пре подне.

Присуствовали сви г.г. министри.

Председник. Састанак је отворен. Има ли ко од посланика да одсуствује т. ј. да није дошао данас;

(чује се Арса Лукић није дошао. Добро би било да се прозову сви по имените.)

Молим вас најпре имам да јавим да је дошао посланик Милорад Цојковић (чује се још није дошао у скупштину, али је у вароши.)

Сад да прозовемо све посланике да знамо, колико нас је. (Чује се има их доста што да дангубимо) боље је да видимо да ли има потпун број. Читајте Господине.

Секретар С. Живковић (прозива редом имена свију посланика.)

Председник. Добро је. Има их 88.

Светли Кнез потписао је буџет и решење по предлогу министра војеног, којим се расходује и повраћа сума која се повлачила неколико година. (Чује се: „живео").

Протокол од прошлог састанка још није готов (чује се добро.) За то пређимо одма на дневни ред.

Данас је на дневном реду да се испита дело г. Вели-марковића. Известилац по овоме делу био је Мата Карамарковић. Он је отишао и с тога ја сад молим једнога одборника да дође за известиоца.

Бошковић. Г. Глиша одређен је.

Председник. Изволте г. Глишо.

Брајковић. Изволте ви г. Јоцо.

Бошковић. Ја сам вас одредио. (Брајковић заузима место известиоца. (Чује се: има један посланик, који није прозван а ту је.)

Председник. Који? (чује се: Јеремија Обрадовић. Па добро.

Пре свега браћо известилац има да нам прочита тужбу двадесеторице посланика, који су је дали против г. Белимарковића народној скупштини и скупштина је из средине своје одредила одбор као што знате који је ово дело извидео, у колико је могао и према томе поднео је скупштини свој извештај. Молим вас да чујемо прво тужбу па после извештај.

Известилац Брајковић. Чита тужбу двадесеторице посланика, којом се оптужује бивши војени министар Белимарковић да је оштетио државу из користољубља тужба гласи.

Народној скупштини!

По одавна је се по свима круговима и крајевима отачбине наше разнео глас, — да су у војеном магацину почињене злоупотребе, и да је тиме наша државна каса знатном сумом оштећена, који глас одчасти утврђиваху и јавни листови.

Поводом оваких разних гласова, који веома обезпокојаваху мирно житељство земље изазват би поштовани Јован Бошковић посланик са још неким посланицима интерпеловати г. министра војеног о стању ствари према разнешеним гласовима; г. министар усљед речене интерпелације пре неколико дана одговори да доиста од пронешени немили гласова нечега у ствари има, то јест:

„Да су у војеном магацину, који је под г. Ј. Вели-марковићем бивш. војеном министром стајао, почињене злоупотребе, да је пре интерпелованог г. министра б. г. министар војени, усљед тога на основу закона о чиновницима 20. Августа тек. год. образовао комисију, којој је најпре поље за извиђење предмета њеној истрази подлежећи дао, да је она у колико се сходно земаљском уставу није могла коснути г. Вели-марковића као бив. министра по смислу кривичног изелеђења, по грађанској части тражила осигурање државне штете

код варошког суда у Београду на имању г. Бели-марковића, да је над осталим узроковачима државне штете одпочела како по грађанској части тако и кривичности истраге, које и данас над г.г. Марком Катанићем подполковником, Јованом Вукосављевићем надзорником војене шиваре, Алексом Павловићем, магацинером и Николом Рабатићем, који заступа војеног комисара, држи и продужава, да се овоименована господа у затвору наоде, да комисија није интерпелираном г. министру потпуно у интересу саме истраге могла још подпуније и опширније извешће о тој ствари дати, да се не би дело истраге отешчало и осујетило (сигурно према г. Бели-Марковићу пре док још скупштина не би на основу устава свој закључак о њему, кривици његовој донела) и да је државна каса са 1,050.000 гр. чар. по досадањој истраги оштећена.

Кад смо дакле ми који ниже-следећу тужбу по смислу уставни наређења члана 101, 102 и 103, противу г. Бели-Марковића као быв. министра војеног подписујемо, — како из одговора интерпелованог г. министра војеног, тако извешћа законите комисије од 10. Новембра тек. год. №. 77. и акта њеног од 6. Окт. исте год. №. 53., којим је тражила осигурање код варошког београдског суда на г. Бели-марковићевом имању за рачун учињене држави штете, и законодавно финансијског одбора народне скупштине подпуно уверени:

„Да је у пропашћивање и растуривање државног имања од почетка 1871 год. боље рећи у времену када је г. Бели-Марковић министеровао — па до пролећа ове године безпрекидно трајало а он се није побринуо, да стане томе на пут или да му бар као надлежан у траг уђе. —

Да је г. Бели-Марковић не уверивши се о потреби увеличања мере која је следовала по првој мери у нас за војено одело одређеној, противно такву — као министар војени потврдио, чиме је т. ј. потврђеном кривом мером отворио и себи и другима пут на злоупотребе, а штету државне касе, што није од мале вредности за наш народ, кога свака пара коју на државне цељи жртвује крваво кошта.

Да је исти г. Бели-Марковић противно свима постојећим законима, законским прописима, решењима и наредбама као бивши министар војени матреријале за војене потребе примао и набављао, којим је поступком државна каса знатно оштећена.

Да при таквом свом раду, који не само све власти но и министра када правила постоје и док постоје у управљању обвезују, да се по њима држи и управља кад се противно још на штету државне касе поступи ван сваке сумње користољубиво.

Да се г. Бели-Марковић као бивши министар војени постојећа и данас без измене правила о набљудавању и примању материјала војеног просто из користољубија није придржавао те оваквим својим поступком држави знатну штету принео.

Као стварни доказ злоупотреба одкрива се и тврди у вредности на 800.000 гр. чар. само у војеној шивари постојећи, јер се материјал за прављење разног војеног одела по кривим мерама издавао, а овамо како издато војницима одело тако и оно неиздато правило се по старим мерама, те је вишак утајиван и држави на ново на штету њену продаван.

Што је на обућу војника 220 драма ђона давано а у самој ствари трошено 143 драма, даље

Што је 1 ока и 60 драма викследера на питу цјел расходовано а уствари 320 драма трошено, и најпосле

Што се на шивење шињела 10 издавало а у ствари 4 пасемца конаца трошило, те и на том материјалу причињена је држави из користољубља штета 250.000 гр. чар. Дакле по изнађењу комисије до данас држава је оштећена свега 1.050.000 гр. чар.

То из оних основа, а нарочито што се догађало да су постојећи законски прописи односно набављања материјала и војничких потреба чрез г. Бели-Марковића бивш. министра војеног гажени, криве мере њиме потврђиване, и што је држава баш на оним материјалима оштећена, који су по наредби г. Бели-Марковићевој без лицитације противзаконо набављани и при примању комисијом непрегледани, којим основима кад се дода и то, да је знатно побољшано и унапређено материјално стање г. Бели-Марковића према ономе док још не беше министар које није могло просто из његове министарске плате постати, док се зна да никакви други напредни доодака ни од куд на ни од свог имања имао није, — јасно се види и непобитно доказује да се је свим тим злоупотребама користио, па у тој цјели криву меру потврдио и материјал противно прописима закона и правила дао набављати, — с тога га народној скупштини оптужујемо по узроку томе, јер је државну касу из користољубија оштетио и што тај случај предвиђа земаљски устав члан 101 и молимо народну скупштину да како устав и закони о оваквом окривљењу прописују према г. Бели-Марковићу као б. војеном министру поступити изволи.

7. Децембра 1873 год.

у Крагујевцу.

Народни посланици:

Ал. Николајевић. К. Д. Великић. Здравко Јовановић. Милија Божиновић. Стојан М. Бркић. Илија Марић. Михаил Смиљанић. Коста И. Поповић. Пенад Михајловић. Милош А. Тикваровић. Стојадин Радовић. Милован Вулић. Стеван Лукић. Василије Павловић. Андрија Лужњанин. Јаниније Пешић. Михајло Д. Начимировић. Илија Ђокић. Михајло Јеремић. Рањел Јовановић.

Председник. То је та тужба која је упућена одбору и по којој је одбор испитао ову ствар. Сад да чујемо извештај одборски.

Известилац Брајковић. Чита извештај, који овако гласи:

ИЗВЕШТАЈ

ОДБОРА ЗА ИСПИТИВАЊЕ ПРЕДЛОГА О ОПТУЖЕЊУ БИВ. ВОЈН. МИН. Г. ЈОВАНА БЕЛИ-МАРКОВИЋА, „ЗА ОШТЕТУ ДРЖАВЕ ИЗ КОРИСТОЉУБЉА“ ПО ЧЛ. 101 УСТАВА ЗЕМАЉСКОГ.

29. Децембра 1873 год.

Народној скупштини!

Одбор народном скупштином одређен, да испита и оцени предлог двадесеторице посланика о оптужењу бив. министра војеног г. Јована Бели-Марковића, за оштету државе из користољубља по чл. 101 устава, приступио је свом задатку и расмотривши свестрано акта градске комисије, која је одређена да извиђа штете у војеним магацинима у Београду нашао је следеће злоупотребе у дужности бив. војеног министра г. Бели-Марковића,

I.

Злоупотребе у размерима одела преобуке и обуће.

Постојао је размер за утрошак материјала на о-

дело стајаће војске од 5. Марта 1868 године КР. №. 105.

Овај размер испробан је кројењем од вештака, па је трима комисарима цифра тамо одређеног утрошка испитана и утврђена потписима истих комесара.

По томе поднешен је министру војеном, да по њему утрошак и расходовање материјала одобри, и овај је, актом од 19. Августа 1868 год. Е.№ 4328 одобрио, да се материјал троши и расходује по крају новом, ухваћеном на 100 комада, а у размеру означеи, у рубрици под бројем 2. По овом размеру радило се до 11. Јануара 1871 године. А овога дана № 10 надзиратељ шиваре Јован Вукосављевић, који се сада због злоупотреба у затвору налази и преко кога је утрошак материјала ишао, поднео је г. министру нов размер на одобрење који није вештачки опредељиван и испитиван, па и ако се није позивао на стари размер, опет у мери утрошка није одступао од постојећег старог размера, и тај поднешени размер без икаквих примедаба од стране г. министра Белимарковића, да се г. Вукосављевићу, као одговорном рачунополагатељу, на његово само захтевање не може одобрити, одобрен је актом од 27. Јануара 1871 год. Е.№ 176.

Овај други размер тражен је за 1871 годину и одобрен.

И после овако одређеног размера г. Вукосављевић поднесе нов размер под 27. Септембра исте године № 330, који је у свом потрошку на појединu парчад одела знатно повећан, па је њиме тражио расходовање материјала не само за време, до свршетка 1871 год. и него најзад од почетка исте године, т. ј. поред постојећег другог размера за исту годину.

На овај предлог (захтев) питан је исти надзиратељ по заповести г. Белимарковића, може ли тај размер и за убудуће послужити за правило, на пошто је он одговорио да може, следовало је одобрење министра од 7. Септембра 1871 године Е.№ 4538, да се по овом трећем размеру троши и расходује не само за убудуће, него и за целу 1871 год.

Размер овај непрестано је вредио док се није у-шло у траг да је материјал више расходован, а трошен по старим стварним шаблонима старог размера, то јест да је више по књигама расходовано него што је трошено. Ова неправилност пронађена је 7. Маја прошле 1873 год.

На повећаном размеру налази се и потпис правительственог мајстора Пожарева, према чему могло би се мислити, да је мера утрошка кројењем ухваћена; но исти мајстор показао је пред комисијом, да га је једном Вукосављевић позвао, да му изнађе мере утрошка материјала ради његовог знања. Ово су вршили вели, цртањем т. ј. мајстор је правио цртање, а Вукосављевић цифру утрошка ватао не рифом већ метром, који је срачуњавао у риф, дајући тим начином цртежу већу меру, и мајстор се после подписао на такав размер. Међутим потврђује исти мајстор, са још три мајстора, који су кројење у војеној шивари вршили, да се права мера утрошка не може никад ухватити цртањем, већ кројењем по шаблонима при ком се кројењу и парчета употребљавају, а при цртању одпадају.

Осим тога што се сведочбом ова четири мајстора доказује, да се хватањем мере утрошка по гореизложеном начину, није ишло на то, да се права мера по

шаблонима ухвати, тврди се и тиме, што је из министарства препоручено надзиратељу наређењем од 2. Октобра 1871 год. Е№ 4538 да се надзиратељ с мајстором правитељственим споразуме, може ли исти размер, који је тражен само за 1871 год. послужити за правило и у будуће, а надзиратељ да је одговорио да може, и казао, да је питао мајстора, а овај то одриче, нити има његова потписа, још је мајстор на испиту казао, да о томе није ни питан био.

И да ово стоји што Вукосављевић каже, да је за размер мајстора питао, опет не вреди, јер по правилу од 10. Фебруара 1865 год. Е№ 4434 мајстор правитељствени и надзиратељ шиваре одговорни су рачунополагатељи о утрошеном материјалу, и као такови нису могли сами за себе опредељивати мере утрошка материјала него је то морао да определи неко трећи онако, као што је и први размер постао.

А ово је министар Бели-Марковић дужан био да учини као врховни старешина.

Да су требали вештаци са стране да испитају и определе меру утрошка по шаблонима, као што је и пре тако рађено, признаје и сам обвињени Вукосављевић у свом 24 одговору испита, протокол под №. 131 у ком каже: да је г. Катанић таковупреставку усмено чинио, а он да му је одговорио: да су за њега као трошача материјала мајстори правитељствени и шаблон и мера. Напротив г. Катанић у свом испиту о размерима у више одговора казао је: прво, да је морао веровати мајстору и надзиратељу шиваре, па је за то радио, да се размери одобре, а кад је убеђиван, да су мајстори са надзиратељи сами трошачи и одговорни рачунополагатељи, па да за

себе нису могли одређивати мере утрошка, него да је требао то да изврши неко трећи, који није трошач, и није интересован одговорио је: у 31 одговору испита, да му није био познат начин, како је први размер уведен био, и да сад види, да у том лежи боље јемство за интересе државне; друго, кад је убеђаван, зашто није постојеће размере сравњивао са новоподнешенима, што би га упутило да се мера утрошка боље ујамчи, одговорио је у 35 одговору; да је такво сравнење чинио са комесаром г. Работићем, по не из размера већ из неке књиге, по којој се размер утрошка могао видети а ово не само што је г. Работић у свом 12 одговору одрекао да је било (испит № 130) него на против при министарству и не постоји таква књига, која би обистињавала наводе г, Катанића. Осим тога г. Катанић началник економног оделења у својим одговорима признаје: да шаблон служи за стварну меру утрошка, и потоме да размер који означава цифру утрошка, не може служити за правило у расходовању, ма да је та цифра садржавала у себи већи утрошак, него што шаблон захтева, међутим у самој ствари расходовање материјала врши се по размеру; јер је по шаблону немогуће таково што вршити. Па г. Катанић убеђиван о овој немогућности у одговору 44 ипак остао је при том да он шаблон сматра за меру расходовања материјала.

Овако чудновато схватање говори у прилог оног исказа Вукосављевића како му је г. Катанић казао, да су мајстори за њега и шаблон и мера као и у прилог тога, да се утрошак материјала хотимично није ујамчио. Да је крива мера била позната и са знањем обдржавана тврди и обвињени магационер Алекса Па-

вловић у одговору 2-ом свог испита као и други сведочки искази, који се односе на то, да су г. Катанићу ове злоупотребе достављане, па он противу тога не само што није никакве кораке предузимао, него је дејствовао те је сваки такав достављач из радионице или магацина истеривао.

На горе изложени начин замењена је 11. тачка реченог размера под 5. Мајом 1872 год. № 1871 односно пак утрошка материјала у обућу из акта радионице од 16. Августа 1868 год.

Из акта Р.№ 283. види се да је извршен налог г. министра војеног, по ком су три вештака одредили цифру утрошка материјала у обућу, која је мера у размер по рубрикама стављена, па је по том размеру расходовање и вршено.

Па и ако је овај начин упућивао министра, да се при установи новог размера држи истоветног испитивања и опредељивања мере утрошка тим пре, што је нови размер садржавао веће трошење него што је дотле било, он је ипак решењем својим од 29. Новембра 1871 године Е.№. 5435 одобрио поднешени размер онако исто, као што је одобрио неправилно и без испитивања и размер за одело.

Овако уведеном кривом мером, учињена је штета држави, која је по вештачком увиђају стварно на спрам шаблона — као стварног утрошка материјала нађена и то:

1. На одело и преобуку	419.279 гр.	$^{23}/_{40}$ п.
2. На обућу	655,510 гр.	п.
Свега	1,074.789 гр.	$^{23}/_{40}$ п.

Но и ако су криве мере установљене, по којима је мање материјала трошено, а више у књиге расходавано, — опет би материјал изза потрошка заоставши налазио се на лицу и у магацинима, да су при прегледу и примању материјала вршене предохранителне и прописане мере, по којима би се знало, колико је и каквог материјала у магацин унешено.

Прописана јемства леже у следећем;

1, Кад се год какви материјал донесе, наређује се од стране министра вештачки преглед од стручних лица сходно §. 16. устројства министарства војеног од 19. Фебруара 1864 год. Овај вештачки преглед треба да врше одређена лица над целом донешеном количином, а да су такав преглед извршили, у свом извешћу на министра дужни су били да означе број и меру и каквоћу прегледаног материјала, нарочито кад су знатније количине материјала донешене. Овако предавање и примање на број и меру налаже §. 27. правила о руковању са војеним материјалима и у оном случају, кад рачунополагатељ од другог рачунополагатеља прима материјал на руковање, па тим пре мора се знати и документом ујамчити количина донешеног материјала од набављача. А да означавање броја и мере не буде зависно од речи рачунополагитеља, који материјал прима, — вештаци, који су га прегледали ујамчавају то својим извештајем. Но ако у извешћу тога назначења неби било, министар, коме се то извешће подноша, дужан је био, да такво извешће, као неподпуно, врати, или, ако није хтео вратити, дужан је био да назначи друга два лица, која ће мерење материјала са рачунополагачем извршити по §. 21. речених правила. Напротив негде су вештаци означавали број и меру у свом извешћу, и то у неким мањим набавкама;

а у свима већим набавкама — у извешћима њиховим нема назначеног ни броја ни мере, па ипак је министар војени, на основу таквог извешћа, наређивао, да се материјал прими, и по примању исплаћивана је била количина, за коју је сам магационар казао, да ју је примио.

О овако неподпуном извешћу упитан г. Катанић казао је, да он не сматра исто извешће за неправилно и неподпуно, и да у њему не треба да стоји број и мера, него само каквоћа материјала (поред више одговора види одговор 57 општег његовог испита) док је напротив војени комесар г. Катанић у свом испиту од 1. Септембра прошле године показао, да он сматра правилност овог посла тако, да је број и мера морала ући у извештај, али пошто је министар решења на таква извешћа стављао, и за подпуна примао, то да он — министар — као наредбодавац има и да одговара за то.

Даље, кад је г. Катанић убеђиван, да такво неподпуно извешће није могло послужити за документат такав, да се по њему зна, шта се има у магацин примити, као ни за такав, да се њиме оптерете вештаци по целој прегледаној количини материјала, (јер се незна, колико су на прегледу имали да приме, те да би се знало, колико је и у магацин унешено) а то с тога, што се није знало, да ли је поједини лиферант оволико, на колико му је рачун гласио, и колико је дужан био донети, донета и донео, — што је по уговору дужан био да донесе, онда је он – г. Катанић — после разних изговора навео и тај, да је тако и пре рађено, а при последњем убеђењу увидео је и од части признао и сам, да је таква радња неправилна била и да је веће јемство лежало, кад би вештаци у извешћу

означавали број и меру. Види број 61 његовог испита.

Међутим нестоји ни онај његов навод, да је тако и пре њега рађено, јер у свима знатним набавкама, где год комисија није означила број и меру у своме извештају, министар војени наређивао је, да се прегледани материјал прими од рачунополагаоца у присуству два одређена лица, која ће извршити број и меру. (Види таква наређења о мерењу чоје издано 28 Априла 1866 год. Е№. 1358, наређење такође о примању чоје од 6. Маја 1867 год. Е№. 1725; о мерењу платна чоје наређење од 20. Априла 1867 год. Е№. 1523 о о мерењу чоје и платна. Наређење од 25. Марта 1867 год. Е№. 1167 о мерењу платна итд).

2. Господин министар Бели-Марковић признао је важност §. 21-ог правила о руковању у одговору свом на г. министра финансије од 16. Декембра 1870 год. Е№. 4782 у ком је казао, да се материјали набављачима за војску поднесени прегледају у магацину у присуству два сведока, доказујући тиме да је преглед војених материјала на ћумруку, колико излишан, толико и штетан по војничке интересе из узрока тога, што мисли, да би се уз пут од ћумрука до магацина могле поједине партије метеријала одвајати и у чаршију односити. А г. министар финансије пре тога на основу извешћа ћумрука доказивао му је, да је такав препос без ћумручке контроле штетан по државне интересе. Међутим код магацина тај преглед, то јест у присуству два лица није вршен, као што је напред казано, нити је овом приликом налог одпуштен, да се исти начин упражњава, кад дотле није упражњаван, — и по томе министру долазила су комисиона извешћа без броја и мере, а исто тако и рачуни за исплату без под-

писа сведока, који би се на цељ мерења и прегледања употребљавали, — из чега је министар сваком приликом могао уверити се, да се онакав преглед не врши, као што је министра финансије званично уверио.

Упитан г. Катанић, зашто поред неправилних комисионих извешћа није према овом одговору министра финансије поступано? и зашто није истоветан налог и магационеру одпуштен? у свом 69. одговору казао је: да он тај одговор није писао, нити је вршио експедицију, па да неодговара, а признаје да је требало према томе да се ради. Даље у 70 одговору на положено питање одговорио је: да је томе крив комесар, који је такав одговор спремао док је он сам комесаров старешина, који носи сву преписку, па и ову г. министру на подпис.

3. Преглед и инвентирање уопште свију канцеларијских и државних својина од превелике је важности, да се уредно сваке године и најтачније извршују, како би државни интереси тим начином вазда сложно заштићавани били. Свакоме је појмљиво: од какве је још веће важности, да се инвентирања војених слагалишта још пре и чешће чине с тога, што је тако рећи сва готовина материјала, снага народна, у њима смештена. Војено министарство види се да је ту потребу јако увиђало, и да би потпуну гаранцију том највећем благу народњем — ујамчило, прописало је својим правилима од 12 Новембра 1867 године Ф.№5136, а посебице §§-има 36, 39, и 57, да се преглед инвентирања не само редовно један пут у години, него ако министар паће за нуждно, и ванредно чини: и побуде за ванредни преглед биле су у томе, што су надлежном старешини долазила без имена писма, која су их подпуно о злоупотребама уверавала, што су поједини мајстори и лично представљали, и што су приликом једном и сами командири по издатој обући чинили представке. да кожни материјал није ваљао, — па у место да ово последње даде највишем старешини основа сумње о догађајима, који су се чинили, у место да се набљудавају правила, то је све обилажено; јер инвентирање, које се истим правилима условљава, није вршено, а то најјасније доказује акт министарства самог од 10 Септембра 1873 год. ЕМ, 3163 а од чести и казивање саоптуженог Алексе магационара, који вели: да је сбрка у пословању са магационом и радилиштем чињена тако, да би се сва ствар много раније ухватила, кад би се покушало да се инвентирања редовна, ако не ванредна предузимају, а најјасније тврди се и тиме: што пролетос како је овако инвентирање предузето, одмах је злоупотреба пронађена и ухваћена.

4. Дужност магационера прописана је правилом од 1. Марта 1861 године Ф.№792. По том правилу он је руковао са материјалом неизрађеним и израђеним и његово је старање било да врши израду обмундировни предмета. Но ради бољег јемства за државне интересе подели се руковање над војеним материјалима најпре на два одговорна рачунополагатеља, а то је: на магационера, који је руковао са неизрађеним и израђеним материјалом — и надзирателя, који је од магационера неизрађени материјал примао и после га као израђен у обућу или одело у магацин враћао; а доцније и магацин подели се на два магацина са два одговорна рачунополагатеља, од који је један руковао неизрађеним, а други израђеним предметима. Према првој подели,

изишло је правило 10. Фебруара 1865 године Е.№.4437 за надзирателя, по ком је надзиратељ радионице могао од магационера неизрађених предмета дизати материјале на израду само по налогу војеног комесара и после са израђеним предметима, које је предавао магационеру израђених предмета, одуживао се ономе првом, од кога је материјал примао. На овај начин надзиратељ радионице према магационеру неизрађених предмета стајао је као одговорни рачунополагатељ, то јест, као дужник према повериоцу, и према томе ове две одвојене дужности са одвојеним слагалиштама нису смеле никад у једним рукама бити. Али била је једна прилика кад је Алекса Павловић магационер тражио одсуство на шест недеља, па је министар војени дозволио, да надзиратељ г. Јова Вукосављевић поред своје дужности заступа и магационера у његовој дужности, те тако да се једно исто лице по двема одвојеним рачунополагатељским дужностима само код себе одужује и задужује. (Види решење министра од 23. Маја 1872 године Е.№. 2055.)

Но пре тога ова оба лица била су осуђена због лажног известија војеним судом по гласу пресуде од 11. Јунија 1871 год. С.№. 56, и то Вукосављевић на три а Павловић на један месец затвора, па пошто је издејствовано да се првоме у путу помиловања казна сведе на 15 а другоме на 8 дана затвора, министар војени наредио је, те је један вршио обе рачунополагатељске дужности, док је други казну издржавао (види решење министарско од 28. Јула 1871 год. Е.№3698 и №3699.) Према горенаведеном не само што није једно лице могло обе ове дужности вршити, него је то била прилика да се због доказаног неповерења та лица

уклоне са тих звања, а пре свега, поред оних разлога у предходећој тачци, лежао је и у овоме јак узрок да се слагалишта, са којима су руковали, подвргну прегледу инвентирања; док је међутим рађено тако, да ни за време издржања казни не дође са стране треће лице, коме би се руковање привремено поверило, а које би имало прилику, да се са стањем ствари упозна.

Сва обвињена лица ову неправилност радње у својим одговорима бацају на министра, који је таква наређења издавао, — признавајући сами, да је на супрот прописаним дужностима и правилима рађено.

5. Према основама у предходећој тачки изложеним, војени магацинер неизрађених предмета и надзиратељ радионице нису смели држати одвојене материјале у једном слагалишту и под једним кључем, али су они те материјале заједно држали у једном слагалишту и под једним кључем што су обојица признали тврдећи да им је то г. Катанић одобрио, и да је често магацин посећавајући сам лично се уверио да они заједно држе, — а г. Катанић у свом 63 одговору каже: да то није смело да буде и да им он спојавање слагалишта није одобрио. Напротив војени комесар г. Работић такође тврди, да је спојење слагалишта њему па и свима служитељима познато (види одговор испита Работића под № 130 бр. 13.)

6. Не само да су ова два одговорна рачунополагатеља своје засебне материјале држали уједно, него су и набављачи своје донешене материјале у истом магацину остављали, а то је противно §. 32. правила које им наређује, да се никакви материјал у сместиште примити не сме без нарочитог писменог налога (дакле следствено туђ материјал није смео држати у војном

слагалишту које је одређено само за смештај државних материјала.)

Напротив ово држање туђег материјала у војном слагалишту било је познато г. министру по гласу молби набављача, који су тражили, да им се ови вишкови приме и исплате и по којима је он издавао решења, да се пријављени вишкови исплате из кредита за ту годину, или ако кредита нема, из партије за идућу годину. Сви они вишкови прелазиле вредност од 5,000 гр. чар. на према §. 14. устројства војеног министарства нису се могли на овај начин без лицитације набављати а још мање без нужде стављати на терет идућег буџета. Главно пак, овакве молбе непосредно г. министру поднешене, давале су му повода, да упита одговорног рачунополагаоца, како је могуће да у војеном магацину туђег материјала има, или, бар да потражи уверења имал га, па онда да доноси решења о исплати, али без оваквог уверавања наређивао је исплату, која се по наређењу извршила без да постоје какви год званични трагови, да је тог вишка било, мање још да је постојало уверење од вештака, по ком би се знало да је тај вишак приликом набавке у магацин унешен. Ова акта доказују и то, да на преглед вештачки није полагано и тај вишак без сваког прегледа примао.

II.

Злоупотребе у начину набавке и израде војених материјала.

По устројству војеног министарства од 19. Фебруара 1864 год. који је закон пуноважан и сада у свима својим определењима, постоје за набавку три начина и то: По § 14. истог закона свака набавка

која превазилази вредност од 5.000 гр. чар. предузима се путем јавне лицитације, или преко оферта, т. ј. писмених понуда, које се чине усљед јавног позива, а поред тога по § 15 реченог закона остављен је још један трећи начин, да се набавка може закључити између министра и набављача само тако, ако одређена советска комисија такав начин министру дозволи. Сходно овом закону, министар војени издао је и правила о држању лицитације од 9. Марта 1864 год. којима је прописан поступак при овом послу и положени нужни услови за сигурнију заштиту државних интереса, но која су такође пуноважна, јер другима нису ни до данас замењена.

Противно реченом закону као и правилама рађено је бившим министром војеним г. Бели-Марковићем у следећим предметима.

1. По гласу прот. лицитације Е№ 5208 држата је и закључена лицитација 2. Октомбра 1868 год. за набавку разних материјала, међу којима је знатна количина чојаних предмета, која је требована за сво одело целе војске народне 1. класе. Између многих конкурента при овој лицитацији били су Оферман и Јозеф Русо па су на обојици остале знатне количине а на Русу остале су чоје именo: 120.000 суроплаве чоје по 28$^{5}/_{10}$ гр. чар. цепом. 1500 рифи црне чоје по 24$^{7}/_{10}$ гр. чар. 1500 рифи вишњеве чоје по 28 гр. 28 пр. чар. Но после закључене лицитације министар донесе решење следећег дана, да се све из лицитиране набавке одобре осим они, које су остале на Русу. Међутим у овом међувремену од закључења лицитације до одобрења министровог, Оферман из под руке учини писмену понуду, коју сам

министар прими, да ће он сву чоју испоручити, то јест и ону која је на Русу остала са четири паре по рифу ниже од Русовљене цене. Ову понуду испод руке другог Октомбра дату, министар је сам примио истог дана дакле пре оног решења с којим је набавке на Русу оставше одбацио. (Види акта Е№ 5114). Сад је било у реду, кад је министар ову понуду у рукама имао, да је изнесе на јавну лицитацију, да се Русо позове, да му се саопшти ова још нижа понуда од његове као што се тако у другим приликама и ради. Напротив није тако рађено него је министар од истог дана т. ј. 3. Октомбра донео решење, да се понуда Офермanова и по овим партијама прими позивајући се, да су намесништво и совет устмено одобрили исту понуду.

Како пак о овом наређењу нема никаквог пуноважног акта у смислу §. 15 устројства, којим би се тај начин испод руке правдао, и како не сме бити устмености никакве у радњи економске струке, која располаже војеним материјалима, таково решење и овај начин поступања садржи у себи повреду јасног закона. Међутим у истом решењу министар је извео важније разлоге са којих је начин овај набавке правдао помињући да је већа вероватност, да ће ови фабриканти, као фабриканти лиферовати солиднији и бољи материјал него други, који сам није фабрикант, вели се, и који мора са другима фабрикантима тек да уговара, али овај разлог не може опстати, пошто се испитима официра наших који су преглед чоје вршили, потпуно доказује, да Оферман није сву количину у својим фабрикама израђивао него је и из других фабрика набављао, као што се то од чести тврди и поднетим извештајима од комесара који су прегледе извршивали; а

поглавито овај разлог пада и с тога што би на овај начин набавке требао да се министар држи и у осталим набавкама овога правца кад га је предностављао као бољи, а он се није држао, а пада и с тога, што се из самих извештаја о прегледу чоје види, да је Оферман имао чоје више од 2 лота на рифу лакше, него што је условима о тежини уговорено, дакле ни он није по оној предпоставци био савестан извршилац.

Поред овога, тај разлог побија и сам Русо по гласу протокола број 108 тачка III. у којој наводи, да њему стоје на расположењу за новце све фабрике и да му је било стало до његове кауције коју је положио у 16.000 дук. нес. у звечећем новцу, на је, вели, знао, да би му се материјал ма колико ако би одступао од услова, одбацио, са чега би претрпео јаке штете. А да је могао још по нижу цену ту чоју набавити, позива се на свој писмени акт, који је поднео, министру 4. истог месеца чим је чуо за Офермanову понуду испод руке, којим актом Русо снушта цену још са 20 пара по рифу на на ову молбу није одговора никаква добио, са чега је принуђен био да се жали намесницима у ком је писмену такође изјавио, да ће набавку извршити са 20 пара јевтиније (види акт бр. 5150. Но пре него је био принуђен да писмену понуду учини, он је 3. Октомбра, истог дана кад је Оферману набавка уступљена ишао министру Вели-Марковићу и то пре подне, пре, него што је истекао рок, од 24 сата, нуждан за одобрење лицитатије па му је још тада, дакле пре рока, министар казао, да је Оферману сва набавка чоје дата. То га принуди, те је одмах оне писмене понуде чинио и давао.

Доказује се актама, да се ишло на то, да се Оферману

и ова набавка уступи, и по томе, што се после између Руса и Оферманa изроди о процес због неког њиовог уговора рад ове набавке, па је Оферман у својим исказима у томе процесу, по гласу акта приложеног к писму полиције од 28. Маја 1870 г. бр. 12.380 изјавио да је од српског правитељства добио писмени позив да прими на себе и либерацију плаве чоје, по цени, која је у том позиву била означена, и које се, вели, не може више сетити. Изражавајући се у тој изјави још и овако: да је њему „либерација плаве чоје од српског војеног министарства без обзира на лицитацију, накнадно из сопственог побуђења уступљена. А да је таково што и било, види се отуда, што је уговор у Београду 17. Октомбра од министра потписан а Оферман га је потписао у Бечу чак 16. Новембра по римском исте 1868 год. Поред овога пада у очи и то, што је акт понуде Офермановe ради те лицитације од Офермана у Београду потписан 15. Октомбра а на полеђини председирано је да је примљен 2. и то руком самога министра Бели-Марко вића, што ако би се баш рачунало да је тај датум по римском, излази опет, да је понуда учињена 3. а не 2. а на истом акту пада у очи и то, што је под 17. Октомбром 1868 год. подписао се Карабиберовић, да уговор за Оферманa и Керна на извршење прима, а као што је напред казано, уговор није био ни подписан од ових лица.

Из ове неправилне против законе и радње бив. министра г. Белимарковића, што није Русову понуду, примио, или што није нову лицитацију одредио, изашла је штета за државу, рачунећи сваки риф по 20 пара ниже од плаћене цене у 63.000 гр. чар. а напротив, кад би се између њих двојице још и надметање произвело, изашла би врло знатна вајда за државу. Ово је г. Бели-Марковић могао да постигне јер су све прилике за то биле већ њему познате, па пошто није учинио, очевидно је, да је он за ово одговоран.

Даље, Оферману и Керну, у току извршења уговора, и ако су овим уговором набављачи били обвезани да сву чоју испоруче и предаду у магацин београдски, учињена је и та за њих олакшица, а за државу оштета, што је чоја за 32.000 катова одела предата у Брину, па је и отуда могло бити још веће вајде, кад би се та олакшица на лицитацији знала, јер би многи трошкови око транспортирања, који овако одпадају, допринели, те би цена на лицитацији изишла, без сумње, још нижа, но што је и она, коју је Русо нудио.

У овом предмету налази се још и то, да је Оферману без сваке нове лицитације доцније уступљено да набави по старој цени још 20.000 рифи чоје, и ако се према горенаведеноме јасно видело, да је и пре било јефтинијих понуда, које су министра у интересу државне штедње јако упућивале да не сме без нове лицитације ову набавку уступити. Па у колико се министар пре заклањао за нека одобрења од више власти, сада за ових 20.000 рифи нема ни тога, но просто сам је одобрио ову набавку.

При прегледу ових чоја употребљени су официри за вештаке као што су употребљени и при израдама одела и прегледу шињела, а по § 16 закона о устројству министарства могли су се на ову цељ употребити само стручна лица грађанског реда, јер и сами официри, као што ће се из предмета о набавци шињела

видети, да они сами признају, да су употребљени против своје воље на овај преглед, у ком се ни мало ни су разумевали. Из исказа њихових тврди се и то, да је на прегледану чоју при фабрици ударана марка са знаком К. П. што значи комисија прима, па је чоја опет остављана у слагалишту фабриканта Оферманa и Скена — који је не само од исте чоје одело израђивао, него је и жиг остављен код Милићевића из Беча те тако није било никаква јемства, да се поред примљене чоје не прими и она, која је одбачена, и која неваља или друга хрђавија.

Сам пак преглед није вршен према уговору, нити је чоја преко валка примана као што су услови налагали а ово потврђују сами официри, који су чоју прегледали.

Осим изложеногa набављач је био дужан по уговору тач. V. и VII. да чоју донесе и преда у магацин београдски, где је од пет вештака требало исту прегледати, и онда тек исплатити, пошто магационар као одговорни рачунополагатељ исту чоју прегледа, па се и тачно премери, на коју меру он одостоверава рачун, по ком се рачуну извршује исплата. Али ова чоја у врло знатној количини, као што се види, остала је код Оферманa и после прегледа вештачког, где је доцније и одело прављено, па је без одостовереног рачуна од стране магационара издато преко Жике Карабиберовића Оферману 2,700.000 гр. чар. 24. Априла 1869 год. ког је дана известије из Брина министарство примило од комисије — а то је противно прописаним правилима, која се односе на преглед примања и исплату материјала. Овде се примећава још и то, да је уговором, тачка II. условљено да буду при прегледу чоје 5 вештака, да су то стручна лица и сви да су српски поданици — а на извешћу горе реченом налазе се 5 вештака, међу којима и два страна поданика, два официра, који се на то нису могли употребити и један грађанин српски и то, Радован Барловац, који се може као стручан човек рачунати, но који је сродник Карабиберовића.

Односно пак прегледа друге партије на известију се налазе само по три официра, као вештаци — који су са свим не стручни, дакле није употребљен ни потпуни број вештака. (Види извешће од 11. Јуна 1869 год. Е№ 2081). И у овом лежи доказ, да су тешки услови на лицитацијама полагани, а доцније да су поруша-вана положена нуждна јемства за савесно испуњавање и извршавање уговора о набавци материјала.

Злоупотребе у начину набавке шињела,
За народну војску.

2. Уговором од 13. Јануара 1868 год. Е№ 158, обвезао се Живко Карабиберовић да за народну војску набави 60.000 шињела по 2 дук. цес. на комад што износи 120.000 дук. цес. Ова је погодба закључена и подписана без предходне лицитације *било* јавне било по офертима а и без одобрења саветске комисије (јер нема о томе акта) са чиме су повређени §§. 14. 15 закона о устројству војеног министарства као и дотична правила о лицитацијама. А како се по времену закључења тог уговора види, да је било на измаку те зиме у тој години, то он нема никаква оправдавајућег узрока да се са овом набавком тако похита, те да се речени закон и правила погазе и набавке испод руке без сваке предходне јавне радње уступи.

По трећој тачки тога уговора види се, да је

Карабиберовић поднео једну мустру, која је имала да служи за определење квалитета, то јест какве каквоће мора бити чоја у шињелима а по тачки 4. условљавају се три мустре које су предате Карабиберовићу утврђене печатима обеју страна и које су имале да послуже као мустре односно величине и форме за све три класе узраста. Шињела пак оног који је имао да служи за мустру каквоће нема на лицу, ни у магацину а постоји званично уверење, да га никад није ни било, а у уговору о тим шињелима стоји назначено, да постоји тај четврти шињел, као мустра о каквоћи чоје. Напротив о том шињелу г. Катанић тврди у свом испиту, да је постојао а у свом реферату од 1. Октомбра 1871 год. Бр. 4579, који је ради скупштине министру подносио уверавао је министра да се шињел у магацину, налази. О истом шињелу г. Катанић и то каже да је он оног дана, кад се уговор између Карабиберовића и министра војеног закључавао дошао пред вече у канцеларију па је тамо нашао г. министра и Карабиберовића а са њима и неке саветнике, који су том приликом на овај шињел своје печате ударили, изјављујући, да је чоја у том шињелу по каквоћи боља од чохе старопрописне суре фарбе за стајаћу војску.

Кад је реч, да су саветници својим печатима утврђивали мустру, има се ради знања приметити то, да они баш кад би и одређени били, да по закону донесу закључење, којим су министра војеног овластили, да ову набавку испод руке учини, нису позвани да оцењују квалитет оног материјала, који би се овим путем набављао, јер у таквом послу и немају стручног знања.

Даље г. Катанић вели, да му је министар том приликом казао, да уговор о набавци шињела сачини, и он га је саставио и својом руком написао, као што то показује и сам уговор. Овај шињел по казивању самога Катанића, а и по смислу тачке 3-ће и 4-те уговора, имао је да послужи, при примању шињела, за определење каквоће, то јест: да набављени шињели буду у каквоћи са њиме једнаки. Али при прегледу и примању вештацима, који су на то определени, није поднашан тај шињел ради сравнења, на ни уговор, него су од стране Карабиберовића поднашана она три шињела, који су служили за определење величине и форме, на је по овима сравњива не само величина, него и квалитет.

Официри на овај посао употребљени, имено г.г. капетан Александар Симоновић, поручик Павле Шафарик и поручик Перишић Љубиша показали су то: да су они по оним трима мустрама сравњивали величину, форму, па и каквоћу. А да су све три мустре по квалитету биле различне то јест, једна је била понајбоља, а друге све горе, и кад су они нашли, да који шињел неодговара оној бољој мустри, набављач изнео је другу и пошто се подударао са овом гором, стављали су марку да се прима. Сугласно овим исказима говори и обвињени поручик Работић; а г. Шафарик још и то каже, да је и по овим трима мустрама које нису служиле за определење каквоће од стране вештака одбачено у првом прегледу до 3.000 шињела што нису одговарали ни најгорој мустри. И ово је, вели, дало повода да је Мандл, који је Карабиберовићу израђивао шињеле, хтео да раскине уговор, но су га Карабиберовић и Милићевић из Беча једва склонили да то неучини уверавајући га, да ће ствар боље ићи.

При овом прегледу поступано је тако, да су шињели опет остављени у рукама израђивача или предузимача, а марка, која је ударана од вештака на сваки шинел и која је имала ова два слова, „К. П.“ што значи „комисија прима,“ храњена је и остављена на чување код Ђорђа Милићевића из Беча, који нити је израђивач нити предузимач, а да је тамо остављана доказује се не само официрима него и настављењем министра од 17. Маја 1869 године. Е.№. 1691. те тако шињели нису узети од набављача да се тиме стави ограда против сваког потурања, а марка је опет остављена у рукама неодговорног лица, коју је требала комисија собом да односи и доноси, са чиме је остављена боља могућност за подтурање оних шињела што су одбачени као лоши. У прилог овога говори и та околност, што официри казују да је Милићевић при прегледу свагда био, и својим поступцима дао им био повода да верују да је он — Милићевић — ортак Карабиберовићу, па је такав човек био храпилац марке, којом се ишло на то, да се ујамче државни интереси противу могуће преваре, за коју су створене врло удесне прилике, јер су и шињели а и марка опет остајали у рукама по свима видним знацима интересованих лица.

У потврду тога, да је ова набавка од почетка руковођена тако неправилно, да излази очевидно на штету државних интереса, јасно се доказује и тиме, што су за прегледање шињела употребљени официри, који по §. 26. устројства министарства војеног не могу бити вештаци; јер у истом §-фу каже се: да се за вештаке искључиво употребљују лица грађанског реда а официри исти и сами признају, да немају стручног знања и спремности за вештачко испитивање и прегледање овог рода материјала, па су ипак при прегледању приметили ону разноликост о каквоћи три мустре, по којима је преглед вршен. Исто тако приметили су, да је чоха у шињелима врло лоша била, те су се неки од њих патриотизмом побуђени нашли, да распитају колико један шињел кошта и сазнали су, да један шињел кошта 7½, а највише 8 форинти (овде ваља имати на уму, да официри према горњем параграфу као вештаци не могу бити одговорни, што су противвољно наредбом министра на то употребљени).

По правилима лицитације за набавке изискује се неодступно, да сваки набављач положи кауцију у готовом новцу по 10 од 100 од целокупне вредности онога предмета, који се има набавити. По томе пропису требало је да Карабиберовић положи на целу вредност шињела 12.000 дук. цес. Но г. Бели-Марковић учинио је Живку олакшицу, тако, те је по 5 тачки уговора условљено, да се Карабиберовићу та кауција одбија приликом примања прве партије шињела и то само 2.000 дук. цес. која сума припада за прву партију од 10.000 шињела.

На целу пак вредност шињела од њега кауција ни захтевана није, а ова, што је условљена, изгледа тако, као да се унапред знало, да ће Карабиберовић уговор савесно испунити. И у место да се бар ово учини, то јест: да се десети део кауције од испоручених шињела задржава, по гласу писма војеног министарства од 31. Декембра 1873 год. Е.№. 5449 види се, да он никакву кауцију за ове шињеле одбијао није, а то се не види ни из акта, која су на расположењу комисије. Док је дакле требало према уговору задржавати десети део Карабиберовићу, ми-

нистарство војено издавало му је из своје касе врло знатну суму новаца аконто ове израде унапред. Тако из рачуна, који је Карабиберовић 24. Јула 1869 године поднео, кога је дана и примање шињела прве партије у магацин извршено, види се, да је Живко примио 300.000 гр. чар. А ово примање као што књига партијалник привремених издатака лист 27—29 број 18—19 показује, да му је 300.000 гр. пор. издато 20. Маја и 300.000 гр. чар, 11. Јула исте године, дакле обе суме раније, него што су шињели у магацин примљени. Прва пак сума од 300.000 гроша пореских издата је скоро на месец дана раније но што је министар војени примио и прво известије комисије из Брина, а ово се потврђује још и тиме, што се из једне белешке на дејствителном рачуну од 24. Јула 1869 год. види, да је Карабиберовић тргао привремене квите на уништење те да по садашњем рачуну изгледа да је новце примио после предатих шињела магацину. Овакав исти начин исплаћивања показује иста књига партијалник то јест: да је новце аконто и остали шињела раније изузимао, но што је исте по гласу уговора имао магацину да преда.

Да се одклањала свака прилика која би гореналожено стање ствари изнела на видик доказује се и тиме, што је само прва партија донешена у магацин где је прегледана на број од магационера и још једног официра па су дали извешће, да су у Брину нашли 64 комада трулих шињела а примљени су (види акт Е№3866 1870 год, 30. Октобра) и прегледани као добри. И ово извешће дало је повода да остала количина у магацин није допашана него је са обале разнашана по народној војсци. Међутим по правилу а и по самом

уговору шињели, који су ушли у магацинске књиге, треба да су виђени и прегледани од магационара, који тај материјал води у својим књигама и који по томе стоји према §§. 6 и 5 правилама о руковању одговоран за њ, али је магационар ипак морао и невиђени број шињела завести. Да су шињели као невиђени у књиге уведени, и да су исплате биле, доказују књиге магацинске. Поред овог доказивања то тврди и казивање Работића, који је шињеле у Базјашу примао и у округе разашиљао а овако разашиљање и иначе је познато.

Штета оваквом незаконом радњом на шињелима увиђавна је, но количина штете није још вештачки оцењена.

Злоупотребе при давању одела за народну војску на израду Сими Миленковићу.

3. По гласу протокола лицитације од 1. Марта 1860 год. Е№. 694 остала је израда 20.000 катова одела на Сими Миленковићу абацији из Београда са ценом по $23^{15}/_{40}$ гр. чар. по кату.

На основу ових услова подписан је уговор обема странама тек 2. Априла 1869 године. У условима није речено, да се дају 30.000 катова на израду а у тачки 6 уговора стављено је, да ће се Сими дати поред оних 20.000 катова још 10.000 ката одела и у даљем израђивању уступљено му је 14. Августа 1869 године по гласу подписа обеју страна на истом уговору као додатку 18.600, у које катове ушло је и горњих 100.000 катова. Најјача повреда закона у овој изради показује се у томе, што је министар војни обилазио закон о лицитацији и то таким начином рада, који ни у колико неујамчава државне интересе, јер сам Сима у

своме испиту признаје, да је од стране министрове понуђен да ову сувишну количину узме у израду по старој излицитираној цени и да се тога примио.

Злоупотребе у начину давања одела на израду г. Карабиберовићу.

4. По уговору од Априла 1869 год. Е№ 1215 између министра војеног и Живка Карабиберовића, примио је овај последњи да од чоје правительствене изради 32.000 одела за народну војску, са 23 гр. по кату, а тачком петом истог уговора, обвезао се министар да сав материјал однесе и стави на расположење, онде где Карабиберовић захте. Овим уступањем повређен је исто онако закон као што је у предходећој тачки наведено, — но за оправдање тога уступања узимало се то, што је ова израда као јефтинија у 38 пара чар. по кату од оне Симине. Напротив предузимач није кауцију био положио, као што се то законом у свима државним набавкама захтева. А поред тога, Карабиберовићу остављен је крајац и одпадци од целог материјала за ово одело у сопственост, и преко тога припала му је и економија од чоје, која је по шаблонима морала заостајати, док су у Симиној изради сви ови издатци остајали у сопственост правительства, кога је и материјал. Да је се у овој прилици вређао закон на штету државних митереса, доказује се понудом компаније Офермана Е№. 945 која је примљена 17. Марта 1869 год. који је као либерант чоје, код кога се она налазила, нудио, да сваки пар одела изради са 22 гр. чар. по кату, наводећи, кад би се министарство још раније обратило, могла би цена још јефтинија бити. А поред ове понуде, не само што је министар војени под 2. Априла уступио Сими Миленковићу онај вишак

од 10.000, него је и под 14. Августом исте године дао истоме Сими по старој цени још 8.600 катова. Међутим, имајући ову понуду компаније Офермановe, под 5. Априлом исте године, уступио је Живку Карабиберовићу 32.000 катова одела по 23 гр. чар. од ката, коју је израду извршила иста кумпанија, која се нудила пре 15 дана да би је извршила по 22 гр. чар. по кату.

Кад се дакле узме, да је Живки Карабиберовићу остављен крајац и одпадци, а и она економија чоје у сопственост, чега је вредност срачуњена по ценама како се фурда и крајац продавао, онда штета на овом материјалу износи до 130.000 гр. чар. И тако кат одела Живиног није коштао 23 гр. чар. као бајаги јефтиније од Симиног са 38 пара чар. него је правительство коштао кат одела по 27 гр. и неколико пара чаршиски. Штета пак на томе што је постојала понуда Офермановa са 22 гр. пар. по кату, а израда од 32.000 катова уступљена је Карабиберовићу са 23 гр. по кату, коју је количину Оферман и његова компанија инак извршила, износи у 32.000 гр. чар. неузимајући у рачун могућу добит, која би се имала на цени израде 18.600 катова одела, који су Сими без лицитације по старој цени уступљени.

Злоупотребе у набавци чутурица, казанчића, и шољица за војску.

5. По реферату начелника економног одељења од 30. Августа 1870 год. Е№. 3050 предата је набавка 60.000 чутурица по 6 гр. чар. 20.000 комада шољица по 4 гр. чар. и 2000 комада казанчића по 25 гроша без лицитације Сефкеринцу. У том реферату сравњиване су пређашње цене овог посуђа са којима је ово

посуђе набављано, па се каже, да су казанчићи погађани између 22—24 гр. а тољице између 2 гр. и 30 пара до 3 гр. и 17 пара, па се даље тврди, да су позвати више трговаца који су за цене питани, то јест по којим би ценама ово посуђе набавили, па да је Сефкеринац најнижу понуду учинио, а међутим нити су именовати остали понуђачи ни њихове понуде. Напротив из пређашњих набавка види се и то из акта Е№. 1785, од 5. Априла 1867 године, као и акта Е№4202 од 22. Септембра исте године да су означена имена и понуђача и њихове цене, а исто тако уговорима закљученим ујамчена је каквоћа материјала.

По набавки пак Сефкеринчевој нема уговора осим његовог простог подписа на реферату да се набавке прима, и не само што није положио прописну кауцију него му је пре него је ово пољско посуђе примљено, привремено издавато аконто ове набавке по гласу привремених признаница № 1961, 4000 дук. цес. и по привременој признаници № 2435. 150.000 гр. чар. Прва је сума издата 18. Марта, а друга 9. Априла 1871 г. а коначан рачун, који је привремене признанице заменио, свршен је на концу Маја то јест 28 када је магационар тај материјал у магацин примио и рачун одостоверио.

Како је пак овај реферат као по све неисправан (јер у њему нису именовани ни понуђачи ни њихове цене) министар усвојио а писао га је г. Катанић, то је од комисије овај то јест Катанић упитан да именује понуђаче цене, и је су ли то она лица (као што у реферату тврди) која су и пре за ову набавку цене нудила, па је одговорио: да је питао поред Сефкеринца још само Николу Х. Томића. (види одговоре Катанићеве у општем испиту број 136 и 137.) Упитан пак

Х. Томић о овој ствари одговорио је, да он није био никад предузимач оваквих предмета, и да са овим еспапима не тргује његова кућа, па да ни цене није могао нудити. Уосталом, вели, опомиње се, да га је пред министарством једанпут г. Катанић упитао за цене овога посуђа, но да му је такође одговорио, да цене не може знати, него ће за њих распитати и на томе је ствар свршена. У главном дакле излази, да нико за цену није ни питан, и да је набавка Сефкеринцу уступљена скупљом ценом без сваке лицитације.

Штету по овом посуђу, која се има извидети са погледом на скупље плаћање као и на каквоћу, комисија још није извиђала.

Злоупотребе о набавци шатора за војску.

5. По гласу условља, на основу којих је лицитација држана, а која је закључена 25 Јула 1870 год. Е№. 2517 примио се израде 1.500 шаторова Сима Миленковић абаџија из Београда са по 21 гр. и 30 пара чар. на комад. Под 4. Јануаром 1871. године била су уступљена Сими Миленковићу још 4.500 комада без лицитације по старој цени.

Усљед овог противу законог уступања шест абаџија поднесу министру 15 Јануара 1871 године жалбу под Е№ 227, која даде повода, да се изађе на закони пут, и отвори се лицитација, на којој цена за шивење шатора спадне на 13 гр. и 28 пара чарш. дакле по комаду јефтиније по 8 гр. и 2 паре; но међутим Сима је ушао у рад и изкројио 900 шатора, па је министар решењем својим од 16 Јан. исте године наредио да се Сими ова изкројена количина исплати по старој цени.

Оваквом неправилном и противзаконом радњом учињена је штета држави у 7245 гр. чарш.

Злоупотребе о набавци кожа за војску и друге војене потребе.

6. По реферату начелника економног оделења од 4. Септембра 1870. год. ЕН 3051, предузета је набавка тамо изложених разних сорти кожа преко сатлера Сундечића, који је био овлашћен, да у Бечу закључи с фабрикантом уговор у име министра војеног и тај је пут предузет на трошак правитељства. Вредност ове набавке износила је до близу 14000 дук. ц. и у актама налазе се само рачуни исплате, а нема никаквог уговора, по ком би се тај материјал прегледао и исплаћивао, са чега је контролор Пешић при прегледу рачуна на рачунима ставио примедбу, да је та набавка без уговора извршена.

Да је пак овим начином не само повређен закон, него да је и држави штета учињена, доказује се и тиме, што је ова кожа набављена за арсенал (бојни материјал) па од ње једна количина, као рђава, није могла да послужи на одређену цељ, него је по гласу комисионог прегледа од 21. Јануара 1871 ЕЖ 371 пренешена из арсенала у магацин, да се употреби при изради обуће, и то за лубове.

Штета на овој количини која није утрошена а која је пађена на лицу у сравнењу са каквоћом, каква се по условима захтева, а каква је допешена, изнађена је вештачким увиђајем и износи у цифри 19.226 гр. и 22 паре чар. Истом приликом набављено је преко Милићевића из Беча 5.406½ ока коже пронцла која је остала на Одовићу по 19 гр. и 6½ од оке на лицитацији па му није лицитација одобрена из узрока, да ће се у Бечу јефтиније набавити испод руке, а кад је ову набавку Милићевић извршио, плаћена му је скупље од излицитиране цене у 4459 гр. и 6 пара порески на целу ову партију.

Злоупотребе у набавци опет кожних предмета.

8. По условима од 12. Августа 1871. године ЕЖ 2088 поред других предмета држата је лицитација и за разне набавке кожних предмета на министар војени усљед председијала г. Катанића, да ће се ова набавка испод руке јефтиније извршити, — на коју цељ да се опет употреби Сундечић, под 20 Септембром 1871 год. одобрио је остале набавке, а набавку предмета за обућу одбацио је налажући г. Катанићу да му о томе особени реферат поднесе.

Међу тим по излицитираним ценама набавака је та била остала на Антули и Окановићу, од којих је други кауцију положио. Према оном наређењу г. министровом г. Катанић рефератом од 4. Октомбра 1871 год. ЕЖ 2088. предложио је, да иде Сундечић у Беч о трошку правитељства да набавку ову изврши. И по гласу акта Сундечић је о трошку правитељства у Беч ишао и отуда јавио, да су цене кожама скупе и да се испод излицитирани цена не могу набавити јефтиније. У даљој радњи по овом предмету налази се један реферат комесаров од 10 Фебруара 1872 године, ЕЖ 608., по ком је министар без лицитације, без уговора и без кауције уступио Леблу тамо изложене предмете за обућу, којих вредност износи преко 30.000 гр. чар.

Како кожни предмети нису се могли преко Сундечића набавити, тако је г. Катанић рефератом од 14 Марта 1872 год. ЕЖ 1367 предложио, да се ова набавка, којој вредност износи преко 13.000 дук. цес. уступи Леблу са 20 пара по оки ниже од оне излицитиране, пре 6 месеци, то јест: у Семптембру месецу

1871 године, цене, по понуди самога Лебла, и ову набавку министар је војени одобрио без кауције, која се је при лицитацији од других захтевала, и без уговора просто на подпис Лебла да ће набавку по реферату извршити.

При том доказано је сведочбама а и протоколом самога министарства, да овај акт није у канцеларији изнашан до дана, кад је кожа донешена, ког је дана и у протокол уведен, а то је: 3. Априла 1872 год.

У оно време, а то је у Фебруару месецу 1872 године, кад се Лебл писмено понудио под 21 Фебруаром, а то је пре реферата г. Катанића, спремљен је од комесара оглас, (види акт Е.№ 748) па је тај оглас задржан, као што се види у цељи, да се испорука испод руке онако изврши, као што је од почетка у овом предмету покушано, и рађено. Зашто пак није Окановићу и Антули ова набавка уступљена, г. Катанић држи, да су они од комесара понуђени ове ли он и још ниже набавку коже него Лебл испоручити. Ово у ствари не стоји. јер прво Работић непризнаје, да су они о томе питани а и они сами исказују још шта више, да су се зачудили, кад су чули, да је Леблу набавка предана, без кауције, јер веле, да би они у пролеће млого јефтиније него и Лебл ове набавке се примили што је кожа у јесен скупља а с пролећа јефтинија и пошто су подвози згоднији а и кожа је лети квару изложена.

Осим тога, доказано је сведоцима да је ова кожа била врло рђава и трула, да је у њој било биволске као и коњске коже, а сам Антула и Окан тврде, да би такву кожу са 25 од 100 јефтиније набавили, кад би им се дозволило такво примање, (као Леблу,

и кад их не би везивале оне мустре и они услови на лицитацији показани.

Равно њима показао је и Стеван Ђорђевић кожарски трговац који је исту кожу видео на ђумруку.

Штета на квалитету овој донешеној кожи, на спрам квалитета, који се по условима захтева, износи, и то: на обући и кожи која је нађена на лицу мимо оне утрошене свега 250.803 гр. чар. Осим оне обуће која је војницима била раздата, и подерана пре но што је комисија предузела вештачки извиђај.

И ова је кожа као рђава унешена у магацин без потпуног прегледа вештачког као што је то упражњавано у свима прегледима материјала по излагању наведеном у под тачки 1, јер је вештацима показивана незнатна количина добрих кожа, а после унашане су у магацин читаве бале без икаквог прегледа. То потврђује сам магационар Алекса Павловић и надзиратељ Јован Вукосављевић. За истину тога сведоче и искази два вештака, који су на прегледу били употребљени а који се по начину усвојеног прегледа, по ком се начину не могу окривити, што сву количину нису извидили, јер нису давали извешћа о броју и мери прегледаног материјала.

При овом пада у очи и то, да је Лебл био набављач коже и 1870 и 1871. године као ортак Антулин па су министру војеном поднашана од командира извешћа, којима се доказивала рђава обућа, која се војницима издаје, из којих се видело, да се у магацин унаша кожа млого рђавија него што се по условима захтевала, па у дотичним актима нема трага, да је тражен узрок од куд је могла у магацинући кожа рђавијег квалитета, па да се према томе ставе и ну-

жне ограде. (Види акт министарски од 29. Новембра тек. год. Е№ 5067).

По свима овим предметима види се то да је држање лицитације била проста форма а у ствари набавка свију знатних количина давата је испод руке ономе, ком се хтело, на таква радња дала је повода, да се и подчињени органи осмеле на оне злоупотребе, за које сада пред комесијом одговарају а за које пред самом управом могли су још раније одговарати.

Извињајем комисионим тврди се још и то, да су на лицитацији изнашани врло тешки услови, што потврђују и сами услови, а кад се набавка предузела начином испод руке, да је и вршена врло лабаво то јест без кауције, без уговора, и по каквоћи био је материјал много гори него онај који се у условима захтевао.

На свршетку комисија је предала одбору исказ артиљеријског поручика Светислава Воховског № 43, са спремљеним питањима за испитивање фабриканта Скорковског, који је у друштву одкривао, да је пред њиме, и још пред неким лицима, говорио Карабиберовић, како он са г. Бели-Марковићем дели добитке на материјалу.

ЗАКЉУЧЕЊЕ.

Кад је одбор свршио прегледање поменутих акта, која се на ову ствар односе, начинио је извод питања, о којима је нашао за сходно, саслушати бившег војеног министра г. Бели-Марковића. Та питања гласе — види предлог под ⁄. — и позвао га је, да он 9, овог месеца на иста своје објасненје да. Но тада је г. Бели-Марковић изјавио, да за сада ве може објасненја давати док му се не даду на преглед сва акта, која се

ове ствари тичу, наводећи, да све што је радио, радио је писмено а не устмено.

На ову изјаву г. Бели-Марковића, одбор је вишином гласова донео решење, да му се тражена акта према наређењу члана 2. закона о министарској одговорности не могу на преглед давати, но да је то право по члану 3-ћем истог закона остављено само скупштини. А мањина одборских чланова, Бошковић, Несторовић, Карамарковић и Пантелић, налазе, да по члану 2-гом закона о министарској одговорности одбор није овлашћен да може г. Бели-Марковићу издати акта на преглед изван одбора, али сматра, да је одбору у дужности да г. Бели-Марковићу тичућа га се акта у одбору изнесе на преглед, како би он према њима приликом саслушања могао потребно објасненје дати.

Кад је решење одбора, које је вишином гласова донешено, саопштено, он је — г. Бели-Марковић — одговорио. да на тај начин не може на памет давати одговоре на стављена питања одбора, обећавши, да ће 10. тек. месеца пре подне, свој одговор спрх решења одборског поднети, но то није учинио до данас. А вечерас послао је писмо, које се прилаже под ·|.

Према оваком одговору г. Бели-Марковића, и да се неби ова ствар одуговлачила, одбор је нашао за сходно, узети је у претрес, и привести је к закључењу. Мањина одборска, с оградом, што по члану 2-гом закона о одговорности министарској, није од њега — г. Бели-Марковића — узето потребно објасненје, а сматрајући да је закључење већине веже, усвојила је, да само по актима без објасненја г. Бели-Марковића своје мнење искаже.

И тако одбор признајући законску важност зва-

ничним актама министарства војеног и градске комесије, ћа с погледом на то, што су криве мере о утрошку војених материјала уведене више са бригом и старањем, да та крива мера постане правило, него са бригом и старањем, да се предходно вештачким испитивањем ујамчи стварни утрошак: с погледом на то, што вештачком прегледању војених донешених материјала, нису подвргаване целе донешене количине, па да се оне и у извешћу означе, него је то тек површно, од ока, рађено, а министар, г. Бели-Марковић таква је неподпуна извешћа, која су му долазила, као исправна сматрао, са чиме је створена прилика, да се протурају не само хрђави материјали, него да се и у рачунима стављају веће количине; с погледом на то, што је преглед војеног материјала на ћумруку одклоњен, под изговором, да ће се преглед такав вршити у магацину, у присуству два сведока, који су по правилу, а и пређашњем начину рада, имали да изврше преглед, на број и меру онога материјала, који се прима, на случај кад вештаци неби извршили преглед бројно и мером; са погледом на то, што је било довољно сумње о несавесности магационара Алексе Павловића, и надзиратеља Јове Вукосављевића, па су не само држани на тим важним, по интересе државне, местима, него је министар г. Бели-Марковић, сасвим противно рачунополагателној одговорности, допуштао, да један другог у дужности тако замењују, те је једно лице у једно исто време обе дужности вршило; с погледом на то, што је г. Бели-Марковић све знатне набавке давао испод руке, противно закону и то ономе, коме је хтео, а понајчешће, своме сроднику Живку Карабиберовићу, а у више прилика и без уговора, и без кауције; с погледом на то,

што се у овим приликама одступало од тешких услова, који су на лицитацији, по пропису закона, полагани, а тако и од свију нужних јемстава, па шта више, дават су неким предузимачима знатне суме новаца у напред; с погледом на то, што су у приликама за прегледање материјала, противзаконо, употребљавани официри, као вештаци, који су зависили од своје вође, а закон је прописао за то грађане који су независни од војене власти: власти; с погледом на то, што су и шињели и чоха при прегледу остављани опет у слагалишту набављача или израђивача, а марке предаване у руке приватног лица, те тиме створена могућност, да се податури хрђавији материјал место бољег, а да је такво што и бивало, види се и јасно отуда, што је у оној партији шињела, која је у магацин дошла, нађено и трулих шињела; с погледом још и на то, што је она мустра за шињеле, која је имала да служи као контрола за каквоћу чохе, затајана, и при прегледу никако није употребљена; а најглавније, с погледом на рад г. Бели-Марковића у послу набављања шињела за народну војску, на цео рад у послу набављања *чохе*, кожа и чутурица, а тако и у послу израде одела и шатора, у којим израдама имао је понуде по нижу цену, а он је решавао и предавао по скупљу цену; и напослетку, с погледом на имовно стање г. Бели-Марковића и његов начин живота.

Одбор имајући на уму све напред изложено, које је поцрпљено из комисијских акта, па још тврдо уверен, како је сваком познато, да је оваква радња бившег војеног министра, г. Бели-Марковића потресла поштовање према закону; да је поколебала веру у власти; да је створила јаке незгоде за будућност српске вој-

ске, — и да од посљедица, из ових незгода извирућих може нас спасти само истина и савесна радња;

Тако Одбор, у крепком убеђењу томе, да ову живу рану на младом нашем државном телу, само строга правда и неумитна безпристрастност залечити може.

Закључио је:

Да је предлог двадесеторице посланика о оптужењу бившег војеног министра, г. Јована Бели-Марковића, за оштету државе из користољубља, уместан — и по томе, да има места оптужењу, по члану 100 и 101. устава земаљског.

Члан одбора г. Ђорђе Пантелић уздржао се дати глас у одбору у овој ствари.

У Крагујевцу 11. Јануара 1873. год.

Председник одбора.
Јован П. Бошковић.

Известилац одбора.
Мата Сав. Карамарковић.

Одборници:
К. Д. Великић.
А. С. Николајевић.
Касијан А. Стојишић.
Димитрије Миловановић.
Григорије П. Брајковић.
Сима Несторовић.
Мата Сав. Карамарковић.

Председник: Молим вас, браћо, ви сте саслушали и тужбу двадесеторице посланика и извештај одборски. Из тужбе могли сте видети да је одбор нарочито ударио да су злоупотребе чињене поглавито у размерима, који су били много већи него што је био шаблон т. ј. мустра, по којој је стварно материјал трошен. Из извештаја одборског опет видили сте то, да одбор налази још неких злоупотреба и то у начину набавке 60.000 шињела, које су ливеровали неки ливеранти; после тога напомиње се злоупотреба у набавкама кожа, које су набавке извршене преко Сундечића и Лебла. За тим видели сте да одбор напомиње злоупотребе, које су учињене на изради одела народне војске Симом Миленковићем и Живком Карабиберовићем; и најпосле одбор помиње злоупотребу при набавци чутурица и осталог посуђа и шатора.

Што је тужба била онако ограничена, узрок је тај, што су тужбу подигли двадесет посланика према оном извештају г. министра војеног, који је он поднео скупштини услед интерпелације неколиких посланика. А извештај одборски био је, као што сте видили, мало опширнији с тога, што је одбор свој извештај црпео на основу акта комисије градске, која је била позвана да поднесе скупштини акта на на преглед. Према томе дакле требао је одбор у закључењу своме мало опширније казати да налази, да има места оптужењу не само за она дела, која су у тужби наложена, него и за она која су поменута и у одборском извештају, те да закључак одборски одговори последњој побуди истог извештаја.

Међутим ради предходног обавештења у овој ствари имам још ово да кажем, што у извештају нема: Комисија градска, која је извиђала дело оних оптужених војених чиновника у граду, — ни у колико није извиђала дело г. Јоце Бели-Марковића, јер није била позвана за то, него извиђајући дела оних у граду оптужених лица, у колико су се њихове злоупотребе дотицале и администрације и наређења г. Бели-Марко-

вића, у толико је узгред напоменуто и ово, што је одбор напоменуо односно рада г. Бели-Малимарковићевог Дакле, као што видите, дела г. Бели-Марковића у тим се актама само узгред помињу; и по томе нека вам не буде чудно, ако наиђете на неке нејасности у одборском извештају, јер онда би само ствар могла бити јасна и потпуно исцрпљена, кад би г. Бели-Марковић био испитан и сва дела извиђена према њему онако, како су се извиђала према другим оптуженима. Но то није могло бити с тога, што он као бив. министар војени није могао предлежати под истрагу комисије. То је једно, што извештај одборски није могао бити потпун. Друго имам да напоменем то, да комисија градска није сва дела иследила против оптужених чиновника у граду, него је само у неколико, и у неколико иследила, и у колико се то односи на г. Бели-Марковића, у то; лико је и одоор доставио скупштини стање ствари. Дакле ствар би онда била потпунија и јаснија, да је комисија градска ислеђење у граду до краја довела. На послетку имао би треће да приметим, да сте ви видели из извештаја одборског, да се овде помињу само оне злоупотребе, које су пронађене у шивари војничкој, а о другим делима ништа се не говори, а нарочито се ништа не спомиње о осталој администрацији г. Бели-Марковића, јер сви знамо да војено министарство има и других издатака, а нарочито издатке око убојне спреме. Дакле скупштина нема никаквих дата да су постојале друге злоупотребе у осталој администрацији г. Бели-Марковића. С тога се одбор огранично само на оно, што је градска комисија нашла до сада, а и то, као што рекох, није подпуно ислеђено.

Ово сам за нужно нашао да кажем ради објашњења

целе ствари, а сад ћу дати реч г: Бели-Марковићу да пред скупштином одговори према тужби и према извештају одборском. Но пре свега ја ћу молити посланике да буду тако пажљиви те да кад буде одговарао г. Јоца, пошто имају штампан извештај, бележе у кратко одговоре г. Јоцине, и тако не само да ће моћи познати боље саму ствар, него моћи ће да чине питања, кад нађу да је што неразговетно, те да се ствар боље расветли и да будемо у бољем пажењу у овој ствари. Ово велим с тога, што парод на скупштини има да изврши задатак, који обично врше пороте. То јест скупштина има после претреса да реши питање о томе, има ли места да се оптужи г. Бели-Марковић или не, или другим речма, да се изразим судски, има ли места да се стави под суд, или нема. Као год кад дође које кривично дело пред суд, па судије решавају и цене има ли места да се оптужени стави под суд или нема, тако исто сад има скупштина да реши, има ли места оптужењу или нема. Међутим ако би налазили да сте уморни, то да дам напред за четврт сата одмора, па после да чујемо одговор. („Чује се: радимо, не треба нам одмор“).

Сима Несторовић: Молим вас, господине председниче, мислим да треба прво питања да се прочитају (Чује се: „а што ће то“).

Председник: Питања нису ствар вештаственa. Кад г. Бели-Марковић почне одговарати, ми ћемо онда видети да ли је на сва питања одговорио или није, па ако не буде одговорио на свако питање које му је постављено, тада сваки посланик има право да га пита и тражи одговор (чује се: „па добро). Него ја видим

да се неки посланици удаљавају и изилазе из дворане, зато нека буде за четврт сата одмор.

После одмора:

Председник: Молим вас, браћо, из извештаја ви сте видели да је одбор учинио нека питања г. Бели-Марковићу; а он на та питања није одговорио, што му одбор није дао акта. Сад да чујемо одговор г. Бели-Марковића.

Стојан Бркић: Ја из ваше речи чујем да ће г. Бели-Марковић да одговори усмено, а ми да бележимо по нешто. Ја за то нисам, него нека он одговори написмено, па ми да сравнимо и једно и друго, па онда да видимо може ли побити његов разлог овај одборски разлог, па тако да знамо да ли има кривице или не.

Милутин Спасић: Ја хоћу да говорим тако исто, али мало другчије. Ми смо овде прочитали извештај одборски. Чули смо шта је одбор нашао и рекао. Г. Бели-Марковић, има на то да да свој одговор укупно, да ми знамо тај његов одговор; па кад он сврши свој одговор, онда ми да се вратимо на појединости изпитања (чује се: „врло добро“).

Председник; добро, само ако буде г. Бели-Марковић саставио свој одговор написмено, јер мени о томе није ништа познато.

Ст. Бркић: како се може бележити то: да ја бележим и да знам и видим шта унапредак да говорим. То неможе да буде.

Председник: ја сам казао с тога, што г. Бели-Марковић није свој одговор штампао, шта више ја незнам да ли има што написано или нема.

Јован Бели-Марковић: прво ја вас молим да ми

дозволите да одговорим на оно објашњење, које је учинио г. председник скупштини, кад је прочитан извештај одборски. Ја сматрам да оно објасненје нити је имало места по закону, нити је било од потребе. Тужба је против мене подигнута; од скупштине је одбор одређен да изледи ту тужбу; одбор је то све учинио и на томе је ствар. Ничему другом нема места. После ове приметбе, о којој ја не желим даље дискусију да водим, ја вас молим, да саслушате мој одговор.

Ништа неможе тако да претресе човека, ништа тако јако да га заболе, као то: кад се његове најбоље, најправеснije и најплеменитије намере изопачавају; кад се из добра, које је учињено, оће да начини зло, силом зло да начини.

Кад се за оно, зашто је очекивао он признање, похвалу, с правом то очекивао, хоће да изрече по куда или још нешто, грђе — осуда. То боле, браћо јако. Кад смо се пре неколико година договарали на овом истом месту, да издамо законе, — по којима би се по праву скупштине на заједничком договору о општем добру радило. Кад смо најпре издавали те законе, међу осталим закон о скупштини, закон о министарској одговорности, нисам одиста ни ја ни ви могли помишљати, да ће се на овом истом месту овај исти закон по најпре противу мене употребити. И ово браћо јако боле. Али ту је закон и ја га поштујем, што сам тврдо уверен, да ћете га и ви поштовати. Но ко год црпи своје право на основу каквог закона, из каквог закона, ваља у тврдо да зна, да је само дотле јак, дотле неповредљив, докле поштује тај закон, дакле док не повреди закон, ма и противу другог. Оног часа, чим ко

повреди закон, он вређа основ, на ком стоји, темељ, на ком стоји, он се ставља изван закона, а то ће рећи: он признаје, изјављује да ради мимо закона и ако хоћете још и даље: да ради противу закона. Ја вас молим, да ово добро упамтите. Ви сте се данас овде скупили да примените закон о министарској одговорности, т. ј. да ползујући се правом, које вам право даје устав и закон о министарској одговорности оцените моју министарску радњу, пошто је она од неких у сумњу доведена. Па лепо. Ајдете да видимо, да испитамо, како стојимо ми у том погледу; како стојимо ми према закону? То је прво.

Сва моја министарска радња обухваћена је периодом времена од 20 Јуна 1868 год. до 10. Августа 1872 год.; за то време ја сам министровао. За то време или у том времену догодила се једна највештаственија измена у нашој земљи, измена основног закона изменуо се устав а услед тога донешени су и млоги закони који пре тога нису били а између ових закона, долази и закон о министарској одговорности. Према томе дакле и моја министарска радња може се и мора се поделити на двоје: на радњу пре закона о министарској одговорности и на радњу после закона о министарској одговорности. Прва моја радња обухвата време од 20. Јуна 1868 год. до 21. Октобра 1870 год., јер је тога дана потписан закон о министарској одговорности, а могло би се узети и месец дана доцније, јер је закон у живот ступио 21. Новембра, али узмимо 21. Октобра 1870 год. пошто је тога дана потписан закон о министарској одговорности. На сву ову радњу не може се никако применути закон о министарској одговорности, јер нико не може да ради

по једном закону, а да се суди по другом закону. — Нико не може да се суди по закону, који је изашао доцније, за она дела, која је учинио пре тога закона, или другим речма: „закон не може имати повратне силе“.

По томе дакле, апсолутно никако не би могла доћи у претрес пред скупштину она моја дела, која сам учинио као министар пре закона о одговорности министарској; дела за која је надлежан са свим неко друга а не скупштина, да их оцени. И ја бих могао да пређем с ћутањем ова дела, јер скупштина о томе сам потпуно уверен, поштоваће закон и неће допустити, да јој се може пребацити да је закон повредила. Ја сам то уверен.

Другу моју министарску радњу обухвата време од 21. Октомбра 1870 до 10. Августа 1872 год. То јест време од дана кад је изашао закон о министарској одговорности, па до дана кад сам ја престао бити министар. Ова радња и по уставу и по закону о министарској одговорности спада у надлежност скупштине, т. ј. скупштина има право да оцени и претрес и то оцени према позитивном — положителном закону, закону о министарској одговорности. На основу тога закона о министарској одговорности поднело је њих двадесет посланика тужбу противу мене да сам оштетио државу из користољубља.

Право на ову тужбу основали су они на уставу и овом закону о министарској одговорности. За њих Аакле као тужноце, као и за скупштину, која је закључила да се ова тужба испита исто тако као и за мене, кога оптужују, меродаван је више-поменути закон о министарској одговорности.

У колико скупштина црпи и може црпети право из тог закона да на моју радњу удара, у толико мора признати мени право да се браним по истом закону. Да видимо дакле шта каже § 23 тога закона. § 23. каже „право оптужења министра престаје, ако прва скупштина после учињеног дела сазвата не закључи да се дотични министар оптужи. (Ненад: „то ће суд ценити". Жагор). Ја вас молим, да ми дозволите да говорим даље. Ја нисам свршио са говором. Кад ја свршим сваки има право да говори, а за сад мислим, да сам ја на реду.

Према томе скупштина има право оптужења, које је извесним временом ограничено. Кад ко своје право, које је условљено и везано за извесно време, не употреби за то време, он губи своје право. Поменути 23 §. каже изречно, јасно, несумњиво и необориво, да право оптужења министра престаје, ако прва скупштина после учињеног дела сазвана не закључи да се дотични министар оптужи. Последње моје дело, које сам ја као министар учинио, могло се је догодити 9. Августа 1872 год., јер сам ја 10. Августа те године престао бити министар. А прва скупштина после мога дела држана је у јесен исте године у Септембру и Октомбру. И само та скупштина имала је право по закону да ме оптужи. Она то учинила није. И зато је напустила и изгубила своје право по горњем начелу „ко своје право на време неупотреби, губи своје право." Из овога очито, јасно, неоспорно следи то; да садашња скупштина, која није прва, већ друга после мога последњег дела, нема права да ме оптужи ни за она дела, за која би иначе у извесном времену имала права. Она неби имала права сада и кад би се доказало да сам ја крив.

Према томе како стојимо ми сад један према другоме?

Скупштина нема никако по закону права да суди о мојим делима до 21 Октобра 1870 год. до закона о министарској одговорности, а изгубила је право, које је иначе имала да суди о делима од 21 Октобра 1870 г. на овамо, јер то своје право није употребила на време,

Кад би мени само до тога стало било, да се заклоним од суда скупштинског, да се заклоним од законих последица, ја бих просто мој одговор с овим закључио и казао бих вам; због ом браћо. Још шта више, ја неби вам ни долазио, него би из Београда послао оваку ограду скупштини, па би миран код куће седео; јер нити сам икад помишљао нити смем да помишљам да би скупштина смела ма из каквих побуда повредити закон. Но мени, браћо, који сам све то знао, није било само до тога, да се заклоним иза закона, него ми је још више до тога стало било, да пред народним представништвом, пред вама, и посредством вас пред целим народом оперем моје име, моју част; да скинем са себе прљавштину, коју су хтели да баце на мене моји непријатељи, пуштајући и просипајући по народу толике лажне гласове; да сачувам часно име, које сам трудом и великом муком заслужио у 24-то годишњој безпорочној служби и, смело смем рећи, корисној по земљу и народ. И ако дакле ја за моју министарску радњу пре закона о министарској одговорности не могу бити одговоран сад по овом закону; и ако право оптужења министра по члану 23 овог закона застарева, кад прва скупштина после учињеног дела сазвана не закључи, да се дотични министар оптужи, — на шта

ја за сваки случај задржавам право одбране, — ја, убеђен о савесности моје радње за сво време мога министровања, хоћу да одговорим народној скупштини на извештај одбора, који је био одређен од скупштине да испита предмет злоупотребе при војном магацину.

Ја вас молим да ми дозволите да у напред неколико речи прозбо им о раду одбора и његовом извешћу у опште. Ја сам најпотпуније уверен да одбору неби никад правичност допустила, да онакав закључак донесе, какав је донео, само да је одбор могао без мога обавештења сазнати право стање ове ствари. Већина одбора, јер како видим мишлења су подељена, држећи да ми не може ставити сва акта на расположење, на којима се актама једно оснива, моја радња, јер у оваким стварима нити је било нити је могло бити устмених наређења, — учинила је, да није могло бити, сазнато право стање ствари, и да се није могла сазнати истина, а без сазнавања истине може ли се учинити праведна оцена, може ли се изрећи праведан суд? То ви сами можете пресудити. Ово у неколико увиђа и сам одбор и за то у своме извешћу не вели да изриче суд по своме сазнању ствари, како је то требало, већ каже: на основу комисијских акта. Ово би се зар у неколико могло и допустити, да је та комисија, тако звана градска комисија за злоупотребу у војеном магацину — хтела верно да изнесе пред одбор сва акта; но комисија ова пристрастна усвој својој радњи и у извесним намерама одређена да ме окриви, пристрастна је била и овде. Она није хтела ни у одбору да изнесе сва акта, већ само нека; и тако није чудно, што одбор и ако би желео да буде савестан, у својој оцени — то није могао бити. Ја сам најтврђе

уверен, да ће сви безпристрастни чланови одбора, којима је стало до истине и правде, чим саслушају моја обавештења, одустати од оцене, коју су у своме извештају изрекли.

Извештај је одборски како видим велики, веома велики и кад би ја хтео да се упуштам у обарање свега оног што није стварно, што је само просто умовање, изводење и закључење, кад би хтео да вам пространије разсветлим свуколику моју радњу, ја би требао много и много времена. Градска комисија шије, плете, кроји протиау мене у тајности пуних 5 месеци. Она је испретурила акта изван сваке везе. Она је испитивала сведоке како је хтела; она је удешавала сведочбе јер ако јој се једна није допала, она је тражила другу; она је шта више претила неким сведоцима; па кад бих ја све то сад износити хтео, ваљало би дуго и дуго да прегледам овај тако савестан рад ове градске комисије. Али ни ја ни ви немате за то времена, а држим да неће бити ни од потребе.

Ја ћу вам главније ствари представити како стоје у истини, а ви ће те из извештаја видети како их је представила комисија, јер тај извештај одборски управо је извештај градске комисије, па ће те лако моћи оценити и сазнати праву истину.

Ако вас убедим, да је комисија у главним стварима не верно и не истинито представила одбору онда ћете ми допустити, да пређем ситнице, које су тако исто измишљене, и изопачене као и главне ствари. Да пређемо на саму ствар:

Зашто ме окривљује та градска комисија? Окривљује ме како се види из извештаја одборског, у коме су на крају прибране побуде у главноме за ово: прво

што су криве мере ; што су како извештај гласи, све знатније набавке даване испод руке; што су даване без уговора и лицитације, што се одступало од услова лицитације што су у напред даване неке суме новаца; што није прегледан материјал ; што су одређивани официри за прегледање ; што су даване ливерације под скупљу цену од погођене, и најпосле што сам се обогатио.

Ово су главније ствари сем других ситница.

Ја хоћу опет да вам приметим. Све ове ствари и сав рад око њих, учињен је пре закона о министарској одговорности, изузимајући размер за одело и обућу, који је доцније опредељен, и последњу набавку кожа од 12. Августа 1871 год. Све друге радње биле су пре закона о министарској одговорности.

Према томе сав тај рад, осем ова два неби подлежао оцени скупштине. Он је вршен под другим законима и оцењен је у своје време од оних, који су по закону били позвани да га оцене. И на томе је ствар свршена.

Но ја хоћу ипак да вам објасним и то, како би добили појам о том, колико и како могу безсавесни људи са злим пером и опаком намером, да изопаче ствар.

Дакле прво, ја хоћу да говорим о набавкама испод руке и без лицитације.

Ја сам узео слободу да овај ред определим за то, што су управо само ове две ствари, т. ј. размер и последња набавка кожа, после закона о министарској одговорности учињене.

Дакле да почнем прво с набавкама.

Комисија а по њој и извештај одборски, спомиње ове набавке.

Прво: набавка чоје за одело народне војске. друго: набавка шињела ; треће: израда одела за народну војску ; четврто: израда шатора ; пето: набавка шољина, чутурица и казанчића ; шесто: набавка кожа. То су набавке, које је одбор у своме извештају споменуо.

На први ред дакле дошла би набавка чоје. Како бивају набавке у опште ? Како бивају по закону ? Одборски извештај гласи, да бивају на три начина. Набавке испод 5000 гр. могу бити без лицитације, набавке преко 5000 гроша бивају јавном лицитацијом, и то писмено или усмено — и ове су бивале пре закона о министарској одговорности, а управо бивале су и до јуче свагда кад саветска комисија од три члана нађе да треба овако без писмене лицитације уступити. Дакле то су три начина прописана била. Ви сте пре неколико дана овластили министра војног, да то чини министарски савет. Ја вам могу казати напред, да смо и ми то исто упражњавали, и ако није постојало одобрење скупштине. Дакле то су три начина набавке.

Ко држи лицитацију, кад се држи лицитација? — Министар не држи лицитацију. Држи је комисија образована од неколико лица.

Сви ви, који сте бивали при лицитацијама знаћете како се она држи. Комисија образована она сачињава протокол. У том протоколу изреку се сви услови лицитације, који после имају доћи у уговор, и комисија закључава лицитацију до извесног времена.

Кад то све комисија сврши, она подноси тај протокол онако, како је рађено, сав од речи до речи дотичном начелнику, а начелник министру на одобрење.

Министар има право, ако је лицитација уредна, да напише просто: „одобравам“. Он има право да напише и „неодобравам“. У таквом случају, он може бити у неколико и одговоран. Може бити одговоран у толико, кад, неимајући основа да поквари лицитацију, исту не одобри, а доцније изиђе да се набавка скупље учини. Дакле неким начином он узима сам на себе неку одговорност ако не одобри.

Чим министар протокол лицитације подпише, својим потписом снабде, лицитација је свршена, т. ј. она веже и лицитанта и министра. Лицитанта веже онога дана, кад је лицитација закључена а министра веже онога часа, кад протокол лицитације потпише.

Ово сам нашао да је нужно објаснити, с тога, што се овде у извештају наводе уговори, који су доцније потписани и томе даје нека важност у питању: од кад важи уговор ликвидације. За то сам у опште хтео да објасним, а кад дођем на саму ствар, ја ћу вам онда казати, како је сама ствар текла.

Кажем вам, да се лицитација сматра за свршену одма, чим министар одобри протокол лицитације.

Уговор може бити после месец два дана написан, јер сигурност је већ ту, чим је лицитација одобрена.

Тако је правило било, не за време моје, већ за сва времена, а тако ће бити и у напредак.

Дакле, ја сам вам објаснио, како бивају лицитације; како се свршавају ове лицитације; кад лицитација постаје обвезна за ликвиданта, а кад за министра. Ово ће вам све нужно бити за то, што ћете код сваке ствари имати да према томе изречете вашу оцену.

С овим се свршава управо министарска радња при ликвидацијама. Све што долази, следује, то управо и

није министарска радња. Министар има да одобри лицитацију, а за све остало постоје прописи и правила, стављајући то у дужност млађим; све остало дужни су млађи да изврше по изнесним прописима и правилама.

Хајде, да пређемо на набавку чоје, која је управо најглавнији предмет овде.

Дозволите ми да вам опширније о овој ствари говорим; јер ја држим управе, да у целоме овоме мом оптужењу имају три ствари, о којима се може мало више разгонарати. То је: набавка чоје, набавка шињела и размер. Оне су друге ствари од мање вредности, премда ћу ја о свима говорити.

Пре но што сам дошао за министра, требало је набавити чоху за одело народне војске, јер је решење пре тога постојало, да се прирезом покупи извесна сума новаца. Како је рађено пре мене? Пошто никад дотле министарство није набављало тако велик квантум, тако велику количину чоје, то је, наравно, ствар морала и већу пажњу обратити него што је дотле било; у след тога послат је био, пре мога министровања, покојни Чупић, да иде од једног до другог фабриканта, и да узме мустре од чоја каке се налазе.

Кад је Чупић послао мустре, онда је мој преходник једним расписом, ЕБр. 2642 од 28 Априла 1868 г. позвао све оне фабриканте, од којих је Чупић послао мустре да поднесу своје оферте, т. ј. да поднесу своје цене за чоју, пошто је преходник утврдио једну мустру као најбољу нађену једном комисијом, која се састојала незнам од колико чланова.

Кад су оферти прибрани, и то не лицитацијом, као што видите, већ просто расписом на те и те фа-

бриканте, јер се није хтело да се такав огроман квантум уступи свакоме, као што то бива особито при грађевинама, гди је најнесретнија ствар то, што се мора пустити свак да лицитира, па из тога се многе и велике штете порађају, — кад су дакле ти оферти, који су дошли од фабриканата, прибрани, они су предати једној комисији од три члана, државних саветника. Та комисија отворила је оферте и решила је, — ја мислим министар правде г. Ценић био је такође члан те комисије — да се чоја мрка-браун-прими по 33 гр. и 25$^{5}/_{11}$ пар. на рифу. Ово се види из протокола министарства, који је датиран 20 Маја 1868. Та иста комисија решила је даље, да се суроплава чоја узме по 30 гр. и 25 пара. О томе такође има званичан акт министарства под ЕБр. 3654 од 1. Јула 1868 г. То је био рад мога претходника у овој ствари. И кад сам, после догођене несреће у Топчидеру, дошао за министра, ја сам застао ову ствар овако, као што сам вам испричао. Застао сам решење комисијско, да се за једну чоху даде по рифу 33 гр. и 25½ пара, а за другу 30 гр. и 20 пара. Ја вас молим да ово добро запамтите.

Кад сам ја дошао за министра, један фабрикант који се овде као сведок спомиње, неки Скорковски, имао је да потпише уговор, јер је на њему остала чоја по горњој цени. Но кад је дошло до тога, да се сачини уговор, он је мени изјавио да у начелу мора отступити од једног услова, који је стављен на протоколу лицитације, а то је: да не може да испоручи цео квантум чоје на уговорено време. То је мени дало повода, те сам раскинуо лицитацију т. ј. не лицитацију, већ погодбу са Скорковским. Да он то није учинио, ја не бих могао, и кад би хтео то учинити, јер

бих имао с њиме парницу, морао би се с њиме парничити. Кад сам раскинуо погодбу са Скорковким, ја сам 10. Септембра 1868 год. дао оглас у новинама и наредио јавну лицитацију на крају Октобра те исте године.

Оглашена је дакле јавна лицитација. Но ја се нисам само на томе зауставно. Ја сам поред тога отпусто распис свима фабрикантима, који су пре били подносили своје мустре и казао им, да је оглашена усмена лицитација на дан 1. или 2. Октомбра 1868 год. Тога дана дакле лицитација је дошта и држана. Ја на тој лицитацији нисам присуствовао; но не само овде, већ никад за време мога министровања нисам присуствовао лицитацијама, што министру то и не спада у дужност. Комисија која је одређена била да ову лицитацију држи, да је изврши та комисија, предала је начелнику у своје време протокол свршене лицитације — протокол свршене лицитације велим. Овај протокол обвезивао је све лицитанте на цене, које су биле означене и на које су пристали, а министра није обвезивао дотле, као што сам вам пре објасино, док не би потписао „одобравам."

Кад је мени тај протокол поднесен, ја сам могао просто да напишем „одобравам." Питам ја вас сада, да сам то учинио да сам написао просто „одобравам", били ме мого ко окривити?

Дотле је рад био потпун, у свима формама закона, са свим коректан; били ме могао когод тада кривити? (чује се: не би). Не би заиста. И кад ја нисам потписао тај протокол, или боље да речем нисам одобрио набавку једне чоје, па сам после ту исту чоју дао с четири паре јевтиније, што чини 12 до 13

хиљада гроша уштеде држави, — кад сам дакле тако урадио, сад хоће да ме окриве!!! Да сам одобрио прву лицитацију онда не би био крив; а зато, што сам учинио, те је држави око 200 дук. ц. уштеђено, за то сам крив! То представља комисија. Да вам објасним ствар још боље.

Кад је она лицитација држана, држи се — ја незнам докле; дали до 12 или до 1 сахата, како се ваљда кад определи (чује се: обично до 5 сахата после подне). Кажем вам незнам докле, доста на томе, знам ово: пре но што је мени поднесен протокол ове лицитације на одобрење, а то је било после подне онога дана, кад је лицитација држана, дошао је к мени код куће Оферман, да ми учини посету, и том приликом казао ми је, — што ја нисам знао, — да је на њему остала мрка чоја, а на неком јевременну Русу суроплава чоха. Том приликом понудио ми је да њему уступим и другу чоху т. ј. плаву. „Ја бих се, рече примио и друге чоје за то, што сам у компанији са Скеном и Керном". То су речи Офермановe. Овде ће те ми допустити, да мало одступим од главне ствари, па да вам изјавим, да су ове три фирме: Скен, Кери и Оферман, најзнатније фирме, најзнатнији фабриканти чоја. Скен има светски глас, као фабрикант. Оферман ће доћи после њега, а после дозази Кери. Доста на томе, да та три прва фабриканта сачињавали су компанију за лиферовање наше чоје.

Кад ми је Оферман опаку изјаву учинио, ја сам му одговорио ово: „и ако бих имао права да вам уступим ову чоху по цени, коју је Русо на лицитацији понудио, — јер државе се не тиче, да ли ће Оферман или Русо испоручити, већ ње се тиче цена, и лицитација се за то држи, да се добије најкорасnија цена за државу; а не гледа се интерес Руса као што комисија заступа интерес Руса, и хоће да скупштина већа о интересу Рута, а не о интересу државе, — дакле кад је Оферман мени — онаку изјаву учинио, ја сам му после горепоменутог почетка одговорио: и ако бих вам могао то учинити, али нећу; хоћу да запитам прво и прво г.г. намеснике, но пре него што се и на ово решим, то ј. да представим вашу понуду г. намесницима ја хоћу да вам кажем то, да желим, да ми оставите нешто, макар најмање испод цене Русове, „па, рече Оферман, да вам оставим. Тако је и било; и остaвио је 4 паре испод Русове цене. Затим ја сам представио ову ствар намесницима, и покојни Блазнавац изговорко ми је ове речи: „ја бих се пре решио да Оферману дам с десет пара скупље, него Русу с десет пара јевтиније". То су речи, које ми је изговорио г. Блазнавац, кад сам му ствар представио. Међу тим, рече, отидите и јавите г. председнику савета, пошто су по закону намесништво кнез и савет имали ову ствар да реше: „Јавите, рече, ту ствар савету, јер се може Русо тужити." И ја сам отишао и представио ствар председнику г. Мариновићу и у колико се опомињем, а може се и г. Мариновић опоменути, — он ми је — ако и није имао времена да се о тој ствари разговори с Блазнавцем — и сам изговорио и повторио исте речи, које ми је и Блазнавац изговорио. Он је казао: „ја бих волео да дам Оферману с неколико пара скупље, него Русу с неколико пара јефтиније, јер је Оферман на гласу фабрикант и може лиферацију поузданије извршити." Према овоме ја сам примио Оферманову нижу понуду и за ону чоху, која је била остала на Русу.

Овако је ствар ликвидације чохе текла од речи до речи. Русо после тога поднео је протестацију намесништву. То сведоче акта, где је руком самог г. Блазнавца написано, а његов се рукопис лако може познати: „упућује се г. министру војном“. Да ли се Русо тужио и савету ја незнам, неопоменем се, Русо је после мог одобрења Оферманове јевтиније понуде, к мени дошо, и кад сам му одговорио: „ствар је свршена, ја сам протокол одобрио и потписао и дао Оферману да ликвидује чоху“, казао ми: „ја бих дао чоху и јевтиније“, као што и сад говори, али наравна ствар, ми, који смо имали посла, толико посла са тим ликвидантима, ми знамо шта то значи. Кад се закључи лицитација, онда може говорити како ко хоће; но овде је главно то: да је Русо хтео дати чоју јевтиније, он би то при лицитацији изјавио. Ја не сматрам да сам у овој ствари повредио закон. Напротив, ја сам се држао у свему онако, како је закон наређивао, и не само да ни сам учинио штете, него сам учинио ваљде држави, користио сам јој. У главноме дакле ова моја радња овако има да се обележи: прва лицитација једне чохе по тридесет и три гроша и 25 и по пара по рифу, друге чохе по 30 гроша и 22 паре пре мога министровања; и друга лицитација чохе по 30 гроша за време мога министровања, она што се у извештају нетачно спомиње по 28 гр. и 24 паре. То је разлика, коју сам постиго једино мојом радњом и мојом одговорношћу, јер да сам одобрио прву лицитацију, нико неби имао шта рећи. А знате ли шта је уштеђено таквом мојом радњом? 750.000 гр. чар; преко 750,000 гр. чар. То је стварно, то је резултат моје радње, за коју се сад окривљујем и оптужујем што сам разумним радом

мојим толико уштедио држави!! Као што видите, допустићете, надам се, да се може рећи, да је ствар добро текла и да је уштеђено по рачуну 750.000 гр. Ја ћу вам у осталоме о томе још нешто прозборити. Казаће се, можда: „добро што је уштеде било, и ако је форма повређена“, — премда ја тврдим и неможе се доказати ни да је и форма повређена; али како је било с примањем чохе?

Каже се да прегледање није било правилно, није било у реду, није било по закону. Дозволите да кажем како бива прегледање и ако се, унапредак да вам кажем, то прегледање не тиче мене као министра; то није мој посао, јер има правила о томе и има ко извршује прегледање, постоји правило да то врше млађи чиновници, а не министар, сами на своју одговорност. Дакле како то бива? Прегледање бива двојако. Али пре тога још да кажем, да ова градска комисија, која испитује ову ствар, или није знала или није хтела да зна како бива то прегледање; или није знала или није хтела да учини разлику у том прегледању. Једно прегледање или примање бива квалитативно, т. ј. по каквоћи, а друго на број и меру т. ј. по количини. Оно прво прегледање има за цељ да означи и каже: „материјал, који је поднесен одговара мустри, која је уговорена.“ За такво прегледање одређује се комисија, и та комисија, која то оцењује, не одговара за даље ништа, већ она само одговара да је доиста тај материјал онакав, какав је означен у мустри. То је једно примање.

Друго примање и прегледање бива у магацинима. Магационара, њега се не тиче каква је чоха или роба у опште. Он има само да каже: „ја сам примио

толико и толико рифи или ока", јер он за то одговара. Дакле то је разлика између та два начина примања. Комисија је градска, или хотимице или нехотице, смешала ово, и за то је онако испало, као што је она представила. Да видимо како је бивало прво прегледање чохе. Ја бих желио, да ми се даду акта, г. председниче, а нарочито извештаји о прегледању чохе. У место мога говора правдања, ја ћу да вам читам извештаје комисија, које су примале и прегледале материјал. Та акта биће вам најбољи одговор и казаће вам у чему је ствар. Молим вас за акта. Известилац Брајковић даје му акта).

Молим вас послушајте извештаје комисије, који гласе о чохи тој, о којој је овде реч. Ово је званичан акт, који ми је сад дат од комисије, која прегледа тај рад. Тај извештај ево како гласи:

„Господину министру војеном.

Пет сорти чоје, коју су либеранти Оферман и Керн по уговору донели, прегледала је данас комисија и нашла:

1. Код суро-плаве чохе: да ова чоха боји мустре потпуно одговара, да има већу ширину и знатно већу тежину од уговорене, да је од добре вуне израђена, и да у финоћи и квалитету знатну мустру превазилази и на послетку да јој је боја сасвим постојана.

2., код мрко-седе чохе: И ова је чоха шира и тежа од уговорене, и она је од добре вуне израђена, а у квалитету равна је мустри; израда јој је финија од мустре, а боју постојанију има.

3., код црне, црвене и вишњеве чохе: све ове три чохе потпуно мустри одговарају, с том разликом,

да све три имају и већу ширину и знатнију тежину од уговорене чохе. Боја им је постојана.

По овоме комисија је мишљења да, се све ове чоје приме, јер потпуно мустри одговарају.

У Београду
31. Марта 1869 год.

Председник комисије,
Драгољуб С. Поповић.

Чланови:

Мајор Никифор Јовановић, поручик Лазар Кнез-Јевтић, Риста Поповић, Анастас Павловић.

Решење: Пошто чоха по извештају комисије мустри одговара, то да се прими и исплати.

Е.№. 1149.

1. Априла 1869 год.
у Београду.

Министар војени,
пуковник,
Јов. Бели-Марковић.

То је први извештај. Изволте да читамо даље

„Господину министру војеном.

Пет сорти чоје, и то суроплаву, мрко-седу, црну, црвену и вишњеву, које су либеранти Оферман и Керн сходно уговору, између њих и г. министра војеног под 17. Октобра пр. год. закљученом донели, прегледала је данас комисија и нашла:

1., код суро-плаве чоје: Ова је чоја у свему израђена како се само пожелити може, сви су комади један као други једнообразно израђени, вуна је са свим чиста употребљена, никакви приметци од кучине, козине, говеђе длаке, и т. д. нису се у овој

чохи приметити могли. Она је знатно шира но што би по уговору имала бити, а и тежа је на сваком рифу по 1¼ лота, јер по уговору мора један риф ове чохе 31½ лота тежак бити, а он тежи 33¼ лота. У опште узевши ова је чоха у квалитету најмање у 5 процената боља од мустре.

2., код мрко-седе чохе: Ова је чоха такође врло добро, чисто и једнообразно, израђена и у њој осим чисте вуне никакви други страни примеци нису се приметити могли. И она је у нешто шира од уговорене, а и тежа је на сваком рифу по 1½ лота, јер по уговору мора један риф ове чоје 39 лота тежак бити а он важи преко 40¼ лота. И ова чоха у квалитету знатно је боља од мустре.

3., код прне, црвене и вишњеве чохе: Ове све чохе у квалитету потпуно мустри одговарају с том само разликом, што све већу тежину имају од уговорене, тако је на сваком рифу црна чоха тежа у 2, црвена у 2½, и вишњева у 1 лот.

Код свију пет сорти чоха боја је сасвим постојана. По овоме комисија је понизног мишљења, да се све ове чохе као врло добре, и што мустри потпуно одговарају, приме.

На послетку комисија сматра за дужност да каже: да до сада ни један ливерант није овако ваљан материјал за војску нашу донео.

У Београду, 5. Марта 1869 год.

Председник комисије.

К. Русидес.

Чланови:

Мајор Никифор Јовановић, Драгољуб С. Поповић, Риста Попадић, поручник Лазар Кнез-Јевтић.

Решење: Пошто је чоха по извештају комисије добра и не само по мустри, него и боља од мустре, то нека се прими и исплати.

Е.Ж. 771.

6. Марта 1869 год.

у Београду.

Министар војени
пуковник,

Јов. Бели-Марковић.

Ово комисија по својој прилици није хтела да изнесе пред одбор.

А. Николајевић: Нека се испита сада Русидес, па да видите шта ће сада да каже.

Ј. Бели-Марковић: ја имам и читам овде званичан извештај по коме сам морао радити. Ево да видите сад даље:

„Господину министру војеном.

Суро-плаву чоху коју су ливеранти Оферман и Керп, сходно уговору између њих и г. министра војеног под 17. Октобра 1868 год. закљученом донели, прегледала је потписана комисија и нашла:

1., да ова чоха боји мустре потпуно не одговара она је доста знатно од мустре отворенија;

2., да нема прописану ширину, она је у $^{3}/_{32}$ честице рифа ужа од уговорене чохе;

3., да је у квалитету нешто ситнија и знатно лоша;

4., да нема прописану тежину, јер место да је један риф 31½ лота тежак, он важи само 30¼ лота;

5., да јој је боја са свим постојана.

По свему овоме комисија би морала бити мишљења, да се чоха ова почем мустри не одговара одбаци.

Али како је ова чоха, и ако у свему мустри не одговара, таквог квалитета, да се и као она првашња употребити може, то је комисија понизног мишљења, да би се и ова чоха под овим условима примити могла:

1., да се при примању и мерењу ове чохе, због њене мање ширине, сваком њеном рифу по $^{1}/_{32}$ честице рифа у дужини дода.

2., да се због слабије и оштрије израде побије вредност сваком рифу са 3 гр. т. ј. да се сваки риф ове чохе место с 28 гр. и 4 паре само с 25 гр. и 4 паре плати.

3., да се сви они комади, који су чивитом одфлекани, ако ове флеке лиферант сам не одклони, одбаце.

Што се пак мање тежине тиче, та се потпуно изравњава мањом ширином, јер кад се ово двоје сравни, излази потпуно тежина т. ј. $31^{1}/_{2}$ лота речене чохе.

За случај дакле, ако би г. министар војни ову чоху, која као што је горе речено, мустри не одговора, примио, комисија држи, да би праведно било, да се по горњим условима прими.

Комисија шиље г. министру војеном мустру суроплаве чохе заједно с једним рифом квашене и једним рифом неквашене лиферантове чохе, као и два комадића чохе, које су хемичку пробу издржали, да види, колика је разлика у боји приближала мустри.

У Београду,

12. Марта 1869 год.

Председник комисије,

Драгољуб С. Поповић.

Чланови:

Мајор Никифор Јовановић, Анастас Павлокић, поручик Лазар Кнез-Јевтић, Коста Стевановић.

Решење: Одобравам да се прегледала комисијом чоха прими, али да се у свему тачно по предлогу што се тиче точке, 1, 2, и 3 поступи.

У Београду,

14. Марта 1869 год.

Е№. 865.

Министар војени,

Ј. Бели-Марковић.

Ја бих овде имао да приметим, да су ово исти људи. који су на првом извешћу, па да су хтели што неискрено да учине, они би и сад казали да је чоха добра; но пошто је чоха лоша, они су тако и казали. Сад како је моје решење: Одобравам да се прегледана чоха прими; али да се у свима тачкама по предлогу комисије поступи."

Ово је моје решење; дакле да се побије свуда по 3 гр. Хајдемо даље. Да видите све како је било, па после оцените, имали какве беззаконитости. (Узима други извештај). Ја имам узгред да напоменем, да је ово опет онакав исти извештај као онај, па су прећутали да кажу да је одбијено по 3 гр. Наравна ствар кад би ја издао решење, противно комисијском извештају, онда би излазило и комисија би навела, ди би ја био крив; али то не стоји и за то се не спомиње од стране комисије. Но тако је кад се ствар хоће да изврне. — (Чита извештај, који гласи:

„Господину министру војном.

Две сорте чохе и то: суро-плаву и мрко-седу, које су лиферанти Оферман и Кери, сходно уговору између њих и г. министра војеног закљученом, донели, прегледали су потписани чланови комисије и нашли:

1., суро-плава чоха: Ова је чоха шира и знатно

тежа од уговорене, у квалитету је равна мустри, а у вуни и изради, знатно ову превазилази. Боја јој је са свим постојана, и боји мустре потпуно одговара.

2., мрко-седа чоха; и ова је чоха и шира и тежа од уговорене чохе. Квалитета је врло доброг, израд јој је и вуна још боља и од мустре. Боја јој је постојана и потпуно боји мустре одговара.

По овоме комисија је понизног мишљења, да се обе ове сорте чохе, што потпуно мустри одговарају, приме.

У Београду
21. Марта 1869 год.

Председник комисије,
Драгољуб С. Поповић.

Чланови:

Мајор Ник. Јовановић, Анастас Павловић, Риста Павловић; Риста Попадић, поручик Лазар Кнез-Јевтић.

Е.№. 1001.

Решење: Пошто је чоха по извештају комисије добра, то да се прими и исплати.

У Београду
21. Марта 1869 год.

Министар војни,
потпуковник.
Ј. Бели-Марковић.

Дакле, као што видите, где је чоха шира, где је тежа, нисмо доплаћивали; а на против, где је ужа ми смо одбијали. Ако може што правилније бити, ја незнам нити разумем да може бити.

Чита даље извештај, који гласи:

„Господину министру војеном.

По налогу г. министра војеног од 5. Априла ове године Е.№, 1215. одређена комисија за преглед чоје, коју је по уговору од 18. Октобра пр. год. Е.№. 5209 на либерацији примио г.г. Јован Хајнрих Оферман и Епок Керн, — прегледала је још заоставши део чохе, и то суро-плаве у 1673 комада, мрко-седе у 1923 комада, вишњеве у 18 ком. црвене у 47 ком. и црне у 10 ком. и нашла следеће:

1., чоха суро-плава (за панталоне) одговара савршено ширини, тежини и каквоћи, који су у условима уговора постављени, изузимајући само један део исте чохе од 188 комада, која је у тежини за 27 лота на риф лакша (треба да буде по уговору 31·5 лот на риф тешка, а нађено је само 28·8 лоти) сва друга чоја у овој боји одговара и овом својству.

2., Чоја седо-мрка (браун за блузе) осим 212 комада ове чоје, која је само у тежини за 2·6 лота лакша на риф (треба да буде 39. лота, а нађено је 36·4) сва је остала врло добра и по условијама у уговору означеним. И ови 212 комада одговарају потпуно осталим својствама.

Ова разлика у тежини ових неколако комада од ове две боје чохе, произлази по мнењу комисије отуд, што је чоја више шишана и отуд разлика мало мања у тежини. Што се постојанства тиче, комисија мисли да ће и ова чоха исто време издржати као и она подпуне тежине. По за то што уговору не одговара потпуно, комисија је још уједно и тог мнења, да се фабриканту за 188 комада плаве чоје одбије од сваког рифа по 1 гр. и 15 пара чар. а од 212 ком. браун чохе да му се одбије по 1 грош и 5 пара на сваком рифу.

3. Чоха црвена, вишњева и црна одговара савршено уговору и мустри.

4. Све су ове чохе од различних боја, без икаквих промена у боји издржале потпуно и хемичну пробу.

О свему овоме комисија учтиво извештава г. министра војеног.

У Брину,

16.-28. Априла 1869 г.

Председник комисије.

Радован Барловац.

Чланови:

Александер Симоновић, поручик Љубивој Перишић, потпоручик, (следују још два потписа странаца.)

Решење: Одобравам, да се сва чоха по предлогу прими с тим, да се 188 комада суроплаве чохе што је лакша, него што је уговором дозвољено, исплати сваки риф са по 26 гр. и 20 пара и 212 ком. чохе мрко-седе због истих узрока, да се исплате са по 28 гр. и 33 п. по рифу.

Е№. 1398.

2. Маја 1869 год.

у Београду.

Министар војени.

Ј. Бели-Марковић.

Дакле како је овде решено? „Одобравам да се чоха прими и по прегледу комисије поступи.“ Хајде даље да идемо, да пређемо све извештаје, којих има о чохи; да видите све како је. Но пре него што би даљи извештај прочитао, имам да вам кажем за овог скорковског, који се спомиње у једном извештају као ливерант. Он је тај, на коме је остала чоха по првој

цени 33 г. и 25 пара једна, и 30 гроша и 22 паре друга чоха. Ја сам с њиме, као што сам казао напред, раскинуо био погодбу. Кад сам то учинио, на нова лицитација одређена, и он је дошао, али није могао да прими цео квантум чохе за то, што је један од мањих фабриканата. По свршеној лицитацији и погодби са Оферманом, он је к мени дошао и казао: „ја вас молим, да ми уступите једну количину од тих чоха, јер ћу иначе пропасти“. „Ја сам се спремао вели, по првој лицитацији, коју сте ви уништили, и ја ћу вели, пропасти, дакле да ми дате бар једну количину по цени, која је на Оферману остала“. Ја сам му казао;“ ја ту не могу ништа; чоха је на Оферману остала, него ја ћу говорити Оферману, ако хоће да нам уступи 20.000 рифи, као што тражите, нека вам уступи, а он одговара“. После му је Оферман и уступио. И видите баш његова чоха, то је та чоха, која је рђавија од мустре, а међутим Скенове и Оферманове све су боље од његове. То сам сматрао за нужно да наведем само рад објашњења. Сад да видите даље. Чита извештај:

„Господину министру војеном.

Један комад од 29 рифи, суро-плаве чохе, који је ливерант Скорковски донео, прегледала је комисија и нашла:

1., да је ова чоха од оне његове пређашње знатно у свему боља.

2., да боја ове чохе боји мустре одговара.

3., да је боја ове чохе постојана.

4., да ова чоха нема прописану ширину, т. ј. да је $^{1}/_{64}$, нема уговорену тежину, и у место да јој је један риф $31^{1}/_{2}$ лота тежак он важи само $30^{1}/_{2}$ лота из

чега следује, да је нешто и у квалитету лошија од мустре.

По свему овоме, комисија је понизног мнења, да се ова чоха може примити, али да се мања ширина ове чохе у дужини надокнади, т. ј. да се на сваки 100 рифи дода још по 1 и по риф, и да се због мање тежине, па дакле и лошија квалитета, побије вредност свакоме рифу са 44 паре т. ј. да се сваки риф ове чохе у место са 28 гр. и 4 паре плати само са 27 гроша.

Напослетку комисија у понизности примечава, да је она само за овај комад чохе одговорна, јер она незна, да ли је и сва чоха Скорковског оваковог квалитета.

У Београду,
9 Маја 1869 године.

Председник комисије
Драгољуб С. Поповић.

Чланови:

Мајор Никифор Јовановић, поручик Лазар Кнез-Јевтић, Анастас Павловић, Милован Обрадовић.

Е№ 1622 Решење: Да се прегледана чоха по приметби комисије прими и са 27 гр. чар. риф исплати, — 12 Маја 1869 године. Министар војени, полковник, Јов. Бели-Марковић."

Дакле моје је решење онако, како је комисија исказала. Сад бих вам могао објаснити нешто, што у извештај одборски долази доцније. Каже се тамо: да је на лицитацији казано, да ће се чоха у Брину примати а не у Београду, онда би и цена чоје нижа испала.

Тако се тамо каже. Али ко је знао, да ће се

чоха у Брину примати? Ко је то знао велим? Је сам ли ја могао знати при погодби о ликерацији? Ја то ни сам мого знати. Да ни сам знао, сведочи уговор, који сам закључио, јер да сам хтео нешто рђаво да учиним, ја би уговор закључио тако: да се један квантум прими у Београду, а други у Брину. Али то ни сам казао; то ни сам уговорио, јер ни сам знао за то, већ је најпре сав квантум чохе долазио у Београд све док ни смо решили да се нека количина одела изради у Брину и по томе да се тамо прими нека количина чохе. А ово је учињено за то, што неби било паметно донети и ову чоху у Београд, па је враћати у Брин рад израде, јер и ако би до Београда пао трошак на рачун ликеранта, повраћај натраг у Брин пао би на наш рачун. Дакле зашто је чоха примана у Брину? Зато што је на девет месеци после закљученог уговора решено, да се у Брину израђује одело, а рађено је и у Грацу. У осталом ја сам мојим настављењем од 5. Априла 1869 Е№ 1215. (ова тачка није исказана пред скупштином, јер г. Бели-Марковићу градска комисија тада није била дала ово настављење, а он на памет није знао за ову своју наредбу. Види га на крају ове седнице и приметбу о његовом проналаску) препоручио, те је ликерантима одбијен цео трошак од Брина до магацина београдског и ђумручина на сву количину чохе, која се имала предати у Београду, а остала је, због израде, у Брину. То сам хтео да вам објасним и одговорим на питање: зашто је чоха примана у Брину, кад су друге чохе примане у Београду. Сад долазимо на оно место извештаја одборског, где се даље позива на извештаје

комисијске о прегледању чохе. Дакле да видимо извештаје о томе прегледу:

„Господину министру војеном.

Сходно претпису г. министра војеног од 19 Маја ове год. Е№ 1691, потписана комисија прегледала је суроплаву чоху и то у 280 комада, коју је фабрикант Скорковски по уговору донео, и нашла је, да 264 комада потпуно мустри и уговору одговарају, а 16 ком. да су мало лошијег квалитета. С тога је комисија миења да се 264 комада по уговору т. ј. један риф по 28 гр. и 4 паре исплате, а да се код оних 16 комада на свакоме рифу цена у 1 гр. и 4 паре побије, као што је и Београдска комисија за право нашла. Оних 264 комада, који су као добри примљени маркирани су једанпут са знаком „К. П." а оних 16 ком. који су слабији означени су двапут са истим знаком. Сва та чоха налази се у магацинима код „Офермана".

У Брину

13 Јуна 1869 год.

Чланови комисије:

Артиљерије мајор, Никифор Јовановић; каваљерије поручик, Александер Симоновић; потпоручик артиљерије, Павле Шафарик.

Е№ 2081 25 Јуна 1869 г.

У. Београду.

Решење: Да се према известију комисије поступи и исплати. Јов. Бели-Марковић."

Чита даље извештај, који гласи:

„Господину министру војном.

По наредби г. министра војеног од 15. тек. потписата комисија прегледала је чоху суро-плаву, коју

је Х. Оферман фабрикант из Брина за народну војску у 350 комада набавио, па је нашла: да у свему мустри што се ширине и тежине тиче одговора а у квалитету још је у нешто и боља нежели мустра.

О преднаведеном потписата комисија учтиво извештава г. министра војеног ради знања.

У Београду

16. Децембра 1869 г.

Чланови комисије:

Радован А. Петровић, Коста Миловановић, капетан, Александар Пожарев кројач мајстор.

Е№. 4242.

Решење: Да се прегледана чоха прими и исплати.

У Београду

16. Децембра 1869 г.

Министар војена,
пуковник.
Јов. Бели-Марковић.

После тога чита:

„Господину министру војеном.

По налогу г. министра војеног потписата комисија прегледала је чоху суро-плаву, коју је фабрикант Оферман и компанија за народну војску набавио, па је нашла: да у свему мустри потпуно одговара.

О чему г. министра војеног учтиво извештава.

У Београду

13. Јануара 1870 г.

Чланови комисије:

Капетан Коста Миловановић, Радован А. Петровић, Алек. Пожарев.

Е№. 139.

Решење: Да се чоха прими и исплати.

15. Јануара 1870 г.

у Београду.

Министар војени,
пуковник,
Ј. Бели-Марковић.“

И на послетку чита последњи извештај, који овако гласи:

„Господину министру војеном,

По наредби г. министра војеног потписана комисија састала се је данас и прегледала чоху суроплаву у 64 комада, коју је Х. Оферман фабрикант из Брина за народну војску набавио, па је нашла: да у свему мустри одговара што се ширине и тежине тиче а у квалитету да је још и нешто боља, нежели мустра.

О чему г. министра војеног учтиво извештава ради знања.

У Београду

12. Децембра 1869 г.

Чланови комисије:

Радован А. Петровић, Александер Пожарев, Коста Миловановић капетан.

Е№. 4188.

Решење: Да се прегледана чоха прими и исплати.

У Београду

13. Децем. 1869 год.

Министар војени,
пуковник,
Ј. Бели-Марковић.

Ово су све извешћа, која сам добијао о примању чохе. Према њима ви можете оценити: да ли стоји оно, што се наводи као да је чоха неваљала примана, као

да није одговарала мустри или да није прегледана као што ваља и т. д. То можете сад сами оценити, и ја не сумњам да неће ваша оцена испасти у моју корист, корист истине и правде.

Толико сам имао да кажем о прегледу и примању чохе. (Чује се: да прекинемо седницу па да наставимо после подне).

Бели-Марковић: да свршимо још нешто о чохи, па ће мо после даље ићи. Овде имам да објасним још то: Зашто је оних 20.000 рифи чоје доцније уступљено Оферману без лицитације? Даље имам да вам објасним зашто су официри и страни поданици примали чоху? И најпосле да вам објасним оно, што се у одборском извешћу спомиње о жигу.

Дакле прво што се тиче оних 20.000 рифи чохе. Као што се видиово је доцније набављено? Питање је: кад је то набављено? Као одговор на то питање морам да вам дадем кратак нацрт целог рада у овој ствари. Кад је купљен прирез за одело народне војске, онда је било у 1-вој класи 60.000 војника и прорачунато је одело на 60.000 војника, па и сума по предрачуну сакупљена је за толико војника. Кад сам ја набавио оваку чоху и овако јефтино — јер донде никад није овака чоха овако јевтином ценом набављена —, онда сам уштедио на тој чохи 750.000 гр.; па кад сам доцније учинио предрачун и од шињела и све то скупио у један рачун, — ја сам видио да могу за исте паре, раније покупљене паре, да оденем не 60.000, већ 70.000 народних војника. И шта сам онда радио, или боље рећи шта сам могао радити у таквом случају. Ништа друго него либерантима казати: либеруј̀те и даље исту чоху по исту цену.

Ја мислим да нисам друкчије ни могао да поступим, прво што су цене тако јевтине биле, као што никад нису; друго што је чоха врло добра била; и треће да сам одредио другу лицитацију, требало би дуго чекати за чоху и ко зна да ли се не би више платила, па би тек онда мого одговарати ако би поред познате ниже раније цене дао чоху скупље. У главном са доцнијом набавком ових 20.000 рифи било је тако као кад би ко од вас отишао у дућан, купио чоху за џубе или гуњ, па би отишао мајстору и овај рекао да још треба један риф више; заиста ви нећете отићи код другога да купите, већ код оног истог, код кога сте прво купили, па макар скупље било.

Сад да вам објасним што се тиче официра. Овде је изведено тако, као да сам ја тамо слао те официре, да ми учине неку услугу и да ми учине нешто против уговора. Међу тим баш ти официри исказали су у извештајима својим, као што видосте за чоху да је добра, а у колико није, приметили су да није. А ако је истина, ја незнам, да ти официри сад сведоче противно својим званичним извештајима, онда би то било само против тих официра, а не против мене, јер за мене важио је и важи њихов званични извештај. У осталом није било то, да сам ја нарочито те официре слао рад прегледања чохе, већ су они случајно тамо били. Служили су прво овде, пошто су свршили академију, па су после отишли тамо да се усаврше у овоме или ономе, да се више дотерају и од њих двојица су о своме трошку тамо били а Шафарик је чиними се нешто добио помоћи од правитељства, па као затекше се на страни, употребио сам их на овај посао. Они су се

налазили у Бечу. А што се каже да су ови официри против своје воље употребљени на овај посао, то не стоји никако. Нико, па ни они мени никад нису то изјавили. Даље се наводи, да ти официри нису били знаоци, познаваоци чохе. Али ако би и било тако, они су имали права и дужности да приметe кад незнају, да кажу: „незнамо, то није наш посао“, па ја би онда издао друго наређење.

Но и то не стоји: они су добри хемичари, а нарочито г. Никифор је готово најбољи наш хемичар, те имају способности да оцене чоху. Ово одређивање официра у ту комисију није у осталом ни противно закону — као што извешће одборско наводи. —, јер § 16 устројства војеног министарства изриком то дозвољава. Још сам те официре употребио на овај посао и зато, да би се уштедио трошак комисијски, и то је било само за онај мањи квантум чохе на страни примљени, а све што је у Србију долазило, примано је онако, као што сам прочитао извешћа т. ј. комисијама грађанским. Најпосле замера се и то, што су страни поданици преглед извршили, а у у говору стоји да наши поданици то чине. Јест, али, то је уговорено за то, што нисам хтео да имам посла са страним поданицима у нашој земљи, што нисам предвиђао то, да ће се неки део прегледати и на страни. А кад се ово догодило, и кад нисам имао на месту наше поданике, зашто да неби употребио стране? Најпосле и не наводи се да су ти странци штогод оштетили нашу државу, те да би ја за то могао одговарати?

Што се тиче жига, а и у опште о примању ове чохе, у место одговора, дозволте, да вам прочитам један акт, наставленье. По свој прилици овај акт био је у рукама те градске комисије.

Ја сам уверен да је овај акт одбору само до пола можда прочитан, а половина је претајана, ако не и све, и за то је могло онако бити написано другчије, а не, као што је у ствари. Сад чујте тај акт. (Чита):

НАСТАВЛЕЊЕ[1])

Фабриканти Оферман и Кери из Беча, који чоху за народну војску либерују, имали би по уговору са њима закљученим још предати чохе у Београду и то;

а, мрко-седе	57.494	рифа
б, плаво-суре	63.406	„
в, црвене	1,212	„
г, црне	63	„
д, вишњеве	521	„

А тако исто Леополд Абелес, који поставско платно либерује, имао би још по уговору предати у Београду 62.382 ¼ рифа платна, Жика Карабиберовић 240.400 ком. дугмета и Марко Илић 606.915 пар. копчи. Но пошто је министар неку количину одела од тог материјала дао на израду у Бечу, то наређује следујуће:

1. Да се горња количина чохе, платна, дугмета и копчи које би дотични либеранти у Београду имали предати, прегледи у онакошњим фабрикама где је материјал и израђиван.

2., Комисија за преглед ових набавки има се саставити на основу прве тачке под II уговора из четири

[1]) Примедба. У место овог наставлена г. Бели-Марковић је прочитао наставлење о примању одела под Е-Бр. 3665, од 4. Новембра 1869 год. Ова промена догодила се за то, што му је то наставлење дато, кад је у скупштини рад прочитања захтевао наставлење о чохи. Сад је Бели-Марковић из званичних акта набавио ово, на ову ствар односеће се наставлење, и за то та овде печата с тим, да градска комисија није хтела набавити ово наставлење о прегледу чохе и да је говорила г. Авакумовићу да га нема.

члана и петог председника. За ту комисију министра од своје стране одређује г. г. поручика коњаничког Александра Симоновића и подпоручика артиљеријског Љубивоја Перишића, а доцније подпоручика Шафарика на место А. Симоновића.

3. Мустре о набавкама и уговор прими ће комисија од г. мајора Марка Катанића, коме министар војени ставља у дужност да при том пази да се комисија сходно прописима наших закона и уговору састави, и да се ова има у свему најтачније мустре и уговора придржавати при прегледању предмета.

4. Комисија ће сваки комад чохе и платна, који прегледи и за добар нађе, обележити са постојаном фарбом и нарочито за то спремљеном марком са великим писменима К. П. што значи комисијоно примљено. А на сваки одбачени комад ставиће се марка: К. О. што ће значити комисијом одбачено.

5. Либеранти напредименовани предмета дужни ће̂ду бити све оно што је комисијом примљено о своме трошку тамо поставити где им г. мајор М. Катанић у договору са предузимачем израде одела означио буде, и где ће се чоха и платно на бечки риф премерити, дугмета на комад а копче на парове избројати, и то у присуству једнога од чланова компеције министром одређени и кога за то мајор Катанић наименује, а тако исто у присуству предаваоца материјала и примаоца одела за израду. А то ће све ићи под надзором мајора Марка Катанића.

6. После сваког предавања направиће либеранат материјала рачун управљен на в. министра изложивши на истом, колико је чега и по којој мери предао, који ће рачун члан комисије, који при мерењу присуствује

одостоверити „да је заиста при мереву толико тога и тога материјала изашло.“

Предузимач израде одела подписаће на истом рачуну да је горње количество материјала на израду примио. Напослетку ће исти рачун одостоверити мајор Катанић „да је заиста примање и предаја по овом рачуну извршена“ и тај ће рачун предати лиферанту ради наплате, а он ће комисијоно извешће о каквоћи предмета са својим приметбама министру војном шиљати, напослетку

7. Лиферанти у 1 тачки овог наставлења означеног материјала дужни ће бити по тачки 5 тачно предати од њиови набавки и то: Оферман и Кери, чоје плаво суре 63.360 рифи, мрко седе 52.480 рифи, црвене 266 рифи и вишњеве 20 рифи. А ресто до измирења уговора посла ће после прегледа и маркирања комисијом непосредно о своме трошку у Београд на министра војеног, гди ће се иста на меру овамошњу примити и рачун од исте саставити. Но притом како Оферман и Керн тако и Абелес који платно поставско лиферује дужни су признати и надокнадити експедиционе трошкове колико би ови износили на тамо заустављену чоху и платно, од места гди га поставили буду, па до Ђумрука београдског, и са Ђумрука до у војени магацин одеће предузимачу израде одела — по томе што је овај обвезан израђено одело о свом трошку у магацин београдски поставити. А тако исто признаће му подвозни трошак и Марко Илић за копче, које се тамо задрже.

Е.№. 1215.

5. Априла 1769 год.

у Београду.

Министар војени,
полковник,
Јов. Бели-Марковић.

Ја вас питам сад браћо, питам вас: може ли се замислити као што се тамо у извешћу наводи, да је била каква злоупотреба при прегледу. Она роба, која је одбачена, била је жигосана са „К. О.“ онда кад се она, која се прима, означавала са „К. П,“ и те марке стављене су изнутра на чохи. А кад је овако бивало онда може ли се и одбачена роба подтурити, може ли то да буде питам вас?! Комисари градски хоће да изведу као да то може бити и то мени на терет да баце!

Видите до ког ступња изопачавања терали су ти људи из комисије. Видите то само из овог малог примера!! (вичу доста је за данас).

Председник: молим вас, браћо, да вам кажем две — три речи. Г. Бели-Марковић у одбрани својој навео је, како је комисија злоупотребе чинила, како је пристрастно радила и како је удешавала сведочбе.

Ово је ствар по закону кажњива у казненом делу; него то није учињено од стране скупштине, већ од трећег лица неком трећем. Дакле та се ствар не тиче скупштине, него комисија нека тражи задовољење код грађанских судова за ову увреду, а г. Бели-Марковић нека се опет тамо брани.

То сам имао да кажем о овој ствари, пошто се та увреда догодила у скупштини, а спрам званичне комисије, која је позвата од стране одбора да овде присуствује поради давања потребних акта. (Чује се: „То се вас не тиче.“ Жагор).

Додатак овој седници.

Само да би читаоцима била позната садржина и оног наставленъв под Е.-№. 3665. (види примедбу напред), и оно се овде печата, премда се не тиче предмета о коме је овде говор. Оно гласи овако:

„НАСТАВЛЕЊЕ“

„Предузимач израде одела за народну војску Жика Карабиберовић има по уговору, с њим закљученоме, предати једну количину таквог, које је већ готово и находи се у Грацу у Аустрији.

Поради прегледа и примања овог одела министар војени одређује од своје стране комисију, и то од инжинирског капетана Јеврема Радојкића и артиљеријског потпоручика Павла Шафарика, и ставља им у дужност:

1., Да ови ову израђену количину одела точно комад по комад прегледе и с мустрима, које су печатима министарства и мајора Катанића утврђене, у свему точно сравне што се тиче каквоће чохе, величине, т. ј. дужине и ширине форме кроја, каквоће поставе, дугмета и доброте израде, с обзиром на све оно, што је у уговору казано. На ту цељ добиће комисија уговор и мустре у Грацу од Офермана фабриканта из Брина ком је већ у том смотрењу писано.

2., Свако парче одела, које комисија за добро нађе и прими, маркираће писменима „К. П.“ а оно, што мустрама и уговору не одговара, одбациће и обележити писменима „К. О.“ Ове марке удараће комисија изнутра на чохи или на постави, и то црвеном или белом бојом како би се јасно читати могле.

3., По свршеном прегледу овог одела комисија ће настати, да предузимач израде све прегледано одело одмах експедира, а она ће по том поднети свој извештај министру војном.“

Е.№. 3665.

4. Новембра 1869 год.

у Београду.

Председник скупштине,

Д. Ђ. Јовановић.

Секретар,

С. Живковић.

Опуномоћени потписници:

Здравко Јовановић, Јеремија Стојанић, Павле Самуровић, Петар Поповић, Милан Ђирковић.

САСТАНАК XI.

У петак 25. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Почетак у 9 и по сахата пре подне.

Присуствовали сви министри.

Председник: састанак је отворен. Да није ко од посланика изостао од данашњег састанка? (Чује се: сви су ту.)

Сад браћо да наставимо јучерашњи рад. После говора г. Бели-Марковића, јавили су се неколико посланика за говор, а ја ћу сада да им дам реч.

Ј. Бели-Марковић: молим вас, ја нисам довршио мој говор. Нисам одговорио на све. С тога сад да наставим, па кад довршим мој говор, онда нека други говоре. (Жагор. Чује се: нека он доврши свој говор.)

Председник: молим вас браћо. Г. Бели-Марковић жели, да цео свој говор доврши. (Чује се: Нека доврши.)

Н. Радовановић: нека говори што има г. Бели-Марковић, па кад он сврши, ми ћемо онда примечавати што имамо.

Ж. Милошевић: да богме. Нека господин сврши свој говор, па ћемо ми после дати своју реч. (Чује се: јок. Нека посланик сад говори, јер он се спремио да каже нешто на јучераши одговор г. Јоце)

Известилац г. Брајковић: човек има право да говори и сврши сав свој говор. Он нас није прекидао кад је извештај читан.

Председник: рад је у овој ствари да г. Бели-Марковић продужи свој говор и да одговори на цео извештај, па кад то буде, онда ће посланици на поједине тачке давати своје примедбе и питати шта имају. (Чује се: Тако је. Изволте господине.)

Ј. Бели-Марковић: дакле, ја сам јуче довршио о чохи. Казао сам вам а и сада кажем, ако вам буде што нејасно, ја ћу дати објашњења.

Сад ја прелазим на другу, као понајважнију ствар — на шињеле. Ја сам и ову ствар затекао у раду већ кад сам се примио, министарства, кад сам постао министар, и кад ми је требало да радњу на тој ствари наставим.

Још пре мене, пређашња влада за време живота пок. Књаза Михаила, мислила је: како да набави овако грдну количину шињела. Она је размишљајући о томе најпосле закључила да ову количину шињела набави из Русије. Ја управо незнам побуде томе таквом закључку, по мислим само, могу нагађати, да је ово учињено зато, да не би овако грдна количина набавке шињела, овако велика набавка војеног материјала, ако би се с друге какве стране набављала, на какве препреке наишла, као што се то често догађа.

Могао би се случајно рат отворити и догодити, па би се забранило, и не би добили оно, што би требали да добијемо. Можда је то била побуда оваквом закључењу пређашње владе а може бити и друга. Ја незнам; но знам само то да је рађено на томе, да се цела ова количина шињела добије из Русије. Тога ради послат је у Русију нарочит човек.

Дакле ја сам овако ову ствар затекао. Но пошто онај први човек, који је послат у Русију није свршио посао, намесници желили су, да се и даље тако ради, и да се други човек пошље.

И у сагласију са намесницима и другим министрима послат је у Русију био садањи капетан генерал-штабни г. Ђурић. Он се тамо бавио неколико месеци, но овоме послу. Сва кореспонденција по овоме послу, пошто је Ђурић имао поред свога посла још и другу неку мисију, вођена је шифрима. Она се налази по већој части у писмама пок. г. Блазнавца, а нешто се налази и код мене.

Кажем вам, ова су писма махом у шифрама.

Ова је радња његова најпосле прешла и у званичну радњу, у толико, у колико су преко заступника руског, преко конзула руског, била измењала званична акта о овој ствари.

Г. Ђурић, у кратко да вам кажем, вратио се из Русије натраг; донео је мустре и донео је цене о шињелима. Ми смо имали ове мустре и ове цене пред собом, које су из Русије донешене. Не само ја сам, већ сви и намесници и други министри, знали смо о томе и имали смо те мустре. Пошто смо испитали ове мустре и цене, ми смо нашли да чоха у мустри ни у колико не ваља, јер је била управо да речем више неко сукно, но чоха. Била је нека вањавица, неки материјал који је уваљан, а прост. Међутим цене су биле неумерене. Ја не могу да се добро опоменем, али то има у писмама. Чини ми се ја мислим, 5¾ рубље или 6 рубаља на месту. Осем тога, захтевао је фабрикант коме нас је Руска влада препоручила, да му се плати око четвртина цене унапред за те шињеле.

Све ово побудило нас је, да одустанемо од те намере, да се из Русије шињели набаве, и навело нас је на мисао, да тражимо други пут.

Мени је препоручено било, да тражим неколико људи, који ће се ове набавке примити испод руке. Ја сам писао и питао и јавила су се за то два фабриканта са својим мустрама. Јавио се и Карабиберовић са својом мустром. Имали смо дакле и три мустре. Кад су све три ове мустре дошле предаме, ја сам добио налог, да зовнем неколико саветника, да им представим ствар и ове мустре, да их испитају и саразмерко са ценама да се определе за једну или другу од ових мустара. То сам и учинио. и звао сам четири саветника. У колико се опомињем позвао сам г.г. Данила Стевановића, Владислава Вујовића, — који су и сада саветници — Гају Јеремића и Станоја Петровића, који су сад у пензији.

Ја сам изнео мустре, изнео сам један шињел од наших шињела у стајаћој војсци и казао шта да раде. Они су се изјаснили, сравнивши све цене и мустре за мустру г. Карабиберовића. Они су ову мустру утврдили својим печатом, они су ставили на протокол своју писмену изјаву, да је од поднешених мустара ова према цени најподеснија. Још шта више они су се изјаснили да је цена према досадањим ценама врло јевтина и да је чоха боља од чохе на шињелима, који су пређе били у стајаћој војсци. Ово сам све ја саопштио намесницима и они су одобрили, да се уступи набавка шињела Карабиберовићу.

За потврду тога, да ја сам доиста нисам ову ствар радио, него да сам радио са онима, који су надлежни били да раде на томе, ја сам случајно наишао

претурајући неке моје старе артије на једно писмо, које баш гласи о томе. Неки случај, као што видите, игра велику улогу у животу човека. Па тако је и овде са овом артијом. Ја молим кога од г.г. посланика који познају руку бив. намесника Ристића нека виде и кажу: је ли ово заиста рука г. Ристића (показује Срећковићу. Срећковић: јесте.) Дакле између осталога он мени овде пише: „добро би било и за то да дођеш, што имамо акт од конзула да се о шињелима разговоримо. па би нам се о томе требало посаветовати.

Видите, да нисам ствар сам радио, већ у договору; а никако другче није могло ни бити. (Трифунац Нека се све прочита). Ја сам прочитао колико се тиче ове ствари.

Овако је дакле текла набавка шињела.

Да видимо сад какво је било прегледање. Прво да видимо настављење моје о томе: како да се прегледају шињели. Прочитаћу вам. Ово је званични акт, преписан из наших акта, која сте ми дали. Ово настављење гласи овако:

Настављење:

Предузимач набавке шињела за народну војску, Жика Карабиберовић, има по уговору с њиме закљученом сад да преда 10.000 комада шињела. Поради прегледа и пријема израђених шињела, министар војни одређује од своје стране комисију. и то мајора артилеријског г. Нићифора Јовановића и коњаничког поручика г. Александра Симоновића, и ставља им у дужност, да они сву до сада израђену количину шињела точно све комад по комад прегледају и с мустрама. које су печатима министарства војног неких г.г. савет-

ника и предузимача утврђене, у свему точно сравне што се величине, т. ј. ширине и дужине, а тако исто и форме кроја, каквоће шаве и доброте чоје, поставе, дугмета и т. п. тиче с обзиром на све оно, што је у уговору казано. На коју цељ предаје се г. мајору Ничифору уговор, који ће он собом понети. Комисија ће ова при прегледу шињела сваки онај шињел, који је добар и уговору и мустрама одговара, маркирати писменима „К. П.“ (што значи: комисија прима), а оне, за које нађе да не ваљају, да мустрама и уговору не одговарају, маркираће писменима „К. О.“ (што значи: комисија одбацује). Ове марке комисија ће ударати на шињелима изнутра на чохи до поставе и то фарбом белом или црвеном, само да се јасно може читати. — Марке се ове налазе код г. Ђорђа Милићевића у Бечу које му је мајор г. Катанић на храњење предао и од ког ће их г. мајор Ничифор узети, и по употреби опет њему предати. Мустре пак шињела комисија ће добити на месту, где ће се шињели прихати.

По свршеном прегледу комисија ће на писмено поднети свој извештај министру војном.

Е№. 1691.

У Београду 17. Маја 1869.

Министар војни,
потпуковник.
Јов. Бели-Марковић.

Додатак настављењу к Е-№ 1691.

Г. мајору Ничифору ставља се у дужност још и ово: да ако би Скорковски донео суро-плаву чоху за време бављења комисије у Брину, то ће он с члановима у настављењу именованим, и још с двојицом од стране предавача чохе образовати комисију и ту чоху

прегледати; а тако исто и поставско платно, које Абела има давати, прегледаће у свему и по настављењу маркирати и о томе извештај министру војеном поднети.

По заповести министра војног
М. Ђ. Катанић.

Шта видимо дакле из овога настављења? Видимо прво: да сваки комад по комад треба да се прегледа, и да се сравни у свему како по каквоћи чохе тако и по величини, ширини и т. д. и на сваком комаду, који се прими, да се удари жиг „К. П.“ а на сваком комаду, који се одбаци, да се удари жиг „К. О.“, што значи „комисија прима“ или „комисија одбацује.“

Молим, овде се замера и то, што је жиг овај остављен код Милићевића. Па он се морао негде оставити. Но ма где био остављен тај жиг, може ли се следствено извести то, да се онај комад, који је одбачен, примао, кад се на њега стави жиг да је одбачен?

Комисија, како одбије комад она неће жиг „К.О.“ а кад стоји жиг да се одбаци, нико неће пргмити дотични комад. Међутим ево да вам кажем како је стим жигом поступано. Жиг се налазио код Милићевића у Бечу. Али чим су га официри узели и однели у Брн, он се није могао другим ким употребити дотле, док узете количине шињела нису прегледане и жигосане. А кад су официри свршили посао прегледања они су га вратили Милићевићу у Беч, пошто су га завили у хартију и запечатили својим печатом. И тако је стојао док није дошло време да се прегледају друге количине кад је опет рађено онако, као што сам напред казао. Дакле ту није могло бити злоупотребе,

јер они су га оставили код Милићевића под својим печатом да стоји, док после неколико месеци не дође друга комисија да опет прегледа заосталу количину.

То је о прегледању, то је настављење како да се прегледа. Официри се у својим извештајима о прегледању шињела свуда позивају на оно настављење, и, следствено, све што се има да оцени, има се према овоме оценити.

Ја бих молио сад, да ми се ставе на преглед акта о прегледању шињела. Све да прочитамо, какво је прегледање било. (Известилац Брајковић тражи акта.)

Александ. Николајевић: молим вас г. председниче за реч.

А. Пантић: госп. председниче, немојте давати никоме реч, док се не сврши ово. (Жагор.)

Председник (звони): молим вас, кад смо једанпут пристали на то, да после извештаја одборског, који је прочитан, г. Бели-Марковић одговори на све, на што има да одговори, онда треба да имамо стрпљења па да чујемо цео одговор. (Чује се: „Тако је“.) Да га дакле не прекидамо у његовом говору. Такав је ред.

Бели-Марковић (прима акта од Брајковића). Дакле ево извештаја (чита):

„Господину министру војном.

Сходно претпису г. министра војног од 19. Маја ове год. Е№ 1691. потписани чланови комисије прегледали су шињеле, које је Живко Карабиберовић, трговац, лиферовао за народну војску, и примили су свега 10475 комада као добре и који потпуно мустри одговарају и то:

Артилер	од I.	120,	од II.	234,	од III.	113,	свега	467	ком.
Инжинир.	» »	109,	» »	233,	» »	122,	»	464	»
Кавалер.	» »	192,	» »	319,	» »	168,	»	679	»
Пешачких	» »	2140,	» »	4513,	» »	2212,	»	8865	»
						Свега		10.475	комада.

Све шињеле, које је комисија као добре нашла, означила је марком „К. П.“ (комисија прима.)

У Брну 13. Јуна 1869.

Чланови комисије:

Артилер. мајор Нићифор Јовановић, кавалер. поручик А. Симоновић, артилер. поручик П. Шафарик.

Е№. 2049.

Решење: Пошто шињели по извештају комисије одговарају уговору и пропису, то нека се приме и исплате.

У Београду 19. Јуна 1869.

Министар војни,
потпуковник,
Јов. Бели-Марковић.

То је дакле сходно овом настављењу, које сам издао да се овако поступа.

Друго ево и писма једног, које ми је писао и потпуковник Никифор Јовановић као председник те комисије, (чита)

Господине министре!

Примио сам од лиферанта г. Живка Карабиберовића до сада 10.000 шињела. Пет хиљада паковани су у 100 сандука и данас за Београд експедирани, а осталих пет хиљада паковаће се најдаље до два дана такође у 100 сандука, па одмах за Београд експедирати. Сви су шињели у опште врло добри и од пређе примљених знатно бољи и у боји и у квалитету од све три мустре.

У Брну 8. Септ. 1869.

Понизни
Нићифор Јовановић.
артилер. мајор.

Ево још једног извештаја (чита):

Господину министру војном.

Шињеле, које је либераната г. Живко Карабиберовић сходно уговору између њега и г. министра војног 5. Јан. ов. г. Е№ 158, закљученом набавио за народну војску и комисији на преглед донео ова је прегледала све комад по комад и нашла је да су сви добри и да мустри одговарају. Оваквих шињела примила је комисија двадесет хиљада (20.000) о чему част има г. министра војног известити.

У Врњу 21. Сепг. 1869.

Чланови комисије:

Мајор Никифор Јовановић, поручик Александер П. Симоновић, потпоручик Љубивој Г. Перишић.

Даље да видимо шта овде пише (чита):

Господину министру војном.

По решењу г. министра војног од 18. Нов. ов. год. Е№ 3864. прегледали су потписани као комисија за народну војску израђене шињеле, који се у Врњу находе и примили су као потпуно добре, и у свему да условима уговора одговарају ниже стављену количину:

Пеш. од I. кл.	3950,	од II.	8150,	од III.	4050 св.	16150 ком.
Кав. » » »	250,	» »	600,	» »	250, »	1100 »
Топ. » » »	350,	» »	900,	» »	400, »	1650 »
Инж. » » »	200,	» »	650,	» »	250, »	1100 »
					Свега	20000 ком.

Све ове шињеле означила је комисија према своме настављењу марком „К. П.“ и они су спаковани, и на којима је почетним писменима означен род оружја и величина (број класе), већ из Брна отправљени за Београд.

О томе се г. министар војни у покорности извештава.

У Врњу 28. Децембра 1869.

Чланови комисије:

Инж. мајор Коста Протић; Никола Работић, артилер. потпоручик Павле Шафарик.

Ево и два писма г. Косте Протића, садашњег војног министра о овој ствари. (Чита):

Господину министру војном.

У име комисије, одређене за примање одела, имам част покорно јавити, г. министру војном, да смо у петак 28. пр. м. почели комисионо прегледати и примати шињеле и да смо до данас закључно прегледали, примили и спаковали 6000 ком. шињела.

Већи део ове количине експедиран је већ за Флорисдорф, а мања до 1200 комада експедираће се вечерас.

Шињели су у квалитету пред мустром, а израда је добра и по мустри. Боја је шињела код свију у опште и готово једна и иста.

До сада има израђених и готових, који леже на гомили и чекају само да се прегледају, 15,000 ком. С онима, што се сваки дан с рада као израђени доносе, биће до конца прегледа 18.000 до 20.000 ком. које ће мо прегледати и примити.

Ово ће трајати од прилике до 15. или до 18. о. м. по нашем и тада ћемо са шињелима бити готови.

На примљеној до сад количини шињела нисмо имали ништа да примећавамо, јер је израда солидна, У количини од које смо до сад примили ових 6000 комада, нисмо имали ни један комад да одбацимо.

Како примимо целу количину шињела, т. ј. ових 20.000 што су већ и што ће бити готови, почећемо примати остало одело од фабриканта Офермана.

Г. Оферман каже нам да има до 15.000 катова готовог одела, а за време, док ми успрегледамо и успримамо шињеле, биће га још и више.

Преглед оне количине трајаће подуже најмање бар месец дана.

Док се ова количина одела прегледа и прими биће код Мандела готов остатак шињела до испоруке целе количине а док се овај прими, биће опет готов остатак одела код Оферманa, тако да ће комисија примајући час код једног а час код другог имати да прими непрестано докле не буду испоручене целе уговорене количине.

Овако ће бити наравно, ако буде истина што нам фабриканти Мандел и Оферман казују да т. ј. толико и толико имају већ и да ће толико и толико бити готово до извесног времена.

За Манделово казивање могу јемчити, јер сам израђену количину видио, а тако и ону, што се с рада доноси и на израду даје, а за Офермanову не могу, јер нам он не могаше да покаже оно, што је израђено, упућујући нас, да ћемо то видети кад примати почнемо.

За шињеле неке који су дошли тамо, из правих лиферовања без шлингле, г. заступник Мандела обећао је послати неколико стотина залишних шлингла те да се шињели њима снабдеју, а тако је исто казао, да ће учинити и с дугметима, јер за ово, што не достаје, он сам говори и мисли да је то са шињела нестало после, пошто су шињели примљени, и при паковању, но сад су учињене нужне мере, те се ово неће моћи да повтори.

Г. Карабиберовић, поручио ој по г. Работићу да

г. Мандел изради 100 комада шињела више него што је погођено на место оних, који су тамо дошли подерани у следству транспорта.

Можда ће г. Мандел ово учинити, но ја мислим да би г. Карабиберовић требало то да поручи писмено, на ће мо онда бити извесно сигурни да ћемо на место подераних добити нове и читаве шињеле.

У овоме изјављујући извештај комисије дозвољавам себи част назвати се г. министра

У Брну 3. Децембра 1869.

Најпокорнија
К. С. Протић.
кнж. мајор, инспектор кнж. тируа,
председник комисије.

Господину министру војном.

У свези с мојим рапортом од 3. ов. м., којим сам имао част јавити г. министру војном да смо примили били онда 6000 комада шињела имам част, сад накнадно јавити, да смо од она доба примили још 10000 ком. шињела.

У свему смо дакле до сад примили 16.000 ком. Од ове целе количине до сада је паковано и експедирано за Флориедорф 13.000 а остатак до 16000 у 3000 ком. сад се пакује.

Сутра због Божића и прексутра што је недеља нећемо моћи даље да примамо. но за то ће се време паковати и експедирати ових 3000 ком., који су примљени а још непаковани.

Још има готових шињела за примање неколико стотина преко две хиљаде, и те ћемо примити у понедеоник и уторник и с тиме ће бити примљена цела количина већ израђених и готових шињела у 18.000 комада.

У среду или још у уторак можда почећемо примати одело од Офермана, о чему ћу у своје време имати част известити г. министра војног.

У Брвну, 12. Децембра 1869. године

Г. министра војног покорни
К. С. Протић.
пиким. мајор.

Чланови ове комисије за примање одела били су, мајор Ничифор Јовановић, садашњи војни министар г: Коста Протић, Работић, Шафарик, Перишић и Симоновић. То су официри који су тамо били.

То су дакле извештаји о прегледу шињела. Ви видите у сваком извештају позивају се на моје настављење, и веле да су сходно настављењу поступили. Према томе пошто у овом настављењу стоји, да је њима дата мустра, утврђена печатима саветничким, следује логично, да су те мустре имали, јер да их нису имали, они би морали бар у једном извештају навести, да немају мустре. Ја мислим да је јасно као дан, да су имали те мустре, јер иначе морали би споменути. Но то нису учинили, а у таком случају баш и да нису имали мустру при прегледању шињела до кога је кривица? Да ли до мене, који сам их лепо упутио с којом мустром да учине сравњење, или до њих, који су пропустили то учинити, ако т. ј. нису учинили, а мени казали у извештајима да су с том мустром сравњење чинили?

Петар Поповић: Нама је нужно да знамо да ли су Живку Карабиберовићу дати шињели без лицитације.

Председник: Молим вас. Ако би ствар овако испитивали онда морамо се подуже забављати: него ја мислим, да г. Бели-Марковић одговори у целоме, па после можете полагати питања, а сад немојте говорити, него имајте стрпљења.

Бели-Марковић. Дакле то је о шињелима. Сад ја сам вам разложио на који је начин била набавка шињела. Ја сам казао, да су прво дошле из Русије мустре, па су саветници прегледали и изабрали једну мустру. Што се тиче прегледа и примања и у томе је редовно ствар текла. Имам сад да вам објасним за што су неки шињели разаслати из Базјаша у народну војску. То се догодило овако: шињели нису били намењени да се из Базјаша упуте у народну војску, него у Београд где је и примљен највећи део шињела. Али пошто је у оно доба била скупљена народна војска на окупу, то је само један део и то онај, који је ишао за доњи крај, Неготин и Зајечар, упућен из Базјаша. У осталом примање је било са свим потпуно, као што се види из извештаја комисије, јер је она ту ствар вршила уредно. Злоупотребе ту није могло бити. Но претпоставимо, да је недостао који шињел. кад су шињели дошли и раздати народној војсци, зар не би они комисари, који су имали списак колико треба да буде шињела, и који су отварали сандуке, одмах јавили и казали; „нама недостаје толико и толико шињела“, те да би предузимач то накнадио? И тако што се тиче тога, да су шињели, као што се каже, слати без броја, то не стоји; на против свагда је слато по броју, и дотични месни комисари свагда су примали по броју; јер кад су раздавали, отварали су сандуке и примали, па да је што недостајало, они би одмах јавили, а то се није догодило. У осталом најбољи је доказ да су добри шињели примљени то, што цела количина од 60.000 шињела стоји данас код војске.

Но градска комисија овде наводи неке параграфе,

нека правила и т. д. о томе, и вели као да сам ја противу правила радио. Ја ћу да вам прочитам један параграф, на који се она позива. Ево како он гласи:

„Сваки недостатак и неисправност, као и сваки квар и промену у каквоћи дужан је прималац одмах после окончаног примања претпостављеној власти јавити и ако су штете такве, које треба извидети и проценити, захтеваће вештачки преглед. Доцнији изговор, да оно, што је примљено, није било потпуно или по каквоћи исправно, неправда примаоца и сва штета пада на његов терет."

Дакле сваки онај, који прима шињеле, да је нашао на какву неисправност, он би морао то одмах јавити, јер иначе без икаквог изговора пада све на његов терет. И сваки онај, који прима, мора се узети на ум, јер би се сва штета, порођена отуд, тражила од њега. То каже правило.

Даље § 27. вели овако: „Ни у ком случају предавање не може друкчије бити но на број и меру, по, природи предмета. Ако прималац што прими а не измери или не преброји, за све, што би се у овом послу показало неисправно он одговара сам."

Дакле и у том случају он одговара.

Јаничије Пешић: 14. и 15. §. како гласи? Прочитајте.

Бели-Марковић. Ево како гласи: „§. 14. Они, који какав материјал по дужности или погодби израђују или прерађују, па у повереном материјалу штету учине или не могу ствари како ваља вратити, одговарају непосредно за накнаду, а у колико је овај посао поверен незналцу, у толико одговара и онај, који је израду поверио."

„§. 15. Наредбодавци, који располажу војним материјалом, дужни су таква наређења издавати, која се слажу с употребом материјала и чувањем. Ако би материјал био употребљен на оно нашто није по својствима одређен, или би се учинило расположење противно прописима или примање и продавање наредило начином, који не одговара прописима, па отуда изађу штете или квар, онда наредбодавац непосредно одговара за накнаду."

На шта хоћете с тим параграфима? Ништа.

Кад сам о шињелима говорио, дозволите ми да и о цени нешто проговорим. Овде се поделo питање то, да није ваљда Карабиборовић Бог зна како се хаснио, што је те шињеле набавио. Ја не знам колико се охаснио. То он зна. Он је трговац. Наравна ствар, сваки трговац треба да се хасни при својој радњи. Ја хоћу само да кажем то, да је констатовано, обележено, утврђено, да су гг. саветници, прегледајући мустру и сравњујући је с пређашњим шињелима, који се код стајаће војске налазе, нашли да је ова чоха била много боља. Међу тим у ценовнику, који се налази у министарству војном под Е.№ 974. од 1867. године, означена је цена шињелима 165 гроша, т. ј. 45 гр. скупље него што је она, по којој је Карабиберовић набављао шињеле. То је истина, јер званична акта то уверавају. Ја имам да приметим то, да од како је Србије, није било цене јевтиније шињелима од 165 гр., и следователно то је најбољи, то је најочитији доказ, да се у овој ствари поштено радило; јер да је остала пређашња цена, онда би се платило на 60.000 шињела оп 45 гр. за сваки скупље, а то је на 60.000 шињела

45.000 дук. цес. више. Ово је факт. Кад се хоће једно дело да оцењује, оно се оцењује по резултату рада, а резултат је тај, да сам на овој радњи уштедио 45.000 дук. цес. (Жагор.)

Сад да пређемо на израду одела.

Лицитација за израду одела за народну војску држана је 1. Марта 1869. (протокол Е№ 694). Требало је израдити, као што сам у почетку мислио, 60.000 катова. Да је сва ова израда у једанпут лицитирана, онда је извесно да не би било ни једнога у Србији, који би се примио те израде, или ако би се когод и примио, онда би тражио далеко скупљу цену. Људи нису знали шта то стаје; у осталом онда су цене биле много скупље и најпосле при самој лицитацији ни један од кројача није смео да се прими целе количине. За то се лицитирало делимице с једном количином одела. И ова лицитација показала је, да се за израду једне блузе, једних чакшира, једних тозлука, и једне капе мора платити 24 гр. ч. Кад је лицитација за 20.000 катова тако повољно испала, но 24 гр. кат, онда је предвиђено уговором за случај тај, да се може и већа количина уступити томе истом по тој истој цени: и за то је у шестој точци уговора поменуто: ако би влада нашла за добро да се више изради, да предузимач Сима Миленковић буде дужан толико више израдити. Хтели смо тим да се осигурамо, да не би доцније морали плаћати скупље. У осталом никад се није у земљи толика количина одела израђивала.

То је тако огромна ствар, за коју наша земља дотле није ни знала. Нама је требало израдити то одело што брже, јер сви знате колико је, па и једнако, потраживано како за шаторе тако и за одело. Ја се сећам

поименце посланика, који су о томе говорили, н. пр. г. Трифунац. Он је непрестано тражио и желео да се одела што већа количина набави. (Чује се: „Многи су тражили!“) Јест, многи су тражили, но ја се опомињем врло добро за г. Трифунца. Дакле то је тако огроман посао био, да смо управо морали добро размислити како да га израдимо. Кад смо видели да посао иде добро, онда смо намислили да продужимо како смо закључили прву лицитацију. У то време нудио се Ж. Карабиберовић с једним грошем ниже. Каже се, да је и Оферман понудио још ниже. Ја не знам. Ја се не опомињем ове Офермнове понуде; но како се види из писма његовог, то је истина, но разлика је та, што Оферман хоће да предаја буде на месту, у Брну, па онда да се донесе у Београд о нашем трошку и ризику: док на против Карабиберовић прима се да у Београду и то грошем једним јевтиније од пређашње лицитације, а само грошем скупље ед Офермнове понуде с предајом у Брну. Да нисмо дали Карабиберовићу, већ Оферману, онда би нас које с прегледом у Брну, које с преносом из Брна до Београда много скупље стало, него што смо платили Карабиберовићу.

Овде имам да вам приметим што се тиче овог одела то: да би у случају, да се лицитација држала с почетка за 60.000 катова, извесно платили по 30 гр. кат. и да сам само у цељи државне уштеде наредио те је лицитација држана на мање, и на тај се начин држава ваљдисала. И у оваквом случају не налазим, а падам се да не ћете ни ви наћи, да је неправилност била, што сам просто према уговору продужио Сими Миленковићу 18.000 катова по пређашњој

цени. То је све, што се овде примећава, а ја не налазим да је ово више давање одела на израду било неисправно, кад је у самом уговору, у точци шестој, такав случај предвиђен. Ми смо често тако радили у грађевини, па и сад се ради, а и у напредак ће се радити, н. пр. каже се: по плану треба начинити овакву грађевину; а у течају самога рада, ако се догоди више или мање посла, онда се ради овако: „ако буде више посла, онда ће се доплатити.“ На и ово је такав случај. Ово није ништа друго, него оно, што се сваки дан рад.

Сад имам да пређем на израду шатора, на набавку шољица, чутурица и казанчића. Ја бих могао ово с правом ћутећки да пређем. Ми смо о овој ствари говорили, о шаторима, о шољицама, чутурицама и казанчићима 1871. год.. кад је била тајна седница, и кад сам ја ове ствари вама читао, као што је забележено у протоколу седнице скупштинске 576. Ја сам вам читао од речи до речи све те набавке, кад је оно 3,000.000 гр. тражено. На жалост онда није било стенографа, па се ово није могло потпуније забележити, јер овде је са свим у кратко забележено. (Чита): „Министар војни разложи јасно овај предлог и показа све, шта је већ набављено од војничких спрема и шта има још да се набави. Скупштина обавештена довољно о свему, усвоји мишљење одбора и одобри владин предлог.“ Међу тим ја вам то спомињем само да знате да је било говора, али ја ћу да вам све објасним.

Израда дакле шатора.

Овде се налази само једна неисправност, и то, као што је сам одбор навео, у томе: што су 900 шатора дати по пређашњој лицитацији Сими Миленковићу да

их изради. Лицитација је за израду друге веће количине шатора била уредна у свему. Она је 25. Јуна држана и израда је била уступљена Сими као најнижем понуђачу. Доцније мислило се да се Сими да и даље; но пошто се пријавило неколико абаџија за тај посао, то сам ја одустао од тога и наредио другу лицитацију, и ова је лицитација испала јевтиније. Но међу тим Сима је скројио 900 шатора. Шта је следовало? По ранијем уговору он је имао право да изради. Дакле мени је следовало да или од Симе одузмем оних 900 шатора скројених, или да му израђени посао око тих 900 шатора платим по ранијој погодби, која је важила. Ја сам изабрао други пут, јер сам знао да би Сима могао повести парницу противу владе па и добити је на основу пуноважног уговора. У осталом то је тако мала ствар, да тешко могу и да појмим, да и ту може бити говора о томе: да је један министар оштетио државу из користољубља. Доста на томе, да је лицитација у свему уредна била; и само за 900 ком., које је Сима већ био искројио, хоће да се наведе пека неуредност, што не стоји, кад је лицитација била уредна како прва тако и друга, и кад је израда тих 900 комада дата на основу пуноважног уговора.

Што се тиче набавке шољица, чутурица и казанчића, ја имам на томе врло кратак да будем. Ове су шољице, чутурице и казанчићи набављени у време рата пруско-француског, — у време кад је постојала забрана на све, што је војничко из Аустрије. То је званична забрана. Тада ми ништа из Аустрије нисмо могли ни смели набављати другче, већ ли ферованьем испод руке. Осим тога ја ову набавку нисам ни чинио, него г. Миливој са саветом, и мени је поднесен реферат, а ја

сам просто ударио потпис. У осталом у оваквим и подобним приликама набављале су се и пре мене, а набављаће се и после мене војничке ствари оваквим путем, без лицитације. За пример, између осталога, наводим вам како сте ви опомадне одобрили 3,000.000 гр. п. на тајне набавке војних ствари још из времена премогаминистровања, и како сте овластили министра војног да војничке набавке и у напредак чини без лицитације. Овде ће бити места да вам кажем да је набавка ових шољица, казанчића и чутурица једна једина ствар, коју сам без лицитације уступио, па и то је било у време рата. У осталом ја за то имам и сведоџбе, да ја нисам ни набављао ни уговарао за ове ствари, већ пок. Влазнавац.

Имам да пређем на набавку кожа. Но пре тога још нешто о шољицама, казанчићима и чутурицама. Где је (к председнику) реферат онај? Ја мислим да је најбоље да се прочита реферат о шољицама, чутурицама и казанчићима. Ако бисте хтели да вам кажем и цене. цене су биле умерене, — разлика ће бити на 15 или 10 пара. У оно ратно време није ни могло бити друкчије, а међу тим опет се не може рећи да је скупо плаћено, сравњујући цену с ранијим ценама у нератна времена. Овде сматрам за нужно обратити вам пажњу нарочито на то, да треба да се зна по што је шта набављено, то јест по што су набављени казанчићи, шољице и чутурице. „Будућност“, баш кад се ова моја ствар у скупштини први пут решавала, изнела је била и казала да је набављено 140.000 чутурица и да је плаћено 171 крајцара за сваку. То значи рубља на комад. Даље је „Будућност“ рекла да је метнуто друкчије у рачун него што је погођено било; а међу тим

од свега тога није ништа. Чутурице не само што нису плаћене по рубљу, него су и исплаћене по погођеној цени испод 6 гр. Дакле у место 6 гр, казано је рубља. После тога то је немогућност да се друкчије рачун исплати него што је погођено.

Ево реферата, из кога ћете видети, како је ова ствар текла. (Чита):

„Господину министру војном.

За спрему народне војске потребно је да се набави 60.000 ком. чутурице за ношење воде, 20.000 к. шољице за јело и 2000 ком. казанчића за кување, ове су ствари све од плеха, снабдевене темељним кајишима за ношење.

Но пошто се оваквe ствари сада у овим ратним околностима не могу путем лицитације набавити, и пошто ми је нарочито заповеђено, да се ова набавка путем јавности не објављује, то сам неколико трговаца који су отпре онога рода предмете за војно министарство набављали, о ценама запитао, и од свију њих најмањом ценом понудио је ову набавку Александар Севкеринац и то: чутурице по 6 гр. ч. комад, шољице по 4 гр. ч. комад, а казанчиће по 27 гр. ч. комад, и то с предајом у магацин без ђумрука.

Време предаје остављено је за све ове предмете најдаље до конца Фебруара 1871., и то у свему по мустрама, које му се предају.

И премда су ове ствари отпре нешто јефтиније набављане и то казанчићи између 22—24 гр. и 14 п. ком., шољице између 2 гр. и 30 п. до 3 гр. и 17 п. комад. а чутурице нису ни набављане али мустре које су набављене, ценене су по 7 гр. ч. но ипак узимајући у обзир садашње ванредне околности на западу, и

што се грдна велика количина ових предмета сада за аустријску војску израђује, то је наравно и материјал и израда скупља, па за то бих био учтивог мишљења, да се ова набавка напред изложеном ценом Севкеринцу уступи.

Ек. 3050.

У Београду 30. Авг. 1870.

За начелника економног одељења,
М. Ђ. Катанић.
мајор.

Петар Поповић: А ко је то одобрио?

Бели-Марковић: Ја сам одобрио. Ја сам потписао. Јер то и не може намесник да потпише.

Сад иде набавка кожа. Имам да вам објасним и о тој набавци. Овде се спомињу три набавке кожа. Једна је набавка, која је учињена преко Сундечића. Друга је набавка учињена преко Милићевића. А трећа је набавка учињена преко Лебла. Каже се да је набавка ове коже учињена без лицитације. Али за све три набавке држане су лицитације. За прву набавку држана је лицитација и то у време ратно, јер то је било у месецу Септембру 1870. Пошто је цена на лицитацији прекинута, онда ми је дошао реферат, да је боље да се пошље Сундечић рад набавке те коже. Кад је држана лицитација ја бих је могао просто одобрити. И шта би било у том случају? Платило би се по што је изашло на лицитацији. Но ја нисам одобрио ту лицитацију, што сам се надао да ћу узети кожу јевтиније. Сундечић је послат, и ми смо ову набавку јевтиније извршили. Ја мислим да је то главно овде. И сад за то, што сам послао човека те је набавио кожу јевтиније, каже ми се: за што сам то учинио, и хоће да ми се наметне, као да сам оштетио државу из ко-

ристољубља?!! (Чује се: „Овде се каже да је скупље?). Није истина да је скупље. Прећутано је и о томе не стоји ништа у извештају одборском или боље рећи градске комисије, а не стоји за то што је јевтиније, па да је комисија то верно навела, не би могла протурати као да има до мене какве злоупотребе. То је прва набавка.

И за другу набавку била је лицитација. И после држане лицитације учињено је оно исто што и с првом. Пошто смо на лицитацији у Београду прибавили цене, онда смо питали фабриканте за цене и од њих кожу набавили. Овде се каже, да је за ову кожу више плаћено Милићевићу 1500 гроша него што би се по излицитираној цени набавила; али не каже се количина набављене коже. То је прећутано. Избегава се да се каже да ли је набављено више, или је набављена иста количина, колика је лицитирана, а избегло се за то, што би се онда очито видело да нисам ни ову кожу набавио скупље од лицитиране цене, већ јевтиније.

Трећа лицитација набавке кожа уступљена је Леблу. Ја морам да прекинем ствар, и да споменем нешто.

Све, о чему сам довде говорио, све то спада у време пре закона о министарској одговорности. То имам само да вам напоменем. Сад долазе оне две ствари, које спадају под закон о министарској одговорности; а то је: набавка коже, уступљена Леблу, и размери. И за то сам оставио ове две ствари да на послетку претресем, и ако су тамо, у извештају одборском, у почетку споменуте.

После ове кратке примедбице, дозволите ми да пређем на набавку коже Леблу дате.

Ја сам био у Крагујевцу на скупштини 1871 године.

Добио сам писмено од начелника одељења или заступника његовог који је вршио ову дужност, г. Катанића: да је била лицитација за коже но да он налази да је скупа. Ево да прочитам то писмо Катанићево. (Чита):

Господине мајору!

Под Е.№ 2088. шиљем вам услове и протокол држане лицитације за разне војне набавке у почетку услова изложено. Под И. прилажем извод најниже изишавше цене сваког предмета по особ, а поред тога и цене ових предмета на пређашњим лицитацијама те да би могли г. министру показати разлику између садашњих и пређашњих цена.

Премда је било лицитаната довољно и из Београда и са стране, опет су цене чохи и кожи нешто скупље но на претпоследњим лицитацијама, а платна су и остале ситнице нешто јевтиније него на пређашњим лицитацијама. Што су цене чохи скупље, то је за то, што ме уверавају да је вуна знатно поскупила, а тако исто наводе да је цена здраво скочила. Но што се чохе тиче, ја не знам да ли би се могла јевтиније набави, јер ме је пуномоћник Оферманов из Брна, пошто је лицитација свршена, уверио Офермановим писмом, у ком му је знатно веће цене означио него што су ове на лицитацији изашле, и због тога он није могао чоху ни примити, и за то бих ја био мишљења да се лицитација за чоху одобри. А што се тиче цене за коже, ја држим да би се кожа могла јевтиније добити, и то кад би г. министар дозволио да пошаљемо Сундечића у Беч као и прошле године, па да он тамо непосредно

кожу набави, што држим да би најмање на целој количини уштедели 6-700 дук. цес., премда ме Сундечић уверава да би и већу уштеду учинио; па за то бих ја и био мишљења, да се лицитација за коже не одобрава него да се на овај начин набаве, као што ја предложих; међу тим ако г. министар ово моје мишљење усвоји, онда треба у решењу ставити „да се лицитација за предмете од а. до б. условима изложене не одобрава".

Ви ћете видети у условима за колико је количине и чохе и кожа држана лицитација, но будући, да неће моћи те све количине у означеној цифри да се набаве, једно за то, што за сад незнам, хоће ли се цела сума у буџету на ту партију стављена одобрити, а друго и за то, што ће требати да се још и други предмети набављају, а за ову годину биће довољно; као што ћу доле означити, зато ако г. министар све излицитиране цене одобри, онда треба на условима да ставите решење овако:

„Излицитиране најниже цене за предмете у условима изложене одобравам с тим: да су ливеранти дужни набавити у место 10,000 рифи чохе угасито-плаве 6000 рифи: у место 10.000 ока коже фикследера 6000 ока: у место 8000 ока коже ђона 6000 ока, у место 3000 ока коже пиклинга 2000 ока, и у место 2000 ока коже бронцла 1000 ока.

Даље шиљем вам акта под Е.№ 4388, 3444, 3547 4379, 4393, 4305, 7378, и 4390 да их г. министру на потпис изнесете и овамо повратити изволите.

С поштовањем

М. Ђ. Катанић,

мајор.

О овој ствари мени је тада овде у Крагујевцу референсао садашњи министар војни г. Протић, јер је он са мном био овде и на њега је ово писмо било и управљено. Он зна ту ствар врло добро. И кад је мени тако јављено, шта ми је остало, до да не одобрим лицитацију, за коју ми се вели да је скупа. Ја је и ни сам одобрио. Кад сам се вратио у Београд, г. Катанић ми је казао, да он држи да ћемо око 600 дуката уштедити каси, ако пошљемо Сундечића рад набавке ове коже. И ја сам наравно, послао Сундечића јер је, — кажем — написао, да ће се каси уштедити на 600 д. Да нисам ја ово учинио, да сам казао: не одобравам лицитацију, онда комисија, која је испитивала ову ствар, како је била приближна против мене, извртула би ствар и казала би: и ако му је начелник јавио писмено, да ће 600 дук. стати јевтиније, он опет то није учинио, и тада бих ја одговарао што сам одобрио лицитацију. А сад одговарам зато, што нисам лицитацију одобрио.

Но идем даље у овој ствари.

Послат је човек — цена је поскупила, и видело се да се не може уштедети 600 дук. Шта ми је остало да чиним? Ништа друго, већ да не дам бар преко цене, која је на држаној лицитацији остала. И ја сам то учинио. Дао сам Леблу 20 пара на оци јевтиније од оне излицитиране цене, коју сам ја такође могао одобрити. Дакле овде је извесна уштеда била за државну касу, а не оштета.

Као што сте видели из свега мог досадашњег говора нигде, ни у каквим предузећима нисам давао набавке без лицитације осим казанчића шољица и чутурица, што је било у време, ратно, и свуда

где нисам одобрио цену на лицитацији изишавшу, не само нисам оштетио државу, већ напротив уштедио сам јој знатне суме.

Сад је питање о прегледу и примању. Вели се да кожа не ваља. Ја опет морам да вам прочитам комисијоне извештаје о прегледу, па према њима цените колико има истине у томе наводу. И за мене и за сваког меродавни су ти извештаји. Они су долазили преда ме као министра, и ја сам се морао по њима управљати.

Мисли се, да војни магацин није засебан. Али он је, као год и магацин у Страгарима, овде у Крагујевцу, у св. Петци, Жагубици и т. д. Тако је исто и магацин у Београду. И колико сам ја као министар могао утицати овде у Крагујевцу на магацин, толико исто могао сам и у Београду. То није дакле саставни део министарства већ нешто одвојено.

Каже се дакле, да је кожа рђава. На добро; да прочитамо извештаје, који су преда мном били, па да видите, стоји ли да је рђава. Први извештај гласи овако (чита):

„Господину министру војеном.

Према наређењу Е.№ 266. одређена комисија, састављена од доленотписаних лица, прегледала је ону кожу набављену из Беча у 21 бали и нашла је да се горња количина коже може примити за шустерницу а употребити за лубове и проноове; о чему и овај извештај учтиво подносимо госп. министру војном на решење.

У Београду 21. Јануара 1871.

Чланови комисије:

Ђорђе Протић ледер, Марко Бошковић шустер, Јоца Сакошанин шустер.

Други извештај гласи (чита):

„Господину министру војеном,

Потписана комисија прегледала је кожу, викледер, ћон, пиклинг, и прицел, коју је Бернхард Лебл, овдашњи трговац, за владу набавио, и нашла је, да речене коже одговарају мустри и услову; о чему част има учтиво господина министра војног известити.

У Београду 7. Априла 1872.

Чланови комисије:

Чизмарски мајстор владин Сава Јовановић, мајстори шустерски: Дмитар Живановић, Јеврем Радосављевић (потписао га Мирко Ристић наредник).

Трећи извештај гласи (чита):

„Господину министру војеном.

Потписана комасија прегледала је кожу викледер и терцледер, коју је Бернхад Лебл, овдашњи трговац, за владу набавио, и нашла је да речене коже одговарају мустри и услову; о чему част има учтиво госп. министра војног известити.

У Београду 10. Априла 1872.

Чланови комисије:

Мајстори чизмарски: Сава Јовановић, Јеврем Радосављевић (потписао га Мирко Ристић наредник.) Димитрије Живановић.

Четврти гласи (чита):

„Господину министру војном.

Према наређењу господина министра војног, потписана комисија прегледала је кожу викледер, пиклинг и ћон, коју је Бернхард Лебл, овдашњи трговац, влади набавио, и нашла је да речене коже одговарају мустри и услову: о чему част има учтиво господ. министра војног известити.

У Београду 4. Априла 1872.

Чланови комисије:

Сава Јовановић, Димитрије Живановић, Јеврем Радосављевић (потписао го Мирко Ристић), чизмари овдашњи.

А пети гласи овако (чита):

„Господину министру војеном.

Потписана комисија прегледала је кожу ћон, пиклинг и терцледер, коју је Бернхард Лебл, овдашњи трговац, за владу набавио, и нашла је да речене коже одговарају мустри и уговору; о чему част има учтиво г. министра војног известити.

У Београду 1. Маја 1872.

Чланови комисије:

Сава Јовановић, Димитрије Живановић, Јеврем Радосављевић.

То су рапорти, који су о прегледу коже и на свима тим рапортима не стоји ништа више, него да је комисија примила пошто мустри и условима одговара. Код оваквих извештаја, који овако јасно веле, да је кожа добра и да мустри одговара, могу ли ја као министар бити штогод крив, баш и да су извештаји били лажни и вреди ли поред њих штогод садашње казивање сведока као да је кожа била рђава??!!

Сад остаје да пређемо на размере. Како се види овде је комисија срачунала највећу штету. Ја не знам да ли доиста има какве штете, и ако је има, колика је. То је ствар која ће се испитати.

Комисија каже да има штете 600.000 гр. на кожи и, незнам, на чохи и платну 400.000 гр., дакле око 1.000.000 гр. да има штете.

Но пре него што бих нешто рекао о постојању или

непостојању саме штете, кад је дошао ред да о размерима говорим, питам: имали закона који наређује како да се размери определе? Нема. Има ли правила, које то наређује? Нема. Кад нема закона, кад нема ни правила како да се размери определе, онда остаје, да сваки човек ради како по својој памети нађе да је добро. И према томе, како један или други то урадио буде, оцењује се памет тога човека. Ако је радио добро, каже се, да је радио паметно; а ако није онда се каже да није урадио као што треба, или бар није знао урадити. Човек дакле у овом случају мора да ради просто без закона, без правила, по својој памети. А за све оно, што је у недостатку закона и правила по својој памети урадио, за све то дакле не може никоме одговарати, јер памет Бог даје, а људи не. Дакле кад нема правила, и нема закона, онда питање је: по коме основу могао бих ја одговарати, што сам било овакав или онакав размер одобрио, па то сад памет неколико људи хоће да представи као рђаво?!

Но то није све у овој ствари. Није све. Да идемо даље. Узмимо" да сам одредио крив размер; претпоставимо да сам казао: „дозвољавам да се оволико и оволико утроши, не упуштајући се у оцену тога да ли доиста треба одобрити већи утрошак, за шта у осталом, определјавајући веће размере и већи утрошак, могао бих и узрока имати; на пример изменио се материјал, јер ако је друкчији материјал, то јест ужи, ваља други и већи размер; или ако ће се онако исто или веће одело да прави, ја онда кажем: дајем толико или толико више и наређујем да се толико утроши за ту исту ствар. И онај, који троши, има по министарском одобрењу и да утроши толико. Но он или је утрошио толико, или није. Ако је утрошио толико, и, овде у овом случају, ако је доиста утрошено, — онда не знам од куд може бити ма до кога кривице, што је одело било боље, шире, дуже и т. д. Узмимо да није утрошено, — где је материјал? Мора да је на месту; мора да се покаже као вишак. Вели се: није, ту. Па ко га је узео? Јесам ли ја? Ја нисам, и то нико не каже. Узели су га други, — ако су га узели, ја не знам; ја то нити тврдим, нити одричем, — но питам само: ако су га и узели, по каквом основу могао бих ја за то одговарати?! У начелству београдском нестало је ових дана 3000 дук. цес., министар седи овде у Крагујевцу, или и прећашњи седео је у Београду, па по каквом праву, по каквоо основу могао би он одговарати, бити крив за дотичног крадљивца?! То је потпуно истоветно с овом крађом или утајом материјала после одобреног размера, ако је то јест крађе или утаје и било. У суду једном опет нестала је извесна сума. Хоће ли за то да буде крив министар правде? То се дакле догађа сваки дан. Да нема кривица, не би било ни апсана.

Но питање је; хоће ли бити крив онај, који је узео, или ко други? У селу има кмет, а има и биров. Биров добави кључ од касе па украде паре. Хоће ли газда Стојадин (Стојадину Радоњићу) одговарати? (Чује се: „Хоће кмет да одговара!)" Хе, то је друго, то је опет по закону, и то само као грађански одговоран за накнаду. Али овде нема у закону ни то: овде најпосле није питање о одговорности грађанској, него о крађи или кривичној одговорности. Је ли Стојадин (Стојадину Радоњићу) крадљивац, ако је биров покрао касу? То је дакле главно овде. (Чује се: „А ко је одобрио?")

Ја сам одобрио размер, али у томе не лежи овлашћење да се краде, ако се доиста крало. Дакле ја кажем; за размере нити има закона нити има правила како се опредељују. Сад питање је: за што сам определио један, па други, па трећи размер; и за што сам више одредио? То је за то, што је одело промењено; и осим тога у пређашњем размеру стоји н. пр. да ће се јака од друге чохе правити, а у мом размеру вели се да то буде од оне количине чохе, коју сам размером одобрио.

Градска комисија није хтела казати вам да је размер и пре мога министровања мењан сваке године. Но ја ћу да вам покажем те изводе од сваке године. Почећу од год. 1865 па овамо, и ви ћете се уверити да су размери доиста мењани сваке године, и да су били знатно већи од овога мог размера, који се прави основом оптужбе противу мене. (Чита следеће размере:)

Године 1865 шињела је од суре чохе израђено 2393 комада различитих, а трошено је чохе у један комад прве класе $5\frac{1}{2}$, друге $5\frac{2}{8}$, треће $4\frac{3}{4}$ и четврте $4\frac{1}{2}$ рифа: мундира од чохе зеленоугасите израђено је 1766 разних комада, а трошено је чохе у један комад прве класе $2\frac{2}{3}$, друге $2\frac{1}{3}$, треће $2\frac{1}{4}$ и четврте $2\frac{1}{8}$ рифа.

Год. 1866. шињела је од суре чохе израђено 266 разних комада, а трошено је чохе у један комад прве класе $5\frac{1}{2}$ друге $5\frac{1}{4}$ треће $4\frac{3}{4}$ и четврте $4\frac{1}{2}$ рифа; а мундира од чохе зеленоугасите израђено је 67 разних комада и трошено чохе у један комад прве класе $2\frac{2}{3}$ друге $2\frac{1}{3}$, треће $2\frac{1}{4}$ и четврте $2\frac{1}{8}$ рифа.

Год. 1867, шињела је од суре чохе израђено

2565 разних комада и трошено чохе у један комад прве класе 6, друге $5\frac{5}{6}$, треће $5\frac{4}{6}$ и четврте $5\frac{1}{6}$ рифа: а мундира од чохе угаситозелене израђено је; 1066 разних комада и трошено чохе у један комад прве класе $2\frac{4}{8}$, друге $2\frac{3}{8}$, треће $2\frac{2}{8}$ и четврте два рифа.

Што се обуће тиче, год. је 1867. трошено викследера: на пар чизама 300, на пар наглавака 121, на пар цокула $167\frac{1}{2}$ и на пар калочни 121 драм; никлинга; на пар чизама $1\frac{60}{400}$, а папуча $\frac{100}{400}$ драма пронцола: у опште на пар обуће $\frac{75}{400}$ драма; терцледера: у опште на пар обуће $\frac{1}{400}$ драма; ђона: у свих родова обуће, изузимајући калочне, на један пар $\frac{194}{400}$, а на један пар калочни $\frac{204}{400}$ драма; фонала: у опште на један пар $\frac{1}{8}$ клупчета; шпона: у опште на један пар $1\frac{1}{4}$ комада; црне смоле: у опште на један пар $\frac{2}{100}$ драма, ћириша: у опште на један пар $3\frac{1}{2}$ драма; штевтни гвоздени; у опште на један пар по 180 комада; и ексера дрвених: у опште на један пар по $10\frac{1}{2}$ драма.

Дакле, као што видите, размери се опредељују сваке године. Сад је питање: како је опредељен размер? За мене је меродавно оно, што су два надлежна човека, мајстор и онај, који надзирава над магацином показали. За мене важе званична акуа, и ево шта су ми они предложили. (Чита):

„Господину министру војеном.

Приложени овде под ·/. размер о утрошеном материјалу за оделе војничко у овој 1871 год. учтиво шаљем г. министру војном с молбом да би изволио одобрити да се означени материјал по размеру овом који

је размер точно према шаблонима учињен, израсходовати може.

№. 330. У Београду 27. Септ. 1871.

Надзиратељ шиваре
поручник Јов. Вукосављевић.

⁂ Размер за одело т. ј. колико ког материјала према шаблонима у опште иде у један комад одела, које је год. 1871 израђено.

Срачунавши све класе материјала једно на друго иде у један комад одела:

За народну војску:

1) На чојану блузу $1^{4}|_{8}$ рифа чохе мрке, $2^{5}|_{6}$ р. бела платна за поставу $^{1}|_{120}$ рифа чохе за лицне (ова се чоха ставља у боји према родовима војске), 6 дугмета великих металних, три рифа вуненог гајтана црног.

3) На чакшире с пришивеним доколеницама за јахаће трупе: 2^{2}, рифа чохе суроплаве, 1 риф бела платна за поставу, 3 црна дугмета кошчана, 12 пари конача од дрота.

3. На чакшире с одвојеном доколеницама за пешачке трупе: 2 рифа чохе суро-плаве, 1 риф бела платна за поставу, 3 црна дугмета кошчана, 12 пари конача од дрота.

За инвалиде:

4) на шињел: $4^{1}|_{2}$ рифа чохе суре, $3^{1}|_{2}$ р. бела платна за поставу, 16 великих жутих дугмета од метала, 1 пар конче од дрота.

5) На мундир: $2^{3}|_{8}$ р. чохе угаситоплаве, $1^{1}|_{8}$ р. памучна атласа црна, $2^{7}|_{4}$ р. бела платна за поставу, 16 великих жутих дугмета од метала, 1 пар конче од дрота, 2 жута мала дугмеда од метала.

6) На блузу чојану: $1^{2}|_{8}$ р. чохе мрке, $2^{8}|_{8}$ р. бела платна за поставу, 3 р. црна гајтана вунена, 6 жутих дугмета великих од метала, 1 пар конче од дрота.

7) На капу граничарску: $^{2}|_{8}$ р. чохе суроплаве $^{2}|_{8}$ р. бела платна за поставу.

8) На чакшире: $2^{7}|_{12}$ р. чохе суроплаве, $^{5}|_{6}$ риф бела платна за поставу, 3 црна дугмета кошчана.

Од овог инвалидског одела израђено је у радионици: 1 шињел, 1 мундир, 1 блуза и 2 чакшире, где су и конци утрошени.

За жандармерију:

9) На мундир: $2^{1}|_{8}$ рифа чохе угаситозелене, $^{1}|_{32}$ р. чохе отвореноцрвене за кифле, $^{1}|_{32}$ р. чохе отвореноцрвене за епалете, $^{1}|_{60}$ р. чохе отвореноцрвене за лицне, $^{1}|_{10}$ р. чохе отвореноцрвене за испуску, $2^{2}|_{8}$ р. бела платна за поставу, $1^{1}|_{4}$ р. црна памучна атласа, $^{30}|_{100}$ обе вате, 20 белих великих дугмета од метала, 4 рингле.

За стајаћу војску по новим кожним шаблонима (размер је узет за све одело, које је у војеној радионици израђено.)

10) На капу граничарску: $^{2}|_{8}$ рифа чохе суроплаве, $^{2}|_{8}$ р. бела платна за поставу, 2 пасмице црног конца.

11) На шињел: $4^{1}|_{2}$ рифа чохе суре, $3^{1}|_{2}$ р. бела платна за поставу, $^{1}|_{12}$ р. чохе за испуску, $^{1}|_{120}$ р. чохе за лицне, $^{1}|_{4}$ р. чохе за јаку и епалетушке (ове се чохе стављају према родовима војске. 16 великих дугмета од метала, 2 мала дугмета од метала, 1 пар конче 9 пасмица црних конаца.

12) На мундир $2^{7}|_{8}$ рифа чохе угаситоплаве, $2^{1}|_{8}$ р. бела платна за поставу, $1^{1}|_{8}$ р. црна памучна атласа $_{1}|_{12}$ р. чохе за испуску за све родове војске, осим артилерије, а за ову се поред те даје још $^{1}|_{21}$ риф за испуску, $^{1}|_{8}$ р. чохе за јаку и наруквље, 16 великих

дугмета од метала, 4 мала дугмета од метала 1 пар копче од дрота, 8 пасмица црних конаца.

13) На блузу чојану: $1^{6}/_{12}$ рифа чохе мрке, 2 р. чохе отвореноплаве, $1^{7}/_{8}$ р. чохе угаситозелене, у све пак на једну блузу од ових рачунајући иде $2^{11}/_{12}$ р. бела платна за поставу, $^{1}/_{100}$ р. чохе за лицне, $^{1}/_{24}$ р. чохе за испуску, 1 пар копче од дрота, 6 великих дугмета од метала, а за кавалеристе поред ових још 2 мала дугмета од метала, 7 пасмица црних конаца.

14) На чакшире с пришивеним доколеницама: 2 рифа чохе отвореноплаве, а за све од ових у опште иде $^{7}/_{8}$ р. бела платна за поставу, 3 црна дугмета кошчана, 12 пари копчи од дрота, $4^{1}/_{2}$ пасмица црних конаца.

15) На чакшире с испуском: $2^{7}/_{12}$ рифа чохе суроплаве, $^{5}/_{6}$ р. бела платна за поставу, $^{1}/_{16}$ р. чохе за испуску, 3 црна дугмета кошчана, $4^{1}/_{2}$ пасмице црних конаца.

16) На блузу од цвилика: $3^{1}/_{8}$ р. цвилика, 6 белих дугмета кошчаних, а за кавалеристе додају се још по 2 бела дугмета кошчана, 1 пар копче од дрота, 4 пасмица конаца № 20.

17) На чакшире од цвилика: $3^{1}/_{12}$ р. цвилика, $^{1}/_{8}$ р. бела платна за поставу, 3 бела дугмета кошчана 4 пасмице конаца № 20.

18) На кошуљу: 4 р. платна америчанског, $4^{1}/_{2}$ пасмица конаца за убељених № 35.

19) На гаће: $2^{7}/_{8}$ р. платна америчанског, $3^{1}/_{2}$ пасмице конаца за убељених № 35.

За питомце занатлијске школе:

20) На блузу од цвилика; 3 р. цвилика, 1 пар

копче од дрота, 1 бело дугме кошчано, 4 пасмице конаца №. 20.

21) На чакшире од цвилика: 3 р. цвилика, $^{4}/_{8}$ р. бела платна за поставу, 1 дугме бело кошчано, 4 пасмице конаца № 20.

Овај размер материјала потписани су точно према шаблонима на сваки род одела засебно разрачунали и по размеру овоме ставили колико је ког материјала на појединe комаде одела утрошено.

К№ 330. У Београду 27. Сепг. 1871.

Надзиратељ војне шиваре,
Јован Вукосављевић.
поручик.

Владин кројач А. Пожарев.

Надзиратељ војне шиваре нека у споразумљену с владиним мајстором јави може ли се по овим размерима узети материјал и за у напредак као утрошак, те да ови размери служе као правило за потоње кројење.

Е№ 4538.

У Београду 2. Окт. 1871.

По заповести министра војног.
М. Ђ. Катанић.
мајор.

Господину министру војном.

Споразумевши се предходно с мајстором кројачем владиним имам част учтиво јавити господ. министру војном, да се по овом размеру према садашњим кожним шаблонима и ширини материјала може узети утрошак материјала као правило за потоње кројење.

Од овога изузимаће се само оно одело, које се буде кројило по мери узетој с војника.

№. 342. У Београду 4. Октомб. 1871.

Надзиратељ шиваре,
поручик Јован Вукосављевић.

Решење: Одобравам да надзиратељ војне шиваре по овим размерима утрошак материјала за израду одела по књигама расходује, а и у напредак да за кројење одела овај исти утрошак материјала може употребити пошто је исти размер по овом извештају довољан.

У Крагујевцу 15. Окт. 1871.

Министар војни,
пуковник Јов. Бели-Марковић.

Господину министру војном.

Приложени овде под ·|. размер о утрошку материјала у шињеле од чохе суроплаве, који ће се по новом пропису одела израђивати, учтиво шаљем г. министру војном с молбом, да би изволео одобрити, да се по овом размеру утрошак материјала расходовати може и да се и за унапредак као правило исти размер сматрати има.

У размеру о трошку материјала за одело под 15 Окт. пр. год. Е№. 4538. одобреном и то 11. бр. односно шињела уништава се овим размером.

№. 154.

У Београду 8. Маја. 1872.

Надзиратељ шиваре
поручник Јов. Вукосављевић.

·|. Размер о утрошку материјала у један шињел војнички од чохе суроплаве по новоме пропису за одело војничко од 3. Јула 1870 Е№ 2109. изишавшем:

$4^{2}|_{8}$ р. чохе суроплаве, $3^{1}|_{2}$ р. бела платна за поставу, $^{1}|_{120}$ риф чохе за лицне, $^{1}|_{16}$ риф чохе за испуске.

Ове чохе за лицне и испуске стављају се према родовима војске.

14 дугмета великих од метала. 2 дугмета мала од метала, 1 пар копче од дрота. 10 пасмица црних конаца № 25.

Овај размер материјала може служити као правило за кројење и у напредак, а 11. бр. у размеру одобреном под 15. Окт. Е№ 4538. не важи, почем се овим замењује.

К№. 154.

У Београду 8. Маја 1872.

Надзиратељ војне шиваре.
поручник Јов. Вукосављевић.

Владин кројач А. Пожарев.

Решење: Одобрава се предлог с тим, да се точка 11., решењем од 15. Окт. 1871. Е№ 4538 одобрена, замени овим размером, и то из узрока, што се и јака на овим шињелима од исте чохе прави.

У Београду 4. Маја 1872.

Министар војни,
пуковник Ј. Бели-Марковић.

Господину министру војном.

Приложени овде под ·|. размер о утрошку материјала за обућу учтиво шаљем г. министру војном с молбом, да би изволео одобрити, да се по овоме размеру утрошак материјала за у напредак као правило сматрати има.

У исто време имам учтиво доставити г. министру војном да је по овоме размеру обућа за све родове војске размерена на три класе, т. ј. рачунајући од једне стотине 20 пари прве класе, 50 пари друге класе и 30 пари трећи класе, а четврта класа изоставља се сасвим као непрактична за нашу војску због тога што је ова класа доста мала тако, да је војници наши у-

потребити немогу, као што акт магационара за израђене предмете гласи, који је акт под Е.-№. 4915. стављен.

По овоме размеру и трећа класа обуће у нешто је по потреби увећана.

У Београду 26. Нов. 1871.

Надзиратељ шиваре.
поручик Ј. Вукосављевић.

*). Размер за обућу, т. ј. колико ког материјала према шаблонима, једно на друго срачунавши, у један пар обуће иде:

Викледера: у један пар чизама нових $1^{6}/_{400}$, наглавака $^{150}/_{400}$, цекула нових $^{240}/_{400}$, калочни шиљбочних $^{150}/_{400}$, штруфни $^{16}/_{400}$, папуча $^{100}/_{400}$ оке.

Пиклинга: у један пар чизама нових $1^{60}/_{400}$, наглавака $^{150}/_{400}$ оке.

Терцледера: на све у опште родове обуће у један пар рачунајући по $^{50}/_{40}$ оке.

Проицола: за све у опште родове у један пар рачунајући по $^{60}/_{400}$, а у један пар папуча болесничких по $^{100}/_{400}$ оке.

Ђона: за све у опште родове обуће у 1 пар рачунајући по $^{220}/_{400}$ оке.

Фонала: у један пар за све родове обуће по $^{1}/_{2}$ клупчета.

Шпона: у један пар за све родове обуће по $^{1}/_{4}$ комада.

Смоле: у један пар за све родове обуће по $^{2}/_{400}$ оке.

Ћирића: у један пар чизама пиклинкских које се белом мешином постављају $^{7}/_{400}$ оке.

Дрвених ексера: у један пар за све родове обуће по $^{12}/_{400}$ оке.

Гвоздених штефтни: у један пар за све родове обуће по 130 комада.

Беле мешине: у један пар чизама пиклинкских по 1 комад, а у пар папуча по $^{1}/_{8}$ ком.

Овај размер материјала потписани су точно према шаблонима на сваки род обуће засебно разрачунали и по размеру овоме ставили колико је ког материјала на поједине парове обуће утрошено.

По размеру овом материјал је рачунат на обућу за све родове из три класе, и то овако: 20% прве класе, 50 % друге класе, и 30 % пари треће класе, дакле свега 100 пари, а и размер је из сваког рода, материјала на веће количине сразмерно по класама од 100 рачунајући као што је назначено овде, чињен, и то овим начином: узето је 10 комада кожа ђонских разне величине, т, ј. тежих и лакших, дебљих и тањих. ове су коже измерене тачно на кантару, које су изнеле 176 ока, па су те коже изкројене на ђонове и изашло је и то: 64 пара прве класе, 160 пари друге класе и 96 пари треће класе, свега 320 пари, дакле у један пар ђонова иде 220 драма коже ђонске. У ових 220 драма рачуна се један пар ђонова, потребна количина флекли и кедера за један пар обуће, као и фурда одпаднута. Овим истим начином и други су материјали на све родове обуће, који су по размеру овоме стављени, разрачунати.

Овај размер материјала може служити као правило за кројење обуће и у напредак, докле се год материјали за обућу по садашњим мустрама буду набављали.

К№. 404. У Београду 26. Нов. 1871.

Надзиратељ војене шиваре,
поручич Јован Вукосављевић.

Саво Јовановић,
мајстор чизмарски.

Е№. 5425.

Одобравам по овим размерима утрошак материјала за обућу.

У Београду 29. Нов. 1871.

Министар војни,

пуковник Јов. Бели-Марковић.

Дакле они предлажу тај размер и то обојица. Ја сам га просто одобрио, јер нити сам чизмар, нити кројач и да ми је предложено један риф више, ја бих одобрио. Ја ту ствар незнам, и нема министра на свету који те кројачке и чизмарске ствари разуме. Ја могу да одговарам само за оно, за што има закона или правила, која ме вежу да чиним овако или онако. А за оно, што ја чиним по мојој памети, а нема ни у закону ни у обавезним правилима, ја не могу ником одговарати.

Сад је питање: колика је штета? Да ли је доиста оволика, као што је представљају комисари градски? Ја кажем отворено пред народним представништвом и пред целим народом, да је цифра, коју је комисија нашла, *лажна и неистинита* Ви можете слободно на то рачунати, да оне штете апсолутно не могу ни бити. У осталом у прилог тога ево два вештачка извештаја, што у једном мајстори кажу да је исправно, а у другом мајстори кажу да није исправно. (Чита);

Рачун о кројачком материјалу, који је узет из магацина за комисионо кројење разних парчади и поставе као и кројених парчади одела и поставе.

Из војног магацина узето је:

1) Чохе суроплаве 18 рифи за кројење шињела по авци, 18 рифи за кројење шињела без авке, 8 рифи за кројење чакшира с доколеницама, 8 рифи за кројење чакшира жандарских и инвалидских, свега 52 рифа чохе.

Од ове количине искројено је: 4 шињела по авци по $4^{11}|_{32} = 17^{3}|_{4}$ р., остало $^{5}|_{8}$ р.; 4 шињела без авке по $4^{7}|_{24}=17^{3}|_{12}$ р., остало $^{10}|_{12}$ р.; 3 чакшире с доколеницама по $1^{6}|_{8}=5^{2}|_{8}$ р.; остало $2^{6}|_{8}$ р., 4 чакшире жандарске по $1^{21}|_{24}=7^{6}|_{12}$ р., остало $^{7}|_{12}$, свега 52 р.

Цртањем кана граничарских нађено је да из два рифа чохе суроплаве изилази 10 кана и једно данце, и тако нађено је да на 10 кана ваља расходавати два рифа чохе.

2) Чохе мрке 7 рифи, од ње су скројене 4 блузе прве, друге, треће и четврте класе по $1^{17}|_{32}=6^{1}|_{4}$ р., на је остало $^{3}|_{4}$ р., свега 7 рифи.

3) Чохе угаситоплаве 9 рифи, и од тога су скројена 4 мундира прве, друге, треће и четврте класе по $1^{11}|_{16}=7^{11}|_{12}$, остало $1^{1}|_{12}$ р., свега 9 р.

4) Цвилика $1^{1}|_{2}$ р. широка $7^{7}|_{8}$ р, и од тога су скројене 4 блузе прве, друге, треће и четврте класе по $1^{31}|_{32}=7^{7}|_{8}$ р.

Платна цвиличка, риф широка, нема у магацину, за то је узето платно за поставу риф широко, и цртањем по шаблону нађен је прави потрошак платна на 4 блузе $12^{1}|_{2}$ а на 4 чакшире 12 р.

5. Платна памук-атлаза 5 р. и од тога је скројено поставе за 4 мундира по $^{11}|_{12}=3^{2}|_{3}$ р., остало $1^{1}|_{3}$, свега 5 р.

6) Платна американска 25 р. за кројење војничких кошуља и 7 рифи за кројење кошуља болесничкик. Од тога су скројене: а) 4 кошуље и 4 гаће прве, друге, треће и четврте класе по $5^{6}|_{8}=23$ р., остало 2 р., б) 1 кошуља болесничка $3^{3}|_{16}$ р., и једне гаће болесничке $3^{3}|_{16}$ р., остало $^{2}|_{8}$ р., свега 32 р.

7) Шаторског платна у магацину нема, за то се

није могло кројити, него је комисија точно премерила шаблон једнога крила, и нашла је да је за један шатор у ствари потрошено платна $25^{10}/_{12}$ рифа.

8) Платна за поставу $55^{6}/_{8}$ р., и од овога је искројена постава на 4 блузе по $^{25}/_{8}=10^{1}/_{8}$ р., на 4 шињела по $3^{11}/_{12}=13^{1}/_{8}$ р., на 3 чакшире с доколеницама $2^{5}/_{16}$ р., на 4 мундира $6^{7}/_{8}$ р., на 4 чакшире жандарске и инвалидске $2^{5}/_{8}$ р., и по томе од кројења је остало $1^{5}/_{16}$ р. и 1 комад $18^{6}/_{8}$ р., свега $55^{6}/_{8}$ р., а по шаблону нађено је да је платна за поставу требало расходовати, и то: на 20 оковратника 6 р., на 5 каиа граничарских 1 р. и на 4 чакшире од цвилика $^{5}/_{8}$ рифа.

Кројење кошуља, гаћа и мрких блуза, као и поставе на блузама извршио је мајстор кројачки Димитрије Грубановић, а кројење осталих предмета као и паблонисање по шаблону мајстор кројачки Лазар Јовановић.

У Београду 30. Јула 1873.

Примедба. Именовани кројачи казаше да је по горе означеном крою све одело израђено и скројено, и да су га они крojили, и кад би се ово искројено одело у већој количини крojило, од горе изложеног размера показала би се и још нека економија. На послетку приметише и то: да је чохе суроплаве било неколико комада и уже, но од ове је чохе кројена трећа и четврта класа, и тако у овоме није ништа изгубљено у потрошку чохе по стварном размеру.

У Београду 30. Јула 1873.

Димитрије Грубановић, Лазар Јовановић, мајстори кројачки.

Више изложено кројење и казивање мајстова, које је све у присуству комисије чињено, одостоверавају.

У Београду 30. Јула 1873.

Председник комисије: Димитрије Андрејевић, капетан, чланови: Илија Ј. Марковић, рачуноиспитач, Марко Бошковић, Јован Сакошанин.

9) Чохе суроплаве за друго кројење шињела по анци 18 р., и од ове количине скројена су 4 шињела, т. ј. један прве, један друге, један треће и једна четврте класе.

Од овог кројења није ништа претекло, а чохе би по казивању мајстора требало и још за $^{1}/_{4}$ рифа за нарукавље на један шињел.

10) Платна америкапска за друго кројење кошуља и гаћа 25 рифи, и од ове количине скројене су 4 кошуље и 4 гаће прве, друге, треће и четврте класе $23^{1}/_{8}$ р., остало $1^{5}/_{8}$ свега 25 р.

11) Платна цвилика 8 рифи, и од ове количине скројене су 4 блузе прве, друге треће и четврте класе и претекло је $^{3}/_{32}$ р.

12) Платна за поставу од пређашњег заоставшег кројења по бр. 8. овога рачуна $18^{6}/_{8}$ рифа, и од ове количине скројена је постава на 4 шињела, а остало $3^{11}/_{12}$ рифа.

Горње кројење извршио је у Београду 9. Авг. 1873 владин кројачки мајстор А. Пожарев.

Примедба. Од кројења чохе за шињеле остало је у 6 комада чохе употребљиве тежине 97 драма а у ситним неупотребљивим парчадима остало је чохе 175 драма.

У Београду 3. Авг. 1873.

Владин кројачки мајстор
А. Пожарев.

Одостоверавају чланови комисије: Димитрије Андрејевић, И. Марковић, Марко Бошковић, Јован Сакошанин.

13) Чохе суроплаве за треће кројење четири шињела по авци 18 рифи од ширине потпуно риф и по, и од ове количине скројена су 4 шињела прве, друге, треће и четврте класе, па је остало $^1/_4$ р.

14) Платна за поставу 14 рифи, од ове количине искројена је постава на 4 шињела по $3^3/_4 = 12^1/_2$ р., остало $^1/_4$ р.

Више поменуто кројење шињела и поставе извршили су по шаблону и начину пређашњег кројења по авци чохе у Београду 4. Авг. 1873 мајстори кројачки Дим. Грубановић, Лазар Јовановић, Настас Јелаца.

Примедба. Именовани мајстори додаше још и то; да кад би се кројење у већој количини предузело било би и још неке економије у чохи, јер би се онда по дојакошњем начину кројења бирала шира чоха за прву и другу класу, а од уже чохе кројила би се трећа и четврта класа, као што је то и до сада свагда чињено, и тако по горе означеном размеру не би се ништа изгубило, но напротив добило би се у економији.

Мајстори кројачки: Димитрије Грубановић, Лазар Јовановић и Настас Јелаца.

Горње кројење, које је у присуству комисије извршено, као и дату примедбу мајстора одостоверавају.

У Београду 4. Августа 1873.

Чланови комисије: Дим. Андрејевић, И. Марковић, Марко Бошковић, Јован Сакошанин.

Размер потрошка мајсторскога платна по шаблону измерио и нашао правог потрошка $25^{10}/_{12}$ рифа платна па једном шатору.

У Београду 7 Августа 1873.

Владин кројачки мајстор А. Пожарев.

Горње кројење и шаблонисане одостоверавају као присутни.

У Београду 7. Авг. 1873.

Чланови комисије: Дим. Андрејевић, И. Марковић, Марко Бошковић, Јован Сакошанин.

Рађено 24. Октобра 1873 у граду београдском

Пошто су пређашњи вештаци одређени за пробу кројења по шаблонима, а имено мајстор државне шиваре А. Пожарев, Лазар Јовановић, Димитрије Грубановић и Настас Јелаца, у течају чињеног извиђања кривице г. поручника Јована Вукосављевића и осталих дошли као сведоци, којима се у неколико злоупотреба открива, то је комисија, што извиђа злоупотребе у војном магацину и радионици, нашла за нужно да се лица, која су са свим независна од дела што постоје, узму за вештаке, па у смислу пређе чињене пробе кројења, којим је по гласу рачуна од 7. Авг. ов. год., а на основу протокола вештачке радње од 4 Авг. 1873 штета ухваћена, на да ови вештаци учине пробу кројења на онај исти начин, по ком је и пређашња проба учињена. А то да изнађу стварну цифру утрошка свију материјала за одело и преобуку по шаблонима, који постоје за сву парчад одела, по којима је одело израђивано и у магацин предавано.

За ову цељ одређују се од стране комисије самосталн мајстори из вароши гг. Марко Илић, Димитрије Стојановић, Милош Вујић, овдашњи кројачи.

Пре започетог посла за вештачење, ови су сви, опоменути на савесност рада, којим се истина жели изнаћи. Уз то опоменути су на заклетву и последице

кривоклетства у случају показане неистине, и кад изјавише, да ће се на вештачку радњу заклети, узета је од њих заклетва према §. 56. с погледом на §. 113. кривичног поступка.

(Долази заклетва, потписи и одостворење.)

Данас 22. Нов. пријавише се одређени вештаци којима су предати материјали за кројење одела и преобуке, па изјавише да су с целим кројењем датог им материјала, које су кројење до 20 ов. м. предузимали готови, с тога подносе сад комисији рачун под ·|., по коме ће се видети, која је количина на поједине родове одела и преобуке отишла и која стоји као стварно расходовање за све одело и преобуку. Кројење ово и изналазак цифре појединих утрошака вршили су по шаблонима за сваки род, који су им дати на расположење и који су утврђени печатима министарства, т. ј. по шаблонима оним по којима је редовно кројење вршено за сваки род одела и преобуке, који у рачуну постоји.

Даље наведоше да су приликом кројења избегавали сваку претераност још у мањој трошњи материјала, до које су могли силазити вештином кројења него су кројење вршили по сваком парчету шаблона тако слободно, да смо, веле, имали на уму и то, ако би се и други вештаци сврх нашега посла одредили, да изнађу не само овај резултат трошње материјала, него још и мањи. Главно пак то, што смо ми били вештаци и што би могли отуда изаћи да ми по изнађеној цифри од извесне количине материјала можемо бити обвезани да искројимо дотични број одела (по нашој оцени), па смо се и за тај случај спремили да такву обвезу можемо на себе примити, па с оном количином материјала по сваком парчету извршити, коју смо и изнашли

а да већу количину материјала не утрошимо па и не тражимо, разумевајући овде онакав материјал какав је трошен и какав смо ми испробали кројењем.

Примећујемо да кројење по шаблонима сада смо први пут извршивали и да у повторавању овога посла постигли би таку вештину, којом би од прилике могли истерати још 2 рифа чохе на 100 комада искројеног одела као економију. А кад би била ширина чохе онаква, каква се по условима на лицитацији захтева, и која би требало да на лицу постоји, онда би утрошак још мањи био, него онај, који смо ми изнашли, па по томе и разлика би била знатнија од оне, коју смо определили, јер чоха по којој смо пробу вршили, и од које се сад још на лицу налази знатна количина, ужа је, негде мање а негде више од ширине, која се по пропису захтева, а по тој је и она разлика коју нашим вештачким извијањем налазимо; ова ужина једно на друго рачунајући износи $'_{32}$ на рифу. Ову разлику у $'|_{32}$ на рифу нашли смо у чохама ирким за стајању војску и у суроплавој за народну војску.

На послетку додајемо, да смо кројење за све родове одела и преобуке вршили по шаблонима, на којима су печати министарства војног ударени, а за које нам је представљено да је по њима пређе кројење у радионици вршено. Па пошто све ове шаблоне предајемо комисији по свршеном послу, а узимамо на се обвезу по напред казаноме да резултат трошње по њима увек показујемо онај, који је у поднесеном рачуну, то смо на свако парче шаблона ради наше сигурности ударили своје печате.

Марко Илић. Димитрије Стојановић.
Милош А. Вујић.

Прочитано признато потврђују:

За председника комисије: члан Гавр. Поповић, чланови: Р. Анастасијевић, и Илија Марковић, члан и деловођ Ђ. И. Пантелић.

·|. Рачун о материјалу из магацина узетом за вештачко кројење одела.

I. Чохе суроплаве од $^{1}|_{2}$ у једнострукој ширини 406 рифа. Од те количине скројено је и утрошено у 50 шињела по класама $211^{7}|_{8}$, у 50 чакшира с доколеницама $89^{2}|_{8}$, у 50 панталона $94^{5}|_{8}$, у 50 капа граничарских $9^{7}|_{8}$ остало 1=406 р.

II. Чохе мрке од $1^{13}|_{16}$ у једностручној ширини за блузе $88^{2}/_{8}$ р. Од тога је утрошено у 50 блуза по класама $75^{5}|_{8}$, остало $12^{5}|_{8}=88^{2}|_{8}$ р.

III. Чохе угаситоплаве од $1^{7}|_{16}$ у једнострукој ширини за мундире и капе $117^{7}|_{8}$ р. Од тога је утрошено у 50 мундира по класама $94^{4}|_{8}$, у 50 капа парадних $6^{3}|_{8}$, остало $17=117^{7}|_{8}$ р.

IV. Чохе црвене од $1^{5}|_{2}$ у једнострукој ширини за испуске и остале потребе $26^{7}|_{8}$ р. Од овога утрошено је у 50 шињела пешачких $2^{2}|_{8}$, у 50 блуза пешачких $1^{6}|_{8}$, у 50 чакшира $1^{7}|_{8}$ у 50 мундира $7^{4}|_{8}$, у 10 блуза кавалеријских $^{5}/_{10}$, у 50 блуза за народну војску $^{5}/_{16}$, остало $12^{7}|_{8}=26^{7}|_{8}$ р.

V. Чохе црне од $1^{1}|_{2}$ ширине за оковратнике, 3 рифа. Од овога потрошено је на 50 оковратника $1^{6}|_{8}$, остало $1^{2}|_{8}=3$ рифа. Цртањем нађено је да иде у 50 мундира топџијских $5^{1}|_{8}$, у 50 шињела на лицне $^{5}|_{16}$, и у 50 блуза топџијских на лицне $^{4}|_{8}$ р.

VI. Цртањем отишло је црвене чохе по мери у 50 мундира жандарских на јаке, авшлеге, испуске, кифле и епалете $8^{4}|_{8}$, у 50 мундира топџијских на испуске $4^{2}|_{8}$, у 50 шињела топџијских на испуске $1^{7}|_{8}$, у 50 блуза топџијских на испуске $1^{2}|_{8}$, у 50 шињела жандарских $3^{6}|_{8}$ р.

VII. Чохе отвореноплаве од $1^{1}|_{2}$ ширине за блузе кавалеријске $28^{6}|_{8}$ р. Од овога потрошено је у 10 блуза кавалеријских $18^{3}|_{8}$, остало $10^{3}|_{8}=28^{6}|_{8}$ р.

VIII. Чохе зелене по цртању је потребно у 10 блуза $17^{7}|_{8}$ р.

IX. Платна за поставу риф широка $701^{4}|_{8}$ р. Од овога укројено је у 50 шињела $155^{7}|_{8}$ у 50 блуза 130 у 50 чакшира за џепове и поставу $35^{1}|_{8}$, у 50 панталона $30^{7}|_{8}$, у 50 мундира $117^{5}|_{8}=30^{7}|_{8}$, у 50 капа граничарских $10^{5}|_{8}$, у 50 оковратника $2_{3}|_{8}$. у 10 блуза кавалеријских $25^{1}|_{8}$, у 50 блуза за народну војску $120^{4}|_{8}$, у 50 капа и чакшира $51^{4}|_{8}$, остало $21^{5}|_{8}=701$ $^{7}|_{8}$ рифа.

X. Платна америкаиска за кошуље и гаће 361 риф. Од овога потрошено је у 50 кошуља с гаћама $280^{5}|_{8}$, у 20 кошуља болесничких $75^{3}|_{8}$, остало 5=361 р.

XI. Платна памук-атласа за мундире и капе за народну војску $64^{7}|_{8}$ рифа. Од овога укројено је у 50 мундира у шосове $43^{5}|_{8}$, у 50 капа за народну војску $9^{7}|_{8}$, остало $12^{1}|_{8}=64^{7}|_{8}$ р.

XII. Чохе мрке $1^{3}|_{4}$ у ширини за народну војску $93^{7}|_{8}$ рифа. Од овога је укројено у 50 блуза 80, остало $13^{7}|_{8}=93^{7}|_{8}$ р.

XIII. Чохе суроплаве $1^{17}|_{32}$ у ширини за народну војску $108^{7}|_{8}$ рифа. Од овога укројено је у 50 чакшира, у 50 доколеница и у 50 капа $96^{4}|_{8}$, остало $12^{3}|_{8}=108^{7}|_{8}$ р.

XIV. Фурде је од кројења чохе за народну вој-

ску остало и то од 50 чакшира, 50 каца и 50 доколеница $5^{3}|_{4}$ оке, од платна $1^{1}|_{4}$ рифа.

XV. Крајца од чохе за народну војску остало је $351^{4}|_{8}$ р.

XVI. Цртањем нашло се да за један шатор по мери треба платна $25^{17}|_{32}$ рифа.

XVII. Цртањем нашло се да на 50 шињела треба чохе плаве или зелене $7^{1}|_{8}$ а с епалетама $9^{5}|_{8}$ рифа.

XVIII. Платна за поставу на 50 панталона од цвилика иде $18^{1}|_{12}$ рифа.

XIX. Црног гајтана потребно је у једну блузу $2^{3}|_{4}$ рифа.

У Београду 22. Нов. 1873.

Вештачка комисија:

Марко Илић, Димитрије Стојановић,
Милош А. Вујић.

Као што видите, било је прво вештачко извиђање, а пошто градској комисији први извештај не беше по ћуди, нашла је друге мајсторе, који су јој други извештај начинили. Когод живи у Београду познаје ове друге вештаке и зна да они могу сведочити свашта. Нарочито Миту тако званог „смедеревца“ зна сваки какав је, и да је био под стециштем. Али ја вам кажем, да та штета не ће се свести ни на једну четвртину, ако је само доиста и буде. Ја не знам да ли је и има. А да је и сама градска комисија морала увиђати ништавост свога тврђења о постојању те штете, лако је увидети поред осталога и из те околности, што она прво вештачко извиђање четворице мајстора, који и не представљају да има штете, одбору није хтела ни показати, те тако се то прво вештачко извиђање у одборском извештају и не спомиње. У осталом главно је овде то: нема правила, нема прописа законског, који наређују да буде овакав или онакав размер; него сам га ја по мојој памети одредио. Исто тако, на пример, у тополивници, где се употребљује гвожђе, бакар и у. д., ја бих сваки предлог, који би ми казао: за ово треба ми оволико, а за оно оволико, морао одобрити, јер нити ја знам, нити има министра на свету, који би то знао, и који би одговарао што је оволико или оволико одобрио по предлогу стручњака. То би био први случај у Србији, да министар и за то одговара.

Овде ће бити места да вам објасним, што је споменуто у извештају за што је Вукосављевић тамо у шивари, и за што није други и т. д. Вукосављевић је био овде у Крагујевцу комисар, и мени је не знам од куд достављено да није поуздан човек. Ја сам га сменио с комисарства, јер сам држао да може бити сумњив; но пошто нисам имао никаквих званичних (из акта) уверења, да могу што предузимати, ја сам га само уклонио с комисарства и довео у Београд у редове војске у фронт. Кад сам то учинио, г. ме је Блазнавац звао после неколико дана па ме питао за што сам то учинио. Ја сам казао: за то, што су ми јавили пријатељи да је непоуздан за администрацију. Покојни Блазнавац ми је казао: тога човека не могу трпети у војсци, јер је Карађорђевац, и о томе имам, рече, најпоузданија извештаја, него нек дође у администрацију. Ја сам му казао: за мене је тегобно; али опет нисам му дао никаква убеђења да ћу то учинити или не. Међу тим догоди се то, да је требао надзорник у шивари. Катанић ми рефератом предложи тога Вукосављевића. Кад ми је прочитао реферат, ја сам му казао:

„Ви знате за што сам ја тога човека уклонио, ја сумњам на њега и не могу да му дам то место.“ Он ми рече да му је г. Блазнавац казао да га предложи. Међу тим помислио сам на говор г. намесника Блазнавца, како ми је говорио, и помислих на положај млађега према старијему, а нарочито какав би пример својим млађима дао, кад не бих усвојио наредбу свога старешине, намесника књежевског достојанства, потпишем реферат и поставим Вукосављевића. Дакле ја сам то на овај начин учинио. Сад овде кажу: кум је Марко Катанић Вукосављевићу и т. д.

Да вам објасним ово. Ја до пре три недеље нисам то знао, а нисам ни морао знати; у осталом нема ни тога закона, да не би могао кум бити у другом надлежателству. То је у ствари што се тиче Вукосављевића.

Имам још да напоменем узгред то, што се каже да сам ја радио да се Вукосављевић и Алекса Павловић помилују. Ни то, браћо, не стоји. То је проста измишљотина. Вукосављевић и Павловић погрешили су, и ја сам их предао суду, и суд им је судио и осудио их. Међу тим ја сам отишао на дужности у Пруску, и после дошавши натраг из Пруске ја сам био два дана у Београду, а за тим отишао на конференцију железничку у Беч, па за то време док сам одстуствовао, заступник мој, г. Радивој Милојковић, он их је предложио да се помилују, као што се могла комисија уверити из пресуде, где стоји име г. Радивоја. Ја то нисам знао, док нисам дошао овде, и сазнао о томе из записке на самој пресуди. Дакле видите како комисари изопачавају ствари, па хоће мени у грех да упишу да сам ја то учинио. Ја вам се исповедам, да сам Вукосављевића само два пута видео, а Алексу нисам никако ни видео, нити га ја и сад познајем. А да се уверите, да је то, што рекох о помиловању те двојице, истина, ја бих молио за пресуду. (Чује се: „Дајте да видимо, нек се прочита!“) Да видите како се ствари изопачавају. Кад се намешта, оно се тако и намешта.

Председник: Молим вас, четврт сахата одмор.

После одмора.

Бели-Марковић; Дакле ево пресуде. Ја сам написао у овој пресуди: „Да се пресуда ова на основу §. 58. војно-судског закона **изврши**“. То сам написао и то је било 29. Јуна. Онда је пруска војска долазила у Берлин; била је парада и ја сам послат да присуствујем. Отишао сам дакле и за то време заступао ме је у дужности г. Радивој, и ево шта даље пише на тој пресуди: „У путу милости, намесници књежевског достојанства свели су казну, и то: Вукосављевићу на 15 а А. Павловићу на 8 дана затвора. **Заступник министра војног, председник министарског савета, министар унутрашњих послова Рад. Милојковић.**“ Овај је дакле радио у време мога одсуства, а комисари сад кажу да сам ја радио, и питају ме за што сам радио?

А. Николајевић. То је погрешка. Ми смо то знали но одбор је рђаво ставио. Не морте се дакле ту правдати.

Бели-Марковић: Имам сад да вам кажем нешто о инвентирању, јер и то се тамо спомиње, и каже се: за што нисам по правилима инвентирао материјал сваке године. Ја ћу да вам прочитам правила о прегледању и инвентирању. (Чита): „Ако је могућно, или ако је потребно, сваке године приступа се комисионом пре-

гледању и инвентирању свију материјала, ствари и предмета који стоји у магацинима, и арсеналу завода, војних.“ Комисари кажу да сам ја морао сваке године инвентирати, то не стоји. Него правило вели, „ако је могућно.“ У осталом они нису споменули да је доиста инвентиран магацин за време мога министровања, и то у 1870 г. као што се то види из званичног акта под Е№ 3469. од 1873., који се налази међу комисијским актима. Магацин војни како постоји, он и не може да се инвентира сваке године, него то може бити тек сваке треће године. За што? За то, што је за инвентирање потребно најмање по године дана, а по свој прилици и више. Онда кад се инвентира магацин, морају да застану послови, јер све се премешта, свака ствар мора да се види, па да се инвентира. Дакле видите то је могућно за мања слагалишта, а за већа то је апсолутно немогућно.

То је што сам имао да вам објасним што се тиче инвентирања. Нема закона ни правила, по коме бих био обвезан да инвентирам као што се каже. Међу тим да је доиста магацин за мога министровања инвентиран, то је комисија имала пред собом и знала је, јер је питала и добила одговор, којим се то потврђује, али није хтела то да спомене. Комисија та питала је г. Миланковића, начелника у економном одељењу војног министарства, и он јој је одговорио у моју корист оним напред споменутим актом под Е№. 3469, но комисија градска није споменула овај одговор.

Имам још нешто да објасним. Каже се тамо за што сам наређивао, да Вукосављевић заступа Алексу, кад је Алекса одсуствовао. То је нека ујдурма, тако се тамо представља, и наводи се као да је то против

закона и правила. Да видимо је ли тако. Хоћу баш да вам прочитам правило о томе па да видите.

28. §. правила ових, на која се комисија позива, гласи овако (чита): „Кад рачуполагач одсуствује„ предлаже писмено једнога чиновника, који се у овом послу разуме да га заступа, и овај ће вршити дужност на одговорност онога, који одсуствује.“ Дакле он има право да предлаже. §. 29. каже (чита): „У осваком случају, онај, који предаје дужност, може за се пуномоћника одредити, но онај, који прима, нема права на то. Дакле сама правила наређују, да онај, који хоће да одсуствује, има право да себи заступника одреди. Алекса је, као што акта показују, званичним актом пре мога одобрења предложио себи местозаступника, дакле је рађено потпуно по правилу, које постоји. Ово је правило имала комисија, кад је изводила, да овде у овом заступању има неке ујдурме.

Тако је правило; но ја ћу вам објаснити да другчије не може ни да буде и да је правило основано на нужди, што тако мора бити. Дакле узимо случај, магационара, који рукује магацином.

Магацин има толиких и разноличних предмета у себи, да предаја тих предмета другоме трајала би толико исто, колико траје инвентирање. Требало би шест месеци да се предају ствари. Човеку је потребно одсуство, и зар ако ће да одсуствује, да мора чекати шест месеци па да одсуствује? Дакле да не би то била уображена ствар, да т. ј. један такав чиновник може имати права на одсуство, а међу тим у ствари да га нема, јер кад би предавао дужност за шест месеци, онда не би могао ни одсуствовати, — за то је тако и наређено, да он у кога име вере, може га од-

редити, те да га заступа за време одсуства; а овај који га заступа, да не одговара. Дакле видите да је и у овоме са свим по правилу учињено, а не противу правила, као што хоће да се каже. и као што комисија у злој намери наводи.

Држим да сам вам довољно објаснио и ову ствар о размеру и о осталоме, што је извештај навео под тим насловом.

Видите дакле да не стоји ништа, што је комисија градска одбору представила. А не стоји за то, што је комисија са злом намером прећутала многе ствари и није их хтела да изнесе пред одбор, — што је прећутала, као што видите, акт, закон и правила. Дакле прећутала нешто, што ствар расветљава. Она или је прећутала или је представила друкчије, а не као што је у ствари; или није хтела да покаже овај или онај акт, из ког би одбор видео како ствар стоји. Не стоји дакле да су све набавке испод руке даване. Осим за казанчиће, чутурице и шољице, не стоји ни за шта друго. Но ја нисам вршио само ове набавке. Ја сам још хиљаду набавака вршио, и за све тако стоји. Не стоји да су материјали примани без прегледања комисионог, јер за свако примање и прегледање одређивање су комисије као што сте видели из извештаја комисионих које сам читао. Не стоји, да су набавке без уговора вршене. Не стоји, да се од уговора одступало а у колико је одступано, као што видите за чохе да је одступано је у корист касе, јер је чоха побијена по 2 гр. на рифу. Не стоји да су давани материјали по скупљу цену него што су понуђени. То нема нигде. А кад то све не стоји, онда ја не сумњам да ће осећање о правди и истини одржати победу над

страшћу; да ће променити своје мишљење и они, који су тужбу потписали, за што им ја могу бити само захвалан, јер ја сам и сам желео да ова ствар на овај начин изађе на јавност. А да је то истина, да сам ја то желео, посведочиће писмо, које сам г. Каљевићу писао и молио га да ту ствар изнесе пред скупштину. Дакле ја онима, који су потписали тужбу против мене, само благодарим и остајем им захвалан. Јер они су ми дали прилику, да јавно пред целим светом, докажем, како се могу ствари изопачавати. Ја верујем да ће они, који су потписали тужбу, убеђени о истини и сазнавши право стање ствари, дати глас за мене, те тако дати доказа да им није стало до партајских тежња, већ до истине.

Ја сам у колико памти, додирнуо све ствари, које су могле бити предмет одборског извештаја и које сам сматрао да су важне да на њих одговарам; но опет за то, ако сам што пропустио, ако би се шта учинило коме неасно, ја стојим на услузи да је даље објашњавам. На кад се све исцрпе, кад све објасним, што бих имао објаснити, ја ћу узети слободу да у кратким цртама обележим сву моју министарку радњу. Нека се види шта сам урадио, а како сам награђен! Имам само да закључим тиме, да при оцени рада свагда учинити разлику у ономе раду, који спада министру у дужност, од рада, који спада у дужност млађима, за које они по закону одговарају. То треба свагда чинити. Шта сам ја имао да радим? Од тога ваља водити рачун. Да наредим да се по правилу држи лицитација. То је по закону и то сам свагда чинио. Да одобрим или не одобрим протокол лицитације и то сам увек чинио савесно и свагда

смем слободно казати у корист касе. Било је још и других лицитација, које ја нисам одобравао. Дозволите ми да узгред напоменем. Била је једна лицитација за храну и ја ту нисам одобрио. Може бити г. Арса Лукић сетиће се. Ја нисам, одобрио: ја сам ту ризиковао много, јер да је храна доцније скупља била, могло би се казати да сам имао овакве и онакве намере.

Међу тим ја сам, свагда желећи корист држави принети, распитивао каква је цена храни, па нисам одобрио лицитацију за храну. Знате ли какав је резултат од тога био? Ја сам расписао да народ донесе храну у Београд, одредио сам комисију, која ће храну примати, и резултат тога рада био је тај: да је на јечму добивено испод лицитиране цене по 23 гр., коју сам могао с правом одобрити, па да се не оптужујем, да ми нико ништа не пребацује. Та привреда на шест стотина хиљада ока јечма износи више од 6000 рубаља. После тога на храни, што нисам одобрио лицитацију, добивено је по четири гроша и та привреда од хране на један милион и двеста хиљада ока (нисам рачунао) донела би до 120.000 цванцика. Доста то да ја нисам одобрио лицитацију, и добит је била за владу, а ризик за мене. Но да оставимо то. Ја сам хтео да кажем шта је министарство да ради у тој врсти послова. Министар није надлежан ни дужан да држи лицитацију и ја сам чисто дужан био да лицитацију одобрим или не одобрим. Све остало: примање, прегледање, издаване и т. д., спада у дужност млађима, по закону и по правилима и ја бих овде могао штогод радити само онда, кад бих приметио или кад би ми се доставило, да се нешто не врши по пропису, но то није учињено

и ја нисам се могао ништа мешати у ту радњу баш да је и неправилно. Никад се не може од мене захтевати да одговарам за радњу других као што би комисари хтели.

Ово је што сам имао да приметим.

Молим, ако би ко имао шта да пита, ја ћу драге воље дати објашњења. (Чује се: „Лепо, лепо!“)

Председник пошто је г. Бели-Марковић свршио свој говор, то сад ћу давати реч појединим посланицима који су се јуче јавили. Први је на реду посланик Алек. Николајевић.

Николајевић: Ја сам слушао, браћо, г. Бели-Марковића јуче, док је састанак закључен, и на овај његов јучерашњи говор молим да ми се дозволи, да прочитам одговор, који сам написао. — (Почиње читати.)

А. Пантић: Ја мислим, г. председниче, да по пословном реду не сме овде да се чита говор.) (Жагор.)

Председник: Известилац, који је био, он је отишао. Ово су одборници, који су ми казали, да имају неке белешке, којима хоће да се служе. Николајевић је одборник.

А. Пантић: Али ово нису белешке. (Чује се нека чита.) Не може да чита. (Чује се: „Авта не може да буде судија, него скупштина.“)

Николајевић: Ја, браћо, хоћу да учиним своју дужност. (Почиње да чита,)

А. Пантић. ја и опет протестујем противу тога, јер он није известилац. (Жагор.)

Бели-Марковић: Мене се ствар највише тиче, и ја бих желео, да се прочита. Ја бих молио да дозво-

лите нека Николајевић прочита, и ако је против пословног реда. (Чује се „није.“)

Министар-председник: Ја мислим да ако има узрока, да се у овом случају одступи од закона о пословном реду то треба скупштина да изјави, и онда ће влада казати своју реч. Али док скупштина то не изјави, док то не буде онако, као што закон прописује, дотле мислим да је дужност свију посланика, а поглавито дужност председника скупштине, да не дозволи повреду закона о пословном реду. (Чује се: „Тако је, тако је“,)

Милутин Спасић. Ово, браћо, није предлог, ово није нико у скупштину као предлог донео, па да прави нека објашњења. То није то. Ово је члан тога одбора, који је извињао ову ствар Вели-Марковића, и он има право да објасни. Дакле кад има право да објасни, нека објасни, а нигде у закону нема написано то: који објашњава своје мисли, да не може читати, него само да говори. (Жагор.)

А. Пантић; ја молим председниче, прочитајте закон. (Жагор.)

Председник: Молим вас, пошто је г. министар-председник изјавио, да скупштина треба у договору с владом да реши питање, хоће ли се одступити од пословног реда, то ћу ја да ставим на гласање. Но пре тога имам да приметим, да сам једино у тој цели дао реч Николајевићу, што је он члан одбора а известилац је отишао. Дакле стављам на гласање. (Чује се: „Нека чита!“)

А. Пантић: Ако је по пословном реду, нека чита.

С. Бркић: Оваких случајева било је и пре, па

смо допуштали да се чита, особито кад и сам г. Вели-Марковић одобрава.

Председник: Молим вас, г. министар-председник сматра, да је овде од пословника одступљено, за то скупштина треба да реши и да влада да своју реч. Дакле ко је за то, да Николајевић чита онако, као што је написао оне своје белешке или беседу, ја незнам шта је, — тај нека седи, а ко је противан, т.ј. да не чита већ усмено да говори, нека устане. (Сви седе.) Молим чујмо сада изјаву владе.

А. Нешић. Молим за неколико речи. (Жагор.) Ја хоћу да кажем једну реч. (Чује се: „Не ћемо!“) Ја не ћу ништа рђаво да кажем. Ја само у толико хоћу да кажем.... (Жагор. Чује се: „Нећемо да говоримо сад:“)

Министар-председник: Молим вас. Закон је позитиван. Ја мислим није имало места томе претресању. Чланак 31. пословног реда каже: „Своје мисли у скупштини сваки посланик изјављује усмено, а може се и белешкама послужити.“ Што је закон тако наредио није без основа. Овако наређење потпуно се оправдава, јер њим се хоће то, да појединн посланици износе пред скупштину своје сопствене мисли и осећања, а не да се праве органима туђих мисли, јер би без тога могао сваки на улици да напише шта хоће, па да преда ком посланику, па овај да то донесе на скупштину и чита. Дакле закон има свога оправдања. Закон је врло разуман, врло основан, а на послетку само за то, што је закон, дужни смо га поштовати. Но пошто је питање од велике деликатности, питање од највеће важности, влада не ће да настојава да се у овом данашњем случају овај закон одржи у сили. Само због тога дакле,

што је деликатно питање, што би људи од злих намера могли истолковати настојавање владино за поштовање закона као неку сметњу, неку препону, да се противу окривљеног, или, правилније да кажем, противу предложеног за окривљење не може што казати, да се не може све навести, што се имало навести, влада, која жели не дати никоме повода да јој може пребацити пристрасност, а тим још и пре, што је и сам г. Вели-Марковић изјавио да не тражи да се користи законом, влада дакле у овом случају пристаје да се одступи од пословног реда. (Чује се: „Лепо!“)

Председник: Сад је свршена ствар. Читајте г. Николајевићу.

Николајевић (чита): После дугог увода г. Вели-Марковић прича о томе како ваља законе земаљске поштовати; још у ширем „разглаголству“ своме говорио је о томе, како је право на оптужбу према њему застарело. Сав тај његов говор своди се на ово, да и сам у неколико признаје да у његовој радњи има дела, за која подлежи одговорности, па вели да се за сваки случај ограђује и законом, како не би могао при свем том бити оптужен. Кад би дакле савесно радио како доцније своја дела правдаше, онда није му ни нужно да прибегава под овај закон, а што прибегава он зна, тако исто, као што и од нас многи знају, и по томе јаче обарање тих његових навода није ни потребно пред скупштином, док се о застарелости особена реч не поведе. Но кад је г. Вели-Марковић једино ради своје одбране још сад умео да пред скупштином на исти се закон позива, онда скупштина ваља да има јако на памети с каквим се он оружјем служи у свима скоро својим фактима потврђеним делима. Међу тим речи о томе

не може бити пред скупштином, већ једино пред државним судом, који има то питање да расправи, а узгред само напомињем да скупштина има на памети, да је питање ово питање чисто формалног а не материјалног закона, не може дакле бити спора о томе, да би све оне кривице његове, које је као министар учинио, могле потпасти под §. 23. закона о одговорности министарској и у застарелост прећи, кад је он сва та дела као министар учинио и за иста суди се по закону, по коме се она и расправити имају. Тако исто неоснован је навод да закон нема повратне силе, пошто се ово начело има одржавати само у законима материјалним а не и формалним. На кратко његова обрана са застарелошћу толико исто значи колико и признавање кривице.

За тим одмах прешао је да напада градску комисију, која ислеђује ухваћене злоупотребе његових потчињених органа, па цео говор управио је на то, да помути и поколеба не само одборнике него и скупштинаре, гладећи ове удобравањем, а раздражујући их противу градске комисије.

А познато је не само мени, него и свима одборницима, па и целој поштованој скупштини, да је садашњи г. министар војни на интерпелације о појављеним злоупотребама поднео кратак извештај градске комисије, у ком се каже, да и г. Вели-Марковић одговара за појављене штете, што је повредио закон и правила прописана, и издавао незаконе наредбе. По томе кад је комисија донела своја акта, тражио је одбор само она акта, која се на ове повреде односе. У овом послу читана су акта сва веома дуго, и по тим актима одбор је дао свој извештај, у ком је изреком

казао да је тамо побројана факта црпео из акта министарства, као и из истрага градске комисије.

Ја и моји другови одборници мислим да нисмо својим карактером тако ниско пали, да побуде и разлоге у нашем извештају бацамо на ону страну, куда би хтео г. Бели-Марковић, а још нање на комисију, која нам је факта, која постоје, свима актима потврдила и о томе се ми уверили.

Г. Бели-Марковић у свом се говору сам заклања за извештаје као за званична акта, којима покушава доказати да у делу ни било није злоупотребе, кад такви извештаји постоје, а овамо код потписа нас толиких одборника напада на градску комисију ни криву ни дужну: а тим очито хоће својим сиренским гласом да полако на своју страну привуче одбор, а посредством овога и целу скупштину, е да би ова узвикнула; г. Бели-Марковић је невин, а комисија је крива, што је одбору тобож неистинита акта поднела. Но ако се ко други вара, ја се преварити не могу, јер овако пребацивање рада одборског није управљено ни против ког другог, већ противу самог одбора, кога част ја овде пред скупштином јавно заступам.

Кад је г. Бели-Марковић увео у обичај да овде у скупштини јавно напада на комисију без икаквих доказа, онда нек ми се не замери, што ја од моје стране похваљујем јавно њену савесност. Што се тиче њеног председника г. пуковника Заха, уз мој глас знам да ће се придружити хиљадама гласова, који ће казати: дај Боже да оваквих патриотских и честитих стараца хиљадама имамо.

У даљој својој обрани г. Бели-Марковић је започео да се брани прво о својим злоупотребама, које је

починио у начину набавке и израде војних материјала под II. (у извештају одборском). Он признаје исто онако, као што и у одборском извештају стоји, да постоје три начина набавке, по лицитацији, по офертима и по саветском одобрењу. Кад то признаје, питање је: је ли се он пред скупштином могао одбранити, да није законе, који постоје, у овом погледу газио?

И докле он сам тражи од скупштине најјаче поштовање закона, који су према учињеним кривицама његовим противу њега (јер се брани застарелошћу), дотле узима у обрану ствари које за оправдање нису ни од какве вредности, и прекорачује да своју реч даде о кривицама, које по извештају одборском постоје. Тако

1. С оним својим делом, што је Оферману уступио грдну количину чохе, која је на Русу остала, и на којој је држава изнесну штету претрпела, он о томе не говори ништа; он не говори, а мање још стварно да доказује, да ли је ма којим од она три горе поменута начина у праву био да Оферману уступи и ону чоху, која је на Русу законитим путем, путем јавне лицитације остала.

Но он изреком признаје да је као министар имао да набавку ову уступи по споредној понуди, казујући о томе како је ствар текла, и како је с Оферманом угађао код своје куће тако, да он нешто спусти од Русове цене, како би могао њему, Оферману, и ову набавку дати. У првом реду не стоји да је он имао овакво право да споредне понуде усваја код постојавше и предузете јавне лицитације која је и закључена, јер §. 26. правила о лицитацији изреком каже, „После окончане лицитације не ће се ни у ком случају ни од кога усмена ни писмена понуда примити за обарање најни-

жих цена, које су на лицитацији изашле.“ Да је ова ограда управљена на ту цељ да се сачува поштовање према закону и вера код грађанства у савесно вршење закона, а у једно да се стави ограда против злоупотреба, које саме собом долазе, чим се дозволи такво обилажење и гажење закона и прописа, тражим нека се прочита §. 26. у скупштини.

II. Осим тога ако је г. Бели-Марковић истину казао да је од намесника питао г. Блазнавца и од саветника само председника г. Мариновића, онда је неистинито његово решење од 3. Окт. 1868 год. №5208 у ком изреком каже, да набавку ову уступа по преходном усменом одобрењу намесништва и савета, на ја мислим да један намесник није намесништво, ни један саветник цео савета још чудније што се позива на једног који је умро а не позива се на још двојицу, који су још живи да обистини своје решење.

Но баш кад би и онако било, као што г. Бели-Марковић каже, не само што га то не правда, него у томе лежи признање, да је погазио прописе закона о начину набавке, јер нема пуноважног акта, да је путем саветске комисије ова набавка одобрена. Молим нека се именована решења министрова прочитају.

III. У истом предмету и то каже, како су чохе, пре тога биле скупе, и како је он привредио, што је чоху по много јевтинијој цени набавио; али најпре се тамо још и већих цена, но је питање каквог су квалитета биле оне скупље чохе и докле су служити могле, а каквог су квалитета ове јевтиније и докле ће оне служити. По томе само мустре кад би се изнеле од свију понуђача и кад би се једна с другом сравниле, могли би смо пресудити, која је чоха јевтинија. Међу тим зна се, каква је чоха код одело у народне војске,

па мислим да је г. Бели-Марковићем показана пробитачност привидна.

IV. У предмету овом г. Бели-Марковић употребио је извештаје о чохи, која је у Београду примљена, а које примање није ушло у одборски извештај као непотребно по нахођењу одбора него је ушла само она количина која је примана у Брну, и која је прегледана официрима а кад је он сам повео реч о извештајима, који су у Београду дати, на пошто их је прочитао, ударајући гласом како је чоха Оферманом испоручена, боља, шира и тежа од саме мустре онда мора се свак да зачуди како ови фабриканти нису банкротирали кад су чоху у вредности од 23 гр. по рифу давали много јевтиније а при томе много бољу и тежу, на држава српска треба да жали за таквим министром, који је уживао толике симпатије у европских фабриканата, са којих се она тако јако ваздисала. Сваком је пак трговцу познато, а и ја сам морам признати, да ни један од нас не ће бољи и скупљи материјал давати по јевтинијој цени, но још ако нађе неко, и да му може проћи даваће, ако је могућно лоши и гори еспап.

Како сами извештаји на и по начину читања њиховог од стране г. Бели-Марковића показују се као такви, да угушују стварни доказ о свему ономе што је у набавци ове чохе од Офермана осветано, то стављам на знање скупштини да она поклони живо саучешће своје томе, да ли је прочитаним извештајима г. Бели-Марковић могао путући доказе, који говоре о злоупотреби ове набавке. Извештаји ти ни у колико немају везе с делом његове кривичне радње, која о овој набавци говори, а то у томе:

Што се г. Бели-Марковић одборским извештајем

оптужује да је незаконим путем, а на штету државе, истргао ликероване чохе од Руса, која је јавном лицитацијом на њему Русу остала.

Што извештаји, ма да су квалитет чохе потврдили као добар, ни у колико не правдају његову радњу у повреди закона, за што на понуду Русову пре него су истекла 24 сахата није од овога примио пробитачнију за државу цену с 20 пара по рифу ниже, док се међу тим најживље брани, да га је привезивао интерес државе за Оферманa, који је само четири паре по рифу цену спустио. И по томе очевидан је доказ да је држава оштећена на сваком рифу по 20 пара, рачунајући ону цифру, која је у извештају одборском наведена, од целе суме, у коју спада и она количина чохе доцније набављена, на 73.000 гр. ч. Дакле да не стоји навод г. Бели-Марковића као истинит, да је он с четири паре ниже, које му је Оферман код куће понудио, хасно држави 12.000 гр. чар., јер је Оферман одмах иза лицитације а Русо одмах за Оферманом 20 пара нижу цену понудио. Даље кад министар признаје да је овако учинио, онда ја свечано питам скупштину: како је смео ову понуду после закључене лицитације примити, а кад је већ примио, онда за што није између Руса и Оферманa продужио скидање цене, или у крајњем случају за што није по свом начину уступио ономе, који је далеко нижу цену понудио? На послетку извештаји, који је за обрану своју прочитао, јасно откривају оно стање, које се у општем посматрању одборског извештаја очитује. Извештаји одкривају да у њима нема означеног броја рифи колико је примљено и прегледано чохе те да би се по њима ухватило колико је чохе у ствари примљено и прегледано, да би се и за овакe правилне

радње ухватила крива мера, која је из шаблона остајала. О тим је извештајима говорено у предмету размера и овакви су извештаји оглашени као неправилни и непотпуни.

У овом предмету Бели-Марковић, ударајући на комисију што одбору није показала да су постојали жигови „К. О.“ поред жигова „К. П.“, избегава одговорити на главну ствар, т. ј. за што су жигови предати на храњење приватном лицу и зашто је чоха по прегледу остављена у слагалишту фабриканта?

По овоме он држи, кад би се жиг „К. О.“ ударио, на одбачену чоху или одело, да у том има довољно јемства да се одбачени материјал опет непротури. Али прво што се ови жигови дају истрљати, и друго што се на чохи, ако су с краја ударени, дају исећи, лака је могућност, кад је чоха у рукама, жиг при руци, да се и одбачена чоха са жигом „К. П.“ протури. Но главно је овде, што је материјал на који би се ударио жиг „К. О.“ сопственост фабриканта, па је нечувено да би ма ко па и фабрикант допустио, да се његов материјал жигоше туђом марком. У прилог овога навода потврдиће и испит прегледача официра, кад буде реч о шињелима. Међу тим ударам јасним гласом на то, да је г. Бели-Марковић у обрани за преглед чохе у Брну прочитао наставење од 4. Нов. 1869. Е№ 3665, које се односи на преглед одела а не и чохе.

При овоме молим нека се прочитају испити официра, који су чоху прегледали у Брну и који објашњавају право стање а при томе нека се прочита и уговор, те да се сравни на који је начин преглед чохе условљен а како је преглед вршен, па ће се видети,

да најглавнији услов није вршен, а то да чоха на ваљак није затезана, а како је и ко је кемички чоху у Брну испитивао за цело пак није друкчије ни у Београду испитивано.

Према овоме што је до сад казано, и према ономе што је у извештају посебице поменуто излази то, да се г. Бели-Марковић за дела односно набавке чохе није никаквим стварним доказима не само оправдао, него шта више на стварна окривљења, која су његовом званичном радњом потврђена, ни усмено реч није дао, која би га бранила. А стварни доказ лежи у томе, што је у овој набавци повредио закон, а тим гажењем закона државу оштетио.

На послетку примећавам, да се нико не вара на говор г. Бели-Марковића који се односи на то, да је комисија акта, која је он изнео, од одбора крила, јер је иста комисија ова и сва друга акта г. Авакумовићу његовом заступнику, при расматрању акта показала, на не само што их је показала, него му је закопе, прописе и правила на употребу давала, што није дужна била чинити.

Николајевић: То је моје објашњење на говор г. Бели-Марковића што га је јуче говорио.

Председник (Николајевићу): Желители да се прочитају прилози? Молим кажите који су.

Николајевић: Нека се прочита § 26. правила о држању лицитације од год. 1865.

Брајковић (чита): § 26. После окончане лицитације неће се ни у каквом случају ни од кога ни усмена ни писмена понуда примити за обарање најнижих цена, које су на лицитацији изишле.

Николајевић: За тим и решење министрово од 3. Окт. 1868 Е№ 5208.

Секретар Живковић чита: Лицитације с изузетком чохе под А., Г. и Д. и конче под И. одобравам а за ове под изузетком не одобравам, и зато нек се кауција лицитантима поврати.

У Београду 3. Окт. 1868.

Јов. Бели-Марковић.

Пошто су Оферман и компанија дали нижу цену према писма Е№ 5114. и пошто је на сваки начин већа вероватност да ће ови фабриканти као фабриканти лиферовати солидан и добар еспап, и бољи него други, који није сам фабрикапат и који мора тек с фабрикантима да уговара и пошто ће се и једнообразност чохе на овај начин пре постићи, кад се уступи једном фабриканту, то по предходном одобрењу намесништва и савета уступам Оферману лиферацију чохе под А., Г. и Д. с ценом по четири паре нижом од оне, која је на лицитацији остала као најнижа.

У Београду 3. Окт. 1868.

Јов. Бели-Марковић.

Брајковић: А друго решење стављено је овако „№ 5114. Пошто су намесништво књажевог достојанства и државни савет усмено одобрили да се лиферација да Оферману, то нека му се уступи.“

Николајевић: Нека се прочита испит официра, који су чоху прегледали у Брну, под бр. 110 и 143. а после нека се прочита и уговор па да се сравни.

Секретар Живковић чита испит коњаничког капетана А. П. Симоновића:

Рађено у тврдињи београдској 24. Нов. 1873.

Пошто се из извештаја комисија, које су прегледале набављену чоху за народну војску, појављује да није потпун број вештака учествовао при овом прегледу као што је постављено у уговору и условима закљученим између војног министра и ликсеранта; а како је тим условима усвојено да вештаци, који би овај преглед имали извршити, буду стручна лица, разумевајући онака, каква би била способна за познавање прегледаних предмета, што се такође види да таква лица нису свуда одређивана, и што се положеним условима полаже начин, на који се преглед има тачно извршити т. ј. поред осталог и то, да се чоха на ваљковима прегледа што се из извештаја комисијних не види: то је комисија према важности овога предмета нашла за нужно, да се вештаци, који су у овоме прегледу учествовали испитају, и то само она лица, која су као официри овај преглед чинила.

Према овоме позвани су данас пред комисију г.г. официри, који се баве по својим дужностима у унутрашњости Србије, а који се сада привремено у Београду налазе, па су питани као сведоци односно предмета, по којима су као сведоци били.

1., На опште питање парагр. 103. кривичног поступка:

Александер Симоновић капетан стојаће војске редовно боравим у Пожаревцу с дужношћу, а сад сам у Београду и бавићу се ради службених послова још два три месеца; година имам 29, до сада сам неосуђиван, с обвиђеним лицима не стојим ни у каквом одношају

2., Позвани сте, господине, пред комисију да јој покажете, на који сте начин ви учествовали у прегледу чохе, коју је Оферман фабриканат из Брна, ликсеровао влади за народну војску у години 1869 количином 241.000 рифи.

Био сам на прегледу чохе у то време но пре но што бих потпуно на ово питање могао одговорити, молим да ми се да да прочитам извештаје, на којима сам се као предлагач потписо. Те бих извештаје желео видети и с тога, да се могу тачније опоменути каквим сам поводом био одређен за ову ствар.

3., Дају вам се на увиђање извештаји, на којима сте потписивани, и сад покажите како је ишло у томе прегледу?

У колико се опомињем овако је било: Ја сам у то време био у Бечу у школи. Не знам само да ли сам пре но што је у Беч дошао г. Марко Катанић, садашњи потпуковник, ради овог посла, или за време самог његовог доласка, добио од министра налог да с г. Катанићем одем у Брну и у прегледу учествујем. У Бечу је био на наукама са мном и г. Љубиша Перишић, а тада се ради свог посла трговачког налазио тамо и г. Радован Бардовац, који је с нама, разумевајући с г. Катанићем, и с Перишићем и са мном, у Брно отишао. У фабрици Офермановој имао се преглед извршити, јер је он био ликсеранат те чохе. Кад смо у фабрику дошли, чоха је у некој количини била смештена у предсобју, а нека у соби једног одељења фабрике. Преглед смо извршили у присуству г. Катанића по мустрама, које су нам дате на увиђање да спрам њих чинимо сравњења чохе. Не опомињем се да смо имали уговор у рукама, те да спрам њега тачно оценујемо сва својства чохе; али на сваки начин, у колико се опомињем, прочитан нам је тај уговор, и ми смо из раз-

них места извлачили по један комад чохе, па смо се пипањем уверавали да ли је онаква, каква се по мустри тражи. Међу тим имао бих приметити, да у тој ствари немам вештине да довољну оцену изречем над чохом; немам је ни сад, а пре четири године разуме се по себи да сам је још мање имати могао, и по томе вештачење је, што се мене тиче, учињено у онолико, у колико сам по спољњем разматрању и пипању могао да замислим о доброти квалитета. Даље напомињем се, да смо преглед врло добро вршили, вадећи из целе количине, као што рекох, по неки комад само. Држим да је 2—4 дана могло бити што смо се у Брну ради овог посла бавили, а не више, а количина је материјала стојала на расположењу за преглед толика, да би се врло велико време потребовало за преглед. Хитали смо у прегледу, а због тога, што је г. Варловац имао свог нужног посла у Бечу, па је и он желео да се тај посао брзо сврши, и тако смо га и свршили.

Један део чохе био је у фабрици код Скена, те смо и тамо ишли па неки део целе количине прегледали по начину, по ком и ону у фабрици Офермановој.

На овом прегледу био је с нама г. Катанић у фабрици код Офермана, само се не могу опоменути да ли је присуствовао и при прегледу кад смо били код Скена.

О овоме прегледу гласи онај извештај од 16. Априла 1869.. и на њему су потписана два странца, који су били од стране Офермановe одређени.

Онај други извештај о прегледу чохе од Јула месеца исте године потписан је, кад смо преглед вршили с г. Ниџифором Јовановићем. А за тај преглед нисмо нарочито отишли у Брно, него смо отишли за прегледање шињела, које је либеравио г. Карабиберовић, па смо том приликом ја, г. Шафарик и г. Ниџифор прегледали ту чоху.

4. А да ли се можете опоменути да сте преглед вршили на ваљку, који је за то удешен, да се нужно својство чохе позна, и види да ли је њен квалитет онакав, какав се уговором тражи?

Знам да је спрам прозора прегледана сва она количина, коју смо прегледали пипањем и мерењем по рифу односно дужине, али на ваљку, онаком какав видим сад у магацину, није преглед вршен: него је прозор, спрам ког смо чоху просто разастирали и гледали да није шупља, био доста спизак и по томе не би се ова справа ни могла наместити, да се спрам ње гледа, а и не знам какав је начин прегледања спрам ваљка. И по томе добро се опоминьем, да на ваљку није преглед чињен, ако се ко од осталих не опомиње да јесте.

5. Покажите нам сад како је било при прегледу шињела, кад се ваши извештаји налазе, у којима сте потписани да сте и ту као вештак били?

У Јуну месецу исте године, кад сам такође био у Бечу, дошао је г. Ниџифор Јовановић с налогом из Београда, да ја и г. Шафарик, који је такође онда био у Бечу, одемо с г. Ниџифором у Брно да прегледамо шињеле, које је либеровао г. Карабиберовић. Карабиберовићу је израђивао ове шињеле неки Мандел, и у његовом дућану прегледали смо сваки шињел понаособ. Овде напомињем да је у Бечу г. Милићевић за примање ових шињела дао направити две марке, једну с писменима „К. П.“, што значи комисија прима, а другу с „К. О.“ што значи комисија одбаца.

Ове марке понели смо собом, па у прегледу кад

смо који комад шињела прегледали, ударили смо на добрим шињелима прву а на рђавим другу. И мустре и уговор имали смо пред собом па смо најточније преглед вршили. Али у датим мустрама биле су нам на расположењу три сорте шињела, и то прве, друге и треће класе, т. ј. мањи и већи. Да ли су нам ове мустре послате из Београда или су онде биле, сад се не могу опоменути, а довољно је то, да је у тим мустрама била чоха од разног квалитета, т, ј. и од доброг и рђавог. У прилици кад ми у прегледу хтели да ударамо мурку на који комад, који хоћемо да одбацимо. Мандел нам је износио на увиђење оне мустре, које су рђавије у квалитету, па је тврдио да не треба да одбацујемо, пошто је она сагласна мустри што се квалитета тиче. По томе се дакле и опомињем да је између мустара (које су биле печатом министарства утврђене) било њих од рђавије чохе, т. ј. разног квалитета. При оваком убеђивању израђивача Мандела, ми смо морали примити и оног квалитета шињеле, који по својству чохе нису одговарали мустри, која је од добре чохе била, другим речима морали смо примати шињеле, сравњујући квалитет једног шињела с квалитетом од све три разне мустре по квалитету, па ако се шињел није подударао с квалитетом једне мустре, он се подударио с квалитетом оних двеју других. И тек кад се пи с једном мустром није који шињел подударио, тај је одбачен. Што се тиче одбачених шињела додајем то, да смо само донекле стављали марку с „К. О.“ на онима, које смо одбацивали, а даље смо од тога одустали, јер се израђивач Мандел томе противио и није дао да ту марку стављамо на шињеле, који се приликом прегледа одбацују. Доста знатну количину

одбацивали смо, на коју нам израђивач није дао марку ставити, а било је прилике да су покушавали да нам подметну и оне, које смо већ одбацили.

Количина шињела, која се сматрала као примљена ударењим маркама, остала је сва код израђивача, јер ми нисмо били овлашћени да и бројно сву количину, коју смо прегледали, примамо или је под наш кључ ставимо, него је он сам све шињеле паковао и за Србију разашиљао.

Тако је исто остала код фабриканта и сва прегледана чоха, платно, и неки део израђеног одела, у којима прегледима такође сам учествовао.

На једном прегледу шињела био је сам Шафарик, а на једном опет Перишић, као што ће о томе потврдити писмени извештаји.

Што се тиче марки, за које је напред казато да их је г. Милићевић дао направити, управо не знам ко их је правио, само знам да су биле на прегледу, а ја сам их по свршеном раду вратио сам собом г. Милићевићу у Бечу, и отуда је изишло оно, што је напред записано, као да их је он дао направити.

6. Ко вам је исплаћивао трошкове око овога?

Рачуне о нашим дијурнама поднели смо г. Милићевићу, јер је он био наш банкер по свима исплатама, које нам је давао за ђачко издржавање па и за ово. А чули смо да је та исплата о дијурнама пала на Карабиберовића.

Капитан А. П. Симоновић.

Секретар Живковић (чита даље испит поручика Љубише Перишића):

Продужено у тврдињи београдској 26. Нов. 1873.

1. На прво питање по §. 103. кривичног поступка:

Зовем се Љубиша Перишић, година ми је 28, поручик сам артилеријски са службом у Лозници, до сада некажњен. С господом, која ми се показују, нисам у односу, који би спречавао моју сведоџбу.

2. На друго представљено му питање онако исто као и првом сведоку:

Не знам да је Оферман био лиферант чохе у тој години, које смо по налогу војног министра прегледали, него у колико ми се ствар представила, изгледало ми је да је г. Карабиберовић ту чоху лиферовавао, а његов лиферант да је био фабрикант Оферман. Ово ми је долазило отуда, што је г. Карабиберовић пре но што смо из Беча пошли говорио нама да ће он платити нашу дијурну по 6 фор. дневно, а с нама се заједно кренуо из Беча у Брну. Пре но што смо ради овог посла пошли, представљао нам је г. Карабиберовић да смо ми ради прегледа чохе употребљени од министарства на олакшицу трошкова, који би знатно већи били, ако би се вештаци из Београда употребили и у Брно ишли. О самој ствари овако је било: У Беч је тада дошао г. Марко Катанић, и имао је собом писмено настављење и налог да ја и г. Симоновић у Брно због прегледа идемо. Тада је био у Бечу због својих трговачких послова и г. Радован Барловац, који је такође позват да с нама, са мном, с г. Симоновићем, с г. Катанићем, с г. Ђорђем Милићевићем и г. Карабиберовићем у Брне иде. Знам да због неких преких послова својих г. Барловац није био вољан да у Брно иде, али на наваљивања г. Карабиберовића пошао је. Кад смо у фабрику код Оферманa дошли, куда су нас спровели Карабиберовић, а чини ми се и Милићевић, чоха је била сложена у предсобју у једном одељењу радионице. Сву количину нисмо прегледали, јер је чохе било врло много, него смо по гдекоји комад извлачили, на смо га рифом мерили и уверавали се о дужини, а пипањем уверавали смо се о каквоћи длаке, у колико смо то могли познати по обичном искуству, јер за потпуно познавање правог својства чохе нисмо били вешти него смо тај преглед у опште вршили. После тога опомињем се да је чоха разастирана спрам једног прозора и гледали смо да није ретка. Друкчије спрам прозора нисмо је гледали, то добро знам. Видео сам прекјуче, кад је г. Симоновић испитиван, онај ваљак у магацину, на који се чоха прегледа, али како се она на њему прегледа, то ја не знам, јер на том ваљку нисмо ни један комад прегледали. Кемичком анализом учињена је проба над неким парчадима, али тај посао вршио је кемичар фабрикантски у лабараторији, и ми смо само присуствовали, кад је он у једну шољу сипао киселину, која је у настављењу министровом казата да се употреби. Но да ли је он сипао ону киселину, која је именована у настављењу, то не знам, јер није у настављењу ништа ближе означено како ћемо јачу контролу односно тога посла држати, а да ово опет буде нужно би било да смо ми те киселине донели собом.

Пошто смо на овај начин прегледали нешто чохе код Офермана, отишли смо сви, које сам горе поменуо, у фабрику код Скена те смо и тамо нешто прегледали. Од целе количине, која је стојала на расположењу за прегледање, могли смо свега прегледати 50—60 комада, а више не. И тај посао свршен је за 2—3 дана. А кад би комад по комад прегледали, требало би далеко више времена. У извештају је истина стављено да је прегледано више, али то је према ена-

стављењу у коме је означено, колико бројно треба комада прегледати, па смо извештај удешавали спрам датог настављења. Што нисмо више комада прегледали требало би за то више времена, а међу тим Барловац је имао свог нужног посла у Бечу, па је хитао да се врати.

При прегледању је г.Катанић био председник, јер је присуствовао свему прегледу и обраћао пажњу на посао и испитивање својства чохе у ономе, у колико смо тај посао разумевали. Знам да нам се Оферман вајкао да му је жао, што није знао, па да се прими либерације у овој набавци, а на то сам му ја одговорио, да се из српских званичних новина може знати за сваку потребу материјала за српску војску. Па и то ме је убеђавало да је у овој чохи био либеранат сам Жика Карабиберовић и ја га по свему што сам се могао уверити и данас сматрам да је он либеранат био.

Уговор, који ми се напомиње, нисмо имали, то добро знам, него смо се у целом послу при прегледању придржавали настављења, које је пред г, Катанићем стојало, кад смо што предузимали.

3. Кад велите, да уговор није био пред вама, онда објасните нам од куд сте се у вашем извештају од 16. Априла 1869 позивали на уговор?

То је позивање на сву прилику из настављења, јер знам добро, да уговор није био, нити нам је читан, а може бити, да је био у г. Катанића. Извештај напоменути, ја сам писао, али како је написан, т.ј. ко му је суштаствену форму дао то незнам.

4. Прегледана чоха јели остала и даље на слободном расположењу фабриканта, или сте и све остале

комаде као државни материјал пребројали и под особени затвор под ваш кључ ставили?

Све је остало и даље онако, како смо и затекли, јер нам нико није казао, да то учинимо, а ја се нисам сећао да може бити какве злоупотребе подметањем другог квалитета, а за цело је то могло бити, јер и аустријска војска има исту боју чохе, каква је и наша у блузама а Оферман, Скене, Мандел и још други неки узели су на се да за више година израђују у својим фабрима чоху за аустријску војску, као што сам то слушао.

5. Осим овог, што довде показасте, кажите ко је још био при прегледу ове чохе од стране Офермановe јер се на извештају налазе још два потписа страним језиком и страним писменима написана?

При прегледу су званично били г. Катанић, ја, г. Симновић, г. Милићевић и г. Барловац; странци никакви нису нам представљени као другови у вештачењу, а налазило се ту повише њих, али дали су и ови били вештаци, то не знам. Знам да нам је један представљен као учитељ деце Офермановe, но да ли је и он био вештак наше чохе незнам, нити знам који су оно, што су на том извештају потписани. Баш никако се споменути не могу кад су они тај потпис дали, т. ј. да ли у оно време, кад смо се и ми потписали, или после. Написани извештај и потписима нашим утврђени ми смо предали г. Катанићу. За што на извештају нису потписани Милићевић и Катанић, то незнам.

6. Сад покажите како је било при прегледу шињела које је Мандел шио, а и при прегледању платна и израђена одела?

О платну сам заборавио напред споменути да смо

платно за поставу најпре и одмах по доласку г. Катанића у Бечу где је и он био, прегледали у слагалишту код Абелеса, а ту је био Карабиберовић и Милићевић, који је као главни члан био, јер је познавалац оваког посла, радећи с платном, па смо се ми у овоме прегледу више на њега ослањали; па пошто смо преглед за врло кратко време свршили, остало је све платно код Абелеса на расположењу, а после је то исто платно пошено у Брно ради постављања израђеног одела.

Што се шињела тиче, дошао је у Беч од стране министарства г. Нићифор Јовановић и казао нам да нас је опет г. министар одредио, да идемо у Брно да прегледамо шињеле.

Овде ћу бити слободан, да напоменем, да су ми овако комисије, које се нису слагале с пословима нашег искључног бављења у Бечу у школи, непријатне биле, нарочито што смо у овим посланствима отргнути били од школе и дангубили, па сам се хтео жалити; а пред г. Нићифорим љутио сам се за што да се ми на овако непријатне ствари употребљавамо, но морали смо ићи, ма да је ово наше шетање падало странцима у очи, и управо могу рећи сумњали су о нама. Тако ради прегледа ми одемо на ново у Брно, ја и Симоновић, а с нама и г. Нићифор. При поласку понели смо собом марке, које смо по настављењу требали да ударимо на шињеле.

У радионици, не у магацину код Мандела вршили смо преглед шињела по трима мустрама израђених шињела под печатом министарства војног и у колико се опомињем није било више печата. На овим трима мустрама чоха је била од разних комада а не од једног

и боја је чохе била разна и посура као што су били старопрописани шињели за стајаћу војску. Па по томе знам да је чоха у све три мустре била разног квалитета. Сваки смо шињел пособно прегледали, и који су комади одговарали мустрама, на њих смо ударили марке „К. П.“, а који нису одговарали, на те смо стављали „К. О.“ Но на све, које смо одбацивали, не даде нам Мандел ову марку да стављамо, а могли смо одбацити само у том прегледу у коме сам ја учествовао до 3000, а да није чоха разног квалитета међу мустрама била, него да је била образац она, која је најбоља, одбацили би му још више.

Међу тим слушао сам да је донесено шињела у Србију трулих, изједених и без рукава, па су ме неки од другова корили, али ми смо све прегледане шињеле оставили на расположење израђивачу као и оне одбачене па је он могао после чинити шта је хтео. Марке с „К. П.“ стављали смо на платно шињела изнутра а не на чоху, а тако и марке с „К. О.“ Ово стављање марки разуме се тако, да сам ја приликом стављања тако чинио, а да ли су и други не знам на сиг Брно, а међу тим није примећавана да ја на погрешна места марке ударам. А да ли су марке у повратку из Брна дате Милићевићу, не знам, то ће знати г. Симоновић. О уговору могу рећи, да нам није показиван, јер је ова количина шињела, које смо ми прегледали, била прва партија. А и настављење не опомињем се да нам је читано, него нам је у кратко саопштено, да преглед имамо вршити спрам трију мустара и ми смо тако и радили.

Подвоз и сва прегледања плаћао нам је Милиће-

вић на признаницу а говорило се, да то у ствари плаћа Карабиберовић.

7. Да ли је поред оне три мустре, за које велите да су служиле за образац квалитету и форми, била још каква мустра с више печата, на којима би се видела српска писмена?

Четврта мустра није била, биле су само три, које су служиле за квалитет и за форму Ни на једној од ове три мустре није било више печата са српским словима. Љуб. Перишић.

Признато потврђују: за председника комисије члан Гавр. Поповић. Чланови: Р. Анастасијевић, Илија Ј. Марковић, члан и деловаћа Ђорђе Пантелић.

Секретар Живковић чита још и испит поручика Павла Шафарика:

Рађено у Крагујевцу 22. Дек. 1873.

Види се из извештаја о прегледу одела и чохе, да је у прегледима учествовао и г. Павле Шафарик у време кад је Жика Карабиберовић по уговору с војним министром закљученом вршио израду одела за народну војску. Комисија која извиђа злоупотребе и штете у војном магацину и радионици налазећи се сад пред скупштинским одбором с актима, закључила је да се г. Шафарик саслуша овде да се не би ради овога позивао у Београд. С тога позвала је данас г. Шафарика и пре започетог саслушања опоменула га на заклетву, коју ће по овој ствари положити, а затим је питан о овоме:

1. Покажите нам, господине, поред вашег имена, година, занимања, јесте ли кадгод за што осуђивани и јесте ли у каквом односи с лицима, која се за сад обвињују за злоупотребе и штете у војеним материјалима?

Име ми је Павле Шафарик, родом сам из Београда, сад сам у Крагујевцу артилеријски поручик и управитељ чаурнице, година имам 27, до сада неосуђиван, с господом, која ми се напомињу, нисам ни у каквом односу.

2. Из неких извештаја о прегледу одела за народну војску у 1869 и 1870. години види се да сте и ви били при прегледању с осталим г. г. официрима, који су на извештајима потписани; за то вас комисија позива, да јој кажите, на који је начин било примање шињела за све време, кад сте у том послу били, ко вас је на то одредио и како је у опште с тим било?

Био сам у Бечу у школи за изучавање чаурица у оно време кад се у Брну израђивало одело за народну војску. По налогу војнога министра, који је у то време био г. Бели-Марковић, одређен сам био с г. Нићифором Јовановићем и с г. Симоновићем, који је такође у Бечу на наукама био, да одемо да прегледамо шињеле. С нама је заједно пошао г. Карабиберовић а и Кока Мрлићевић, који је понео марке, које смо ударали на шињеле, при прегледању. Знали смо, да се Карабиберовић примио ове набавке, а што се тиче Милићевића, он нам је по свему изгледао, као ортак Жикин, јер је знатно утицао на посао, који смо ми вршили у овом прегледању. Кад смо стигли у Брно отишли смо у магацин израђивача Мандела, који је шињеле нешто на страни израђивао, а нешто израђивали су робијаши у месту. Биле су три мустре разне величине, на којима су печати министарства и један пртенски печат с „М. К.“ што ће бити „Марко Катанић“. Сваки смо шињел прегледали и по квалитету

и по форми и величини по онима трима мустрама, на којима су ти печати били; другог каког шињела, који би за мустру служио, није било.

Ма да нам је овај посао наметнут противу наше воље и ма да за исти нисмо онолико спремни били, колико би се то од правог вештака захтевало, те да нужна својства испитамо потпуно, опет смо се трудили да што савесније и корисније посао извршимо. И тако преглед смо над сваким комадом предузимали. У прво време изнети су нам на прегледање шињели од врло рђаве чохе тако да ни принесена није била мустрама. И ако н. пр. примимо 100 комада, одбацили смо по 1000 и 2000. Ја сам по познанству оца мог био препоручен на прве личности у Брну и саветовали су нас да будемо обазриви. Казивали су нам да је махом чоха купована стара, која је стојала заложена код разних завода па је на лицитацијама продавана. На комадима, које смо прегледали, стављали смо марку с „К. П.“ под значењем „комисија прима.“ Но сви прегледани комади нису остављани под непосредним нашим надзором него је стојало све на слободном руковању у једном магацину израђивача Мандела.

Бројну количину прегледаних шињела узели смо у рачун, али при паковању нисмо се уверавали о броју дали је онолико колико смо комада прегледали пошто су паковање вршили момци Манделови, који су и експедирање вршили.

При прегледању се често догађало да један шињел не одговара једној, и они нам онда кажу, да одговара другој мустри, и пошто смо се уверили да је тако, ми смо онда по другој мустри примали га, ма да оној у квалитету не одговара, и по томе се опо-

мињем, да су и оне три мустре разног квалитета биле.

Казивали су ми поуздани људи, и то они, који су у изради учествовали да један шињел није могао више стајати од 7 до највише 8 форината. Из љубопитства интересовани смо били да сазнамо шта управо стаје те су нас о томе с поузданошћу и уверили, рачунајући посебице материјал и израду. При повратку из Брна Милићевић је однео собом жигове, јер их је он увек и доносио. Опомињем се, да кад смо први пут започели прегледати шињеле због врло великог одбацивања што чоха не ваља Мандел се био толико усколебао, да је хтео да разкине уговор са Жиком, но овај га је с Милићевићем умирио и уверавао га да ће се у напредак прегледање чинити без великих тешкоћа и кад сам на ново после у Брно долазно износио нам шињеле, који су у већој количини оним трима мустрама одговарали.

3. А дали се опомињете да вам је био на расположењу уговор о набавци ових шињела, и јели кад било какве мустре четвртог шињела, који је служио за квалитет примања по чохи.и да је она утврђена била печатима саветским.

Није било уговора. Бар мени није давао, него је било настављење и из њега видили смо шта треба да радимо. Но како нам је Мандел дао мустре код ког су и биле, то нам је јасно било што имамо да радимо. Четврте мустре и под печатима саветским није било осим оних трију које сам напоменуо.

У колико се опомињем пошао сам из Беча у Брно ради прегледања шињела три пута, и један пут сам прегледао преко 2000 и више комада сам сам-

цит. И у овом одсуствовао сам од школе 2— 3 месеца.

4. Покажите нам сад кад сте с киме и како прегледали чоху за одело народне војске?

У оно време кад сам с г. Нићифором отишао у Брно да прегледамо шињеле имала је да се прегледа једна мала количина панталонске чохе. Прегледалисмо је по тежини и ширини и у опште по каквоћи, у колико смо се у томе разумевали. Али на прозору је нисмо гледали а ни на ваљку. Ову је чоху испоручивао Скорсковски и она је била смештена у радионици код Офермана, коме је та чоха дата на израђивање. Опомињем се да смо по неко парче секли од чохе и умакали у киселину да видимо постојаност боје. Колико је ове чохе прегледано стоји у извештају означено.

Сва чоха коју смо прегледали код Офермана, и остала је тамо. При овом прегледању имали смо и мустру од једног рифа с печатима, а и ту мустру дао нам је Скорсковски, код кога је и била.

Друго ништа незнам да кажем.

Дијурне смо по овој ствари увек примали од Милићевића, као што ће о томе најбоље објаснити једно писмо г. Катанића.

П. Шафарик.

Прочитано признато потврђују: за председника комисије члан Гав. Поповић; чланови: Р. Анастасијевић, Илија Ј. Марковић; члан и деловођа Ђ. Пантелић.

Председник (к Николајевићу): Шта још желите да се прочита?

Николајевић: уговор о набавци чохе.

Секретар Срећковић (чита):

Уговор, закључени између Јована Хајнриха Офермана и Енока Керна, фабриканта из Аустрије с једне и министра војног с друге стране, у смотрењу набавке:

а) Сто петдесет хиљада бечких рифи чохе суроплаве;

б) сто четрнаест хиљада бечких рифи чохе мркоседе;

в) четири хиљада бечких рифи чохе црвене;

г) хиљаду пет стотина бечких рифи чохе црне, и

д) хиљаду пет стотина бечких рифи чохе вишњеве за војничку потребу.

I. Каквоћа (квалитет) чохе.

1. На основу услова на лицитацији, 1. и 2. о. м. Е.№ 3208 држаној, лиферанти Оферман и Керн обвезали су се набавити горњу количину чохе рачунајући, сваки риф и то: а) суроплаве по 28 гр. 4 п., б) мркоседе по 30 гр., в) црвене по 31 гр. 16 п., г) црне по 23 гр. 36 п., д) вишњеве по 28 гр. 24 п. ч. и то од ове каквоће:

1. Чоха суроплава мора бити широка $1^{9}|_{16}$ бечког рифа и то без крајца а тешка $31^{1}|_{2}$ бечки лот такође без крајца.

2. Чоха мркоседа мора бити широка $1^{3}|_{4}$ бечког рифа без крајца а тешка по по рифу 39 бечких лотова.

3. Чоха црвена, црна и вишњева морају бити широке $1^{7}|_{8}$ бечки рифа и тешке по рифу од 26 до 27 бечких лотова.

4. Све ове чохе морају бити постојане и опакве

боје као и мустре, које су печатима министарства и либераната утврђене; даље морају бити израђене са свим од чисте овчије вуне без икаквих страних приметака, као што су кучине, говеђе длаке, козина, слама и т. д. морају бити у вуни бојадисане, у пари дегадиране једнако, и добро израђене; крајац њихов несме бити шири од $^{1}/_{32}$ рифа ни више тежак од $1^{1}/_{2}$ бечког лота по рифу. Дужина сваког комада чохе несме бити мања од 24 ни већа од 32 бечка рифа.

II. Прегледање и примање чохе.

1. За прегледање и примање набављене чохе одређиваће се комисија од четири вештака, и то: два са стране министра, а два са стране набављача и ова ће четворица сагласно изабрати једног председника као исте члана.

Три гласа за избор председника довољна су.

Но како председник тако и чланови комисије морају имати сва она својства, која у таквим случајима поступак судски за грађанске парнице прописује и морају сви српски поданици бити.

2. Комисија овако састављена испитиваће каквоћу и израду чохе у једној нарочито за то одређеној соби и спроћу једног прозора, где ће се чоха преко ваљка наспрам светлости тога прозора постављеног, одозго на доле пропуштати. Два члана стојаће при томе пре гледу а друга два под чохом, која се преко ваљка спушта. Прве ће двојице бити дужност да мотре да није чоха прозрачна, шупљикава и издерана, да није каквим лепљивим материјама, као: туткалом и т. д. превучена и у опште на чврстоћу и једнакост израде, Друга двојица мотриће на каквоћу у опште, на прелив ање и једнакост боје у сравњењу с мустрама и на све

оно у опште, што чоху рђавом чини, председник ће се придружавати и једној и другој страни и чинити своје примедбе.

При томе пропуштање чохе преко ваљка при прегледу кад се примете на чохи какви недостатци или махне напред споменуте; комисија ће прибележити онде где се чоха рђава покаже, прошивеним канапом преко комада на ће продужити даље мотрећи при томе добро, где рђава чоха престаје, на и ту канапом забележити. Тако ће исто чинити ако се на једном комаду и на више места ти недостаци појаве. Но у томе случају ако би у једном комаду више од половине било рђаве и неједнаке чохе, онда се цео комад неће примити а ако не би прешло преко половине, онда ће се при мерењу у оним међупросторима, где је чоха као рђава маркирана они комади исећи и либерантима повратити, а оно, што је добро, примиће се.

3. Постојанство боје испитиваће се хемичном истрагом и то овако:

а) За чоху суроплаву.

У један суд усуће се 200 до 300 драма воде на 40—50 степени загрејане и у ту воду додаће се 30—35 капљи сумпорне киселине концентрисане згуснуте на 66 степени, па ће се у ту течност метнути једно парче од ове чохе да у њој стоји 5—8 минута. Ако је боја добра, чоха се неће променити и течност остаје чиста и бистра а на против, ако је боја вегетабилна (биљна) течност ће се замутити и чоха ће друго лице добити.

б) Седо-мрка и црвена чоха испитиваће се овако:

У један суд усуће се 312 килограма чисте воде и у ту метнуће се 10—15 грама бела сапуна, па та

смеша метнути да ври, и у тај кључ метнуће се једно парче црвене или мрке и оставити се само 5 минута; ако је боја добра, неће се променити, у противном случају промениће се.

в) Чоха вишњева испитиваће се овако:

У један сасуд усуће се 80—100 драма воде и у ту воду воду метнуће се 15—16 грама стипсе, и пошто све поври метнуће се у ту течност једно парче од ове чохе од прилике 4—5 грама тешко, да се за 5 минута прокува; ако је боја добра и постојана, она се неће променити, но шта више постаће тиме још јасниja, у противном случају изгубиће лице, што је знак да боја не ваља.

г) Боја црне чохе сравниће се само с мустром.

4. После сваког од горња три начина испитивања чоха ће се у чистој и скорашњој води опрати и онда с мустром сравнити.

5. Чоха која дакле не издржи кемичку пробу, као што је горе изложено одбациће се што положеним условима не одговара, па ма у каквоћи вуне и остале израде била добра, и ма се у изгледу с мустрама и слагала.

6. Комисија ће мерити чоху и уверавети се о тежини да ли је заиста сваки риф онолико тежак, колико је под I. точком 1, 2, и 3. овог уговора прописано.

7. За мереље дужине и ширине чоке комисија ће имати парочит сто за ту цељ спремљен, на коме ће како по дужини тако и ширини све десетне мере метра на једној и последње мере бечког рифа на другој страни точно означене бити. На том столу мериће се комади чохе по целој дужини на пола превијени и комисија ће бележити у књижици нарочито зато спремљеној ширину и разлику, која би се између те ширине и дужине показала.

Чоха, која буде ужа од $1'|_{16}$ бечког рифа, неће се примити а ако буде између $1'|_{16}$ до $1'|_{16}$ примиће се, но само што ће у том случају овај недостатак ширине надокнадити се дужином.

Ово исто важи и за чоху мркоседу, с том разликом, што ће се овај недостатак рачунати од $1'|_4$ до $1'|_2$ бечког рифа, а за чоху црвену, црну и вишњеву узеће се као најмања мера ширине $1'|_2$ бечког рифа.

III. Трошкови комисије.

Дијурну комисији плаћаће министар војни; чоха ће се примати или одбацивати по вишини гласова састављене комисије.

IV. Спор између страна уговорница.

Ако би се догодио спор између страна уговорница, лифераната и војног министра те би једна или друга страна с првим прегледом чохе била незадовољна, онда ће се на захтевање незадовољне стране одредити друга комисија, као што је под II, точкот 1. условљено која ће предмете, који се у спору буду налазили на ново прегледати и свој извештај министру поднети. Тај извештај решиће спор и против њега више апелате бити не може, а трошкове овој комисији платиће крива страна.

V. Време предаје.

Лиферанти се обвезују, да од дана кад се потпише овај уговор, на за три месеца донесу и предаду и то:

а) чохе суроплаве 25.000 рифи, б) чохе суромрке 25.000 рифи, в) чохе црвене 2000 рифи, г)

чохе црне 750 рифи, и д) чохе вишњеве 750 рифи, а остало до подмирења целих количина за шест месеци, рачунајући такође од дана кад је уговор потписан.

Ово су времена која набављачи прекорачити не смеју изузимајући ако наступе случаји у другој точци изложени, а међутим дозвољава им се да и пре ових времена коју количину могу донети само под тим условом, што се од суроплаве и мркоседе чохе неће примити мање од 20.000 рифи у једанпут, од црвене 1000 а од црне и вишњеве по 500 рифи.

У овим случајима министар ће војни набављачима продужити време за предају ове чохе на два месеца: ако бих им чоха на путу пропала без њихове кривице или ако би им други какви елементарни случаји, који су изван моћи човечије, наступили, но и у једном и у другом случају ліферанти ће дужни бити, и то с уверењем месне власти, доказати, да су им таке неприлике на путу стојале те нису могли обвезу испунити.

3. Ако пак набављачи не хтедну или не узмогну чоху на опредељена времена донети, а томе не буду околности у II. точци наведене сметале, министру стоји на вољи хоће ли им рок продужити или не, па и ово продужење могло би бити најдаље за два месеца.

У првом случају т. ј. ако им министар време предаје продужи, ліферанти ће дужни бити за сваких десет дана продуженог времена плаћати по 2% на ону суму коју имају да приме за непредату количину; а у другом случају т. ј. ако им се време предаје не продужи, поступиће се с кауцијом као што се под IV. точком 2. условљава.

IV. Гарантија.

1. Да ће ліферанти све услове по овоме уговору према министру точно и на време извршити, положили су у кауцију 699.635 гр. чар. у напољеондорима, т. ј. десети део целокупне вредности ове набавке према погођеним ценама.

2. По томе дакле, ако ліферанти не донесу уговорене количине чохе на времена у овоме уговору означена, па им се рок не продужи, или ако их донесу на им комисија одбаци што не одговарају овом уговору и погодби онда заложена кауција припада каси државној, а ліферанти се од сваке обвезаности разрешава, а и министру остаје право право да набавку на ново с ким год хоће уговара. Ако пак ліферанти своје обвезаности сасвим точно испуне повратиће им се заложена кауција као њихова сопственост кад им се последња партија чохе прими.

VII. Закључење.

1. Увозна такса ћумручка пада на терет државни, а све трошкове до магацина за одеће плаћаће ліферанти.

2. Примљена чоха платиће се ліферантима на бечки риф рачунајући по тарифи, која постоји за чаршијски течај, а у монети каква се у каси при исплати буде десила.

3. Чоху коју комисија као неваљалу одбаци, ліферанти ће дужни бити одмах је из магацина војног о своме трошку изнети, пошто за њу плате ћумручну таксу, ако је т. ј. натраг не врате, но је другом продаду.

4. Овај уговор сачињен је у два равногласна екземплара, утврђена печатима и потписима обеју страна уговорница. Један ће хранити једна а други друга страна до његовог извршења.

5. У случају спора важи текст уговора на српском језику.

Бр. 5249.

У Београду 17. Окт. 1868.

Министар војни, пуковник.
Ј. Бели-Марковић.

Јов. Хајнрих Оферман.

Енох Кери.

Николајевић (наставља): Сад видите, браћо, чоха е погођена да се сва теслими овде, а она је примана у Брну.

Према уговору стоји да положи кауцију: не знам да ли је положио. У уговору стоји да буду српски поданици, а у извештају није се потписао Катанић, који је био председник комисије. Газда Радован Барловац случајно је узет у комисију, дакле не стоји оно, што г. Бели-Марковић каза, да је он наредио да то и то буде, него случајно је Барловац позват. После ми не знамо какви су оно страни поданици, који су то људи; а како књиге сведоче. 2,700.000 гр. чар. платило је казначејство, а чоха није била у Београд дошла. Дакле сви наводи, што је казао г. Бели-Марковић, овим се побијају. А што је данас говорио, то ћу сутра објаснити.

Председник: Има ли још ко да примети о овој чохи? (Чује се: „Време је да идемо, него после подне!“) Да чујемо г. Бели-Марковића.

Бели-Марковић: Ја не налазим да ми ваља објашњења давати на све оно, што је господин Николајевић изнео. Но има нешто на сваки начин што желим да објасним.

Прво о оним правилима од 1865. године. Тиме се хтело лицитантима само дати на знање, да треба да конкуришу п р е свршене лицитације, а не да долазе после, као што је то чешће бивало, те се лицитације тако рећи у бесконачност отезале. Али кад се год и после довољне конкуренције догодило, да је који после свршене, а не одобрене лицитације понудио нижу цену, министри су то примали као корисније за државу. Ја сам затекао такву практику, па сам и ја тако радио и увек држави тиме користио. Ту практику могао бих доказати многим званичним актима, кад бих имао времена да их из Београда набављам. Но да је оваква практика доиста постојала, види се и из самога тога, што градска комисија, а по њој и одборски извештај хоће да ме оптуже, што Русу после свршене (па још и одобрене) лицитације нисам примио нижу понуду, као што они вели.

Друго, о оном прочитаном решењу велим само толико, да баш оно говори у моју обрану, јер се види да сам радио у договору с намесништвом и саветом као ондашњим законодавним телом.

Ви сте и сами видели какав је уговор. Исто тако према уговору и настављење је, а у настављењу изреком стоји: да се по уговору поступи. Ако дакле комисија, а у тој комисији били су званичници, осим двојице, који су били страни поданици, и које сам ја могао одредити, јер и ако је уговорено да наши поданици буду, то је само било због парњице, ако би се догодила, али до тога није дошло; то није никакав за-

кон, него уговор, а у уговору ја сам могао и друкчије метнути;) — ако, велим, та комисија није што урадила по уговору и настављењу, могу ли ја за то одговарати?! Могу ли се ја кривити за туђа дела?!! Но главно је овде, што пада у очи то, што при садашњим испитима официра показује се разлика у томе, као да је приликом њиховог прегледања чохе и одела рађено не по настављењу, већ друкчије. Међу тим то су сведоџбе доцније од градске комисије прибављене, а ја сам вам прочитао званичне извештаје тих истих официра, у којима се свуда позивају на настављење, које им је дато, и кажу да су по њему поступили и да еспап одговара мустри и уговору. Дакле ово је питање: или су пре официри лагали, кад су казали да су поступали по настављењу, или сад говоре нешто, што није истина. За мене оно, што ови сада говоре, нема важности, јер званична акта не могу се побити никаквом доцнијом сведоџбом. — Ако су дакле господа официри мене варали пре, онда мене не може нико кривити. Мени није нико казао да није рађено по настављењу. У осталом, то мени, док ми не дође до знања, никако и не спада у дужност да распитујем.

Што се тиче ваљка, ту се полаже нека важност, но да вам објасним ту ствар, и ако нисам стручан. Ствар је у овоме: Чоха има да се прегледа према прозору на светлости, — За што? За то, да кад се чоха раствори, да се види има ли шупљика. Треба дакле да се према светлости прегледа. Да би се лакше то могло учинити, начини се један ваљак, на коме се чоха окреће. То се исто може учинити и руком, само што је теже и дуже траје. Дакле то није ништа стварно, они су имали на светлост да изнесу ону чоху. У осталом

и овде имам казати; ако су одступили од настављења, то је њихова кривица, а не моја.

Имам да споменем још што се вели да је Карабиберовићу издата нека сума новаца.

Ја у опште могу да вам кажем, да су сви пре мене то чинили, а не само ја, и сви ће, који после мене дођу, то исто чинити према либерантима у опште. Један либеранат донесе извесну количину еспапа, н. пр. пшенице. (То ће сигурно знати г. Арса Лукић.) Нема кад да се прегледа. Међу тим он је донео еспап у магацин и сместио. Од прилике може се свагда знати колико је донето. Ако је чоха, зна се колико је комада; а ако је пшеница, зна се колико је џакова усуто. Следовательно зна се количина, али није испитана. Не може се за неко време да испита. Сад да не би либеранат чекао за новац, он да писмено, па каже сместена је храна у магацин, храна та стаје н. пр. хиљаду дуката, и тражи нешто новаца на рачун те либерације. Пошто та храна није прегледана, то министар побија известан проценат, н. пр. 30—40, за случај, ако би била храна рђава, а кусур даје на рачун те лицитације, као што се и чиновницима даје на рачун плате.

А. Лукић: Како се г. Бели-Марковић позвао на мене, то ја хоћу да кажем да сам био два пута либеранат, али никад није било случаја, да либеранат добије пре паре, док не донесе еспап у магацин, док се не прегледа и не добије одостоверен рачун, па и после тога чека се кад и кад по два три дана док се исплати. Осим тога, што сам ја два пута био либеранат, па нисам добио новаца пре но што се еспап прегледао, премерио и рачун примио, знам да је тако

рађено и с другим либерантика, који су храну предавали.

Бели-Марковић: Има привремених издатака и коначне исплате; и кад се преда нека количина у магацин, онда се још док се не прими издаје новац напред као привремени издатак. Осим тога овде није дато а да није било гаранције; у осталом је ли било штете из тога аконтисања? Није. А кад није било штете, не знам како ми се може и то на терет метати у питању; као да сам државу оштетио из користољубља?!!

Још имам да објасним о времену. Кажу: Русо је дао 20 пара јевтиније пре одобрене лицитације Оферманове. Међу тим званично постоји, да је Русо 5-га послао писмено, а лицитација да је потписана 2-га, дакле: на три дана доцније дата је ова Русова понуда. Тамо, у извештају одборском, стоји 4-га, а то није, него је 5-га.

Николајевић: Кад је Оферман попустио с 4 паре, он је одмах попустио с 20 пара.

Бели-Марковић; После, пошто је лицитација потврђена, онда је то писмено дошло, и управ за то, да не би ово очито било, господа комисари написали су као да је Русова понуда предата 4-га, место правог дана предаје, 5-га.

Николајевић: Што кажете, да су официри радили по настављењу, ево стоји да нису. У комисији био је Катанић као председник, и он је радио. Код њега је уговор био. У настављењу не стоји да буде и Радован Барловац, него је он случајно нађен. Међу тим кад је дат извештај, Катанића нема као председника, него је Радован Барловац. То је да није по настављењу рађено. Што кажете да се даје набављачима нека партија новаца, то може да се да, али како? Кад стоји у уговору или кад покрије еспапом. У уговору стоји да се чоха прима у Београду, а примљена је у Брну. Па ви издајете 2,000.000 гр. Ко вам гарантује.

Бели-Марковић: А јели било штете отуда?

Николајевић: Могло је лако и бити штете. Зар то није штета, кад се од 1868. до 1871. године, по извесним партијама једном лицу издало 11,000.000 гр. пор. што чини на 360.000 дуката. То је лепа трговина. То је све извесно, ја не говорим на памет. Молим да се књиге сутра прочитају. Дакле није рађено по настављењу, као што ви кажете.

Бели-Марковић: Ја кажем, настављење је написано, и они ми поднесоше извештај да су по њему радили.

Николајевић: Али сте га дали Катанићу, а Катанић није дао официрима.

Бели-Марковић: Био је тамо и г. Нићифор Јовановић, артиљеријски потпуковник, и садашњи министар г. Протић, па комисија није нашла за потребно да њих, као старије испита, при свем том што је г. Нићифор био у Београду, а она двојица, поручници т. ј. Шафарик у Крагујевцу, а Перишић у Лозници.

Председник: Састанак је закључен, а сутра пре подне у 9 сах. заказује се други.

Седница је трајала до 1 сах. по подне.

Председник скупштине,
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар,
С. Живковић.

Опуномоћени потписници:

Здравко Јовановић, Јеремија Стојанић, Павле Самуровић, Петар Поповић, Милан Ђирковић.

САСТАНАК XII.

У петак 26. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Седница је скупштинска данас отворена у 9 сахата пре подне.

Присуствовали су сви г.г. министри.

Председник. Стастанак је отворен. Има ли ко од посланика да је изостао? (Чује се: „Анта Нешић је слаб; али је казао да ће доћи.“

Протоколи скупштински још нису готови, него да пређемо на једно саопштење.

Сад сам добио писмо од г. министра унутрашњих послова. Да вам прочитам то писмо, којим г. министар званично јавља скупштини да је посланик Коста Великић пао под стециште. (Прочита.) Сад ћу вам прочитати закон, који о томе гласи. (Чита чл. 47 устава, даље чита: чл. 18. точку 7. изборног закона.) Према овоме дакле наређењу законском посланик Коста Великић престаје бити посланик народне скупштине.

Сима Несторовић: Ја мислим да није тако. Јер тамо стоји, да мора имати та својства кад се бира, а човек је већ изабран, и закон га заштићава и каже: за време скупштине не сме се посланик узнемиравати и нико га не може дирати.

Великић: Молим вас господо! Почем се ово тиче моје части, ја вас молим да кажем неколико речи. Ово ја знам одкуд је овако и покренуто. То је рађено може бити још пре 20 дана, да ово мени на бешчашћење служи. Но ипак ако је тако, као што закон каже и ако сви који су овде на овом месту, тако кажу, ја ћу се уклонити из скупштине. Моје непокретно и-

мање сведочи и има довољно сигурности, него то је по ћефу неких људи урађено тако.

Дакле ако ко оће да се закон гази, ја као поштен Србин нећу га газити, а остављам на душу посланицима да донесу о томе закључење, јер се може и с другим тако исто десити.

Мијаијло Јеремић: Ја не бих желео да се тако то учини с послаником Великићем. Тај случај није предвиђен законом, али ми смо нарочито, мислим, ако се опомињем, у члану 74. устава заштићени, јер тамо каже: посланик док је у скупштини не може га ни једна власт ма по каком предмету потрзати из скупштине. Међутим овај случај није онда предвиђен, а ја не бих желео да се тако што сада деси. Човек ако је пао под стециште, није изгубио част. (Чује се: нека се закон врши).

Анта Пантић: закон је највиша воља. А ви правници прочитајте и протумачите закон, па кажите како мислите.

Председник: Да прочитамо законске параграфе, на које се позива Мијаило Јеремић. Чланак 72. устава каже: „Чланови скупштине пре пет дана него се отвори скупштина и за све време трајања не могу бити затворени нити предати суду осим по прописима следећа два чланка.“ Даље чланак 74. устава каже: „Докле скупштина траје, не може њене чланове никаква власт ни позвати, ни ставити у притвор, докле она не реши да се може иследовање против њих започети, осим случаја, кад се ухвати на самом делу злочинства или преступа.“ Као што се види из ових чланака, које сам прочитао само за кривична дела, не може власт потрзати посланика без одобрења скупштине

Сад скупштина нека реши о томе. (Чује се: „Нек се ради како закон каже.“)

М. Ковановић: Ја мислим по смислу закона, нарочито устава да посланик који је за време скупштине пао у какву погрешку неће му сметати да сврши свој скупштински задатак. Но ако власт ислеђујући парницу било грађанску или кривичну, има потребу да добави лице, које је посланик у скупштини, онда скупштина по закону може га пустити да предстане власти. Овде се десио случај те је посланик пао под стециште. Сад је питање: је ли потребан власти тај човек, па ако је, онда сам мишљења, да се пусти. Иначе ако власти није потребан, и она га не тражи, онда мислим, да може остати посланик, да сврши свој посао.

Председник: Овде није питање о позиву и притвору посланика него о својствима једног посланика, која мора имати за све време рада скупштинског.

М. Ковановић: Према закону стоји да онај, који на не под стециште, може бити под стецишћем, али може се до стецишта изравнати, дакле и не бити на стециштy. А ја држим да му данас није рок стециштy да одговара.

Председник: Чим се отвори стециште над једним послаником одмах је под стецишћем, и таквом лицу одузима се с места управа с имањем и он одмах губи својства посланика.

Никола Радовановић. Али до тог дана могу се поверилац и дужник изравнати.

Председник: Кад се поверилац с дужником изравна, онда се скида стециште, а дотле је он под стецишћем.

Дим. Радовић: По изборном закону сваки, који хоће да буде посланик, треба да има сва права грађанска. Треба да може искључиво располагати својим имањем. То је и уставом предвиђено. Како се стециште отвори над ким тај не ужива сва грађанска права, и по томе чим се реши: да је који посланик пао под стециште он престаје бити посланик. (Жагор.), јер му својства не дозвољавају да буде посланик. Оно, што се каже да га власт не може позивати, то се разуме само за кривична дела, то је нарочито с тога да неби власт ни којег посланика могла у његовом раду сметати, али не односи се на дела између приватних лица, јер би тиме многа права приватних повређена била. Према томе ја држим, да г. Великић неће моћи да врши даље дужност посланичку. (Чује се: „Да се гласа!“)

Председник: Чује се у скупштини да се гласа. Видите, то је незгодно, јер да се гласа кад постоји закон, то би било са свим не згодно, јер би онда сама скупштина о смислу закона решавала, што не може бити.

Ј. Бојиновић: Ја бих молио да се запитамо, у време трајања скупштине кад ко падне под стециште, шта каже закон? Имали у закону опредељења да посланик одмах престаје бити посланик?

Председник: Нема, него казато је: кад се ко прима за посланика, треба да има сва нужна својства, која се иште законом, па разуме се да треба та својства и за све време скупштине да задржи. Јер народ неће да има такве људе у скупштини који се налазе под кривицом или под стецишћем но разуме се људе чисте и непорочне.

Милутин Спасић: Браћо! Ја здраво жалим садашњи случај што се десио над нашим другом Костом Великићем, те је дошао у незгодно положење, што се можда није надао. Сад ми да доносимо закључење да ли он може и даље остати као посланик или не, — то не знам да ли би погодили како вели закон. Ја бих желео да скупштина о томе ништа не решава, а у исто време молим и нашег друга, да он, пошто је то сад чуо, отиде на надлежно место да то расправи; па ако расправи, нека овамо дође.

К. Великић: Почем закон није предвидео овакав случај и нема нигде записано, а ја сам био срећан да ово искусим, то опет молим скупштину као законодавно тело нека за у напредак тако наређење донесе. Ја држим да сам имао сва својства, која се траже за посланика, и опет ћу имати та својства, докле год будем у стању да плаћам 6 талира данка. Дакле ја опет кажем, да ћу заслужити ово поверење у народу, само јесам ли у стању да плаћам 6 талира и као поштен човек живим. Но опет кажем, ако би се ова ствар свршила тако, да се законско наређење за такав случај донесе, а ја се повиљавам закону, и ако скупштина нађе ја се могу удаљити.

Председник. Сви ми желимо да задржите та својства и поверење код народа, о томе нема сумње ни разговора. Него је овде питање да ли се можете рачунати као посланик. (Жагор). Ми не можемо узети онај пут, који предлаже г. Милутин Спасић. Ми морамо да на чисто изађемо с овом ствари. Морамо да знамо, је ли Великић посланик или није. (Жагор).

Љуб. Каљевић: Само неколико речи хоћу да кажем. Доиста и мени је жао као и г. Спасићу, што се десио такав случај с нашим другом г. Великићем, а наравно сад се може лако разумети у оваким околностима у време кризе, која постоји у нашој земљи, да може доћи један домаћин у овакав положај. Доиста је закон врло јасан и разговетан, а г. Великић би учинио велику доброту, и скупштини олакшао, кад би се сам удалио из скупштине; јер као год онда, кад се случајно пронађе да посланик нема 30 година, па макар он радио и 3 месеца у скупштини, опет престаје бити посланик, пошто нема својства, која се законом траже: тако је исто и за данашњи случај, који се десио с г. Костом Великићем. Чим је дошао под стециште, он престаје бити посланик. Но само најављујемо то, да сажаљевамо што се десио тај случај.

Коста Великић: Ја се повиљавам закону и хоћу да се врши закон потпуно, и само имам да захвалим мојим друговима и кажем им да ме у овој ствари не сажаљевају. Ја држим да ћу опет добити поверење у народу, као што сам га и имао, и да не ће бити оно, што су ми моји непријатељи желели. А опет кажем да остајем веран своме народу и биће веран док сам жив. И сад вам кажем, браћо, с Богом, и опраштајте ми, а не тражим да се гласа — ја идем са скупштине.

Министар-председник: Ја мислим да је врло правилно посматрање господе посланика, који нису мишљења да се гласа. То би било непријатно за сне нас. Закон је позитиван. Истина нама је свима непријатно, али закон је позитиван и он стоји. Она господа, која кажу да до краја морају бити посланици кад су као способни изабрани, са свим погрешно мисле. Закон је казао, да и ако је ко чист био кад је посланик постао, чим би у течају скупштине учинио штогод, оно,

што се не слаже са положењем посланика, он више не може бити посланик. Закон је казао, који је достојна за бирача и посланика. Онај, који има та и та својства. Догоди се да је доцније такав посланик престао имати та својства, и сад разуме се по себи да је постао неспособан за посланика. Овде је више реч о части скупштине и њеном достојанству, о томе, какви људи могу ићи у тај збор, то јест у скупштину, па се каже: ко несме и не може ући у број посланика. Ви сте лепо учинили што сте олакшали да г. Великић сам иступи. Кад ко за време трајања скупштине изгуби она својства, која су за посланика нужна, престаје бити посланик. Ствар је врло чиста и овде не треба да се скупштина занесе сажаљењем спрам г. Великића што се тако десило, па да закон друкчије разуме, него што треба разумети. Овде он ни по жељи нашој нити по жељи вишине посланика не би могао бити више посланик. Закон је довољно разумљив и не може се друкчије разумевати. То би била наопака пракса, кад би вишина по својим симпатијама спрам некога казала: неразумљив је закон. Онде, где постоји позитиван закон, не сме се гледати и радити по жељи вишине. Дакле ја мислим да председник и господа, која подржавају то мишљење да не може Великић бити посланик, да су они управо разумели закон и да не би требало даље на томе задржавати се.

Председник: Пошто је г. Великић изгубио својства посланика, то он данас престаје бити посланик, и с тим је ствар свршена.

Милутин Спасић: Ова ствар о нашем бившем другу Великићу тиче се у неколико и наше части. За то бих желео да се овај разговор не бележи и не износи на јавност.

Председник: То се не може примити. Скупштина ће својим протоколом о овом искључењу дати рачуна бирачима искљученог посланика за што је искључен. (Чује се: „Тако је!“)

Него сад да пређемо на дневни ред, да наставимо јучерашњи посао. Неколико посланика јавили су се јуче, но ја сам заборавио који су, да говоре још нешто о чохи. Дакле ко има од посланика да говори нека се јави. (Јави се Мијаило Јеремић.)

Јеремић: Ја сам хтео да се запитамо како је текла та набавка чохе. У главноме стоји, да је министар одредио лицитацију, која је законита била и која је у реду, и да су били конкуренти и да су испунили услове и да је свршено у реду. Ја држим да је та прва лицитација била законита; али шта је после следовало? Господин министар уништио је ту лицитацију, па је после испод руке предавао набавку другима, што по мом уверењу није смело да буде. Ја држим да нигде не стоји да министар може толику набавку војних материјала и толику суму испод руке издати. Ја држим да је требало овако да поступи: кад су се после прве лицитације јавили људи да ће дати јевтинијом ценом, и то најпре један, па после онај други конкуренат с 20 пара ниже, онда мислим да је министар требао па ново да је одредио другу закониту лицитацију. То није учинио, и ту држим да је повредио закон, и за то ја држим да је крив. Осим тога пратио сам и другу радњу по уговору, који је постојао између предузимача и министра, па сам увидео да је предузимач требало да положи неку суму новаца у кауцију као за исправност да ће уговор извршити. Тај предузимач није положио ту суму, него шта више добио је пре него

што је штогод израдио 30.000 гр. чар., што држим да није смело да буде и да је по нашим законима кривично. Јер ја овде узимам то, кад ја не смем као кмет ни пет гроша узети из општинске касе, да не може ни министар толики наш народни зној тек тако једном човеку дати. Ја држим да је ту неправилно рађено и да је и ту једна кривица до министра.

Међу тим пратећи и то, како је та комисија послата да види чоху у Брну, да је прегледа и прими, види ми се из целе радње по уговору да треба да буде састављена комисија од грађана и вештака који познају ствар. А шта је радио г. министар? Он је послао неке официре, то јест, како ћу да кажем, као отац кад пошље своју децу да изиде шта се против њега ради. Ти официри кад су отишли тамо, у колико ми је познато, по уговору требало је да су сваки комад по комад прегледали. То није учињено. Представите н. пр. колика је ова соба, па да буде у једној такој соби пуно чохе, и како су они прегледали толику чоху? Прегледали су онде парче овде парче, и тако прегледали су колико је било могућно. Даље та иста чоха требало би да дође у Београд по самом уговору и то би било бар с те стране добро, што би новац за израду издати остао у земљи, а не би се тамо изнео. То није чињено, него је све то у Брну израђено. Како се израђивало тамо? У уговору стоји услов да буде једна чоха, али само три врсте, то јест једна већа, друга мања и трећа најмања. Баш из извештаја комисијног види се да није била једна чоха, него три смо чохе добили. О томе и ја сам баш уверен, јер сам и сам добио хаљине, па су биле изцепане и избеледе, као одело неко, које је још од Бунапарте остало. Ево једног мог друга да то посведочи, јер и он је такве хаљине добио. Ево нека каже. (Вукомановић. „А што си, брате, примио.“) Па морам да примим, кад ми је власт дала. Дакле та набавка хоћу да кажем како је примљена. Шта да кажем за чоху како је тај мајстор израђивао сам Бог зна, али они, који су је примали, као што се види из извештаја, они су истина удешавали рад свој по распореду г. министра; но као што се доказује из сведоџбе комисије, то јест оних официра, они сами казују како су извињали и како су прегледали и шта су радили.

Кад пратим ту радњу с почетка како је ишла, то видим да је једна лицитација одређена, видим да интереси г. министра нису могли да се споје с првим предузимачем и он онда исту набавку уступа испод руке другоме, који није дошао на јавну лицитацију, кад гледам ту радњу и пратим је како је ишла и како је бивши министар давао новаца предузимачу због чега изгледа да је ортак с предузимачем; кад пратим радњу како је састављана и послана комисија да прегледа те ствари па кад су те ствари већ дошле за округ крајински, црноречки и књажевачки, и видим који је то примио, и ако у уговору стоји, да прима комисија пред грађанима и стручним људма, онда за цело држим, да је министар повредио закон и да је крив.

М. Казимировић: Ја, браћо, био сам у народној војсци као кавалериста, па кад смо ишли у Радујевац те смо примали оне дреје (смех), ја сам примио шињел исцепан, па сам враћао официру, а он ми каже: купи једно парче па закрпи. И тако сам ја примио исцепан шињел.

Ранко Јовановић: Молим браћо, код нас је у

скупштини прочитана тужба од 20 посланика. Ми смо је саслушали и она је упућена одбору. Одбор је претресао ту ствар. Он је дао свој извештај скупштини заједно с тужбом, и та је тужба поново с извештајем одбора прочитана, и нама свима она је врло добро позната, и сваки има у својим рукама наштампан извештај. Према тужби и према извештају одборском, бивши министар Бели-Марковић дао је одговор и своје изјашњење. Дакле ја мислим, да сад ако се упустимо у дебатовање и да саслушавамо једног по једног где говори онда би дошли у такав претрес, и положај, као да се ставимо за судије, а то је дело правно, и ваља правно да се реши, је ли он из користољубља материјалну штету учинио.

Дакле ми смо све слушали и тужбу и извештај, и одговор, за то треба да се престане од даљег дебатовања, него нек скупштина сад реши је ли крив или није, па ако је материјалну штету учинио, има закон, који ће даље судити, и ако је крив, то јест да ли је крив, нека сваки по своме срцу оцени и каже.

П. Грковић: Ја сам хтео то исто да кажем што је и Ранко Јовановић казао. Дакле ми смо саслушали тужбу, саслушали извештај одборски и саслушали одговор г. Бели Марковића; такође читали смо све, што је требало, и што је нужно, да се боље обавестимо. — Сад то треба да се пита: је ли крив или није и хоће ли бити крив, да му суди државни суд. То је наше да решимо, а друге ствари нису наше.

Анта Пантић: Ја ћу неку реч да проговорим о овом случају. Ја ћу управо да потпомогнем Ранка што је мало пре говорио. Ми лепо сви знамо, и лепо се о-

поминьемо, да та тужба, која је потписана од 20 посланика, нема никаквих стварних доказа за окривљења г. Бели-Марковића из користољубља. Они нису дознали кад су тужбу писали ни за какве доказе и немају никаквих доказа. Само немојте замерити, после ја ћу извести од куда тако мислим. Та је тужба постала овде отуда, што је Јоца Бошковић интерпеловао министра војног има ли штете у магацину и колика је, на коју је интерпелацију министар одговорио, и казао да има штете на 17.000 дук. Дакле људи, који су написали тужбу с 20 посланика, они су узели да постоји нека штета и казали су тада да је министар нешто помешан. Лепо. Изашли су написали тужбу, и предали је. Кад је тужба спроведена, то јест примљена, образовао се одбор од девет посланика да узме ту тужбу, и ради на њој. На у тај одбор сви посланици изван једнога Бошковића ушли су од оних, који су потписали тужбу. (Чује се: „Није истина!“) Ја бар тако држим. Ви кажете да није. Лепо. Само немојте ме сметати. — Јест браћо, да ти људи, који су потписали тужбу, нису били у одбору, за цело неби овакав извештај изнесен био пред скупштину. (Чује се: „То није истина само Великић и Николајевић, што су тужитељи и одборници.“)

Сима Несторовић: Немој, брате, да изопачаваш, кад и ја нисам потписао тужбу, а у одбору сам био. (Жагор.)

Анта Пантић продужава: Дакле ти људи да нису потписани на тужби неби онакав извештај донесен био, јер ти људи, који су правили тужбу, правили су и извештај. (Жагор.) Молим немојте ме сметати. Ја ћу свакога да саслушам, за то нека и мене сваки чује.

А ево браћо, за што ја то кажем. То се види баш из тога, што они, који нису потписани на тужби, као што је Бошковић и Несторовић, они су казали: кад је нас скупштина изабрала, то ми да позовемо Бели-Марковића да нам да објашњења да знамо шта да кажемо. И заиста лепа ствар. Похвална ствар. За тим на против они људи, који су потписали тужбу, они су били у одбору за то, да се г. Бели-Марковићу не даду акта, него да га осуде несаслушана. Дакле да није било тих људи тамо, не би такав извештај био. Сад било како било. Они су гласове поделили између себе. Изашла је ствар о томе. Ствар је управо одборска. И овде сад видело се нешто да је омашено, јер да је било такво објашњење у одбору г. Бели-Марковића, као што је он сад овде ствар објаснио, сами одборници кажу, да неби онакав извештај написали. Шта више, они су тамо уплели нешто, што је погрешно. Они кажу: ми нисмо знали то или смо превидели, као што је било с оном ствари, коју је Радивоје извршио. А шта то значи? Нису били на чисто и за то су овако казали. Ја сам сам хтео из тога говора да закључим, и да кажем: немојте, људи, да се помишља на себичност људску. Него ко је год рад — — (Жагор.) чује се: „говори ти само за себе!“) Ја молим г. председниче за ред. Јест господо, ја смем казати, да је ту било неправилности и себичности људске; јер, господо, што ја говорим, ја имам факта, јер Александар Николајевић он је лични непријатељ г. Јоце. (Жагор.)

Анта Нешић: Ти не смеш тако да грдиш. („Жагор.“)

Председник (звони; чује се с више страна: Узми реч натраг, немој да грдиш, говори за себе!) Молим

говорите ви, Анто, о ствари, а немојте ударати на личност, јер то није дозвољено.

Анта Пантић: Ма како ћу кад ме пресецају. (Чује се: „Узми реч натраг!“) Молим браћо, немојте тако да говорите. (Жагор.) Ја знам шта говорим. (Жагор.) Ја за мене и говорим. (Велики жагор.)

Председник (звони): Ја молим посланике нека не прекидају говорника. (Чује се: „Нека узме реч натраг.“) Ја молим да га не прекидате у говору, а опет говорника молим не задире у личност.

Стојан Бркић: Ви ако хоћете, посланиче Анто, кога да заступате, ви се дигните одатле, па идите онамо, (показује на место где је Бели-Марковић) те заступајте, а ако хоћете да говорите као посланик, а ви говорите о ствари. (Жагор.)

М. Вулић (разјарено): Нека узме реч натраг, па онда нека продужи. Он напада на скупштинаре и на целу скупштину, па зато нека узме реч натраг. (Вичу с више страна: „Узми реч натраг!“)

Председник: Анто, да би се већина у скупштини задовољила, узмите реч натраг.

Анта Пантић: Ја имам факта. Нећу да узмем реч натраг. То је факт који се зна да је Александар лични непријатељ г. Бели-Марковићу. (Жагор; чује се: Није истина. Несмеш да грдиш. Узми реч натраг!“ Непрестано жагор траје.)

Председник (звони): Молим вас, браћо, овде се појавило питање једно. Тражи се да посланик узме реч натраг. Он као да не жели то. Ја бих желео да скупштина реши треба ли Анта Пантић да узме реч натраг. (Чује се: „Треба, мора узети!“)

Анта Пантић: Ја нећу. Ја то могу да докажем,

јер он свима казује да га се то тиче; хоћели г. Бели-Марковић бити осуђен. (Жагор и вика. Посланик Пантић седа.)

Председник: Пошто је Анто прекинуо свој говор и сео, то дајем реч Николајевићу, али само нека говори у обрану своју на Антину изјаву.

Ал. Николајевић: Што? Ја немам шта да му кажем, него нека узме реч натраг, па онда да му говорим. (Чује се: „нека узме реч натраг!“) И ја могу да се разјарим, али ми не помаже ништа. Ја још никога ни сам увредио.

Милош Прокић: Ја се готово у нечем слажем с говором г. Ранка, а ево из чега. Извештај одборски изнео је све, што је било против министра г. Бели-Марковића, т. ј. што је он држао да постоји. Г. Белимарковић објашњавајући ту ствар у скупштини, фактично званичним актима доказао је да оно ништа не постоји.

Сад неколико речи хоћу да речем, што се тиче говора посланика г. Јеремића. Г. Јеремић казао је, што се тиче набавке чохе да је г. Бели-Марковић урадио против закона. Мени се чини да није, и поуздано држим да није. Ту је била законита лицитација, и лицитација је држана. После лицитације дошао је њему протокол на одобрење, и он је имао да га одобри или неодобри.

Кад се пријавио тај човек, кога је савесност, то јест точност у извршењу уговора позната била и као што су му млађи дали мишљење да треба одобрити у корист државне касе он је одобрио, и било је за иста користи за државу. А где се тиче државних интереса ту се не треба слепо држати формалности. Дакле што

се тиче тога, то по мом мишљењу није учинио ништа рђаво него на против добро. Каже се тамо зашто г. Бели-Марковић кад му понуди један лиферанат 4 паре ниже, недаде другоме, који је доцније дошао с 20 пара још ниже, као да ту изгледа да се могла још нека корист прибавити.

Ми смо чули од г. Бели-Марковића, и он је актом то доказао, да је лиферанат доцније дошао, пошто је ствар прекинута и законо свршена била. Што се тиче предаје тих ствари, и што се тиче набављања чохе то је сасвим извршен уговор.

У уставу је нарочито казано, да сваки чиновник за своја дела одговара. Може ли министар одговарати за онога, који је нешто урадио, а министру није познато било?

Министар је казао, писменим настављењем комисији, која је састављена; „Имаш да прегледаш, прво, јели точно направљено по уговору, и друго одговара ли мустрама и квалитету. Она комисија имала се најточније држати тог настављења, и она је казала: „Ја сам се уверила да је по уговору; према положеним условима одговара чоха потпуно уговору и мустрама.“ Сад ти људи који су дали такав званичан акт, по ком министар има да настави свој даљи рад, ако су учинили нешто, што не би требало ако су примили ону чоху која није одговарала уговору и мустрама, онда они нека одговарају, а не онај, који је имао званичан акт у рукама да је добра и да одговара потпуно уговору и условима. То не може да буде.

Што се тиче примања неких шињела, што су били подерани, и зато не може бити министар одговоран, а ево зашто. По прочитаном јуче правилу о примању у

опште казато је: свака, који што за државу прима, треба да отвори очи: они, који су примали чоху, треба да одговарају; они који су примали израђен еспап, ако су га примили рђава, треба да одговарају, а никако министар. Они, који су најпосле унесене у Србију шињеле раздавали народним војницима и као што кажу посланици Јеремић и Казимировић да су им дати рђави шињели, и да им је онај официр, који је тамо прегледао и раздавао, казао да ударе закрпу треба да одговарају што нису вратили тај шињел а никако министар. (Жагор.)

Имам да кажем да је мени врло чудно оно, што је та комисија на коју се министар ослонио поднела такав извештај да примљена чоха одговара у свему мустрама и уговору, а овамо веле доцније да то није тако. Ја бих желео да се код нас више такви чиновници не појављују.

Молим вас, тамо се каже у извештају последњем: послао министар неке официрчиће, ђаке. Ја та сва три чиновника познајем, они нису ђаци ни официрчићи него то су официри, међу којима су неки још у 1865 год. били као учитељи у нашој народној војсци. То су људи, који су из академије изашли, где се хемија учи и ти су људи стручни, који су отишли горе да се у томе усавршавају. Ја не могу никако да замислим да наша академија може да даје рђавије хемичаре него што је један трговац и по томе не могу да одобрим, да ће онај мање знати да оцени какву чоху, него што ће знати један трговац који није хемију учио. Према свему овоме ја држим, да је г. Бели-Марковић савршено оправдао своје поступке, и према томе он заслужује, бар ако не од других, а оно од мене, савршено

признање и потпуну захвалност, сувише што је он држави учинио велике услуге. — Ја то знам потпуно.

Што се тиче војних ствари, ја о томе не ћу да говорим, већ само о осталом. Од 1858 год. ја познајем рад г. Бели-Марковића, и мени је савршено познато, шта је он урадио, и савршено познајем његов одличан карактер и родољубиво и поштено срце. Познато је међу тим нама многима, да је тај исти г. Бели-Марковић са својим присма направио бедем против оних људи, то јест наше браће, који су хтели да растуре народно представништво те године: познато ми је и то, јер сам с њиме био, да је тај г. Бели-Марковић код „два бела голуба" поглавицу оног, који је изневерио своју државу, зауставио и народ вратио од града. Дакле тај је човек учинио и ту услугу, за коју треба да смо му захвални и признателни.

Године 1862 кад се несрећа догодила код нас, кад се с града пуцало на нашу саборну цркву, да се претвори у прах и пепео; кад се свет из Београда разбегао, г. Бели-Марковић, који тад ништа није био, изишао је први на барикаде и достојно му је покојни кнез Михаило одао признателност и захвалност, и направио га заповедником над половином војске. Тај човек, који је учинио велике услуге земљи, који се с потпуним правом може сматрати као сурадник на томе пољу те је скупштина данас оно, што треба да буде, с којим се дакле поносити можемо; — који је овде фактично званичним актима доказао пред скупштином, да је у корист државе радио: — ја не могу никако да кажем да је имао икаквих себичних намера и користи.

Дакле према свему томе његов поштен карактер за мене је изван сваке сумње и ја му одајем поштовање, и велим да није ни најмање крив. (Чује се: врло добро.)

Никола Радовановић: Господин Јеремић рече, да су сви шињели били трули; ја нећу да говорим много, ја ћу да кажем само, да ли је то тако или није. Ја сам био водник у кавалерији, био сам у бригади чачанској, код нас се то није десило; ја не ћу да се пређути, хоћу да кажем да тако није у ствари, бар у нашем крају.

Радован Милошевић: Молим вас, ја овде не ћу много да говорим, но прво хоћу да говорим, и молим сваког брата и Србина, који овде слуша, нека ми не замери, што ћу да говорим не као тужилац, да тужим, ни као адвокат да кога браним, него сам овде сељак, као члан скупштине и представљам управо као судију, то јест неког члана суда, почем овде мора да се реши и изнађе има ли места да се оптужи г. Бели-Марковић или нема. Сад никако не смемо да скренемо с пута да се заузмемо или да кога бранимо, или да кога оптужујемо. Ми добро знамо, и свима нам је познато, колико стоји ту молби и жалби, које су предате народном представништву; сви се жале против кметова, капетана, начелника, против свештенства, а најпосле и против министара. Ти људи, који подносе тужбе и жалбе, сигурно сматрају да је овде највеће јемство, где се правда изриче. Па кад не би било ни овде правде, кад би било и овде какве врућине, да се тек овако може решити, онда више нема нигде. Дакле, ја хоћу само да проговорим што се мене тиче. Из свију досадашњих тужби, то јест кад је тужба

прочитана и кад је прочитан извештај, мени је у почетку заиста пало у очи, да се г. Бели-Марковић овде оправдати не може никако, него да свакако мора бити крив. Али кад сам чуо, и добро пропратио његов одговор и његове разлоге, како је радио, заиста сад, браћо, са свим друкчије мислим. Какав сам ја човек, или сам пристрастан или себичан, или поштен, или не, то би могли само они оценити најбоље, међу којима живим.

Ја као што рекох мало пре, сасвим друкчије сад мислим, тим више, што г. Бели-Марковић, што је год радио, све је радио на основу лицитације, а оно што је давао без лицитације или после лицитације неком другом ништа није дао скупље већ што више, јевтиније, тим ништа није оштетио државу, већ је помогао. Дали се г. Бели-Марковић ту штогод хаснио, то нека је на његову душу, а ја на моју не могу узети. И из тога изводим, да није он то из користољубља учинио, а види се и из тога, што државу није ничим оштетио.

Што се тиче 60.000 комада шињела по 2 дук. цес. комад, то је једна сума, коју г. Бели-Марковић није смео дати без лицитације, то га не може оправдати никако, јер чини ми се, да он не сме без лицитације више од 5000 гр. издати. Него, браћо, сад да се запитамо, да видимо, ја овде не могу тако као правник судити, јер сам сељак; ми смо овде као неки поротници и тако морамо да говоримо и мислимо. Он кад је разложио те ствари ја сам добро пратио, види се да је влада пре њега ишла да набави из Русије по неким уговорима а не лицитацијом. То је већ изгледало да ни пређашња влада није мислила на лици-

тацију, него само да набави, снабде и наоружа војску.

После тај се план већ покварио, он је то узгредно навео и влада ондашња пошла је тим истим путем да набавља. Он је чисто казао са знањем и питањем савета и намесништва, који су онда били, јер тада скупштина није ни одобравала, него савет и намесништво.

Истина, види се неко писмо, које је прочитао, да је од г. Ристића као од намесника, које некако личи на то; то је дакле један доказ, други је доказ, што се позвао на председника савета, садашњег председника министарства. Њега је питао, и он му је признао, да је то тако било. Каже да је питао и пок. Блазнавца, њега нема да посведочи сад. Да видимо, да се запитамо, браћо, онако право, као што сам мало пре казао, нити сам тужилац нити пак бранилац, да ли је г. Вели-Марковић могао и да ли је смео толику грдну суму без питања и без знања намесништва и савета издати, и кад је смео, онда како је стојао г. Вели-Марковић према пок. г. Блазнавцу, особито 1868. г. пок. Блазнавац ако се опомињете браћо, казао је 1868. г. кад оно бесмо у Топчидеру и кад је дозвао и представио нове министре скупштини: „Ово је министар војни, али ја ћу бдити и над њиме". (Чује се: „И над свима!") Дакле можемо ли мислити, да је смео толику суму издати, а да пок. Блазнавац није знао? Дакле, браћо, треба да имамо на уму и једно и друго, па онда да изречемо прави суд, јер до сад што је говорено и по комисијном извештају и по тужби, коју су 20 посланика поднели, и по јучерашњем читању г. Николајевића, и по говору неколиких посланика, све то изгледа као тужба. Ја бих

желео да се никоји Србин овде не устеже, већ оно, што зна да је право, нека говори. Ја не желим ни да кривог оправдам, ни да правог окривим.

Овде сад о томе говоримо и видимо, може се још мало дебатовати, па онда међу тим да решимо како нађемо за право, те да се, браћо, овде не задржавамо више. (Чује се: „Тако!") Ми, браћо, овде изгледамо као год сељак кад се тужи кмету за потрицу у њиви, па се дигну њих десет, погазе му њиву и учине му већу штету него што би му се платило. Ми, браћо, поједосмо народне паре. Ја нећу да кажем да кога вређам или нападам, али може бити пало је мени на ум да Вели-Марковића окривљујем, па да се с њим надскакујем од сад до Спасова дана. Немојмо, браћо, тако, него гледајмо да ми свршимо ову ствар што пре и ако је могућно до подне, а ако не, после подне. Ако нађемо да је крив, нека се суди, а ако није, да човека пустимо на да идемо сутра кући.

Овде, браћо, по мом здравом разуму, ја ћу да перем руке, као оно што је опрао руке. Пилат кад су хтелиХриста да распну. По мојој савести, ја не налазим да је државну касу оштетио из користољубља. Сад ако није г. Вели-Марковић пазио на неке своје млађе, а доказало би се да има штете тим његовим небрежењем што није предохранио, онда нека га судови осуде да плати штету.

Анта Нешић: Браћо, ја хоћу да кажем само то, да сам се потписао и ја на интерпелацију. Ми смо тражили да нам министар објасни каква је штета, и министар нам је лепо одговорио и објаснио да се штета догодила и то у материјалу, а што се касе новчане тиче, с том смо ствари на чисто; за то ја сад не могу

да кажем да је г. Бели-Марковић крив, пошто су они, који су криви, у притвору. Што се тиче извештаја комисије градске, ја и ту не могу да будем на чисто; чини ми се да и он није на чисто, јер је требало да се саслуша г. Бели-Марковић о тој ствари, па тек онда да се донесе извештај. Ово је сад једностран извештај и није на свом месту, и како чујем, није га писао одбор, већ неко у механи.

Пошто смо чули разлоге г. Бели-Марковића, он је казао све, шта је и како је за своје четири године радио и да се на сваки акт потписивао; а кад човек хоће нешто да крије, он се нерадо потписује. Ја не могу да узмем на своју душу, јер нико није изишао да каже да му је штогод дао. Овде се каже да је требало да пази, али шта ћемо с оним војним министром што је само шест месеци био? Ја чујем да је и он оштетио државну касу, јер је без основа покварио прву нижу лицитацију хране, а после кратког времена исту храну узео скупље, па зар сад да и њега позивамо на одговор, па да седимо још шест месеци?

Трифунац: Неки говоре да су само двадесеторица тужбу подписали. Нису само двадесеторица. Кад смо пошли од куће, чуло се да је много више новаца покрадено. Ваш кад је Његова Светлост прошла поред Пеште, трубио је глас, да је украдено 130.000 дук. цес. и да је г. Бели-Марковић послао у енглеску банку 100.000 дук. цес. Ја сам био онако ватрен, кад сам то чуо, и бих се чисто ухватио с њим у коштац. Дакле ми смо сви казали да се потпишемо, да извидимо, ту ствар. Кад је одбор изабран, позвао је г. Бели-Марковића те је дошао пред скупштину и он сад одговара. То је истина, да од 1838. па до 1868. год.

није министар одговарао, али за паре украдено сикира је параграф од пет ока. (Смех.) Према његовом одговору, он се овде оправдао, и ја видим да није крив, а ми ћемо се пред народом оправдати: они пак, који су учинили крађу, па су у апсани, да Бог да да се никад не курталишу, а ако су праведни, нека се и они курталишу. Што каже г. Милош Прокић за 1858. г. и ја сам тада био и решавали смо са сабљом преко кољена и с пиштољима, а Бели-Марковић их је одржао својим пресима. Да су скупштину растурили, и да су дохватили Стевчу, Милована Јанковића, Андреју Стаменковића и т. д., нас би 500 душа стрпали у апс; то би тако било.

Ја нисам могао да увидим да је Бели-Марковић имао изван пута, изван закона, и да је газио своја наређења, него да гледамо да се ствар сврши још пре подне, па да идемо кући а да не трошимо народне паре.

Ја имам један списак од 1859 године, кад сам био у одбору, где смо седели 44 дана и било је 565.000 дук. нес. Али дадоше нешто Етем-паши, те Кабули-ефендији те Вучићу, те овоме те ономе, и тако паре потрошише. Дакле ако седимо онако, ми ћемо све упропастити.

Кад смо били 1858 год., није више било у каси од 8 гр. и 30 п., а покојни кнез Милош оставио је седамнаест и по милиона гроша. Дакле то је била награда. Сам пок. кнез Милош кад је видео на малој госпођинској скупштини говорио је Јеврему па каже да нема у каси ништа, него да смо дужни још мајору Миши 12.000, Кумануди 6000, и у Шапцу некоме 4000 дук. цес. Тај недостатак, тај потрошени новац, скупштина је тада решила да се од Вучића наплати-

Неки кажу да је наша каса и сада дужна Русији 100.000 дук. Ја мислим да би нам министар објаснио да је то истина. Чуо сам по Пешти где се говори, да је кнез Михаило задужио земљу са 100.000 дук., па му се свете што је убијен, па кажу: „Ако, то му и треба, задужио је земљу са 100.000 дук.“ Но то није истина. Године 1864 коначан је рачун поднео да је донео 350.000 дук. из Енглеске. Дакле кад није био рат, он је вратио новац, и хтео је из своје касе да плати интерес, а Гарашанин је предложио да се из државне касе исплати. И то је исплаћено из државне касе. Ја мислим да има написано. А ти официри што говоре „чини ми се да је било овако или онако“, а потписали се онако, зар су то официри? Зар су они за службу? (Смех са жагором.) Ја овако стар на памтим шта је било пре 30 година, а они не знају шта је било пре две године! (Чује се: „Није о томе реч.“ Жагор.“)

Стојадин Радовић: Шта се тиче тужбе противу г. Бели-Марковића. Ја сам се потписао на њу. Г. Бели-Марковић је одговорио на тужбу. Ја сам га лепо саслушао и находим по мом мишљењу да није крив. А што вели Јеремић да је покварено одело давато народној војсци — то није истина. Оно је дошло и у Књажевац и одело је са свим добро. — Дакле није истина што Јеремић говори. — (Чује се: („Врло добро!“)

Дина Цанковић: Молим вас, браћо. Ја сам овде чуо разлоге многих посланика, и из разлога видим где једни кажу, да је крив, а други да није крив. Ја хоћу да проговорим неколико речи о овој ствари. Ми знамо, браћо, да кад је г. Бошковић поднео г. министру интерпелацију и кад је г. министар објаснио ту ствар да смо сви за то били, да поднесемо тужбу и тужимо г. Бели-Марковића за његово учињено дело, То мислим да неће нико у скупштини порећи. Кад је поднета тужба двадесеторице посланика, ми смо онда одвојили један одбор и дали му задатак да он на томе ради. Тај одбор радио је више од месец дана на томе. Он је донео извештај и ми смо видели тај извештај. Жао ми је браћо, што смо овде у Крагујевцу без икаква посла не имавши седница толико грдно време провели. Ми кад смо прочитали тај извештај сви смо мислили да је г. Бели-Марковић крив. На против кад сам саслушао његов одговор,видео сам, да није онако у ствари, као што нам је представљено Мени је жао да овде много говоримо о овој ствари. Ја бих желео да се скрати на мање, јер видим да се ствар продужава с дана на дан, а ово нас стаје грдног народног зноја. Ја бих желео да се не дебатује, но да се пређе на саму ствар, а то је да се гласа. Сваки нека метне руку на срце, па ако налази да је крив, нека каже: крив је а ако је прав, — прав. Треба да решимо ту ствар да више не пропуштамо времена, него да идемо кући.

Милија Лазић: Разматрању ове ствари друкчије нема места. Ово је ствар народна и треба да се реши. На једној страни стоји народна ствар, а на другој министар. То је врло замашна ствар. По из говора његовога ја сам видео да није довољно на лицитације обраћао пажње, али кад он каже да је то било у ратно време, ја бих га више кривио, да није набавио, па да остане Србија неспремна. Зато ја остајем на томе, да се одмах гласа.

Сима Несторовић: Као што су неки посланици казали да је тужба прочитана а и извештај прочитан ја сам и онда био зато даје требало да се питања прочитају и да на иста г. Бели-Марковић одговори. Г. Бели Марковићје одговорио доста, и оно што је одговорио, чули смо. Но само ми чини ствар нејасна и да у неколико није одговорио. И то овде је одговорио г. Јоца за оних 20.000 рифи чохе, што је послао да се испуни количина за народну војску. Како ја рачунам, 20.000 рифи чохе то су по милиона гроша. Ни на који начин то није могло бити без лицитације. Г. Јоца каже кад му је устребало који риф више чохе он је узимао опет код истог трговца. Али мене се чини да то није довољно објашњење за тих 20.000 рифи чохе, јер то стаје по милиона гроша. На оне комисијне изештаје где стоји, да је једна комисија казала, да оволико чоха није широка а оволико тешка па да се одбије по 2 гроша ја велим да то не може бити. Него он је требало да се држао уговора где се јасно каже: ако предузимач не поднесе онако, како је погодио, да му пропадне кауција. То ми није довољно објашњено и желео бих да ми се објасни. После на једном месту каже се, у питању одборском зашто је г. Јоцо дао г. Жики ту лицитацију, као свом сроднику и после зашто суму толики новци, т. ј. 30.000 гроша чар. и 30.000 гроша. пор. дати. То је питање и на то није одговорено. Јер књиге сведоче, да је дато г. Жики напред. Ја сам, браћо, зато, да се нико народним новцима не користи бадава. И на томе питању није ми довољно објашњено и желим за обавештење.

Што се тиче Севкеринца што је њему дато напред, на то је одговорио г. Бели-Марковић. Али по

уговору не сме се напред давати никоме, него што више он треба да положи кауцију ради сигурности. Па тек пошто унесе у магацин еспап, онда да прими паре, али никако пре. Ја бих рад био само за та обавештења. А што се тиче кривице јели крив или прав — то сам казао у извештају и оградио сам се тамо: докле га не саслушам, дотле не могу изрећи правицу. Браћо! Немојмо тако стар олако да узмемо, и свршимо, јер колико треба да оперемо част једног човека — министра, толико више треба да гледамо да оперемо част једног народа. И ја бих рад био, да ми се даду обавештења о свему томе што сам тражио.

Живко Карабиберовић: Молим вас браћо! У течају овога претреса о Бели-Марковићу врло је често дирнуто и моје име. Ја, браћо, сматрам за дужност да на овом месту, где сам већ 15 године као посланик народни долазио, кажем и ја коју реч за оправдање моје части. Вама је може бити познато, а можда и није да све државе у Европи имају своје банкере, који у место државе чине исплате изван граница државе. То исто што чине друге државе, чинила је и Србија не у последње време, него још од 1839. год. У првим годинама после 1839., или 1842., постао је банкер владе српске г. Јован Кумануда. Тај Кумануда плаћао је што више и данак Порти за Србију. То на овај начин. Он је свагда имао из народне касе 20.000 дук. цес. без интереса да се увек нађе код њега те да може Турској новац спремити. Тај је човек, имајући те паре без интереса поред свега тога два провизијона од сто добијао из касе. Кад се 1858 год. учинила промена код нас ја сам био срећан међу мо-

јим сугрђанима да будем и ја умешан у овај политични живот. То ми је дало повода да се упознам с народним владаоцима, Обреновићима; како блаженопочивши кнез Милош тако исто и кнез Михаило сваком приликом уверивши се да сам поштен човек, обасипали су ме својом наклоношћу. Ја сам, браћо, Србин од сиротних родитеља, али свагда сам се одликовао искреношћу мојом и свуда сам се и у приватном животу показао као постојан човек. Кад су, браћо, људи који су били на влади онда увидели да ја радим банкерски посао и кад су увидели да би ме могли да употребе, они су ми казали: за што се ти не јавиш за владиног банкера? Јер, од како је Кумануда престао бити, банкерски рад наше владе прешао је на Тирку, бечког банкера. Кад сам таку изјаву добио, онда сам понуду учинио, и казао сам да ћу с 1 процента радити. Кумануда имао је два од сто, Тирка имао је 3%, а ово је један. Чујте, браћо, два, три, један!! И онда кад сам ја таку понуду учинио, ондашњи председник министарства, г. Гарашанин казао ми је: зашто не више него један? Ја сам казао да ћу моћи и с један од сто процента нешто заслужити. И то један није, браћо, чист проценат, него то је за све трошкове које имам да учиним.

Мени може бити да је остало некад четвртина некад трећина од тога један, и то је била чисто моја заслуга. Дакле мене је кнез Михаило одредио да будем посредник државних исплата. Ја сам, браћо, имао у својим рукама грдне суме државних повоца и после пет шест месеци увек сам рачун давао. Дакле немојте се чудити, што сам остао и у доцније време банкер државни. Браћо, ја сам за седам година, одкад тај

посао радим, преко два милијуна дукате народних повоца преко руке претурио и за све то дао рачуна; па за те све радње моје ако недостаје једна пара, ево мене. Ја сам сматрао за дужност да вам кажем историју како сам дошао до те вере код наше владе. (Чује се: „Врло добро.“)

Мијаило Јеремић: Ја сам хтео да додам то, да имамо на уму, да ова лица, која истражују ту штету, што се појавила у магацину кад би и даље предузела рад, ми би смо дошли до цељи и резултата. Међутим хоћу да кажем и то: ако се такав правац остави и за унапредак да се народна каса на овај начин црпе, ми да дајемо уза сваки данак по десет данака, ја држим да не би могли подмирити штете. (Жагор. Чује се: „немој да мешаш ствари.“)

Молим, даље ћу да напоменем, што каже г. Милош Прокић да никаква кривица не постоји, јер је г. министар издржао закону лицитацију. Ја ћу да кажем, да оно није била закона лицитација. Ја ћу то да објасним. Закона је лицитација била она прва, а после кад су други дошли па казали: пристајемо и на јевтинију цену, онда није држана закона лицитација. (Жагор Чује се: „Да се гласа“.)

Што посланик Радоњић каже, да није истина за шињеле, он ме није разумео, као што се види, већ само просто каже: то није истина. То је празна реч, коју нека он задржи за себе. То ја кажем и доказао сам једним послаником, а што се није десило тако у његовом крају, то ја нисам крив. У мом је крају тако било. Ја сам дакле за мишљење и извештај одборски.

Алекс. Николајевић: Молим, браћо, да ме саслу-

шате. Ја сам јуче говорио о извештају одборском и о одговору г. Бели-Марковића, и дошао сам до чохе. Сад молим да прочитам што имам. (Чује се: „Не ћеш!“ Вика. Председник звони.)

Мита Миловановић: Не ћеш читати. Ти си казао: „у мутној води хоћу рибу да ловим,“ али је не ћеш уловити. (Велик жагор. Председник звони. Чује се: „Нека чита!“ Неки вичу: „Не ће читати!“)

Стојан Бркић: Ми смо јуче имали о томе говора' и решено је да чита. Дакле свршена је ствар. Може читати. (Чује се: „Не ћемо!„ Жагор).

Алекс. Николајевић: Добро. Не ћу читати. А ви ако хоћете можете да ми не дате реч ни да говорим. (Чује се: „Говори слободно!“) Ви треба да се известите шта ћу да читам и о чему да тражим обавештење.

Молим вас, уговором је закључено да се набави 60.000 комада шињела по 2 дук. цес. комад. То су 120.000 дук. цес. Тих 120.000 дуката Бели-Марковић је издао без лицитације. Сад ја питам: има ли у актима говора о томе? Нема. Питам: има ли саветског одобрења, да је Бели-Марковић могао за набавку шињела дати 120.000 дук. цес. без икакве јавне радње? С примањем тих шињела како је било? Он је објаснио јуче како су 60.000 шињела поручени. Хоћу сад да ми каже колико је примљено и где је рачун. Овде пада у очи то, да је по извештајима прегледалаца прегледано 55.617 шињела, и по томе кад се каже да је набављено 60.000 шињела, онда бар онај остатак преко 55.617 шињела није прегледан, осим ако није примљен, што ваља извидети. Односно овога нека г. Бели-Марковић да рачуна. Јер браћо, по извештају Е№ 2079. примљено је свега 5075 шињела.

Тај извештај има потписаних пет чланова комисије. По извештају Е№ 3223. примљено је 20.000 шињела. Ту су преглед чинили три лица, а не пет, као што треба. По извештају Е№ 4240. примљено је опет 20.000 шињела, по непотпуном извештају један члан није потписан а то је садашњи г. министар војни. За што? Немојте ви онако површно да говорите, већ кажите. Прегледано је дакле 50.400 шињела, а по акту Е№ 131. као незаконо примљено је по нарочитом налогу из министарства, упућеном на г. Шафарика, 3892 шињела. По извештају незаконом, где је сам Шафарик потписан и који се налази под Е№ 715., примљено је 2250 шињела. Свега дакле 55.617 комада шињела. За остатак до 60.000 шињела нема нигде трага. Дакле молим да се о томе да рачуна.

Што се тиче чутурица, г. Бели-Марковић није оборио одборске побуде, већ прича како је ствар дочекао, и признаје да је чинио набавку без лицитације. Он је и ту закон погазио онако као и у другим стварима, усвајајући реферат г. Катанића, који је по самој садржини неисправан. А да је то сама Бели-Марковићева воља била, доказује се и тим, што је Севке ринцу знатну суму пре испоруке издао и без кауције. Што вели Бели-Марковић да су била бурна времена и да се није могао набавити друкчије овај материјал, питање је овде: какав је то материјал? То је материјал од плеха, тенећке и бакра. За тај материјал не може тако да се узме да се морао набављати због бурног времена. Ово је све из акта извађено и ја не говорим на памет.

Сад за коже. Што се тиче коже, она се лицитирала и остала на Антули и Окановићу. Окановић по-

ложио је кауцију. Г. министар то дозволио није. После шест месеци устуни се та набавка Леблу с 20 пара јевтиније и та цифра набавке износи у вредности 14.000 дук. Сад г. министар каже да је могао и да је држао закону лицитацију. Да то закона лицитација није била, то треба да се прочита закон, јер лицитација само је онда, кад се онога дана закључи кад је држана, а не после шест месеци. Он је таким начином могао закључити једну лицитацију на цео век, а то не може бити. Тамо у књигама и у испитима види се какво је кожа донета од Лебла. Наравно г. Бели-Марковић наредио је да се на њуруку не прегледа. Донета је у магацин. Тамо по извештају комисије стоји да је кожа прегледана и да је била биволска и коњска, а не онаквога квалитета, као што су услови. А који су је примили? Примили су је напунији и шнајдери, као што извештај гласи, а то не може да буде. Дакле што се коже тиче нека се прочита испит магационара Алексе Павловића, испит комисара Работића, испити Антуле Одавића, Каловића и Стевана Ђорђевића, па ће се видети каква је кожа донесена за наш магацин. Ја управо не ћу да замерам никоме, само не стоји то, да је примио кожу по уговору. Видеће се из испита, да тамо признају како је примио један 100, други 50, а трећи чини ми се 300 дук. цес. Нека се то испита па ако не запире за г. Бели-Марковића, онда нека му је просто, а Бога ми овако не може без испита ништа да се каже. Особито нека се прочита налог Шафарику дати, и нека се каже где су остали шињели. За то нека Бели Марковић да објашњења, пошто се из извештаја не види да је више шињела од 55.617 примљено. Нека каже где су остали. (Чује се: „Да се гласа!“) Како да се

гласа? Овде сад г. Бели-Марковић треба да одговори и мени и Сими на наша питања, а после ми имамо накнадни извештај код попа на извештај одборски. (Чује се: „Шта ће нам!“ Жагор).

Председник: Молим вас, Александре, да ли сте ви свршили?

Алекс. Николајевић: Јесам.

Брајковић (известилац): Молим вас ако ми дозволите. (Чује се: „Слободно.“) Зна се на који сам начин ја постао известилац. Пре свега имам да приметим, да из говора посланика Нешића излази то, да су одборници пристрасно радили. (Чује се: „Паштића а не Нешића.“) Да, да. Али то и не стоји, и што је мањина одвојила мишљење, то је по закону а не по пристрасности. За то бих ја молио да посланик узме реч натраг, јер то не стоји. Да није г. Мата однео мој рукопис, који је у више табака био, ја бих могао доказати да је ствар била у одбору кад је извођен извештај и да је по њима а не мимогред рађено, као што рече посланик Анта Нешић да је рађено по механама. Закључење је за извештај донето и после је г. Мата однео мој рукопис да стави побуде и да донесе да се потпишемо. То је једино, што се можда зна да је рукопис ношен, али није у механе, него он га је носио у свој стан. Сад то сам имао да кажем односно тога да код одбора нема никакве пристрасности. Сачувај Боже! Ми смо народни посланици. Дакле кад је после изашло да будем известилац, мислим да сам дужан сад да као известилац говорим. Ја бих имао да допуним извештај, који је већина поднела. Да бих могао то учинити, молим да ми се дозволи да читам ово, што имам код себе. (Чује се: „Не можемо сви читати.“) —

Молим вас, ја се нисам спремао за известиоца; после није ствар таква, да се може усмено представити. (Чује се; „Ваш извештај не можете читати него одборски.“) Па ја сам одборник. (Жагор). После тога ја имам нешто друго да вам представим, што ми доиста савест не ће дозволити да оћутим. Има нешто да кажем скупштини, што сматрам да је од велике важности за ову ствар. Имам нешто, што сам можда сам дознао а што не стоји у одборским актима. Ја то не могу прећутати, јер ми савест не дозвољава, и ја се не бих могао са собом помирити, ако вам ово не кажем. (Чује се: „Кажи, али немој оно да читаш.“) Али молим вас ово није ствар лака, ни таква, да се може на памет говорити. (Жагор).

Љуб. Каљевић: Као год што се Александру није дозволило, тако се и њему не може дозволити да чита. (Жагор).

Председник: Молим вас, браћо. Мени је г. Брајковић казао како је он био известилац и не може на памет да говори; него је сачинио неке белешке па тражи да чита. (Неки вичу: „Нека чита!“, неки опет: „Не може читати!“ Жагор.) Молим вас, браћо, једни кажу нека чита, а други то не ће, а ми морамо једно од тога двога примити. (Чује се; „Нека чита!“)

Анта Пантић: Онда треба сви да напишемо нешто па овде да читамо. Он као известилац има право одборско мишљење да каже, а ништа више.

Пред. Ја морам ту ствар да ставим на гласање. (Чује се: „Јуче је решено да се чита па нек се чита!) Ово је нова ствар, јер оно важи за јуче а не за данас. Дакле ко је зато, да се читају белешке, нека седи, а ко је противан нека устане. (Већина седи. Жагор.

Чује се: „Нећемо тако, поставите обратно питање.“) Молим вас браћо! Ова је ствар свршена. Сад треба да саслушамо г. председника министарства. (Жагор. Вичу: „Ко је за закон нек седи.“ Жагор.)

Известилац Брајковић: Ово неће бити читање него хоћу да се служим овим белешкама.

Министар-председник: Ако је скупштина решила да се чита, онда и влада на то пристаје.

Председник: Решила је.

П. Грковић: Ставите на гласање као што треба, јер није решено.

Председник: Предлог је тај, да он чита на писмено и то је решено.

П. Грковић: Али шта да чита.

Председник: Шта да чита?! Ја кад бих знао напред шта ће читати, ја бих то казао, али кад незнам немогу вам казати на памет. Он је тражио реч као известилац, да може помоћу бележака својих читањем говорити. И то му је скупштина одобрила. Ја незнам шта хоћете више.

Известилац Брајковић (почне да чита белешке своје, којима допуњује одборски извештај, но пошто га већина посланика прекидаше, то прекине.)

Председник сад имамо четврт сахата одмора.

Председник (звони, посланици заузимају своја места.) Молим известиоца нек настави свој говор.

Мита Миловановић: Из његовог читања види се да је то копија извештаја одборског, па он га сад повторава. (Жагор.)

Ст. Бркић: Овде се у нечему што наводи Брајковић правда г. Бели-Марковић, а у нечему окривљује и доказује. Ја тако то разумем.

Брајковић: Ако хоћете да ме саслушате а ви ме чујте; а ако нећете то се могу уклонити одавде па радите што знате. (Жагор.)

Ја ћу браћо, да вам кажем још једну ствар, која ми на срцу лежи и за коју ми савест не дозвољава, да је прећутим, а држим, да је од велика значаја. Ја сам пре неколико дана добио једно писмо. Ја му дајем важност у толико више, што постоји одборско закључење на основу испита председника трговачког суда за неких 2000 дук. што их је у својој књизи забележио Сима Миленковић да их је дао г. Бели-Марковићу.

Он је питан на испиту, и показао је тамо да јест и да није и да зна и да незна.

Ник. Радовановић: Имали уверења у томе?

Брајковић: Ја на основу тог донетог закључења говорим.

Председник: Хоћемоли да говоримо о томе? (Чује се: „Хоћемо!" Жагор)

Брајковић: Ја сам говорио, а на основу достављеног ми једног писма. И оно служи за расветљење ове ствари, премда је писмо без потписа (Вика. Чује се: „Остави то за себе. То не вреди ништа. То је пашквила." Председник звони. Жагор. Вика. Чује се: „Нећемо то да чујемо!")

Брајковић: Кад ми се не да даље да говорим, ја ћу да се уклоним. (Жагор. Брајковић се уклања с места известиочевог.)

Председник. Ако станете тако говорити непрестано без реда, онда нећемо моћи да свршимо данас, него ћемо радити и сутра и прекутра.

Јов. Бошковић: Ја сматрам за дужност да о

овој ствари кажем неколико речи. Према тужби и актима тако зване „градске" комисије, ја сам у одбору био мишљења да има места оптужењу, дакле да има кривице. Али и тамо кад смо у одбору изрицали мишљење о тој ствари ја сам казао да треба преходно да се покажу акта и саслуша г. Бели-Марковић. Но већина је нашла, да то не буде. Дакле то је узрок те сам био мишљења да има места оптужењу, а сад може бити да ћу казати нешто друго.

Г. Бели-Марковић објашњењем својим уклонио је, по мом нахођењу, сваку сумњу, да је што учинио из користољубља. Али у колико није обраћао пажњу на праву потребу повећања размера, у колико није одређивао стручне људе за преглед и примање материјала, у колико је одступио од закона приликом лицитација, без предходног одобрења, и ако је причињена каква штета друга, било посредством потчињених му или његовим небрежењем, коју ће главна контрола изнаћи, то за ово он по чланку 100. и 101. устава има да одговара. Но како наш највиши суд у земљи разуме, да не може судити сам, ако скупштина не да одобрења, — с тога ја мислим, да скупштина реши, да се да одобрење суду, да може на тужбу главне контроле или државног правобраниоца, ако има штете, судити. (Чује се: „Врло добро!" Вичу: „Доста је говорено, нека се гласа.")

Председник: Је хоћу јасно да знам желили скупштина још да се говори или не? (Вичу: доста је говорено, нека се гласа.)

Алек. Николајевић: Ја сам мало пре говорио, а тако исто и Сима, па смо поставили нека питања да нам их г. Бели-Марковић објасни. Тражио сам неке

извештаје да се прочитају. Од тога нема ништа. (Председник: „Све ће то доћи на свом реду.)

Најпосле спремљени су податци што хоћемо да правдамо ту ствар, скупштина прекида ту с неким омаловажавањем моје части и не да ми се да говорим. Најпосле кад је тако, ја онда дајем оставку и нисам више посланик. (Узме капу па изађе из скупштине.)

Председник: Који је за то, да се и даље говори тај нека седи, а који је противан, то јест који хоће да се не говори, нека устане. (Жагор. Вичу: То је противно питање. Треба: који је да се не говори, нек седи.")

Ја ћу сад дати реч г. Бели-Марковићу да одговори на питања, која су постављена, и та ће његова реч бити последња. Дакле чујмо г. Бели-Марковића.

Бели-Марковић: Ја имам ово да изјавим. Овде је узет тај начин, да се ја изазивам у препирку с познатом градском комисијом посредством појединих посланика. У два маха прекидана је седница, па су неки од градске комисије правили белешке и управо хтели мене да изазову на овакво или оваково објашњење, да одговлаче ствар. Ја држим да је испод мога достојанства да се пуштам на овај начин у полемику с градском комисијом посредством појединих посланика у скупштини. У колико ово не вређа достојанство саме скупштине, то је ствар ваша да оцените, а ја за себе имам права да оцењујем по моме нахођењу. И тако ви ћете ми опростити, што ја не могу никако у напредак тим начином да се с градском комисијом посредством појединих посланика пуштам у адвокатску препирку. Ја сам вам казао шта сам чинио и учинио, а може бити да нисам све објаснио. Ја сам вам казао,

да ја држим и сматрам да не само нисам никакв у штету мојом радњом држави учинио, већ на против да сам учинио корист. Ја бих то могао и цифром, позитивном цифром доказати; но желећи да овој ствари једанпут крај учинимо, ја ћу се оградити и одрећи тога. Ја сам вам казао на једном месту, да градска комисија не само није штету верно означила, ако је само доиста и буде, него је шта више терала у томе до сваке крајности. Ја сам вам казао, по каквим сам подацима и рачунима до тог уверења дошао. Но желећи сад, да ову ствар крају приведем ја ћу још само с једном ствари да вам откријем то како је савесно радила градска комисија. Опомињем се а и у извештају стоји, да је у два маха набављена кожа за обућу војске. Први квантум коже од Милићевића, он је био у 5405 ока и плаћен је по 19½ гроша, да узмемо рубљу, то је 5400 рубаља, што чини 1800 дуката од прилике. Други квантум коже каже комисија да је плаћен 13.000 дук. Следователно цела та количина износи 14.800 д. А кад загледамо цифру штете, коју је комисија нашла на кожи, онда ова сума од коже износи око 9,000.000 гроша, то је 15.100 дук. цес. Дакле: штета је већа од вредности коже која је набављена. Међу тим од исте коже и данас носе наши људи цицеле. Комисија је казала, да не ваља и да су ципеле лоше, но то није истина, јер оне нису лоше због коже него због љубова. Стварно је то: ето г. министра војног; ја се на њега позивам да су те исте коже квалитета добра и да командири по неки један а по неки два пара обуће имају уштеђена. То је најбољи доказ да су коже биле добре. Какву је пак кожу нашла комисија у магацину, на садашњим вештацима на преглед

давала, то ја незнам, нити могу зато да одговарам. Но само још двоје хоћу да напоменем. Прво у извештају стоји као да сам ја наредио да се војне набавке не прегледају на ћумруку. Али то је пре мога министровања наредио пређашњи министар финанције г. Цукић. То се види из точке б. чл. 96. закона о устројству ћумрука од 1863 и расписа министровог од 25. Фебр. 1864. А.№ 1053. Друго у извештају се каже, да је пок. Блазнавац практиковао те није примио комисијне извештаје без броја и мере. Да ни ово не стоји, акта из његовог министровања.

Овим хоћу да закључим мој говор, и молим вас гласајте, — гласајте по савести о овој ствари па како нађете ја примам, а више нећу да говорим. Остављам вам на душу и савест вашу на реците да сам крив, ако налазите да сам крив. Тим завршујем говор.

Стојан Бркић: Дакле г. Бели-Марковић неће ништа да одговори што су га г.г. Сима и Александар питали. То је друга ствар.

Јеврем Бојиновић: ја бих то запитао г. Бели-Марковића, шта му стоји на путу, да не може одговорити за оних 5000 шињела.

Бели-марковић: То не може, браћо, бити, да је мање примљено. Колико је год набављено, толико је и исплаћено, и ако је толико набављено, оно је само толико и исплаћено. То је апсолутна немогућност. То не може да буде. Него је то само извијање да би се ова ствар одуговлачила. То, браћо, не може никако да буде. Ево кажем пред целим народом, пред целим светом, да ако је тих 5000 набављено, толико је и плаћено. У осталом контрола постоји, па ће се уверити.

Јеврем Бојиновић: Баш ме је то руководило, да запитам оно, што сте казали, да сте набавили 70.000.

Бели-Марковић: То је одело, брате, то је друга ствар.

Председник: Који је за то, да се гласа, тај нека седи; а који је да се још говори, нека устане. (Сви седе.) Молим вас сад је на мене ред да о тој ствари говорим.

Стојан Бркић: Ја хоћу да кажем то: видим да је Александар казао да неће бити више у скупштини, и изишао је из скупштине; за то вас молим да га позовете да буде при гласању.

Председник: Сад би требало да вам прочитам устав и закон о одговорности министарској, па да видимо шта треба после претреса да ради скупштина. Али ја сам из одговора г. Бели-Марковића видео, да он наводи таке околности, које треба скупштина преходно да расправи. Тако г. Бели-Марковић у обрани својој каже, да се његова министарска радња дели на двоје: на време пре устава и пре закона о министарској одговорности, и на време после закона о министарској одговорности. И наводећи тај свој рад пре и после, каже: да скупштина није надлежна за онај његов рад, који је он вршио пре закона о министарској одговорности, него за тај је рад био други неко надлежан; а за онај његов рад после закона о министарској одговорности г. Бели-Марковић позвао се на застарелост, а имено на чл. 23. закона о министарској одговорности. Пошто је то била његова обрана у опште, он је после прешао у обрану своју по појединостима, то јест што се тиче саме вештаственности. А одбор, који је поднео

извештај, није тако поделио рад Бели-Марковића, него је по тужби узео ствар целокупну у једној целини. Дакле изгледа да је ово сад предлог одборски, који саставља једну целину и која се не може делити на радње пре и после закона о министарској одговорности. Сад кад бих ја поставио питање према предлогу одборском, т. ј. према извештају одборском, који је спремљен као предлог, онда бих могао доћи који од посланика у сумњу, па да не може да каже и за радње пре и за радње после министарске одговорности, јер сваки једном речи треба да каже: за или против. За то ја предлажем скупштини, ако усвоји, да ми разјаснимо ово питање: прво, хоћемо ли да гласамо о радњи Бели-Марковића пре закона о министарској одговорности, а после да гласамо о радњи г. Бели-Марковића од дана кад је закон о министарској одговорности ступио у живот. Ја предлажем скупштини да разисли о овоме.

Љуб. Каљевић: Не може бити питање о томе, ако је закон позитиван. Ако је закон толико јасан, то не може доћи на гласање. Нека се прочита закон. (Чује се: „Тако је!“)

Бели-Марковић: Овде је предложено скупштини да се реши: има ли места оптужењу или нема? има ли кривице или нема? Ми смо о свему томе говорили, о свему сам дао објашњења, нисам делио моју радњу, и ја сад молим нека се то реши уједно, а да се не дели. (Чује се: „Врло добро!“)

А. Петковић: Ако имам реч да се обавестимо?

Председник: Овде је сад реч о начину гласања.

А. Петковић: Баш о томе хоћу да говорим. Јер кад ми гласамо има ли места кривици или нема? онда рад сам да знам, ако речемо да нема кривице, онда

да штету плати. Дакле, ако је то тако, да можемо да задржимо право, онда да гласамо, а ако није, онда да се споразумемо, јер оно, што г. Бошковић рече, врло је добро, а кад би овако ствар пребили преко колена, не би ваљало, јер ми, скупштина, не можемо још да знамо да ли има кривице, пошто ни комисија није свршила још свој рад. За то бих молио да не гласамо о кривици, него да суди редовни суд, кад нађе да је он учинио оштету својим наредбама.

Председник: Имам да учиним једну примедбу, на говор посланика Петковића. Он жели да се најпре размислимо да ли може бити грађанске одговорности, независне од кривичне, па каже, кад би се о томе уверили онда да гласамо има ли кривичне одговорности или нема, па ако је нема, онда да гласамо за грађанску одговорност.

Но то питање сад износити на претрес, да ли може бити грађанске одговорности, некако држим, да није цељи сходно да ми преходно претресамо то питање, с тога што би оно на неки начин имало уплива на само решење скупштинско о кривичној одговорности, а кривична одговорност не зависи од случајности, то јест од тога да ли се после може тражити накнада само по грађанској страни, него је дело у својој битности, у својој суштини, или кривичне природе или није; па с тога преходно треба да гласамо о кривичној одговорности по чланку 101. устава, а да се не упуштамо у питање и о томе: може ли се после тражити накнада по грађанској страни.

А. Петковић: Ја овако ту ствар разумем. Ја нисам до сад могао решити се да дам гласа за ово или

оно. За то бих желео да се објаснимо, јер то је ствар позамашна.

Министар-председник: Ја мислим, ви не можете избећи никако да гласате о предлогу одбора. Ствар је у том виду изнесена пред скупштину да се један министар окриви због оштете државе нанесене из користољубља. Извештај одбора на том основу подноси све разлоге и доказе о томе. Је ли сад могућно, да после толиког говора, толике радње остане ствар без закључења? Почем је сва радња одбора и сва дебата била о томе: да ли је учињена оштета из користољубља или није, није могућно да се изнесе пред вас и да решите нешто средње, нешто са свим друго, а то да остане нерешено. И част скупштине захтева да се то исцрпе; има ли места оптужењу из користољубља. Сад ова друга питања, ја не знам да ли имају места да се износе, но налазим да то није могућно обићи да се о овој ствари не донесе закључак, с тога што ви мислите да пристанете на мисао г. Бошковића, па да се не гласа о тужби. То не може бити.

А. Петковић: Ја с тога то хоћу, јер не могу да утврдим моју мисао па да кажем има кривице. За то треба да знамо на који начин има да се гласа, јер о кривици ја не могу да гласам.

Министар-председник: Изгледало би за вас то тако, да ако сте сигурни да ће оно друго бити, онда да кажете да ово није, и онда излази да нема кривице. Но то није коректно. Ви морате по савести да кажете да ли има кривице учињене из користољубља или нема. То је питање чисто и просто, и мора се независно од свију других услова решити.

Милутин Спасић: Молим ја вас, господине председниче, и све ове посланике, ако се гласа: нема места оптужењу, онда пропада право на накнаду, ако буде штете, онда не би било ни питања по грађанској страни.

Председник: За то сам вам ја баш и говорио; не треба ми најпре да изнесемо да ли има и друге одговорности, па тек онда да кажемо има ли места оптужењу, има ли кривице или нема, него треба просто по предлогу да кажемо: има ли места оптужењу или нема? (Чује се: „Нека се гласа!")

Срећковић: Овде је јасно речено: из користољубља, има места оптужењу, одбор то каже. Сад треба да се реши у скупштини: је ли бивши министар крив или није из користољубља, а шта ће даље бити то је друга ствар.

Ненад Михајловић: Ја мислим да скупштину не веже одбор ништа. Скупштина може друкчије радити. Ја не могу гласати никако, почем г. Бели-Марковић није дао на питања довољна одговора.

Председник: Ово је јасна ствар. Тужба је основана на чланку 101. То је предлог и о том смо разговарали. Чланак 101 каже: „Министар може бити оптужен, кад повреди устав, кад прими мито, и кад оштети државу из користољубља." А г. Бели-Марковић је оптужен за оштету државе из користољубља. О том дакле ваља да решимо.

Ненад Михајловић: Како ћемо да решимо, кад он није одговорио на оно, што је питан.

А. Петковић: Ми кажемо има кривице али не по 101. чланку, него по 100, и ми се не придржавамо одборског извештаја.

Ненад Михајловић: Нас одборски извештај не веже ништа. (Жагор.)

Председник: Тужба и извештај одборски то је предлог за скупштину, а не друго. (Жагор.)

Јеврем Бојиновић: Тужба је основана без саслушања Бели-Марковића. Пошто је скупштина саслушала сад Бели-Марковића, дакле зар скупштина не може да измени смисао? Тужба је тужба, али се смисао може изменити. (Жагор. Чује се: „Положите питање.“)

Председник: Молим вас, браћо, сад ћу да кажем јасно питање, па ћемо поименце гласати. Ја ћу овако питање да положим: Онај, који држи да је г. Бели-Марковић оштетио државу из користољубља и да има места да се он оптужи због оштете држави учињене из користољубља тај нека каже: за; а онај, који држи да нема оштете за државу из користољубља од стране г. Бели-Марковића, тај нека каже: против. Јесте ли разумели питање? (Чује се: „Јесмо.“) Сад ћемо редом прозивати имена.

А. Петковић: Ја ћу да дам мој глас да има кривице, али не из користољубља, него из немарности. (Жагор.)

Председник: Овде се сад решава о кривици из користољубља.

Јевта Мирић: Има штете. Не може да буде да је нема; али да има кривице, не можемо казати. Сад ко ће да попуни штету? (Жагор, чује се: још једанпут да се обавестимо.)

Председник: Опет да поновим. Ко сматра да има оштете држави из користољубља од стране г. Бели-Марковића, тај нека каже: за; а који држи да нема оштете из користољубља од стране Бели-Марковића, тај нека каже против.

А. Петковић: Има још једно гласање. Ми хоћемо да се придржавамо чланка 100 устава.

Министар-председник: Немојте говорити беседе, које не могу бити саслушане. Питање је: имали места за оптуженье из користољубља? Кад је сав претрес био о томе питању, не може сад гласање бити друкчије, него гласање мора бити према претресу. Председник положио вам је питање према претресу.

А. Петковић: Овде разно говоре, једни су говорили да има кривице из користољубља а други из небрежења.

Министар-председник: При свакоме предлогу може бити свакојаког и различитог говора; али кад се претрес сврши, гласање мора бити о предлогу. Предлог није био о чему другоме, но о оптуженьу због оштете из користољубља. Дакле то се мора исцрпсти. Ако има кога, који је за други предлог, то је друга ствар, то је ствар засебна. (Жагор.)

Сима Несторовић: Нека каже скупштина да ли је за чланак 100. или 101. (Чује се: „И једно и друго!“ Жагор.)

Бошковић: Овде треба да се објаснимо. Министар одговара овде и ми видимо да нема користољубља и да није државу из користољубља оштетио, дакле нема кривице али има одговорности друге. Дакле после можемоли да радимо по том другом питању?

Министар-председник: То је друго питање. Предлог је био да се министар оптужи за оштету из користољубља.

Председник: Није могућно да буде што предлажу Бошковић и Петковић. Има двојаке одговорности, кривичне и грађанске. Ми имамо да решимо кривичну одговорност по чланку 101 устава.

Петковић: А хоћеш ли бити онда о грађанској?

Председник: То вам не могу напред казати.

Петковић: Не, онда не ћемо да гласамо. (Велики жагор.)

Министар-председник: Та људи, Бог вас видео, тако да се изразим, какве су то помисли, с којима хоћете да изиђете пред народ и цео свет! Претресали сте ствар о кривици због користољубља, па сад у једанпут одричете донети закључење! (Жагор.)

Министар правде: Овде је у питању то, да ли је користољубље доказано или није, и то има скупштина да реши; а ако ко мисли, да има друге какве одговорности, онда треба на ново учинити предлог, па ће се по њему радити пита има и решити онако, како се решава по свима предлозима. Сад је једино питање: Има ли места оптужењу због оштете из користољубља?

Пошто се приступило к гласању позва председник посланике: Арсу Лукића и Милутина Спасића да присуствују и контролишу гласање).

Секретар М. Милићевић: прозива редом по списку: Арса Лукић? Против. — Андреја Лужњанин? Ја не могу знати да л је крив, а дајем гласа за, па нека суд види да л је крив. — Арса Станковић? За грађанску одговорност.

Председник: Овде је питање о кривичној одговорности. Дајте гласа: јесте ли за кривичну или против? (Жагор.) И опет постављам питање: који је за кривичну одговорност да има оштете из користољубља, тај нека каже: за; а који мисли да нема, нека каже: против.

Љуб. Каљевић: Свак задржава себи право, који мисли оно, кто предлаже Бошковић.

Секретар М. Милићевић наставља прозивање. (Жагор. Вика.)

Сима Несторовић: Може да се каже ко је за кривичну а ко за грађанску одговорност.

Председник: Овде је јасно питање о кривици. — Имали кривице, да ју је г. Бели-Марковић учинио из користољубља? Дакле, ко је за то, нека каже за, а који је против тога нека каже: против.

Сима Несторовић. То је ваш предлог, а ово је мој предлог; па ако ме потпомогну 12 посланика, онда ставите на гласање овај предлог. (Жагор.)

Панта Срећковић: Овде стоји у извештају одборском за испит предлога о оптужењу г. Бели-Марковића по чл. 101 устава. (Чује се: „Може, може да се гласа!“)

Председник: Молим вас, браћо. Имате предлог у рукама.

Сима Несторовић: Одбор је дао предлог и за 100. и за 101. чланак.

Председник: Молим вас; казато је у предлогу из користољубља, па онда 100 чланак отпада.

Милићевић (наставља прозивање); Арса Станковић? Ја сам казао. (Уздржао се од гласања.) — Анта Пантић? Против. — Аранђел Јовановић? (Нема га,) — Андреја Лужњанин? Против. — Алекса Петковић? Против. — Александар Николајевић? (Дао оставку и отишао са скупштине.) — Анта Нешић? Против. — Вићентије Поповић? (Нема га.) — Глигорије Брајковић? За. — Дина Цанковић? Против. — Димитрије Јеротијевић? Против. — Димитрије Радовић? За. — Димитрије Голубовић? Против. — Димитрије Јовановић? Против. — Живан Станковић? За. — Живул Јовановић? Против. —

Живко Карабиберовић? (Уздржао се од гласања.) — Живан Милошевић? Против. — Здравко Јовановић? Против. — Илија Вишић? Против. — Илија Симић? За. — Илија Ђокић? За. — Илија Тунаковић? Против. — Јевта Мирић? За. — Јеврем Бојиновић? Ја незнам шта ћу да кажем. Ја не разумем; ја сам тако оценио ту ствар: (Жагор.) Ја се уздржавам. — Јеврем Вемић? Против. — Јеремија Стојанић? Против. — Јанићије Пешић? (Уздржао се.) — Јоца Катанић? Против. — Јоца Бошковић? Против. — Касијан Стојшић? (Није ту.) — Коста Великић? Искључен. — Константин Николајевић? Против. — Коста Грудић? Против. — Лазар Симић? Против. — Љубомир Каљевић? Против. — Мијало Јеремић? За. — Милутин Спасић? Против. — Милош Прокић? Против. — Милан Ђ. Милићевић? Против. — Миливоје Прајзовић? (Уздржао се.) — Мита Миловановић? Против. — М. Блазнавац? Против. — Марјан Кукић? За. — Младен Зајкеска? Против. — Миленко Петковић? Против. — М. Симјанић? (Није ту.) — Милан Ковановић? Против. — Милован Спасић? Против. — Милосав Вукомановић? Против. — М. Брачинац? Није гласао. — Милан Ћирковић? Против. — Милутин Вулић? За. — Мил. Божиновић? За. — М. Лазић? Против. — М. Трифуновић? Против — Мата Кара-Марковић? Није ту. — Никола Дијанић? Против. — Ненад Михајловић? Почем није довољно објашњено, ја не могу дати гласа. — Никола Симић? Против. — Никола Радовановић? Против. — Пав. Грковић? Против. — Павле Пејкић Против. — Павле Самуровић? За, — Панта Срећковић? Против. — П. Поповић? Против. — Радован Милошевић? против

— Ранко Јовановић? Против. — Радисав Милић? Против. — Ранко Цветковић? Против. — Сима Живковић? Против. — Стева Милосављевић? За. — Ст. Лукић? За. — Сима Несторовић? Нисам за кривицу, него грађански да одговара. — Станимир Марковић? За. — Стојадин Радојић? Против. — Цветко Јевтић? Против. — Цветко Вељковић? Против. — Иван Стојковић? Против. — Ђ. Пантелић? Против. — Стојић? Против. — Иван Стојковић против — Стојан Бркић? За. — Мил. Миловановић? Против. — Мил. Трифуновић? Против. — Милош Тикваревић? За. — Мијалко Раденковић? — Против. — Јеремија Обрадовић? За. — Мил. Цојковић? За.

Председник Димитрије Ђ. Јовановић: Треба и ја да дам гласа. Према досадашњем одвећ непотпуном дослеђењу, ја гласам по мојој чистој савести „против“ (Наставља): Сад молим вас, браћо, да кажем резултат гласања; за то молим чујте; против предлога гласало је 56; за, то јест да има кривице, 22; а 7 њих уздржали су се од гласања. Дакле свега 85 гласова. Чланак 65. закона о пословном реду у скупштини каже колики је број посланика потребан за пуноважно решење. Има дакле потпун број за решавање. Сад, молим вас, друго да кажем. Према овом гласању имам да вам саопштим чланак 103. устава, који каже: да се у скупштини изрече да има место оптужењу изискују се две трећине гласова. А овде нема ни пола. Дакле нема места оптужењу.

А. Петковић: Сад да идемо даље.

Јов. Бошковић: Ја молим, г. председниче, ставите на гласање о грађанској одговорности, за накнаду.

П. Грковић: То је нов предлог.

Љубомир Каљевић: Треба да се говори о томе, да не мисле људи, да их је неко нагонио, да онако гласају.

Министар-председник: Ја кад сам вам мало пре казао, да смо на чисто с тим питањем, разумевао сам, да се мора ово питање изцрпсти, почем је толико времена претресано. Сад ово је друго питање, које ви желите да се узме у претрес. То је на неки начин нов предлог и ми као органи владини нисмо у стању за сада да вам кажемо шта ми мислимо. То оставимо за после подне да се влада договори, па ћемо вам казати како влада мисли о том предлогу, можели се узети у претрес или не.

Председник: Састанак је овај закључен, на после подне дођите у 3½ сахата.

Председник скупштине,
Д. Ђ. Јовановић.

Секретар,
С. Живковић.

Опуномоћени потписници:

Здравко Јовановић, Јеремија Стојанић, Павле Самуровић, Петар Поповић, Милан Ћирковић.

САСТАНАК XIII.

У петак 26. Јануара, 1874. године, у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО.

Димитрије Ђ. Јовановић.

Почетак у 4 часа после подне.

Присуствовали су сви г.г. министри.

Председник: Стастанак је отворен. Г. министар-председник има реч.

Министар-председник: Кад је јутрос председник почео полагати питање о оној ствари, која је била пред вама, изнесене су неке примедбе, и ја сам тада сматрао за дужност помешати се у тај разговор, у претрес, и напоменуо сам, да је по закону да се мора положити питање о ономе, о чему је претрес био; дакле у оним границама у којима је сва радња била, то јест да ли има места оптужењу за општету из користољубља? Кад је после гласања изнесено на среду да се гласа и да се води говор о томе као што г. Вошковић формулиса, за накнаду грађанске штете, — ја сам вас молио, да у ту ствар не улазите, као у нову ствар, док се ми, као органи владе, не разговоримо, и не будемо у стању, да нашу реч о томе дамо; јер ми се нисмо томе надали те да смо могли одмах и нашу реч дати. Услед јутрошњег тог говора, ми смо се о томе разговарали, и г. министар правде казаће вам какав је резултат нашег изучавања и нашег посматрања с точке закона и устава.

Министар правде: Ја мислим, да пре, но што би ушли у саму ову ствар, треба да прегледамо решење касационог суда, којим је уништено решење првостепеног суда. Касациони суд каже, —то јест ово су оне примедбе, које је учинио првостепеном суду, противу решења, којим је стављена забрана на имање г. Бели-Марковића (чита):

У име Његове Светлости Кнеза српског Милана М. Обреновића IV.

Расматрали су: С. Шилић, Д. Голубовић, др. Н. Крстић, Крста Георгијевић и Б. Божовић.

Касациони суд по жалби г. Јована Бели-Марковића, члана државног савета, расмотрио је акта и решење суда вароши Београда од 8. Окт. 1873 год. бр. 16.606., којим је одобрена прибелешка на извесно не-

покретно, тражена забрана на извесно примање г. Бе-Марковића за осигурање неких штета, па је налазио, да ово решење није по закону изречено.

По члану 100. и 101. устава и по чл. 1. закона о министарској одговорности, и у свези с чл. 103. закона о пословном реду у народној скупштини, министар је одговоран за своја званична дела кнезу и народној скупштини. А по чланку 102. устава само народна скупштина може оптужити министра за таква дела. И док год тужба противу министра не прође сав пут процедуре, која је за то прописана чланком 80. и 103. устава, као и чланком 2., 3., 4., 5., и 6., закона о маинстарској одговорности, не може се доћи до суда надлежног за министра односно његових званичних дела, ни решавати о његовој одговорности

И ова тужба дакле и сав поступак по њој противу министра, као министра, па и суд, који се по чланку 6. закона о министарској одговорности од судија касационог и апелационог суда, и само од народних посланика наставља, и који се „државни суд" зове, све је то до извесних граница политичке природе и према томе не спада под правило §. 1. грађанског поступка, а томе доследно ни у круг решавања редовног суда. Ни прописом §. 83. устројства главне контроле ни §. 15 правила о руковању, чувању, надзору и добром обдржавању свију војних материјала, на које се суд позива, не може се горња надлежност за министра обићи. Само у случају, да се подигне тужба, да је неки министар као министар злоупотребио свој званични положај и учинио злочинство или преступ, о коме је реч у кривичном законику, те

да је штета последица злочинства или преступа, могло би бити речи о томе, да се и пре решења народне скупштине тражи обезбеђење, јер кад не би говор био о суђењу: да ли је уредна или неуредна радња министрова, него би говор био о учињеном кривичном делу, а ово се по пропису општег кривичног законика излеђује и суди, осим оних, за која постоје нарочити законски прописи. Но за сад се не подиже овака кривична тужба против жалиоца, и за то нема места да се судским путем тражи и даје обезбеђење и за то суд тај није могао оваку тужбу комисије примити, по њој поступати, ни решење изрицати. С тога касациони суд на основу §. 325, грађанског поступка уништава горње решење и враћа му акта овог предмета СЖ 14.664.

Из седнице касационог суда II. одељења.

№. 3837.

27. Октомбра 1873,

у Београду.

Као што видите, и сам касациони суд огласио је оваква дела министра као кривичне природе, и због тога да је нужно преходно решење скупштине. Но у уставу стоји, на који се касациони суд позива, и то у чланку 100., да су министри одговорни кнезу и народној скупштини за своја званична дела, и за то сваки акт у званичним делима, који кнез потписује, мора бити премапотписан од стране дотичног министра. Чланак 101. вели: да се министар може оптужити, кад учини издајство према кнезу и отаџбини, кад повреди устав, кад прими мито, и кад оштети државну касу из користољубља. Чланак 102. вели: министра може оптужити народна скупштина и т. д.

Као што видите, браћо, из овога самог решења касационог суда о овоме, — да видите да вам још једном прочитам (чита): „По чланку 100. и 101. устава и по чланку 1. закона о министарској одговорности, а у свези с чланком 103. закона о пословном реду у народној скупштини, министар је одговоран за своја званична дела кнезу и народној скупштини. А по чланку 102. устава само народна скупштина може оптужити министра за таква дела.“ Дакле скупштина може само да реши ове три ствари, и то је све. Друго нема ништа. И кад сте ви решили, да нема керистољубља, онда мислим да по уставу престаје свака даља радња пред скупштином. Ништа даље не долази овде у претрес. А што се тиче грађанске одговорности, она се изводи из ових дела. Нема ли ових дела, престаје ов ће даље о томе говор. Ово се види и из тога, што она дела, за која је по чланку 101. устава позвана скупштина да решава, суди, према чланку 104. устава, државни суд. И као што видите, овде оно, што је решила скупштина за што је надлежна, не може обичан суд решавати, него решава државни суд, и тек кад државни суд изнеди кривицу, и она се докаже, онда кад из кривице произлази штета, иде редовном суду те он решава.

Да видимо чланак 15 о министарској одговорности. „Државни суд може изрећи казну лишења звања. или неспособности за државну службу и т. д.“ (Чита.) По овоме, као што видите, питање долази само о кривици. Каква је то кривица, за коју министар одговара, то је казано у уставу. Сад није се нашло да има кривице, и ми мислимо да је тиме ствар изцрпена. Јер решили ви онако или онако, не стоји то за суд обвезно, и њему остаје да испита да ли такво решење одговара уставу или не. Само кад скупштина реши она дела, за која је позвана, за суд би важило, али кад би ви и нешто друго решили, то не би имало никаква следства. Ту нема процедуре шта ће се и како радити; дакле закон је ту пресекао, јер је казао само: за ова дела одговара министар.

Љуб. Каљевић: Па зар ни главна контрола не би могла? (Жагор).

Министар правде: Ја сам баш за то и прочитао решење касационог суда.

Љуб. Каљевић: Али кад ствар дође пред главну контролу, и она нађе да су рачуни неисправни, зар нема права да тражи од наредбодавца накнаду штете?

Министар правде: Ово је ствар таква, да вам кажем овако или онако, није обвезно ни за суд ни за главну контролу. Главно је то, да је скупштина свој посао свршила. А будели главна контрола разумела да има места да се министар узме на одговор, то је њихово: ја не ћу да кажем ни овако ни онако, јер то није обвезно. Главна контрола може да каже: неуредан је издатак, па може тражити накнаду, али ја то опет не могу да кажем. Главно је да се објаснимо, да је скупштина с овим својим решењем свршила свој рад.

Јован Бошковић: Сам касациони суд у своме решењу позива се на чланак 100. устава и на чланак 103. закона о пословном реду. У чланку 100. казано је: Министри су одговорни кнезу и народној скупштини; а ја сматрам да је та одговорност материјална, и у тој цељи додат је чланак 104, пословног реда. И сам закон о министарској одговорности у чланку 19. каже:

„У сваком случају одговорност министра судиће редовни суд.“ По томе ја држим да министар има да одговара.

Т. Пантелић: Али то се односи само на она два случаја. (Чита чланак 19.) У сваком случају, разуме се у оба случаја.

Јован Бошковић: Али се не каже у оба него у сваком случају. Па и сами говори посланика објашњавају да не значи ништа друго уметак чланка 1., него објашњење одговорности министарске с материјалног гледишта. Па и сам бивши министар г. Бели-Марковић позива се на чланак 100. устава.

Министар правде: Но само није овде да се расправи. Надлежна власт нека то реши. По чланку 100 и 101. устава и по чланку 1. закона о министарској одговорности, и у свези с чланком 103. закона о пословном реду, министар је одговоран кнезу и народној скупштини. А главно је, да по чланку 102. устава само народна скупштина може оптужити министра.

Јован Бошковић: За кривична дела.

Министар правде: За званична дела.

Мијаило Јеремић: Пошто је Бошковић објасино ствар, то ћу ја друго да кажем, да желим да комисија градска ради и даље да дело и даље извиђа, па ако се нађе какво кривично дело, да то јави скупштини која се прва састане.

Радован Милошевић: Ја истина нисам човек од закона, него у колико разумем ствар, то хоћу да кажем неколико речи. По овом закону о министарској одговорности 19. чланак каже у сваком случају. И ја разумем онако, како Бошковић каза, да у свком случају одговара, јер кад не би то било, онда би се казало у сваком овом случају, а не би се казало у сваком случају.

Министар правде: Тај чланак гласи да државни суд може изрећи казну лишења звања; а зна се да државни суд не може судити друго, него само за она три дела. (Жагор). И кад би државни суд нашао да оптужени заслужује већу казну, он одмах дело и акта предаје редовном суду да даље по закону поступи. „У сваком случају“ — то значи, да државни суд каже, кад би министар одговарао, да се лиши звања или привремено или са свим, или до има таква кривица, да би га требало по опредељењима кривичног законика казнити, — и тада свагда долази да се дело да редовном суду на суђење.

Врајковић: И ја разумем тако, да у сваком случају разуме се онда кад већ дође пред редовни суд. Ми дакле према г. Бели-Марковићу немамо сада више ништа, него да идемо кући.

Сима Несторовић: Ја мислим, браћо, да би то било наопако, то јест било би наопако, кад би се овако узело. Јер једном начелнику, у Крагујевцу, узапћене су све ствари, и одговара за то, што је млађи учинио, и то одговара по закону о чиновницима; а један министар који може много већу штету да учини, то он да не одговара! То би било — сачувај Боже — да не смемо нигде казати. Ја разумем, као што је Јоца казао, да одговара. И што се год нађе, да је штета учињена, то ако се од њих не може наплатити, нека плати он. Нити ми смемо казати код кога год то. Ја да сам знао, да ће тако да се тумачи, ја бих се јутрос, кад се решавало, много о томе мислио.

Врајковић: Овде се не тумачи тако. Овде је по-

ложан и јасан закон. Дакле ту тумачења нема никаква. И ако се нађе да је г. Бели-Марковић крив у пословима пре закона о министарској одговорности, он ће одговарати по општим законима; а што се овога тиче, ту нема ни најмање места. Ми смо јутрос овде изрекли да нема кривице; следствено, нема узрока да постаје државни суд. Државни пак суд, по закону о министарској одговорности, надлежан је да осуди министра на лишење звања, да га огласи за неспособна, и ако је учинио злочино дело, које подлежи под кривични законик, онда га предаје редовном суду да га осуди, и ако из дела произлази одговорност материјална, било држави или приватнима, онда је опет тај суд надлежан. Иначе нити имамо места, нити би требало о томе говорити. Ми смо отпре непрестано говорили, да нам је време тешко, — па за то и сад боље да не дангубимо, него хајдемо кући.

Алекса Петковић: Овде Бошковић и Несторовић извели су ту ствар како треба да буде, и онако и ја разумем. Заиста жалосно би било, као што рече Несторовић, да један начелник одговара за своје млађе; а жалосније је још, кад један кмет одговара и за 20 гроша, па се даје под суд и имање му се продаје, што учине кривицу његов писар или помоћник, а да један министар, који је на центру, и који велико поверење народно ужива, нема кривице, и да према своме контролисању за млађе не одговара. То би заиста било Богу плакати. Сад ако то није, онда чиме ћемо и с каквим образом отићи кући, и нашто смо се толико бавили? За то нека ово оде суду, па ако се нађе да има кривице, он ће платити, а ако се не нађе, он не ће платити

Мил. Миловановић: Ја сам и јутрос казао, да задржавам право на предлог Бошковића.

Ненад Михајловић: Мени је само то за чудо, што се брани да не дође пред суд?

Министар-председник: Нико не брани него смо се заклели на поштовање устава и закона. И докле је закон — закон, ма како налазили да није добар, ми га морамо поштовати. Г. министар правде није вам излагао своје мишљење, него вам је изнео дело највећег суда, који је независан и који решава по своме убеђењу и навео вам је како суд разуме. Па кад суд каже да министар не може одговарати, док не прође ствар кроз државни суд, а пред државни суд опет не може доћи, док скупштина не реши. Сад што неки кажу, да начелник одговара, и то би на први поглед изгледало неследствено. Али и није тако. Јер начелник кад одговара за какав недостатак, одговара за то, што он држи кључ од касе. И министар, кад би имао у рукама нешто, па би злоупотребио, за цело нико га не би могао правдати, и тада би заиста учинио кривицу из користољубља. Али овде је изнета ствар, из које се не види да је он нешто чинио, него други. Сад нашли сте да није учинио кривицу из користољубља, а међутим хоћете опет да дате ову ствар суду. Али по каквом закону хоћете да дате суду? Где је процедура? Ко ће да га преда суду? Какве су форме? Где стоји то, да скупштина може огласити, да није крив, али да одговара за штету?

Сад може вам се учинити, да је то неприродно; али такав је закон. Многи пак између вас налазе, да не треба закон тако разумети. Бога ми, ја мислим, кад би се дала ствар правницима на тумачење, да не би

један или двојица од стотине друкчије тумачили. Ја мислим, да је много меродавније оно, што правници налазе, него што би ми — узимали и себе ту, јер и ја нисам правник — нашли. Питање је дакле: шта је обвезно, правно и меродавно? И ви тада морате имати на уму закон Немојте мислити да неко нешто брани. То није; него свима нама је пред очима, да се само не учини нешто, што би било противно закону.

Ненад Михајловић: Али кад један министар има толиких мањих, он може у оваким стварима никад не одговарати, па то тако остаје у бесконачност.

Министар-председник: Ако би то било довољно разлога, што налазите да закон није све случајеве предвидео, онда нек буде. Али ја мислим да то није довољан разлог. То би разлог био, да се закон промени; али никако не може бити разлог, да се позитиван закон мимоиђе, па да се друкчије ради.

Милош Прокић: Ја држим, да је свакога дужност поштовати закон, а највише онога, који га је сам написао. У закону о министарској одговорности, нарочито у чланку 102., каже ое: министра може оптужити народна скупштина за дело, као што је овде на дневном реду, а то је за општету из користољубља. По кад смо јутрос нашли, да нема користољубљи, онда не може сада бити говора о грађанској страни. Ако би неки суд, извиђајући то дело, нашао да има нешто, најпосле он ће и урадити како находи према закону; али ја држим да се скупштина не може у то питање даље упуштати. Скупштина је решавала само питање о користољубљу и некористољубљу; па кад је нашла да нема користољубља, онда ни у ово питање не може улазити, јер оно и није скупштинско.

Јов. Бошковић: Ја ћу да прочитам да је и онда кад је грађен закон, замишљано да министар може одговарати. Истина, он одговара и по чланку 101. за кривична дела. (Чита протоколе скупштинске о томе.) Разни говори посланика, расветили су ову ствар, о којој се говори. Тако дакле говор г. Мите Јовановића (чита) и председника скупштине (чита). Дакле то су све ствари такве, да се свагда замишљала, материјална одговорност. У тој цељи је додатак учињен. Па сад ако ми хоћемо друкчије да тумачимо, онда напуштамо и тумачићемо наопако.

Министар правде: Ово, господо, разумите. Овде се каже, да ово само не спада у задатак скупштине. Јер ви ма да разумете, да министар материјално има одговарати, опет за то суд ће решавати. Но то ваше разумевање може послужити као правац за контролу или суд — па и опет за то, на ново ће суд решавати: да ли се може тако разумети чланак 101. устава.

Јован Бошковић: Али објашњење скупштинско није ништа друго него закон.

Министар правде: Закон је само оно, што скупштина реши а краљ потврди. По самом уставу и тумачење закона треба тако да буде

Љубомир Каљевић. Овде неки г.г. посланици изнеше нешто, о чему ћу да проговорим неколико речи; а то је то; што неки казаше, жалосно је то, што министар не може никад да одговара за штету учињену. Доиста, и ја кажем да је жалосно; али много је жалосније што нисте, браћо, добра отварали очи онда, кад је устав и закон о министарској одговорности прављен. Сва је погрешка у томе, што закон о министарској одговорности и устав више заштићава мини-

стра, него што га излаже одговорности. Но зато, што смо увидели неке погрешке у закону не можемо сада на силу Бога изводити оно, што се не може извести. У осталом оставимо ту ствар контроли, која неће пропустити да своје учини. Зато ће много корисније бити да се овом приликом о другоме чему поразговоримо, што стоји у свези с овом ствари. Ми би сада требало да изјавимо влади нашу жељу, да учини колико је год могућно да се бар у напредак оградимо противу оваких злоупотреба. Нека се гледа, да се предузму мере да се у напредак не могу чинити такве злоупотребе, јер ми видимо да њих сада немамо. Ми знамо, да за саму администрацију фабрике тополивничке постоје неке наредбе, које је један од бивших начелника издао без потврде самог министра. Друго, ваљало би да сазнамо право стање наше војне спреме и у опште наше војске. Ми трошимо једну трећину државног прихода на војску, а међутим још не знамо шта имамо, колико имамо и како је оно, што имамо. Треће, ми истина морамо признати, да нисмо никакви стручни знаоци чисто војних ствари; али баш зато добро ће бити, да се оне мало више на јавност износе, да их мало боље сазнајемо, него ли да их чувамо, под застором тајности. Ми знамо да је Француска тајила сама од себе своју војну снагу, док су њени непријатељи испод руке њу дознавали и боље проучили но они сами. Знамо, на прилику, да је Наполеонов министар Лебеф у очи рата с Немцима цару рапортирао да је све до последњег дугмета исправно, а овамо се после на делу показа, да је много и много којешта недостајало. С тога бих ја био зато, да се за претресање војних ствари да нашој војној интелигенцији више маха. Даље, да се

наши стручно образовани војни људи прикупљају и ваљани одликују, а не да се гоне и из службе отпуштају, као што је то био недавно случај. Ово сам казао у жељи једно да не буде више злоупотреба, а друго да једном сазнамо, како стојимо с нашом војном снагом, јер не верујем, да то знају и они, који су за то позвани и на послетку да нашу војну спрему и снагу усавршамо за велики посао, који нам предстоји.

Сима Несторовић: Ја мислим, браћо, да стоји у закону, кад би било кривичног дела да тако буде; али ми смо казали да нема. Но кад се министар при држању лицитација није придржавао закона, онда он за штету одговара као сваки чиновник. Срамота би било, браћо, да се не може штета да наплати. Ја држим кад би комисија што и даље обелоданила, да је државна каса оштећена, да се може из његова имања наплатити. Ја држим да по закону о чиновницима има довољно гаранције, да се штета наплати, јер иначе то би жалост била.

Андреја Лужњанин: Ја бих хтео да запитам кад је прибран толики материјал за ту салу, зашто сад да труне? Чује се: „Није о томе реч!“) Ја хоћу да кажем зашто толики материјал трули? (Жагор.)

П. Срећковић: Ја мислим да има места баш да решавамо и о 100. чланку, јер и сам предлог одбора казао је у почетку да се окрињује и по чланку 101. а при крају наводи се чланак 100. Па кад смо гласали о једноме, онда да гласамо и о другоме. (Чује се: „Тако је.“)

Брајковић: Не зато, што сам нешто сам противан да министар одговара за ту материјалну штету, дакле не да га тиме заступам, него неће важити буди какво

решење да донесемо. (Жагор.) Сваки суд треба да оснује нешто на закону, а код положног закона не може бити; а ово се види и из самог додатка скупштинског, јер сам министар-председник казао је, да ће таквог чиновника дати под суд; дакле ту је чиновник умешан.

Јов. Бошковић: Јесте, јесте, умешан је чиновник, јер кад чиновник учини што, а он га неда под суд, онда министар и зато одговара. Додатак је примљен и на томе основан је закон.

А. Пантић: Ја мислим да сваки збор друштвен има своје законе, или поступак, или пословни ред, кога се држи. То кажем зато, што, кад је народна скупштина створила закон, она треба њега најточније да држи. Ја само хоћу да кажем то, где положни закон постоји, онда ту не треба никакво гласање, јер би ми онда преступили закон. Скупштина, као законодавна власт, издала је закон, а данас хоћемо ми нешто противно да учинимо. Ја нисам за то, но пошто постоји закон, то не можемо ни решавати. — (Жагор.)

Јеврем Бојиновић: Ја вас молим, да мало пређутите, јер сам сплетен човек. (Смех.) Сад се позивамо на закон, да немамо права. И за цело је тако. Али по моме схватању ми и немамо закона о министарској одговорности; него чисто да нам не да Бог рђави људи да нам дођу на то место. Ту зависи од поштене душе и од поштена срца. Немамо закона о одговорности министарској. И Бог нас сачува те гвоздени пут не прависмо, јер не би по нас добро било. Него хвала Богу те то не би. (Смех.)

Председник: Има ли још који да говори? (Чује

се: „Доста је.“) Сад је на реду, да се стави на гласање, ако то скупштина жели. (Вичу: „Не треба гласање, закон је јасан!“ Жагор.) Јели жеља скупштине да се не гласа? (Вичу „Нетреба!“) Дакле пошто скупштина изјављује да не треба гласати, онда се прелази на дневни ред.

Јеврем Бојиновић: Није требао одбор ни да нас задржава, него је он требало најпре да протумачи закон. (Жагор. Вичу: „Немамо закона! Немамо!“ Жагор.)

Председник: Молим вас, браћо. Скупштина је свршила свој посао, него има два три протокола, који ни су прочитани. (Вичу: „Нећемо да их читамо!“)

Сутра пре подне у 9 сахати, да смо сви овде на месту, где ћемо гути одлуку Његове Светлости.

Састанак је трајао до $5^{1}/_{2}$ сах. по подне.

Председник скупштине,

Д. Ђ. Јовановић.

Секретар,

С. Живковић.

Опуномоћени потписници:

Здравко Јовановић, Јеремија Стојановић, Павле Самуровић, Петар Поповић, Милан Ђирковић.

Последњи састанак.

У недељу 27. Јануара 1874 год. у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДАВАО

Д. Ђ. Јовановић.

Председник: Како је скупштина свој посао довршила, — то треба да изберемо једну депутацију која ће о томе да извести Његову Светлост.

Кога сад мислите да изберете у ову депутацију? (Чује се: из сваког округа по један нека иде.) Онда изберите по једнога из сваког округа.

(Пошто би депутација изабрана отиде да извести Његову Светлост да је скупштина свој посао свршила.)

После кратког времена уз пуцњаву топова, Његова Светлост приспе у дворану скупштинску, праћена свом Господом министрима и осталом Његовом свитом, а при уласку бих дочекана са узвицима: „живео!“

За тим Његова Светлост изговори ову беседу:

Поштовани посланици!

Пошто сте на редовној скупштини посвећавали труде и пажњу вашу испитивању и решавању поднесених вам мојом владом законских предлога и других питања земаљске користи, ја сам за добро нашао, и после истеклог вашег трогодишњег пуномоћства посланичког сазвати вас у ванредну скупштину да неколико хитних и неодложивих предмета испитате и решите.

Они су у јучерашњој вашој седници изцрпљени, и тиме се завршује ваша радња.

Скупштина, коју данас закључујем, донела је у свом трогодишњем периоду један низ закона, који ће без сумње добрим плодовима уродити, за нашу милу отаџбину.

Ја се за сретног сматрам, што вам могу изјавити моју благодарност и са тим се осећајем у срцу са вама праштам, желећи вам сретан пут, а милом нашем народу у свему срећу и напредак.

У Крагујевцу
27. Јануара 1874 год.

М. М. ОБРЕНОВИЋ, с. р.

Председник. Захваљујући вам на указаном ми поверењу желим да и ви исто поверење код народа очувате. Срећан вам пут:

Председник,
ванредне народне скупштине:
Д. Ђ. Јовановић, с. р.

Подпредседник,
Др. Ст. Милосављевић с.р,

Секретари.
С. Живковић, с. р.
П. Срећковић, с. р.
М. Ђ. Миличевић, с.р.
Д. Ђ. Радовић, с. р.

посланици:

Глигорије П. Брајковић, Михајло Д. Казимировић, Мијаило Јеремић, Костаћ Николајевић, Павле Пејкић, Живан Станковић, Никола Дијановић, Андреја Лужњанин, Никола Радовановић, Јован И. Бошковић, Анта Пантић, Ранко Јовановић, Јанићије Пешић, Алекса Петковић, Милов. Миловановић, Арса Станковић, Милорад Цојкић, Милосав Трифунац, Јеремија Р. Стојанић, Стојадин Радовић, Милија Рад. Лазић, Радован Милошевић; Цветко Јевтић, Петар Васић, Миленко Петковић, Цветко Вељковић, Аранђел Јовановић, Димитрије Миловановић. Милан Ћирковић, Дина Цанковић, Коста Грудић, Јевта Мирић, Милор. Вулић, Јелесије Павловић, Милија Божиновић, Здравко Јовановић, Павле Поповић, Милан М. Брачинац, Димитрије Јеротијевић, Петар Поповић, Лазар Симић, Живан Милошевић, Павле Грковић, Стојан М. Бркић, Милоје Блазнавац, Младен Зајкеска, Никола Симић, Живан Станковић, Павле Пејкић, Илија П. Туцаковић, Живул

М. Јовановић, Стеван Ж. Лукић, Ранко Цветковић, Илија Вишић, Милош Тикваревић, Павле Самуровић. Јеврем Вемић Јеврем Бојиновић, Јеремија Обрадовић, Миливој Прајзовић, Милован Спасић, Мата Трифуновић, Јоца Катанић, Илија Симић, Илија Ђокић, Ж. Карабиберовић, Ђ. Р. Пантелић, Милан Ковановић, Д. Голубовић, Ал. Лазаревић, Милош И Прокић, Ненад Михајловић, Љ. Каљевић, Милосав Вукомановић.

Нб. 33263